

ZADANIA

DO

TŁUMACZENIA

Z POLSKIEGO NA ŁACIŃSKIE

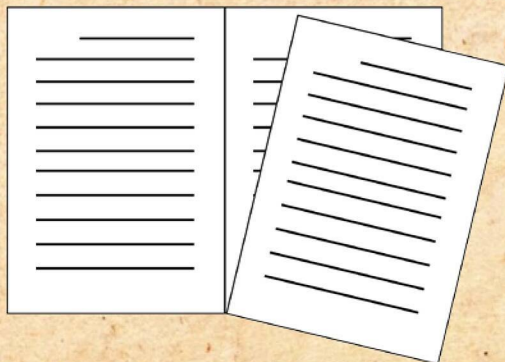
z Rusiney
PRZEZ

J. K. Trojański
J. K. TROJAŃSKIEGO

3
Cześć pierwsza

zawierająca przykłady na wszystkie prawidła
Gramatyki.

W POZNANIU i BYDGOSZCZY.
Nakładem E. S. Mittlera.
1828.

W woluminie kolejno współoprawne sygnatury:

165498 I /1

165498 I /2

BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU

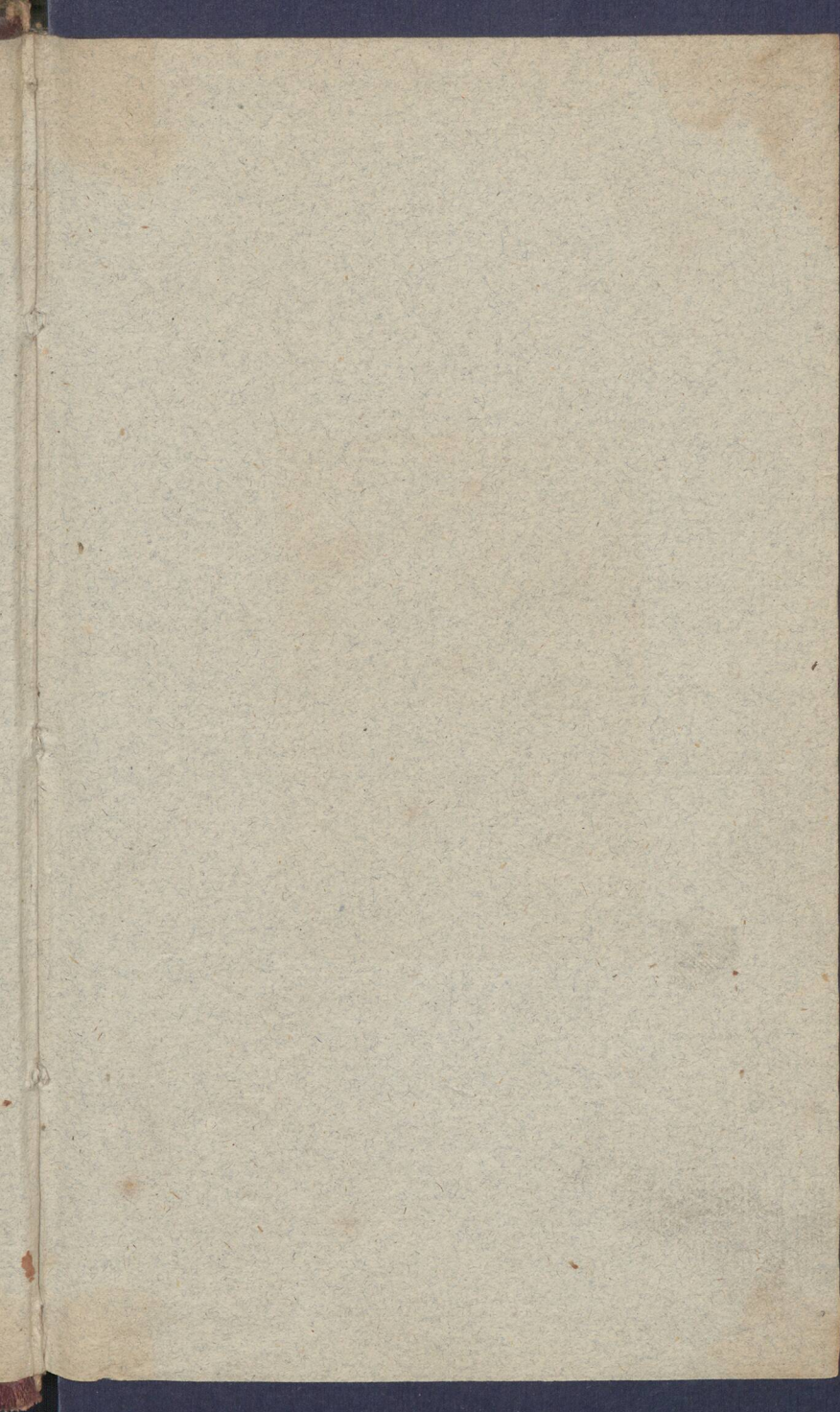

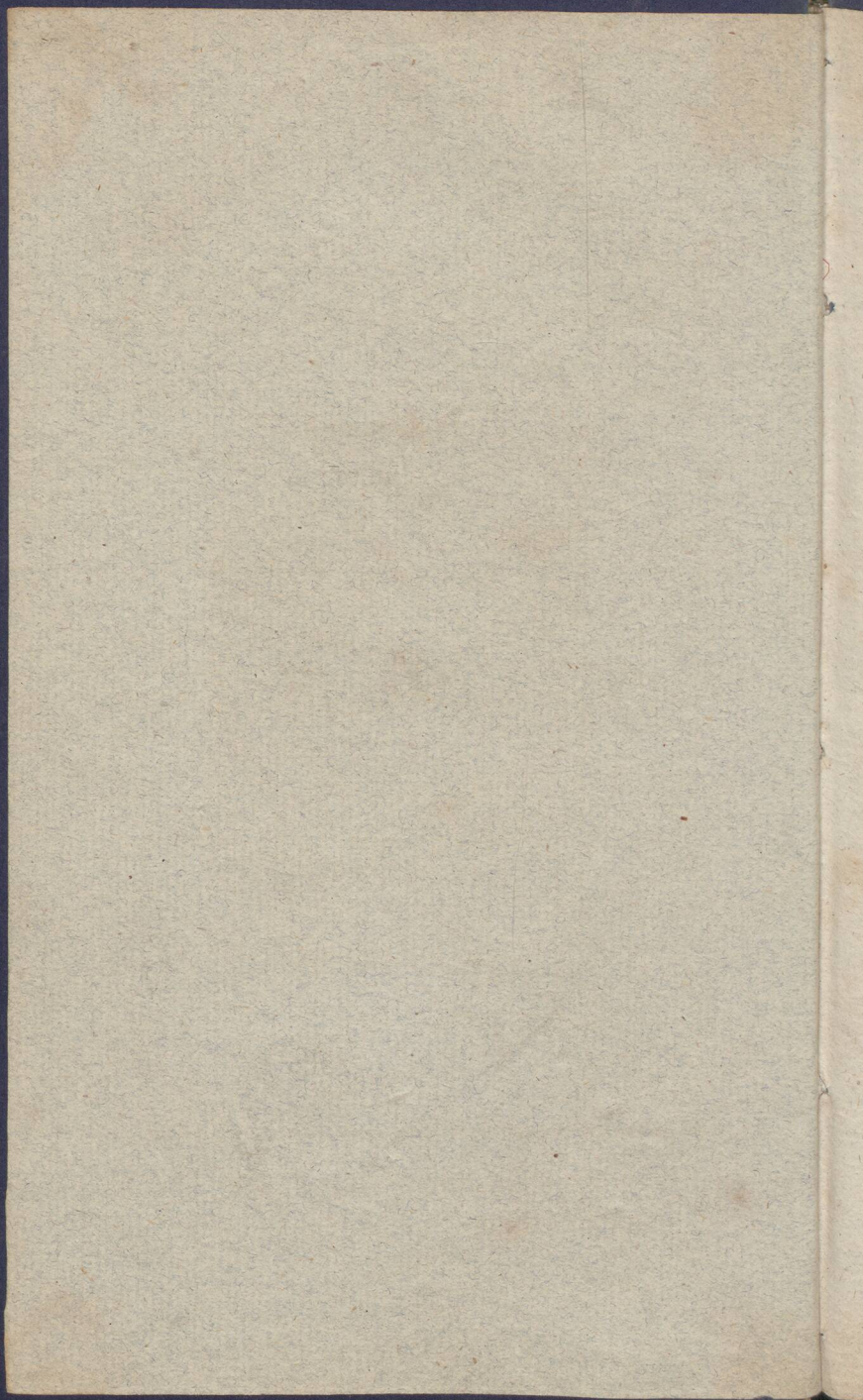
165498

Wypożycza się
tylko do czytelní

Dar *P. Kuratora*
B. Chazanowskiego
Poznań 1934

ZADANIA

DO

TLUMACZENIA

Z POLSKIEGO NA ŁACIŃSKIE

PRZEZ

J. K. TROLIŃSKIEGO

Cześć pierwsza

zawierająca przykłady na wszystkie prawidła
Gramatyki.

~~~~~

W POZNANIU i BYDGOSZCZY.
Nakładem E. S. Mittler'a.
1828.

165 498.1

K. D. 1934/5. 17

W POZNANIU.

Głóskami *Wilh. Deckera* i Spółki.

Wydawszy przed kilku laty Gramatykę łacińską i polsko-łaciński Słowniczek do szkolnego użycia; mniemałem, iżem wszelkie usunął za wady, któreby tamować mogły pożyteczność książki mieszczącę w sobie zadania do tłumaczenia z polszczyzny na łacinę, iaką zamierzał sobie ułożyć na wzór niemieckiego Derynga uczony Dr. Jacyna, i mnie rozpoczętę pracy probki udzielił do umieszczenia na końcu moię Gramatyki. Po nieodżałowanę śmierci zacnego przyjaciela, postanowiłem sam zaiąć się wykonaniem tak chwalebneho zamiaru; i iużem się był zabrał do wyrabiania przysposobionych na to materyałów, gdy oto powierzony mi właśnie podówczas urząd nauczyciela ięzyka łacińskiego, podaiąc sposobność poznawania coraz bardzię niedostateczności wydanę przezemnie Gramatyki, sprawił, iż zaniechawszy nowę pracy, cały czas wolny od zatrudnień szkolnych poświęciłem na wydoskonalenie tego pierwszego owocu usiłowań moich w naukowym zawodzie. Osiągnąwszy cel życzeń moich w nowém wydaniu Gramatyki, przybranę w postać od dawnę odmienną, powtórnie od skutecznienia nowego przedsięwzięcia wstrzymany zostałem tém przekonaniem z codziennego doświadczenia nabytém: że poznanie prawideł gramatycznych, chociażby gruntownie wyłożonych i dokładnie wyjaśnionych przykładami, nie jest wystarczaięcém, aby uczeń mógł się zaraz z pomyslnym skutkiem

wziąć do tłumaczenia ciągłych zadań; ale że do tego potrzebna jest koniecznie wprawa w użycie reguł poznanych przy uczeniu się Gramatyki. Postanowiłem przeto zrobić wprzód zbiór przykładów na wszystkie z osobna reguły Gramatyki, któryby nieiako wstępem był czyli przygotowaniem do używania z pożytkiem dzieła zawierającego w sobie ćwiczenia ciągłej treści do tłumaczenia na łacinę; a ziszczenie tego postanowienia dało początek niniejszemu książce, którą pod łaskawy sąd znawców oddaie.

Tłumaczenie z polszczyzny wymagało czasem podania prawidła w sposobie odmiennym od tego, w jakim się znajduje wyłożone w Gramatyce, której pierwszym celem jest, aby nauczyła rozumieć łacinę, a drugim dopiero, aby nauczyła po łacinie pisać; niekiedy trzeba było gramatyczne prawidło obszerniej wyłożyć, w innym miejscu wyjaśnić, a gdzie indziej i sprostować: ztąd poszło, iż na czele przykładów przy większej części zadań są umieszczone prawidła. Pytania, na które każdy uczeń przed zabraniem się do tłumaczenia powinien być wstanie dokładną i zupełnie zaspokajającą dać odpowiedź, służą do tego, aby się Nauczyciel o uczniu i każdy sam o sobie przekonał, czyli prawidła przytoczone z Gramatyki, i te, co się na czele przykładów znajdują, dokładnie zgłębił i tak pojął, iak to koniecznie powinien, jeżeli chce, aby mu się tłumaczenie należycie udało. Ze względu na to, iż początkujący uczniowie ani zapasu potrzebnych wyrazów mieć nie mogą, ani potrzebny posiadać wprawy w szukaniu i dobieraniu ze Słownika stosownych znaczeń; zrobiłem w kształcie Słownika zbiór wyrazów do każdego z osobna zadania potrzebnych,

na cztery gatunki rozdzielonych (Rzeczowniki, Przymiotn., Słowa i Wyrazy nieodmienne), i takowe podług numerów umieściłem na końcu; tak, aby mający tłumaczyć bez potrzeby szpérania miał je zaraz pod ręką, i ile do każdego zadania potrzeba, przed tłumaczeniem nauczył się na pamięć wraz z przypiskami, które dla tego nie u spodu karty, iak to zwyczajnie robią, ale po każdym dopiero zadaniu wydrukować kazałem, iżby uczeń nie mógł się spuszczać na to, że je ma przed oczyma, ale się ich koniecznie zawczasu nauczyć musiał.

Słowniczek ten starczy iednak tylko do XX. numeru; dla tego iż ci, dla których dalsze zadania są przeznaczone, i większy zapas słów posiadać muszą i wprawni być w wyszukiwanie i dobieranie ze Słownika pojedynczych przynajmniéy wyrazów; całkowite albowiem sposoby mówienia, a nawet mniéy zwyczajne znaczenia słów pojedynczych, zacząwszy od tego numeru znajdują się wszędzie w dostatecznéy liczbie umieszczone w przypiskach.

O sposobie używania téy pracy w kilku tylko słowach namienię, żem ią w ten sposób urządził, aby służyła iedynie do ćwiczeń ściśle pamięciowych, tak iżby przy tłumaczeniu nie tylko nie było potrzeby używać pióra, lecz owszem iżby to zupełnie zabronioném być mogło; a wszelkie zapisywania nie na papierze ale w pamięci się odbywały.

Który to sposób uczenia należycie użyty o ile jest pożyteczniejszy od piśmiennego, nie chcę się nad tém rozwodzić obszerniéy; częścią iżem to iuż uczynił w inném miejscu (w Programacie szkolnym na rok 1825); częścią też, iż stósowniéy będzie pomówić o tém w przedmo-

wie do drugiéy części ninieyszego dziełka, mieszczącéy ciągle zadania; którą za Boską pomocą około Wielkanocy spodziewam się zupełnie ukończyć.

W Poznaniu dnia 9. Stycznia 1828.

Następujące omyłki proszę poprawić:

na karcie 24:	quis quae i t. d.	czytaj	quis que i t. d.
- -	27: Appollo	-	Apollo.
- -	- dziesięciu	-	dziewięciu.
- -	- powinność	-	powinności.
- -	41: rozumia	-	rozumieją.
- -	122 nota c XXVIII. n.	-	XXVIII. D. n.

SPIS RZECZY.

	Karta.
I. O zgodzie Imienia przymiotnego z rzeczowném; tudzież o rodzajach Rzeczowników.	
1) Deklinacya pierwsza	1.
2) Deklinacya druga	2.
3) Deklinacya trzecia	2.
4) Deklinacya czwarta	5.
5) Deklinacya piąta	5.
II. O zgodzie Apozycyi i Predykatu z Rzeczownikiem swoim	6.
III. O zgodzie Zaimka względnego, tudzież <i>quantus</i> i <i>qualis</i>	7.
IV. O zgodzie Słowa z Subiektem	8.
V. Przykłady na deklinacye Zaimków, i koniug. Słowa <i>esse</i> ze złożonemi (1.), tudzież czterech koniugacyi foremnych (2—5.)	9.
VI. Zadania, łączące w sobie wymienione pięć prawideł (1—4.)	13.
VII. Przykłady na wyjątki Deklin.	16.
VIII. Przykłady na Uwagi w Gr. §. 21—24. umieszczone	19.
IX. Przykłady na stopnie Przymiotników i Przysłówków	19.
X. Przykłady na wyrazy liczbowe	22.
XI. Przykłady na prawidła o Słowie, z dołączeniem niektórych uwag	24.
XII. Przykłady na Deponentia; Słowa nieforemne, ułomne i nieosobiste	28.
XIII. Przykłady na rząd Przyimków (1—3)	30.
XIV. Przykłady na używanie Spóyników, Przysłówków i Wykrzykników; z Dodatkiem uzupełniającym prawidła wyłożone w Gramatyce	37.

	<i>Karta.</i>
XV. Prawidła i przykłady na używanie form czasowych względnie	43.
XVI. Przykłady na Tryb łączący	48.
XVII. Przykłady osobne na używanie <i>ut, ne, quo, quin, quo minus, ut non</i>	52.
XVIII. Prawidło i przykłady na używanie <i>quum</i> z Trybem oznajmującym	56.
XIX. Prawidło i przykłady na używanie czasów warunkowych	58.
XX. Prawidła na używanie i nieużywanie Konstrukcyi Accusat. c. Infinit. (a—c, 1—2.)	59.
XXI. Przykłady na używanie Imiesłowa z załączeniem krótkiej treści prawideł o Imiesł. (1—3.)	67.
XXII. Przykłady na używanie Gerundium i Gerundivum (Partic. fut. pass.), tłumacząc przez nie polskie Rzeczowniki słowne; tudzież o tłumaczeniu na łacinę innych Rzeczowników, osobliwie słownych — z załączeniem prawideł (a—c.)	75.
XXIII. Przykłady na używanie Supinum	85.
XXIV. Przykłady mowy ubocznej (<i>sermo obliquus</i>)	86.
XXV. Przykłady Konstrukcyi Nominativum cum Infinitivo; z załączeniem prawidła	91.
XXVI. Przykłady na używanie Zaimków łacińskich	93.
XXVII. Przykłady na składnię Przypadku pierwszego	96.
XXVIII. Przykłady na składn. Przyp. drugiego (A—D.)	97.
XXIX. Przykłady na składn. Przyp. trzeciego (A—B.)	105.
XXX. Przykłady na składn. Przyp. czwartego i piątego (A—B.)	112.
XXXI. Przykłady na składn. Przyp. szóstego (A—B.)	118.

I.

Przykłady na rodzaju i deklinacye Rzeczowników i Przymiotników, łącząc razem prawidło o zgodzie Przymiotnika i Imiesłowu z Rzeczownikiem w rodzaju, liczbie i przypadku.

1.

Z téj deklinacyi są Imiona zakończone na *a* i *e* rodzaju żeńskiego, na *as* i *es* męskiego; lecz i na *a* zakończone są męskie, kiedy znaczą męczyznę. Męskie jest także *Adria*, morze adryatyckie.

Stół okrągły	<i>mensa</i> ; — <i>rotundus</i> , a, um.
Rowu głębokiego	<i>fossa</i> ; — <i>altus</i> , a, um.
Wodą ciepłą	<i>aqua</i> ; — <i>calidus</i> , —, —
Korony złote	<i>corona</i> ; — <i>aureus</i> , —, —
Próżne troski	<i>vanus</i> , a, um; <i>cura</i> .
Przez nieznaione kraie	<i>per</i> ; <i>incognitus</i> , a, um; <i>terra</i> .
Błyszczącemi gwiazdami	<i>coruscus</i> , a, um; <i>stella</i> .
Jarmużu odgrzewanego	<i>crambe</i> ; <i>recoctus</i> , a, um.
Przyjemny muzyki	<i>jucundus</i> , a, um; <i>musica</i> — albo — <i>musicæ</i> .
Do gorzkiego Aloe	<i>ad</i> ; <i>amarus</i> , a, um; <i>aloë</i> .
Wielkie skrzydła czarnego orła	<i>magnus</i> , a, um; <i>ala</i> ; <i>niger</i> , gra, um; <i>aquila</i> .
Pilny czytelnik	<i>sedulus</i> , —, —; <i>anagnostes</i> .
Krzemieniem twardym	<i>pyrites</i> ; <i>durus</i> , a, um.
Planety niedawno odkryte	<i>planetes</i> ; <i>nuper</i> ; <i>detectus</i> , a, um.
Strasliwemu komecie	<i>terribilis</i> , e; <i>cometes</i> .
Ostrożni aptekarze i bogaci księgarze	<i>cautus</i> , a, um; <i>pharmacopōla</i> ; <i>et</i> ; <i>dives</i> ; <i>vītis</i> ; <i>bibliopōla</i> .
Długie pióro pisarza wiernego i pilnego	<i>longus</i> , a, um; <i>penna</i> ; <i>scriba</i> ; <i>fidus</i> , a, um; <i>et</i> <i>sedūlus</i> , a, um.
Woznice piiani	<i>aurīga</i> ; <i>ebrius</i> , a, um.
Wieśniaków pracowitych	<i>agricōla</i> ; <i>laboriosus</i> , a, um.
Licznym i wesołym biesiadnikom	<i>mltus</i> , a, um; <i>hilāris</i> , e; <i>convīva</i> .
Pierwszych mieszkańców	<i>primus</i> , a, um; <i>incōla</i> .
Na wzburzonym adryatyckim morzu	<i>in</i> ; <i>turbidus</i> , a, um; <i>Adria</i> (w 6. przyp.)

Miły kolego! sławny poeta!	jucundus, a, um; collega; ce- leber, bris, e; poeta.
Od zdatnych żeglarzy	a; peritus, a, um; nauta (w 6. przyp.)
Ukaranych morderców	peritus, a, um; homicida.
Stary Anchizes z pobożnym Eneaszem	senex, nis; Anchises; cum; pius, a, um; Aeneas. (w 6. przyp.).

2.

Deklinacya druga.

W téj deklinacyi zakończenia *er, ir, ur, us* są męzkie; *um* niiakie. Ale żeńskiego są na *us* Imiona miast, wysp i drzew; tudzież przywiedzione w Gram. §. 27, 3. c; zaś *virus iad, pelagus morze* są niiakiego, a *vulgus pospólstwo* niiakiego lub męzkiego.

Przyjemne ogrody	amoenus, a, um; hortus.
Czerwonego raka	ruber, bra, brum; cancer, cri.
Zyzne role	fertilis, e; ager, gri.
Gładkiego węża	glaber, bra, brum; coluber, bri.
Niewolnikowi wiernemu	servus; fidelis.
Od mężów uczonych	a; vir, viri; doctus, a, um; (w 6. przyp.)
Rod (wyspa) sławny i Korynt bogaty	Rhodus; clarus, a, um; Co- rinthus; opulentus, a, um.
Pod wysoką topolą i cieni- stym bukiem	Sub; celsus, a, um; populus; opacus, a, um; fagus.
Śmiertelny iad	mortifer, era, um; virus.
Morze niebezpieczne i burzliwe	pelagus; infidus; turbulentus, a, um.
Dobremu zięciowi z poczci- wym teściem	bonus, a, um; gener, eri; cum; probus; socer, eri; (w 6. przyp.)
Trudny interes	difficilis, e; negotium.
Haniebne występki	turpis, e; vitium.
Cierpkie wino	auster, era, rum; vinum.
O złośliwe pospólstwo!	o; malignus, a, um; vulgus.
Ziemia zimna	humus; frigidus, a, um.
Naydłuższy peryod	longissimus, a, um; periodus.
Urodzajna figa	foecundus, a, um; ficus.

3.

Deklinacya trzecia.

O rodzajach Imion téj deklinacyi zob. w Gram. §. 26—28.

Ludzie poczciwi	homo, inis; probus, a, um.
Na szerokim brzegu	in; latus, a, um; margo, inis.

Nasz wspólny początek

Figurki woskowe
Żelaznym zawiasom
Burzliwego zgromadzenia

Liczne motyle a wszystkie pstre

Żelazną motyką
Zimnego gradu
Dziwna namiętność
Dawne ale złe zwyczaje

Białe zęby małej kaczki i o-
gromne nogi okrutnego lwa

Zamek warowny broniony od
dzielnych żołnierzy

Niegodziwy zbrodniarz ciężkie-
mi kaydanami skrzepowany

Biały marmur pod cienistym
drzewem

Mięso gotowane i pieczone

Mięsa wołowego, cielęcego,
wieprzowego i baraniego
wielka porcja

Zasłużoną nagrodę ale niezasłużoną pochwałę

Przez czarną noc w przyjem-
nej dolinie

Niezmierna góra białego śnie-
gu i zimnego gradu

Słodki miód rozpuszczony
w miedzianym kotle

Strażnicy królewscy suknie zło-
tem tkane noszący

Miód słodki i przyjemny, pieprz
gorzki i ostry

Daleka droga przez dolinę cie-
nistą

Białe twarze
Złamana kość

noster, tra, um; communis, e;

origo, g'nis.

imāgo; cereus, a, um.

ferreus, a, um; cardo, d'nis.

turbulentus, a, um; concio,
ōnis.

multus, a, um; papilio; et om-
nis, e; versicolor, ōris.

f.; ligo, ōnis.

gelidus, a, um; grando, īnis.

pravus, a, um; libīdo.

vetus, ēris; sed; malus, a, um;
consuetudo.

albus, a, um; dens, ntis; par-
vus, a, um; anas, ātis;

ingens, ntis; pes, edis; sae-
vus, a, um; leo, ōnis.

arx, cis; firmus, a, um; de-
fensus, a, um; a fortis, e;

miles, ītis (w 6. przyp.)

nefandus, a, um; latro, ōnis;

durus, a, um; compes, ēdis;

vinctus, a, um.

albus, a, um; marmor, ōris;

sub opacus, a, um; arbor,

ōris. (w 6. prz.)

caro, rnis; elixus, a, um; et
assus, a, um.

caro; bubūlus, vitulinus, suil-
lus et agninus, a, um; ma-
gnus, a, um; portio, ōnis.

dignus, a, um; merces; ēdis;

sed; immeritus, a, um;

laus, dis.

per; ater, tra, um; nox, ctis,

(w 4. prz.) in; amoenus; val-
lis (w 6. przyp. d.)

ingens, ntis; mons, ntis; al-
bus, a, um; nix, nivis; geli-
dus, a, um; grando, īnis.

dulcis, e; mel, melis; lique-
factus, a, um; in; lebes, ētis;

aheneus, a, um.

satelles, ītis; regius, a, um; ve-
stis, is; aurum, i; intextus,

a, um; gerens, ntis.

mel; dulcis, e; jucundus; piper,

ēris; amarus, a, um; acer,

cris, e.

longus, a, um; iter, itinēris; per;

vallis; umbrosus.

albus; os, ōris.

fractus; os, ossis.

Trupy niepochowane	cadaver, ěris; inhumatus, a, um.
Spiż koryncki	aes, aeris; corinthius, a, um.
Azyatycki imbir i medycki miecz	asiaticus, a, um; zingiber, ěris; medicus; acināces, acis.
Naczynia srebrne i miedziane	vas, asis; argenteus; et; aheneus, a, um.
Wszystkich moich ręcycieli	omnis, is; meus, a, um; vas, adis.
W wężu zimnym krew nie czerwona	in anguis, is (w 6. przypad.); gehdus, a, um; sanguis, ĩnis; non; ruber, bra, um.
Towary z dalekich krajów przez morze śródziemne przywiozione	merx, cis; e longinquus, a, um; regio, ōnis (w 6. przypad.) per; mare, ris; mediterraneus; advectus, a, um.
Wspaniały pokój świątyną kością-słoniową ozdobiony	magnificus, a, um; conclave; nitidus, a, um; ebur, ōris; exornatus, a, um.
Dowcipne zagadki	ingeniosus, a, um; aenigma, ātis.
Czas poranny do pracy pilnej najszybszy	tempus, ōris; matutinus, a, um; ad labor, ōris (w 4. przyp.); diligens, ntis; aptissimus.
Ogromny słoń z długą trabą	ingens, ntis; elēphas, antis; cum longus, a, um; proboscis, ĩdis (w 6. przyp.)
Srogie wiatry - północne są ludzicom i okrętom przykre	saevus, a, um; Aquilo; sunt; h. et navis, is; infestus, a, um.
Małe pchły i małe komary uciążliwe ludziom	parvus, a, nm; pulex, ĩcis; cullex, ĩcis; molestus, a, um; homo, ĩnis.
Tyber jest dosyć szeroki	Tiberis, is; est; satis; latus, a, um.
Liczne trzody beczących owiec przez most kamienny do czystego źródła idące	numerous, a, um; grex, ĩs; balans, ntis; ovis, is; per lapideus, a, um; pons, ntis; ad limpīdus, a, um; fons, ntis; procedens, entis.
Zielona trawa na obszernym brzegu burzliwego morza	virīdis, e; gramen, ĩnis; in; vastus, a, um; litus, ōris (w 6. prz.); turbidus, a, um; mare, ris.
Błyszczące gwiazdy	sidus, ěris; splendidus, a, um.
Pora pogodna ale powietrze wilgotne	tempestat, ātis; serenus, a, um; sed; aēr, aērīs; humidus, a, um.
Przyjemne żarciki	jucundus; sal, salis.
Zając pierzchliwy	lepus, ōris; timidus, a, um.
Grzebień miedziany	pecten, ĩnis; aheneus, a, um.
Nieużyteczne otręby	inutilis, e; furfur, ūris.
Mchy europejskie	lichen, ěnis; europaeus, a, um.
Chora wątroba	aeger, gra, um; splen, ěnis.

Wesoła młodość i zgrzybiała
starość

Na twardém kowadle
Przez nieprzebyte bagniska

Polne myszy i nocni złodzieje

laetus, a, um; juvenus, ūtis;
decrepĭtus, a, um; senectus,
ūtis.

in durus, a, um; incus, ūdis.
per impeditus, a, um; palus,
ūdis. (w 4. prz.)

agrestis, is; mus, uris; noctur-
nus, a, um; fur, uris.

4.

Deklinacya czwarta.

Na *u* są wszystkie rodzaju niakięgo, na *us* męz-
kiego; wyjąwszy nazwiska niektórych drzew;
tudzież Imiona umieszczone w Gram. §. 27, 3,
c. w Uw.

Obszerny dom
Ręka prawa i lewa

Szpetne gesta
Dojrzałe owoce

Na prawém skrzydle nieprży-
cielskiego wojska

Zgrzybiałe staruszki siedzące
pod starym i cienistym dę-
bem

Pokolenia mieyskie i wieyskie

Wesoła twarz moięy świekry

Przez obszernie krużganki

Straszliwy mróz

Twarz gwałtowném uderze-
niem oszpecona

Brat i siostra widziani nie byli
(Gr. §. 106) ale matka i sio-
stra była widziana (§. 104.)

spatiosus, a, um; domus.
manus; dexter, tra, um; sinister,
tra, um.

foedus, a, um; gestus.
maturus, a, um; fructus.
in dexter; cornu (w 6. przyp.);
hostilis, e; exercitus.

decrepĭtus, a, um; anus; sedens,
ntis; sub vetus, ěris; opā-
cus; quercus. (6. prz.)

tribus; urbanus et rusticus, a,
um.

hilāris, e; vultus; meus, a, um;
socrus.

per amplus, a, um; porticus.

horrendus, a, um; gelu.

vultus; violentus, a, um; ictus;
foedatus, a, um.

frater, tris; soror, oris; visus, a,
um; non sunt; sed; mater,
tris; — —

5.

Deklinacya piąta.

Imiona tęj deklinacyi są żeńskie; oprócz *dies* dzień i
meridies, południe, które są rodzaju męzkiego: ie-
dnak *dies* w pojedynczęj liczbie używa się i w żeń-
skim rodzaju, kiedy znaczy pewien oznaczony
dzień t. i. termin (*dies constituta, dicta, statuta*).

Piękna twarz

facies, formosus, a, um.

Wiara podeytrzana	fides; suspectus, a, um.
Wszystkie moje nadzieie	omnis, e; spes; meus, a, um.
Szereg ciągly wesolych dni	series; continuus, a, um; laetus, a, um; dies.
Zmieniona postać twoich rzeczy	mutatus, a, um; facies; tuus, a, um; res.
Na wyznaczony dzień (t. iest termin)	dictus, a, um; dies (w 6. przyp. bez Przyimka).
Woysko w trzecim szyku ustawione	exercitus, us; in tertius, a, um; acies (w 6. przyp.); collocatus, a, um.
Szyki nieprzyziane występujące na obszerną równinę	acies; infestus, a, um; descendens, ntis; in vastus, a, um; planicies. (4. prz.)
Mglisty dzień ale południe pogodne	nubilus, a, um; dies; sed meridies; serenus, a, um.

II.

Apozycya i Predykat, który w polszczyźnie często w 6. przypadku stoi, zgadzają się w łacinie z tym Rzeczownikiem, któremu są przydane, w przypadku, i jeżeli być może, także w rodzaju i liczbie (Gr. §. 100. i §. 101., 2.).

Cycero, sławny mówca, był także filozofem	Cicero, ōnis; celebrer, bris, e; orator, ōris; fuit; etiam; philosophus.
Wprawa iest najlepszym nauczycielem	usus, us; est; optimus, a, um; magister, tri.
Arystydes, syn Lizymacha, ze wszystkich był naysprawiedliwszym	Aristides, dis; filius, ii; Lysymachus, i; omnis, e (położyć w 2. przyp. bez Przyimka); fuit; justissimus, a, um.
Alexander, zwycięzca Persów, był synem Filipa	Alexander, dri; victor, ōris; Persa, ae; fuit; filius; Philippus, i.
Bogu, twórcy wszech rzeczy, cześć i chwala	Deus, i; auctor, ōris; omnis, e; res, ei; laus, dis; gloria, ae.
Sokrates, najmędrzy z Greków, był razem nayszczęśliwszym z ludzi	Socrates, is; sapientissimus, a, um; Graecus, i (Gen. plur. bez Przyimka); fuit; simul; probissimus, a, um; homo, inis (Gen. plur.).
Etna i Wezuwiusz są ognistymi górami	Aetna, ae; Vesuvius, ii; sunt; mons, ntis; ignivomus, a, um.
Wielkie woysko Xerxesa, Króla Persów, nie było bitne	magnus, a, um; exercitus, us; Xerxes, is; rex, regis; Persa, ae; non fuit; bellicosus, a, um.

Galenus, Hippocrātes i Celsus,
najsławniejsi byli lekarze;
tamci byli Grecy, ten Rzy-
mianin

Gniew i namiętność są naj-
gorszemi doradcami
Zazdrość ciągłym jest towarzy-
szem świętego losu

Sen jest obrazem śmierci

Romulus i Remus założycielami
byli miasta Rzymu, stolicy
Włoch

Ty jesteś pilnym uczniem

— — —; celeberrimus, a, um;
fuerunt; medicus, i; illi;
fuerunt; Graecus, i; hic;
Romanus, i.

Ira; libido, inis; snnt; pessimus,
a, um; consultor, ōris.
invidia; assiduus, a, um; est;
comes, itis; emīnens, ntis;
fortuna, ae.

somnus, i; est; imago, inis;
mors, ntis.

— —; conditor, ōris; fuerunt;
urbs, bis; Roma, ae; caput, itis;
Italia, ae.

Tu; es; diligens, ntis; discipulus.

III.

Zaimek względny *qui, quae, quod* zgadza się z Rzeczownikiem, do którego się ściąga, w rodzaju i liczbie; także i w Przypadku, jeżeli jest rządzony od tego samego Słowa. (Gram. §. 100. 3. i Uw.). Toż samo prawidło służy także dla względnych Przymiotników *quantus* (jak wielki) i *qualis* (jaki).

Tarkwiniusz, który był ostatnim królem Rzymian, na wygnaniu umarł

Alexander wielki, którego czyny Kurcyusz i inni opisali, w Babilonie umarł

List, który wczoraj do oycy napisałeś, dziś jest oddany

Mój oyciec wystawił dom tak wielki, jak wielki jest dom twojego brata

Zamiar, który wczoraj powziąłem, nie podoba się oycu.

Siostra twoja, jaką miała matkę, taką i sama jest

Przyjaciele, których redę przyjąłem, odstąpili mnie

Posłaniec, któremu dałem list, jeszcze nie wrócił

Tarquinius, ii; qui, quae, quod; fuit; ultimus, a, um; rex; Romanus, i; in exilium, ii (w 6. prz.); mortuus est.

—; magnus, a, um; qui; factum, i; Curtius, ii; alius, a, ud; descriperunt; Babylon (Ablat. bez Przyimka) — epistola, ae; qui; heri; ad pater, tris; scripsisti; hodie; est; redditus, a, um.

meus, a, um; — aedificavit; domus, us; tantus, a, um; quantus, a, um; est; —; tuus, a, um; frater, tris.

consilium; qui; —; ceperam; displicet; —

soror, ōris; tuus, a, um; qualis, e; habuit; mater, tris; talis, e; et ipse, a, um; est. amicus, i; qui; cons.; sequutus sum; deseruerunt me. tabellarius, ii; qui; dedi; epistola, ae; nondum; reversus est.

Kobiety, których dom oycu pokazywałem, poszły do człowieka, od którego go kupiły.

mulier, ěris; qui; d.; p.; ostendi; iverunt; ad h.; a (6. przypad.) —; illam emigrant.

IV.

Przykłady na zgodę słowa z subiektem (Gram. §. 109 — 113.)

Ja pozdrawiam oycu —, ty orzesz rolę — a on odmienia siedliko —; my sędzimy sprawy, — wy znoście nieszczęścia —, oni czyszczą suknie; — lekarz leczy ranę, — nieprzyjaciele pustoszą grunta

Kto liczy pieniądze? — my liczymy pieniądze, a wy wołacie służących; — oyciec niesie chleb — a siostry gotują obiad; — ja pracuję w ogrodzie, — a ty spieszysz do miasta

Nie znam człowieka, który puka do drzwi — witasz i do pokoju wzywasz? — sadzasz na kanapie i obdarzasz pokarmem i napojem? — taka ludzkość zdoła człowieka, — nieludzkość zaś hańbi

Twój brat i siostra chwałą życie wiejskie iako spokojne, — gdzie bezustannie owce beczą, — psy szczełają, — żaby skrzeczą, — ptaki śpiewają — i same źródła z szelestem płyną

Zimne wiatry-północne wieją gwałtownie, a gęste chmury skrapiają ziemię obfitym deszczem

ego, salutare, p. — tu, arare, ager — ille, mutare, sedes, (is) — nos, judicare, causa — vos, tolerare, malum — illi, purgare, vestis, (is) — medicus, sanare, vulnus, (ěris) — hostis, vastare, ager.

quis, numerare, pecunia (w liczbie pojed.)? — — vocare, famulus — — portare, panis, (is) — soror, parare, prandium — laborare, in hortus, (i Abl.) — festinare, in urbs (Accus.)

ignorare (znaczy *nieznać*), homo, qui, pulsare, janua (Accus. bez Przyimka) — salutare, in conclave, (is Acc.), vocare? — collocare, in lectulus (Abl.) donare, cibus, (i), potus, (us)? — ejusmodi (zostanie tak), humanitas, ornare, h. — inhumanitas, vero, dedecorare.

— laudare, vita, rusticus (a, um), ubi, ita, illis (a, um) — ubi, perpetuo, (is) (is), balare — canis (is), latrare, — rara, coxare — avis (is) — cantare — ipse, (a, um), fons, (tis), cum strepitus (us, Abl.), manare.

gelidus (a, um), Aquilo (ōnis), flare, valde, — densus (a, um), nubes (is), rigare, terra, largus (a, um), imber (bris).

V.

Przykłady na deklinacye Zaimków (Gr. §. 46.)
tędyż na koniugacyę Słowa esse ze złożonemi z nie-

go (Gram. §. 57 nast. i §. 68) i czterech koniugacyi foremnych.

1.

Słowo esse ze złożonemi.

Twarz *a)* mego *b)* oycy *c)* równie *d)* piękna *e)* iest *f)* iak *g)* malowany *h)* obraz *i)* téy *k)* twarzy.

a) Facies, ei. *b)* meus, a, um. *c)* pater, tris. *d)* aequae. *e)* pulcher, chra, rum. *f)* esse. *g)* ac. *h)* depictus, a, um. *i)* effigies, ei. *k)* hic, haec, hoc.

Tego człowieka *a)* szczodrośliwość *b)* wielu *c)* się przysłużyła *d)*.
a) homo, mīnis. *b)* liberalitās, ātis. *c)* multi, ae, a. *d)* prodesse.

Tych ludzi bogactwa *a)* wam biednym *b)* dopomogły *c)*.

a) divitiae, arnm — tu. *b)* miser, ra, um. *c)* prodesse.

Ten *a)* który *b)* innym *c)* dopomaga, godzien *d)* iest, aby *e)* i *f)* iemu *g)* inni dopomagali *h)*.

a) Is, ea, id. *b)* qui, quae, quod. *c)* alius, a, ud. *d)* dignus, a, um. *e)* ut. *f)* et. *g)* ille, a, ud. *h)* (Conjunctivus praesentis).

Dopóki *a)* będziesz dobry *b)* będziesz mi *c)* miły *d)*; bądź więc *e)* zawsze *f)* dobrym; abyś *g)* mi zawsze miłym być mógł *h)*.

a) donec. *b)* bonus, a, um. *c)* ego. *d)* gratus, a, um. *e)* igitur. *f)* semper. *g)* ut. *h)* posse (Conjunctiv. praesent.).

Napóy *a)*, w *b)* którym iest *c)* cukier *d)*, słodki *e)* iest.

a) Potio, ōnis. *b)* in z Ablat. *c)* inesse. *d)* saccharum, ri. *e)* dulcis, ce.

Co *a)* było wczoray *b)* złém *c)* dzisiay *d)* to może *e)* być dobrém *f)*.

a) quod *b)* heri *c)* malus, a, um. *d)* hodie. *e)* posse. *f)* bonus, a, um.

Szczodrośliwość mego stryia *a)* tak wielka *b)* była, iż *c)* każdemu *d)* biednemu dopomagał *e)*; ale *f)* gdy *g)* on *h)* był biednym, nie było nikogo (po łac. nikt *i)* był), któryby iemu *k)* dopomógł *l)*.

a) patruus, ui. *b)* tak w. tantus, a, um. *c)* ut. *d)* quilibet, quaelib., quodl. *e)* (Conjunct. Imperf.) *f)* at. *g)* quum. *h)* ille, a, ud. *i)* nemo. *k)* ipse, a, um. *l)* (Conjunct. Imperf.)

Dopóki *a)* będę mógł, będę usiłował *b)* dobrym dopomagać, a *c)* nikomu nie szkodzić. *d)*.

a) Quoad *b)* studere (tu będzie studebo) *c)* et *d)* obesse.

Nasi *a)* rodzice *b)* wielu dopomogli ludziom, byliby dopomogli *c)* wszystkim *d)*, gdyby *e)* byli mogli *f)*.

a) Noster, tra, um. *b)* parens, tis. *c)* byliby dop. (Plusquam. Conjunct.) *d)* omnis, e. *e)* si. *f)* (Plusq. Conj.)

Między *a*) Warszawą *b*) i Pragę *c*) jest *d*) rzeka *e*) Wisła *f*).
a) Inter *b*) Varsavia, ae. (Accusat.) *c*) Praga, ae. (Accusat.)
d) interesse. *e*) fluvius, ii. *f*) Vistula, ae.

Wszyscy ludzie mający dopomódz oycu memu, byli wczoray *a*)
u *b*) twoiéy ciotki *c*).
a) heri. *b*) apud. *c*) amita (Accusat.).

2.

Koniugacya pierwsza.

Twoia *a*) siostra *b*) wczoray u ciotki śpiewała *c*) pięknie *d*) i
od *e*) wszystkich, którzy tam *f*) byli *g*) pochwaloną zosta-
ła *h*); moia siostra także *i*) byłaby śpiewała *k*), gdyby *l*)
iéy głos *m*) nie był *n*) chrapliwy *o*).

a) Tuus, a, um. *b*) soror, ōris. *c*) cantare. *d*) suaviter. *e*)
ab (z 6. przypadkiem). *f*) ibi. *g*) adesse. *h*) laudare. *i*)
etiam, albo quoque. *k*) będzie Plusquamp. Coniunctivi. *l*)
gdyby nie znaczy razem nisi. *m*) vox, vocis. *n*) Plusq.
Coniunct. *o*) raucus, a, um.

Tańcuy *a*), chłopcze *b*), a ia ci tańcuiącemu śpiewać będę; a
jeżeli *c*) możesz razem *d*) tańcować i śpiewać, proszę *e*)
cię, abys śpiewając tańcował *f*).

a) Saltare. *b*) puer, ōri. *c*) et si. *d*) simul. *e*) rogare. *f*)
Coniunctiv. Praesent.

Żołnierze *a*), którzy odważnie *b*) walczyli *c*), pochwaleni zostali
od wodza *d*), a niektórzy *e*) nawet *f*) nagrodami *g*) obdar-
zeni *h*).

a) miles, itis *b*) fortiter — albo — strenue. *c*) pugnare (Plusqup.)
d) dux, ducis. *e*) nonnulli, ae, a. *f*) etiam. *g*) praemi-
um, ii. *h*) donare — albo — ornare.

Gdy nieprzyjaciele *a*) zwyciężeni zostali *b*) i do *c*) lasu *d*) da-
żyli *e*), nasz *f*) wódz rozkazał *g*) swoim *h*) żołnierzom,
aby, iakby *i*) nayszybciej *k*) mogli *l*) spieszyli się *m*), i nie-
przyjacielu tył *n*) podającego *o*) dręczyli *p*), i ucieczkę *q*)
iego wstrzymywali. *r*).

a) quum — hostis, is. *b*) sup̄erare (Plusqu, Conj.). *c*) in. *d*) sylva.
(Accusat.) *e*) prop̄erare. (Imperf. Conj.) *f*) noster, tra, um. *g*)
imp̄erare. *h*) suus, a, um. *i*) quam. *k*) celerime. *l*) Im-
perf. Conj. *m*) festinare (Imp. Conj.). *n*) tergum, i. (po-
łożyć wliczbie mnogiej). *o*) dare. *p*) vexare (Imp. Conj.).
q) fuga, ae. *r*) tardare (Imp. Conj.).

Nie tylko *a*) w bitwie *b*) nasi zwyciężyli nieprzyjaciół, ale *c*)
i obóz *d*) od nich założony *e*) zdobyli *f*) i spustoszyli *g*).

a) tantum. *b*) in — acies, ēi (Ablat.). *c*) sed. *d*) castra,
trorum. *e*) locare. *f*) expugnare, *g*) vastare.

3.

Koniugacya druga.

Zamiar *a)* zniszczenia *b)* doszczętu *c)* nieprzyjaciół podobał się *d)* żołnierzom; chętnie *e)* więc *f)* usłuchali *g)* wodza *h)* i usługę *i)* swoją mu ofiarowali *k)*.

a) Consilium, ii. *b)* delēre (Gerundium Genitiv.). *c)* ad internecio, ōnis. (Accusat.). — Ale w łacinie ułożyć wyrazy tym porządkiem: zamiar nieprzyjaciół (Accusat.) do szcztętu zniszczenia. *d)* placēre. *e)* libenter. *f)* igitur. *g)* parēre. *h)* Dativ. *i)* opēra, ae. *k)* praeberē.

Wojsko *a)* mające wojować *b)*, długo *c)* uczone być *d)* powinno *e)* sztuki wojskowej *f)* i długo ćwiczone być *g)* w broni *h)*.

a) exercitus, us. *b)* pugnare. *c)* diu. *d)* docēre. *e)* debēre. *f)* ars, tis, militaris, e (Accusat.). *g)* exercēre. *h)* in arma, orum (Ablativ.).

Nasi unikając *a)* bitwy *b)* w obozie *c)* się chowali *d)* i walczyć *e)* wycieczkami *f)* więcéy *g)* nieprzyjacielowi szkodzili *h)*, iak *i)* gdyby *k)* go w bitwie *l)* byli zwyciężyli.

a) detrectare (Imięsłów zgodzić z Subiektem) *b)* certamen, mīnis. (Accusat.) *c)* in — z 6. Przyp. *d)* se tenēre. *e)* pugnare (Gerund. Ablat.). *f)* eruptio, ōnis. *g)* plus. *h)* nocēre. *i)* quam. *k)* si. *l)* acies, ēi (Ablat. z in).

Bardzo *a)* żałuję *b)* że *c)* ciebie przestrzegającego *d)* nie usłuchałem *e)* iakem *f)* był powinien *g)*.

a) valde. *b)* dolēre. *c)* quod. *d)* monēre. (ciebie przestrzegającego po łacinie położyć w trzecim przypadku) *e)* parēre — albo — obtemperare (Conjunctiv. Perfectu). *f)* ut. *g)* debēre (Perfect. Indicat.).

4.

Koniugacya trzecia.

Na *a)* list *b)* który do *c)* ciebie pisałem był *d)* w roku *e)* przeszłym *f)* nie odpowiedziałeś *g)* mi dotąd *h)*; pomimo tego *i)* iednak *k)* posłałem *l)* ci ten drugi *m)*; ale trzeci *n)* nie wprzód *o)* posłę *p)*, aż *q)* na ten odpowiesz. *r)*

a) ad. *b)* epistola. *c)* ad z 4. Przyp. *d)* scribo, ēre: Perfectum scripsi, Supinum scriptum. *e)* annus, i (Położyć wraz z Przymiotnikiem w Przyp. 6, bez Przyimka). *f)* praeteritus — albo — elapsus. *g)* rescribere. *h)* adhuc. *i)* nihilo. minus. *k)* tamen. *l)* mittere: Perf. mīsi, Sup. missum. *m)* alter, tēra, um. *n)* tertius, a, um. *o)* prius. *p)* Futur. simplex nie exactum. *q)* quam. *r)* respondere: Perf. ondi, Sup. onsum. (Położyć Futur. exact.).

Nauczyciel *a)*, gdy wstał *b)* rano *c)* i brodę *d)* sobie ogolił *e)*, uczniom *f)* prędko *g)* wstać kazał *h)* i wyprowadził *i)* ich w pole *k)* dla *l)* widzenia żołnierzy, którzy ćwicząc się *m)* dobywali *n)* góry *o)* rowem *p)* i wałem *q)* otoczoney. *r)*

a) praeceptor, ōris. *g* d y, ut. *b)* surgere: P. surrexi. S. surrectum. *c)* mane. *d)* barba, ae. *e)* radere: P. rasi, S. rasum. *f)* discipulus, i, (położyć w przyp. 4.) *g)* celeriter. *h)* jubere: P. jussi, S. jussum. *i)* educere: P. uxi, S. uctum. *k)* in campus, i. (Accusat.). *l)* położyć najprzód żołnierzy, potem widzenia (videre, P. vidi, S. visum, będzie tu Gerund. Genitiv.) a naostatku dla (causa). *m)* exercere-se. *n)* oppugnare. *o)* mons, montis (Accusat.). *p)* fossa, ae. *q)* vallum, i. *r)* cingere. P. cinxi, S. cinctum.

Towary *a)* przywiezione *b)* z dalekich *c)* kraiów *d)* drożey *e)* bywają przedawane *f)* niżeli *g)* te, które u nas *h)* rosną *i)* albo *k)* wyrabiane bywają *l)*.

a) merx, rcis. *b)* advehere: P. exi, S. ectum. *c)* e-longinquis, a, um. *d)* regio, ōnis (położyć wraz z Przymiotnikiem w Przyp. 6.) *e)* carius. *f)* vendere: P. vendidi, S. ditum. *g)* quam. *h)* apud nos. *i)* crescere: P. crevi, S. cretum. *k)* aut. *l)* elaborare.

5.

Konjugacya czwarta.

Siedm *a)* tylko. *b)* godzin *c)* spać trzeba *d)*; kto *e)* więcej *f)* sypia, szkodzi *g)* zdrowiu *h)* swemu.

a) septem. *b)* nonnisi. *c)* hofa, ae. (4. prz.) *d)* dormire. (Położyć Gerund. Nominat. i dodać *est*). *e)* qui. *f)* plus. *g)* nocere. *h)* sanitas, ātis.

Dzieci *a)* świeżo *b)* narodzone *c)* karmione bywają *d)* albo *e)* od matek *f)*, albo od mamek *g)*; które też *h)* od karmienia *i)* tak *k)* nazywane zostały *l)*.

a) infans, antis. *b)* recens. *c)* natus, a, um. *d)* nutrire. *e)* aut. *f)* mater, tris (Położyć w 6. Przyp. z Przyimkiem *a)* *g)* nutrix, icis. *h)* etiam. *i)* nutrire (Położyć w Gerund. Ablat. z Przyimk. *a)*. *k)* ita. *l)* appellare.

Żołnierze, którzy warowali *a)* obóz, gdy tę pracę *b)* skończyli *c)*, posłani zostali do strzeżenia *d)* miasta.

a) munire. *b)* opus, ěris. *c)* finire. *g* d y, ubi. *d)* custodire (Part. fut. passivi położyć wraz z Rzeczownikiem urbs w Przypad. 4. z Przyimkiem ad.)

Dawni *a)* Rzymianie *b)* rzadko *c)* grzebali *d)* umarłych *e)*, ale *f)* ich ciała *h)* palili *i)*; Egipcyanie *k)* zaś *l)* balsamowali *m)* umarłych, i nabalsamowanych chowali *n)*.

a) vetus, ěris. *b)* Romanus, i. *c)* raro. *d)* sepelire. *e)* mortuus, i. *f)* sed. *h)* corpus, pōris. *i)* cremare. *k)* Agyptius, ū. *l)* autem. *m)* condire. *n)* servare.

5 Daryusz *a*), Król *b*) Persów *c*) gdy otworzył *d*) grób *e*) Semiramidy *f*) , nie znalazł *g*) w nim bogactw *h*).

a) Darīus, ī. *b*) rex, regis. *c*) Persa, ae. *d*) postquam, aperīre. *e*) sepulchrum. *f*) Semirāmis, īdis. *g*) invenire, P. ēni, S. entum. *h*) divitiae, arum. (w 4. Przypadku.)

6 Bylibyśmy łaknęli *a*) i pragnęli *b*) wczoray *c*) przez *d*) cały *e*) dzień *f*) , gdyby *g*) nam brat *h*) nie był przysłał *i*) chleba *h*) i wody *h*).

a) esurire. *b*) sitire. *c*) heri. *d*) per. *e*) totus, a, um. (położyć w 4. Przyp. z dies.) *f*) dies. *g*) nisi. *h*) frater, tri. *i*) mittere. *h*) panis, is. *l*) aqua, ae (i panis i aqua stać ma w 4. Przypad., esurio i sitio w Plusqu. Conj.).

Zadania na wymienione 5 prawideł.

VI. 1.

Kochaj oycę i matkę, gdyż to jest powinnością dobrych synów i dobrych córek. = Kochaj również i szanuj Nauczycieli, którzy cię uczą pożytecznych rzeczy (po łac. Przyp. 4.). = Szanuj Boga, od którego masz życie i wszystkie inne rzeczy. Ten stworzył słońce, księżyc, gwiazdy i ziemię, i wszystkie rzeczy, które widzisz. = Człowiek przewyższa wszystkie zwierzęta; albowiem ma rozum, którego one nie mają. = Człowiek sam (ieden) *a*) jest uczestnikiem rozumu, powinien go więc kształcić. Sam (tylko) *a*) może się uczyć i nabywać znajomości (po łac. Accus.) rzeczy pożytecznych. = Nauki są rozmaite; jako to: historia, matematyka, ieoografia, zwierzętopismo, które jest częścią historyi naturalnej, i inne niezliczone. Wszystkie te nauki są pożyteczne ludziom. = Wiele *b*) rzeczy zawierają książki, które możesz czytać, jeżeli ci jest znajomy język, którym są pisane. = Pożytek języka łacińskiego i greckiego jest bardzo wielki. = Słuchaj przestrogi (łac. Accus.) twoich Nauczycieli, którzy kształcą twój rozum i umysł.

a) *Sam, ma, mo* tylko wtenczas się w łacinie tłumaczy przez *solus, a, um*; kiedy mu się w polskiem dodaie, lub, iak tu, dodadź może: *ieden, iedna, no*; albo *tylko*; np. *Wam samym* to powiem — *Vobis solis hoc dicam*. — W innych razach wyraża się w łacinie nacyjęścię przez *ipse, a, um*. np. On sam (*ipse*) mi to powiedział (rozumie się, *a nie przez kogo innego* albo: *a nie listownie doniósł*). *Jemu samemu (ipsi) oddałem (rozum, a nie komu innemu)*.

- b) *Wiele, mało, kilka* i tym podobne Przymiotniki i Przysłówki mające w polskiem przyp. 2, wyraża Łacinik przez Przymiotniki *multi, tae, a; pauci, ae, a; nonnulli* i t. d. i zgadza je z Rzeczownikiem, który w polszczyźnie stoi w przypad. 2., a w łacinie musi stać w tym, którym Słowo rządzi; tutaj więc w czwartym na pytanie: *kogo, co* (zawieraia *książki*)?

2.

Każdy człowiek pobożny czei Boga, od którego dane mu iest wszystko to, co a) ma. = Xerxes był ów wielki król Persów, którego Grecy zwyciężyli. = Wiatr północny przykry iest ludziom i zwierzętom, osobliwie w czasie b) zimy. = Wisła iest rzeka, która wypływa z gór śląskich (po łac. Śląska — Genit.), a wpada c) w morze bałtyckie. = Ten młody i piękny człowiek iest pisarzem moiego oycy. = To piękne drzewo rozwesela nas wielkością gałęzi i pięknoscia zielonych liści. = Ten biały wół bodzie swemi wielkimi rogami. = Na d) początku tego wiersza powinienś napisać duże *E*, a potem małe *h*. = Ostatnie *Bądź zdrow* e) mego oycy bardzo mi było bolesne. = Pierwszy dzień każdego miesiąca u Rzymian nazywano *Calendae*, a każdy dzień przed pierwszym *Pridie Calendas*. = Taki człowiek głupi iest; który poniósłszy f) szkodę, dopiero staie się mądrym.

- a) Kiedy polskie *to* znaczy więcéy niż iedną rzecz, kładzie Łacinik *id* w liczbie mnogicy; a ściągające się do niego co wyraża zawsze przez *qui, quae, quod*. Z téy saméy przyczyny Rzeczownik *wszystko* musi się tłumaczyć przez liczbę mnogą. Tu-
tay więc będzie: *omnia ea, quae* i t. d.
b) Na pytanie *kiedy?* i *gdzie?* kładź trzeba w łacinie sam przyp. 6. bez Przyimka: *Hoc anno*, w tym roku; *nullo loco*, w żadnym mieyscu; *brevi tempore*, w krótkim czasie; i t. p. Chyba że mowa iest o takim mieyscu, przy którym Przyimek w znaczy tyle co *wewnątrz*; np. w książce, w lesie, w mieście, w kościele, w rzece i t. p. *in libro, in silva, in urbe, in templo, in fluvio* etc.
c) *influo, uxi, uxum, uere.* d) a, ab.
e) *Vale* Imperativus od *valeo, lui, litum, lere*.
f) *expertus* — Imiesłów od słowa *Deponens activum: experior, expertus sum, experiri*.

3.

Rea Sylvia była sławną kapłanką bogini Westy.
= Prawda nayełpszym iest sędzią, a wierność naye-

lepszym stróżem. = Między tą małą myszą a owym wielkim słoniem niezmierna jest różnica. = Mnie bawi śpiewny słowik, ciebie rączy pies, który goni za zwierzyną (łac. zwierzynę). = Ten mały wróbel samiec jest. = Chytry lis unika szponów (łac. Accus.) ścigającego wielkiego orła. = Biały królik i czarny kret ryją ziemię. = Dobra gospodyni trudni się gospodarstwem, i wyznacza robotę sługom. = Po różnym Grudniu i Styczniu przychodzi mniey ostry Luty; a po tym łagodniejszy Marzec. = Przyjemna wiosna przystraia łąki zieloną trawą i różnobarwemi kwiatami. = Dobra obywatelka dokłada starania, aby iéy dzieci były pożytecznemi krajowi. = Kochanowski i Krasiński są najsławniejsi wierszopisowie, którzy polskim ięzykiem pisali wiersze; Sarbiewski stał się sławnym przez łacińskie poezye.

4.

Sprzycanie muz sławnymi czyni poetów. = Pióra u skrzydeł (po łac. Genit.) orła nie tylko długie lecz także grube są. = Często odczytuę ów długi list, którym był od oycy odebrał w przeszłym roku, (Abl. bez Przyimk. podług wyżey 2. b) i tobie wyjątek posłał. — Ten list zawiera wiele przestroóg bardzo pożytecznych (po łac. przestroóg in Accus. i wiele z niém zgodzić podług wyżey 1. b). = Bardzo się dziwię, żeś woźnicy wszystkie swoje a) pieniądze powierzył. = Zbrodnia nieludzkiego zabóycy jest iawnna, ale przyczyny zbrodni niewiadome są ieszcze. = Wyszedłem był wczoray rano z miasta, i szedłem szeroką drogą ku lasowi. = O przyiaźni, wierna przewodniczko ludzkiego życia, iak rzadka iesteś między ludźmi! = W tym roku (Ablat. bez Przyimka) susza zniszczyła nadzieie pracowitych rolników i przemyślnych kupców. = Godzina, o którój (Abl.) dawni mieszkańcy Włoch zwykli byli obiadować, była czwarta lub piąta po południu. = Winogrona nie rosną w lasach, ale w winnicach, to jest ogródkach winnych. = Zaćmienie księżycy jest w ten czas, gdy go cień ziemi zaciemnia. = W czystej rzęce widzimy iasny księżyc i wszystkie piękne gwiazdy. = Wirgiliusz, wyborny wierszopis, opisał wierszem czyny Eneasza, który był synem Anchizesa. = Księgarze od tego są nazywani, że

książki przedają. = Dobrzy nauczyciele budzą władze umysłu uczniów swoich; chwałą pilnych, a opieszalych zachęcają. = Przed wieczorem oczekuję posłańców mego przyjaciela z przyjemnymi listami. = Przyjacielu! twój list wielkie mi sprawił ukontentowanie. = Mój brat opowiedział mi swój sen. Widział przez sen w pięknym ogrodzie topolę ozdobioną srebrnymi liśćmi. Biały kruk wyleciał z gniazda, i usiadł na tém drzewie; w gnieździe zaś były złote jaja. = Pani wyszła ze służebnicami na pole, które rolnicy orali wółmi. = Okropna to jest wojna, kiedy wojsko ogniem i mieczem pustoszy. = Koty nieprzyjaciółmi są myszy i szczurów. = Brat wczoraj zabił kiiem długiego węża. = Wódz rzymski wybudował okręt i spuścił go na b) Tyber w miesiącu Kwietniu (Ablat. bez Przyimka). = Wiatr południowy spędził wielką moc chmur, które obfitym deszczem zmoczyły rolę. = Widziałem bohatera, który w téj wojnie naywiększe odniósł zwycięztwo. = Człowiek jest królem i panem wszystkich zwierząt.

- a) Zaimki łacińskie zawsze muszą się stosować do osoby, do której należą. Ja *sobie* przebaczam — ego *mihi* do veniam. Sami *się* chwalicie — Ipsi *vos* laudatis i t. d. Więc tu będzie: wszystkie *twoje* pieniądze.
- b) *in* z 4. przyp.

VII.

Przykłady na wyjątki z Deklinacji, umieszczone w §§. 12., 14., 17., 19. i 20.

P y t a n i a.

1. Czy wszystkie Imiona Dekl. I. mają 6. przyp. l. mn. na *is*? — które go mają inaczej i dla czego?
2. Jak w staréj łacinie kończono przyp. 2 l. pojed.?
3. Co mamy uważać o 5. przypadku l. pojedynczej w Dekl. II. Imion na *us* i *ius*? — co o Rzeczowniku *Deus*? — co o greckich na *os* i *on*?
4. Które Imiona Dekl. III. mają 4. przyp. l. pojed. na *im* zamiast *em*? — które przyp. 6. na *i* zamiast *e*? które na *e* lub *i*?
5. Które Imiona z téj Dekl. kończą przyp. 1. l. mn. na *ia*? które drugi na *ium*? i co o tych ostatnich uważać względem przyp. 4. l. mn.?

6. Jaka nieforemność zachodzi w Rzeczownikach *bos* i *sus*?
7. Co w téj Dekl. uważać należy o Imionach greckich na *os*, a co o zakończonych na *a*?
8. Czy u wszystkich Rzeczowników Deklin. 4. jest przyp. 3 i 6. l. mn. na *ibus*?
9. Jak się odmienia Rzeczownik *domus*?
10. Co trzeba pamiętać o liczbie mnogiéy Imion z Deklinacji 5.?

Przykłady.

Nieszczęśliwi maytkowie widzieli zgubną Charybdeę, a jednak nie uniknęli wiru. = Często matki dają dzieciom słodki miód praśny na a) suchy kaszel. = Słoń niósł na grzbiecie wysoką wieżę. = Nieludzy rabusie zabili małe dziecko toporem, czy mieczem, i gwałtem zabrali pieniądze. = Jeździec często popędza konia ostrogą. = Powiększyłeś pragnienie solą. = Wielkie cła uciążliwe są kupcom. = Dzikie zwierzęta mają twardsze mięso, niż jest mięso zwierząt domowych. = Proźby pokornych i biednych zyskują czasem wsparcie bogatych. = Gwałtowność deszczów i śniegów zaszkodziła siewom. = Dawne ludy ufały słowom wyroczni i wieszczków, i opiece bożków domowych; między którymi znaczenie Jowisza było największe. = Znajomy jest wszystkim użytek psów i kotów. = Powaga starców i oyców była bardzo wielka u Rzymian. = Sprawiedliwość sędziów rokuie pomysłny koniec twojej sprawy. = Niedostatek sił jest wadą starości. = Wierność wodzów była dla Alexandra wielkiego (łac. *Dativ.*) bardzo ważna. = Mnóstwo pochodni przyświecało woysku odprawiającemu marsz w nocy. b) = Chwała młodzieńców jest pociechą rodziców. = Odwiedziny klientów są patronom często przykre. = Geniusz poety spostrzegamy nietylko w wielkich poematach, ale i w drobnych wierszach. c).

a) contra. b) Ablat. bez Przyimka, albo Adverb. *noctu*.

c) Carmen, mnis.

VIII.

Przykłady na Deklinacją 4. i 5. z wyjątkami (§. 18. i 19.)

Pytania.

1. Jak wyrazić można w łacinie przyp. 7., na który osobnëy formy nie mamy?
2. Jak się deklinują Imiona z dwóch złożone?
3. Co są Imiona ułomne? i pod ilorakim względem ich ułomność uważać można?
4. Czy zawsze Imiona w liczbie mnogiej zachowują znaczenie, i jakie miały w pojedynczëy?
5. Co są heterocłita?

Przykłady.

Rzymski Senat było (to) wielkie zgromadzenie czcigodnych starców, których Rzymianie oycami zwali. = Pocisk nieprzyjacielski zranił wodza w kolano (po łac. zranił kolano wodza). = Ryby znajdują się w rzekach i jeziorach, ale nie w bagnach. = W iaskiniach skał mieszkają dzikie zwierzęta, a czasem i dzicy ludzie. = Baliśmy się szybkich poruszeń nieprzyjacielskiego woyska. = Rzymskie woyska zdobyły wiele miast użyciem taranów i innych machin wojennych. = Delfiny mają mocne powonienie, chociaż żadnych nie mają a) śladów tego zmysłu. = Kręty mają bardzo małe oczy i słaby wzrok. = Budowniczy królewski wystawił pasierbicy mego wuia piękny dom kosztem teściowëy; a przód tego domu ozdobił długimi krążgankami. = Zazwyczaj cały dzień siedzę w domu, *) i dopiero wieczorem, kiedy mój brat do domu *) wraca, wychodzę i przechadzam się pod rozłożystymi dębami. = Zniwiarze razem ze świtem wychodzą z sierpami z domu, *) a dopiero po zachodzie słońca wracają znużeni do domu. = W przeciągu (Ablat.) trzech dni znikły wszystkie moje nadzieie. = Postać twarzy nie zgadza się z postacią całego ciała. = Wodzowie ustawiają w szyku woyska swoje. = Z domu *) mego teścia przeniosło woysko broń i mundury do domu *) swego wodza; kaszkiety są złożone w pałacu królewskim.

a) W łacinie kiedy już stoi w zdaniu przeczący wyraz, iak: *nemo, nihil, nullus, nunquam, nusquam* i t. p., przeczący Przysłówek *non* przy Słowie się niekłada. Bo kiedy stoją dwie negacye, to zdanie staie się twierdzącem, tak iakby żadnego nie było.

*) Zob. Gram. §. 126. Uw. 1.

Przykłady na Uwagi w §. 21. — 24. umieszczone.

W Rzymie każdy naczelnik rodziny a) panował w domu * swoim iak monarcha w państwie. Na rozkaz oycza mógł być syn zabitym; a nikt mu nie mógł w tém dadź pomocy. = Brennus z wojskiem Gallów napad uczynił na posiadłość Rzymian, którym żadne wtenczas nie nadeszły posiłki; ale przyszedł na pomoc mężny Kamil: ten szczęściu Gallów położył b) koniec; iego bowiem usiłowaniem Rzym ocalony został; za có mu należne dziękczynienie złożyli Rzymianie, którzy mu życie i majątek ocalony byli winni. Obywatele także i w świątyni Jowisza i każdy w swoim domu * czcili modłami Boga, za którego pomocą i łaską (za pomocą i łaską Ab l.) Kamil zwyciężył był Gallów i wygnał z posiadłości Rzymian. = W obozie Dariusza było niezmiernie wojsko i dostateczna obfitość żywności. = Mój brat niał wielu robotników i mnie o tém (po łac. to) listownie (po łac. przez list) doniósł c). = Na przodzie kościoła S. Stanisława, jest złotemi literami wypisane: „Wystawiony kosztem rządowym za staraniem Prezesa Województwa roku zbawienia 1825“ (Gr. §. 28 i 40 Num. 3).

- a) *Nacz. familii*: paterfamilias, albo w dwóch wyrazach: pater familiae. *) Z. Gr. §. 126. Uw. 1.
b) *facere finem*. c) *significare*.

IX.

Przykłady na stopnie Przymiotników i Przysłówków. (§. 34 — 37. Przyłączyć tu zaraz można regułę z §. 141. i §. 187.)

Pytania.

1. Jak się formuje drugi, a iak trzeci stopień Przymiotników łacińskich?
2. Czy nie zachodzą w niektórych Przymiotnikach iakie nieforemności w formowaniu stopni? i iakich zakończeń są te Przymiotniki?
3. Co trzeba uważać pod tym względem o Przym. na *us* i *is* mających przed tém zakończeniem Samogłoskę?
4. Które Przym. mają stopień 2 i 3. zupełnie nieforemnie?

5. Czy każdy Przymiotnik stopniujący się ma wszystkie 3 stopnie?
6. Co trzeba pamiętać o Przym. *multus, nequam, maturus*? co o złożonych z *prae* i *per*? i niektórych innych?

P r z y k ł a d y.

Zbieraliśmy wczoray dojrzałe owoce w ogrodzie. = Nikt z Greków nie był szczodroblivszym niż Cymon, nikt sprawiedliwszym iak Arystydes. = Mury miasta są wysokie, domy są daleko wyższe, a naywyższe kościoły i wieże. = Nie masz nic nierozsądniejszego (po łac. nic nie iest nierozsądniejszém) nad dumę człowieka, który wielkie posiada bogactwa. = Twój stryj iest uczeńszy niż mój, ale mój łaskawszy i szczodroblivszy. = Ten chłopak chociaź iest młodszy od mego małego brata *a*); wprzód się iednak, niż on, nauczył pierwszych początków nauk. = Dawni Gallowie byli ludem nayniespokojniejszyim ze wszystkich. *b*) Dla tego Cezar, który z nimi wiódł wojnę, zawsze iak (mógł) nayprędzey z Rzymu do Galii wracał. = Małpa naypodobniejsza iest do człowieka (po łac. człowiekowi). = Alexander nayodważniejszyim był ze wszystkich wodzów; on pierwszy zaszedł aż do ostatnich granic świata. = Falszywa iest wieść, którą ia odebrał; ale falszywsza owa, którą tobie doniesiono wczoray (t. i. która doniesiona była). = Nie miał Alexander żadnego wodza wierniejszego sobie, iak był Hefestyon. = Siano pożyteczniejszą iest wotom strawą, niż liście drzew. = Rogi księżycy raz widzimy ostrzejsze, drugi raz tępsze. = Bronić człowieka niewinnego zaszczytniey iest, niż winnego oskarżać. = Ty oycy swego (łac. twego podług wyżey VI., 4, *a*) starym zowiesz; ale mój daleko iest starszy. = Sławniejszyim iest Wirgiliusz od *a*) Owidyusza, ale Homer ze wszystkich *b*) poetów iest nayślawniejszyim. = Nigdy nie widziałem ludzi rozpustniejszyich, niż wy iestecie. = Dawni Scytowie byli bardzo dzicy, ale też nie było narodu wojenniejszego nad nich (po łac. żaden naród nie był woi. od nich) *a*). Oni byli naybitniejszyimi nieprzyjaciółmi Persów, iak Niemcy Rzymian. = Cierpliwosc spokojnego umysłu przewycięża naycięższe boleści ciała. = Co twój brat tobie w obszernym liście (*Ablat.*) opisał, to mnie

siostra bardzo niewiele wyrazami doniosła; a nie przyjemniejszym był tobie list brata, iak mnie list siostry. = Zimowe nocy okolic południowych bardzo są zimne. = Zaiące i ielenie szybko bieżą, ale psy gończe ieszcze prędkiey. = Nasz stary dąb nader przyjemny daie cień podróżnym. = Gallowie wychodzili z krajów swoich i szukali urodzaynieyszych gruntów. = Życie przodków naszych było bardzo proste. = Za ostroś c) ukarał twego małego brata. = Wódz nieprzyjaciół przebaczył d) wszystkim mieszkańcom zdobytego miasta, i tylko niektórych za nadto uporczywych c) żołnierzy śmiercią ukarał. = Rada twoja była w rzeczach naywątpliwszych dla mnie (Dat.) nayzbawienieyszą. = Języki łaciński i grecki są w prawdzie trudniejsze niż niektóre nowsze, ale też żaden nowszy nie iest tak zdatny (łac. nie iest zdatniejszy) do oświecenia wieku dziecinnego i młodzieńczego, iak te obydwu. = Po bitwie bliskie miasta były próżne; a im które bliższe, tém próżnieysze (po łac. a każde naybliższe naypróżnieysze było). = Dłużey będzie żył mój brat od twego, bo żyie skromniéy i wstrzeźliwiéy. = Kato aż do naypóźnieyszey starości zachował moc umysłu. = Naywięcéy e) reguł uczymy się z używania, chociaź i Gramatyki bardzo wiele e) zawierają. = Więcéy pieniędzy f) dałem biedniejszyemu, niż ty. = Szczury o ile g) większe są od myszy, o tyle bardziéy szkodzą zbożu. = Krezus był bogatszy od Solona, ale Solon mędrszy od niego; a) czy bogactwa lepsze są od mądrości, a) czy też mądrość od bogactw? = Eneasza naypobożnieyszym był ze wszystkich bohaterów; b) ztąd też Wirgiliusz go nazywa pobożnym Eneaszem. = Polska mało h) ma gór wysokich; więcéy h) ich mają Niemcy; a naywięcéy h) południowe kraie Europy. = Słowik iest nayspiewniejszy ze wszystkich b) ptaków; on bowiem nayprzyjemniéy ze wszystkich b) śpiewa. X

-
- a) Przy stopniu wyższym ieżeli nie stoi niż, kładzie się w łacinie Ablat. bez Przyimka, tam gdzie my używamy Przypad. ęgi z Przyimkiem *od*, lub Prz. 4. z Przyimkiem *nad*.
 b) Przy stopniu naywyższym kładą Łaciniicy przypad. ęgi bez Przyimka za nasz drugi z Przyimkiem *ze*.
 c) Wyrazić przez drugi stopień.
 d) Parco, peperci, parsum, parcere.

- e) *Multus*, a, *am* zgodzić z Rzecznikiem *praecepta*; po-
dług noty *b*) wyżej w VI. 1.
f) *Pecunia* jako imię zbiorowe ma stać w pojed. liczbie. Z re-
szta wytłumaczyć dosłownie.
g) o ile — o tyle, *quanto — tanto*, h) Zob. wyżej VI. 1. b).

X.

Przykłady na wyrazy liczbowe. (§. 38—41.)

Pytania.

1. Jakie są główne głoski, których Rzymianie używa-
li do liczenia?
2. Jakie są główne zasady używania tych liter w li-
czeniu?
3. Ilorakiego rodzaju są Imiona liczbowe?
4. Jak się na sposób rzymski wyrażają większe sum-
my aż do kilku milionów?
6. Czy wszystkie Imiona liczbowe mogą się odmie-
niać w liczbie pojedynczej?

Przykłady.

Półk rzymski składał się z dziesięciu kompanii *a*)
czyli kohort; które zawierały w sobie po 420 żołnie-
rzy. Do tych 4200 pieszych żołnierzy przydawano *b*)
300 jeźdźców. Liczba więc całkowita legii była 4500
głów. = Konsul rzymski dowodził dwiema legiami,
Pretor jedną (łac. *Dativ.* dla Słowa *praesesse*). =
Kohorty rzymskie dzieliły się na tak zwane wiązki o
120 żołnierzach (t. i. każda miała po 120. — łac. *Genit.*).
= Cały obwód ziemi wynosi 5,400 mil, a średnica
1720. = Rzymskie staie było prawie *c*) 32 częścią mi-
liniemieckiej; a zawierało 125 kroków pięciostopo-
wych (t. i. każdy po 5 stóp. *Genit.*) = W mieście na-
szem zmarły niedawno bankier zostawił trzem synom
i dwom córkom trzy miliony dwakroć pięćdziesiąt ty-
sięcy złotych polskich; testamentem zaś zastrzegł, aby
najstarszy syn dostał dwa razy tyle, co *d*) każda *e*)
z córek, młodszy półtora raza tyle *f*), a najmłodszy ty-
le, co siostry; przypadło *g*) więc najstarszemu milion
złotych, młodszemu 750,000, a najmłodszemu z sio-
strami po 500,000 złotych. = Trzy razy dwadzieścia jest
(po łac. *czyni, officio*) sześćdziesiąt, a 5 razy po 60
trzysta. = Kupiliśmy 9 książek po 3 grosze. = W na-
szym ogrodzie jest kilka krzaków róż, każdy ma nay-

mnię po 30 kwiatów; ale żaden z tych kwiatów nie ma stu liści, chociaż się róże stulistne zowią. = Część setna trzydziesta średnicy ziemi wzięta (po łac. złączona) 355 razy daie długość bardzo mało mniejszą, *h*) niż jest cały obwód ziemi. = Jeżeli kulę przetniesz na dwie równe części, to *i*) krzywa powierzchnia półkuli równać się będzie dwa razy wziętę (czyli dwukrotnę) powierzchni płaskiej powstałej z przecięcia; a zatem cała powierzchnia kuli równa się wielkością owęj płaskiej średnicy cztery razy wziętę (poczwornę, czterokrotnę). = Wieloraki jest podział zwierząt, a najprzód dwojaki: jeden rodzaj zawiera zwierzęta obdarzone rozumem, t. i. ludzi; drugi bezrozumne. Wszystkich zaś rzeczy stworzonych rodzaj jest trojaki: zwierzęta, rośliny i rzeczy kopalne. = Królowie rzymscy (Rzymu) panowali lat dwieście czterdzieści i cztery; rzecz-pospolita utrzymywała *k*) się pod dwoma *l*) co rok konsulami lat 479: a pod Cesarzami 507 lat. = Król wyruszył przeciwko nieprzyjaciółom z tysiącem jazdy i 5000 piechoty. = Wierszopis Owidyusz nazywa Aiaxa panem siedmiorakię *m*) tarczy, przeto iż Aiax miał tarczę obitą skórą siedmiu byków. = Chłopcy i dziewczęta szli wczoray do kościoła: chłopcy parami (po łac. po dwóch), a dziewczyny po jednę *n*). = Żołnierze maszerowali po piętnastu w każdym rzędzie (łac. po 15 w pojedynczych — *singuli* — rzędach). Przed nimi szli Oficerowie po jednym. = Nasz księgarz przedaie na dzień (*singuli dies*. Abl.) po 100 książek; a wczoray na godzinę przedawał po siedm. = Gnuśnemu i nieważnemu uczniowi chociaż *o*) tysiąc razy *p*) iedno potwórzysz, to iednak nie pomyie; ale pilny i uważny zrozumie rzecz raz usłyszaną. = Pierwsza straż nocna zaczynała się u Rzymian koło szóstęj godziny w wieczór, która u nich (łac. *im*) była dwunastą godziną dnia; a pierwsza godzina dnia, która u nas (ł. *nam*) jest szóstą, była końcem straży nocnych. = Niektórzy ludzie iedzą raz na dzień i są syci (łac. i nasycają się), drudzy iedzą pięć, sześć razy i więcéy *q*), a nie mogą się nasycić. = Trzy razy 500 tyle wynosi, ile 500 razy trzy t. i. 1500.

a) cohors, rtis. Ablat. b) Po łacinie: przydawani bywali 300 iedźey. c) circiter.

d) dwa razy tyle, eo — bis tantum-quantum, lepięy: altero

- tanto amplius, quam.* — Przy czém uważać trzeba na użycie w podobnych rachubach Przysłówek *plus, amplius* w znaczeniu tyle; np. *triplo amplius*, trzy razy tyle i t. d.
- e) każdy — *quisquae, quaequae, quodquae*; ale każdy z dwóch (jak tutaj) *uterque, utraque, utrumque*.
- f) półtora raza tyle, *sescūplum*; albo *tantum cum dimidio* (tyle z połową); albo tylko *amplius dimidio* (o połowę więcej).
- g) obtingo, obtięi, gęre; — obvenio, ěni, entum, obvenire.
- h) paulo minor, non multo minor.
- i) takie to odpowiadające Spóynikowi *ieźeli, gdyby, kiedy* i t. p. w łacinie się wcale nie wyraża.
- A) sto; steti, statum, stare; maneo, nsi, nsum, nęre; duro I.
- Ź) t. i. było ich po dwóch co rok: *binę quotannis consules*.
- m) *septemplex, lęcis.* n) *singuli, ae, a.* o) vel si.
- p) *mities*; albo *sexcenties*, którey to liczby (600) Rzymianie używali do wyrażenia nieoznaczonych wielkich ilości; jak my używamy 100, lub 1000.
- q) łac. i od tego więcej — *et eo amplius*.

XI.

Przykłady na prawidła o Słowie wyłożone w Cz. I. Rozdz. piątym i szóstym §§. 47—82. Zob. szczególnięy §. 47. i nast. §. 52—56. — i §. 79. — Przyłączyć też trzeba reguły z §. 223—225; i rozważyć co następuje:

Prawidła.

Słowa iakię czyli nieprzechodne (*neutra s. intransitiva*) odmieniają się tylko podług iednęy formy: *Niedeponentia* podług czynnęy, *Deponentia* podług biernęy; te iednakże dostają z czynnęy Imięsłowy; znaczenia zaś nigdy odmienić nie mogą. Słowa czynne (*activa s. transitiva*) ięźeli nie są *Deponentia*, odmieniać mogą znaczenie wraz z zakończeniem z czynnęgo na biernę. *Deponentia activa* dadzą się tylko ze znaczeniem czynnęm używać, a zakończeniem zawsze z formy biernęy; wyjąwszy 1) że z czynnęy formy dostają obydwę Imięsłowy z czynnęm znaczeniem; 2) że ich Imięsłów na *ndus* biernie się tłumaczy (zob. §. 81). — Niekoniecznie iednakże Słowo iakię będąc czynnęm w polszczyźnie, i w łacinie takim być musi; i nawzajem, chociaż w łacinie z czwartym się kładzie przypadkiem, może po polsku innym rządzić. Trzeba więc w każdym ięzyku osobno patrzeć na rząd Słowa, nie zapominając następu-

iących przestróg: I. że Słowo nie rządzące czwartym przypadkiem w łacinie, nie da się użyć biernie w konstrukcyi osobistey, chociażby było Nie-Deponens; i na odwrot, chociaż w polszczyźnie nie może być w osobistey konstrukcyi użyte, nie rządząc Przyp. 4, w łacinie da się użyć, jeżeli w czynney konstrukcyi kładzie się z Przyp. 4. Np. *jubere, vetare, prohibere aliquem*: kazać, zabronić komu: i t. p. zob. Gram. §. 178, 4. a. strona 148. — II. Kiedy przypadek drugi rządzony jest w polszczyźnie od Słowa (np. dobywać miasta, pożyczać pieniędzy i t. p.), lub od negacyi Słowa czynnego (np. Nie mam książki i t. d.) w łacinie czwarty zazwyczaj stoi, np. *oppugnare urbem; non habeo librum cet.* — Z resztą gdzie będzie w rządzie Słów zachodzić różnica łaciny od polszczyzny, oznaczymy to dodaniem Zaimka *aliquis* i *aliquid*, lub *aliqua res*, wten sposób; *Nakaz ać komu, jubeo aliquem*, znaczy, że w łacinie osoba, której się rozkazuje, nie w trzecim przypadku, ale w czwartym stać ma; np. *Oyciec kazał synowi odejść, — pater jussit filium abire.* — Podobnie gonić za kim, *persequi aliquem*; znaczy, że osoba, za którą się goni, powinna stać w czwartym przypadku; np. *Pies goni za zwierzyną, — canis persequitur feras.* Zamyślać o czym, *meditari aliquid*, każe kładź rzecz w przyp. czwartym: *Oyciec zamyśla o podróży, — pater profectioem meditatatur.* — Używać czego, *utor aliqua re*, tuma rzecz, której się używa, w szóstym stać przypadku. — Nie używam tego wyrazu: *non utor hoc vocabulo.* — Wziąłem oycza za rękę, pocałowałem oycza w rękę — przetłumaczyć trzeba: *prehendi manum patris; osculatus sum manum patris*: co nam pokażą formuły: *prehendo aliquid alicujus, osculor aliquid alicujus*, oznaczające przyp. 4 rzeczy a 2gi osoby. — Co się dla krótkości i tak oznacza: *prehendo 4 r. 2 p.*; *osculor 4 r. 2 p. t. i. prehend*o ma przy sobie *Accusat. rei, Genit. personae.* —

Przestroga. W Polszczyźnie, jeżeli wyraźnie nie stoi działający Subiekt; zwykło się biernie zdanie wyrażać nieosobistie z czwartym przyp., iak w znaczeniu czynnem. Zakończenia zaś nieosobiste są: w teraźn. i przyszl. czasie trzeciéy osoby liczby mn., w przeszłym zaś forma Imiesłowu biernego zakończona na o; np. *Chwałę brata, chwalono brata, pochwałę*

lub będą chwalić brata; w łacinie się wytłumaczy: *brat jest, był, będzie chwalony.*

Pytania.

1. Które dwie cechy w każdym Słowie rozróżnić koniecznie należy? (§. 79.)
2. Jak się Słowa dzielą podług znaczenia? iak podług zakończenia? i ile gatunków Słów powstaie łącząc znaczenie z zakończeniem? (tamże).
3. Co jest za główna cecha Słów Deponentia? (§. 48. 5.)
4. Czy Słowo *bierne* stanowi osobny rodzaj Słów?
5. Co trzeba uważać o Słowach niakiiego znaczenia pod względem ich czasowania? (§. 79. b)
6. Które Słowa mogą być także użyte do wyrażenia działania zwrotnego, i iaką formę przybierają naterczas? (§. 48, 3 i §. 79. Przestr. 2.)
7. Czy każde Słowo czynne da się użyć w konstrukcyi biernéy?
8. Ile mieć może w łacinie Imiesłowów Słowo niakie? ile Słowo czynne? i czy wszystkie niakie równą mają ilość Imiesłowów, i wszystkie czynne podobnie? (§. 81.)
9. Dla czego Słowa niakie chociaż Deponentia nie mogą mieć Imiesłowu na *ndus*? i Trybu bezokolicznego z formy biernéy?
10. Czy są też Słowa, które nie będąc Deponentia, Perfectum tylko podług formy biernéy formować mogą? które to są i iak się zowią? (§. 48. 6.)

Przykłady.

Oyciec twój ma przyjechać jutro; gdy przyedzie, póydzimy do niego. = Tym, którzy oddaleni byli od niebezpieczeństwa, nie damy nagród, których się spodziewaia ci, co (t. i. którzy) byli uczestnikami niebezpiecznéy pracy. = Czemuś listu nie dał wprzód nauczycielowi do przeczytania? a) Wiele w nim iest błędów. = Wątpisz, czy te książki są (Conjunctiv.) moie? Wczoray były mego oycą, dzisia y są moie. = My czcimy iednego Boga; ale dawni Grecy i Rzymianie czcili mnóstwo bogów. = Grecy nazywali naystarszego bożka Kronos, który od Rzymian nazywany był Saturnus. Ten bożek panował nad czasem, i iego

greckie nazwisko znaczy czas. Zwycięzył oycę i braci, i przywłaszczył sobie panowanie nad całym światem. A ponieważ sam był bezprawnie to panowanie osiągnął, obawiał się więc, aby b) mu go który z synów podobnym sposobem nie wydarł; i dla tego pożerał wszystkie swoje dzieci na świat wydane. Ale małżonka Saturna Rea uratowała trzech synów: Jowisza, Neptuna i Plutona; którzy odebrali oycu panowanie świata, i tak je między sobą podzielili, iżby Jowisz rządził niebem i ziemią, Neptun wodami, a Pluto królestwem piekła. = Wygnany z nieba Saturn uciekł do Italii i tam królował. On zmienił grube obyczaje mieszkańców Italii, nauczył ich uprawiać grunta i siać zboże. Z tych dobrodzieństw poznali Italowie Boga i zaczęli mu stawiać świątynie, i na cześć jego odprawiali corocznie igrzyska zwane Saturnalia. = Wymień nam imiona i innych bożków rzymskich. = Dam ci książkę, w której są spisane imiona bożków starożytnych i ich czyny; będziesz więc mógł dowiedzieć się, jeżeli zechcesz. Tym czasem nie wielu słowami wam opowiem o tych bożkach i boginiach, których uważano za najprzedniejszych ze wszystkich, i zwano bogami wyższego rzędu (dii majorum gentium). Uważajcie więc, a co usłyszycie, starajcie się zachować w pamięci, abym nie na próżno sobie pracę zadawał i czas trawił. = Z wielkiej liczby małżonek Jowisza najsławniejsza była Juno, którą zwano królową nieba i ziemi. Ta wydała na świat Marsa, boga wojny, i Wulkana, nayszpetniejszego ze wszystkich bogów; który zrzucony z Nieba założył kuźnię na górze Etnie, i z Cyklopami, czeladzią swoją, bogom kuł tarcze i broń. = Latona wydała Jowiszowi Apollina i Dianę, a Maia Merkuryusza. = Appollo zawsze pozostał chłopcem, Dyana zawsze panną. Tamten był naczelnikiem muz dziesięciu, a ta gromady Nimf. Oboje byli doskonali w sztuce strzelania, i ztąd ich oboje malują uzbroionych łukami. = Merkuryusz pełnił powinność posłańca bogów, tak iak Iryda posłańki bogiń. Merkuryusz miał do nóg i do szyszaka przyprawione skrzydła, aby i idąc pieszo i lecąc po powietrzu szybko wykonywał rozkazy oycę. = Dziwnym sposobem Minerwa czyli Pallas wzięła początek bez oycę i matki. Gdy Jowiszowi dokuczał bardzo gwałtowny ból głowy, kazał przyjsić do siebie Wulkanowi z narzę-

dziemi żelaznemi i otworzyć sobie głowę; co gdy się stało, c) wyskoczyła z mózgu niewiasta uzbroiona szyszakiem, tarczą i dzidą, zwyczajem wojowników: dla tego ją uważano za boginią wojny, a razem mądrości, ponieważ się urodziła z mózgu, który jest siedliskiem rozumu. = Nayszpetniejszy ze wszystkich Wulkan miał najpiękniejszą ze wszystkich bogiń żonę, Wenere; która także dziwnym sposobem powstała, iak podają wierszopisowie, z piany morskiej. = Cerera najwięcéy dobrodzieystwami swemi przysłużyła się rodzajowi ludzkemu; albowiem iak Saturn Italów, tak ona Sycyliczyków nauczyła orać ziemię, siać zboże i używać go do iadła. = Na ołtarzu bogini Westy utrzymywały d) dziewice rzymskie, zwane Westalkami, wieczny ogień = Te bóstwa i wiele innych czcili dawni Grecy i Rzymianie; do nich zaséłali swoje modły. Ale wy młodzieńcy, którzy iesteście uczestnikami lepszej i zbawienniejszej nauki, czcicie tego iedyne-go Boga, od którego niebo, ziemia, słońce, księżyc, ludzie, i wszystko do ich użycia iest stworzone; iego proście, aby wam dał mądrość i cnotę.

- a) Do przeczytania wyrazi się w łacinie przez Partic. fut. passivi zgodzone z Rzeczownikiem *epistolam*.
 b) aby nie: *ne*. c) quo factó. d) alo, alui, altum, alere.

XII.

Przykłady na Deponentia, Słowa nieforemne, ułomne i nieosobiste. (§. 48. 5; §. 67—79).

P y t a n i a.

1. Na co trzeba szczególniej zważać w używaniu Słów Deponentia?
2. Co są Słowa nieforemne, i które to są?
3. Co uważać mamy o Słowie *feri* pod względem iego znaczenia? i iaki ztąd wypada wniosek uczynić na używanie iego form podwójnych; iak np. *In-finit. futuri*?
4. Jak się odmieniaią złożone z *facio*?
5. Co są Słowa ułomne, i które to są?
6. Co iest Słowo nieosobiste?
7. Czy Słów osobistych można także używać nieosobicie? czy wszystkich? i iak sobie w tym razie postąpić trzeba?

Przykłady.

Nie wzgardziliście *a*) moją powieścią o bożkach starożytnych narodów; aleście się dziwili głupstwu nayoświeceńszych ludów, które czciły tak niedorzeczne bóstwa. Teraz, jeżeli zechcecie, opowiem (t. i. będę opowiadał) wam nieco o powstaniu państwa rzymskiego; i nie będzie mi żal, iak mniemam, satygi; cóżby się bowiem wam chciwym nauki bardziéy mogło podobać? Będę się zaś starał iak naykrócéy rzecz wyłożyć, abym się nie zdawał chcieć chępcią umiętnością, lecz tylko wam dogodzić i w was wzbudzić chęć do czytania; co jeżeli mi się uda dokazać (łac. *osiągnąć*, *assequor*), niewypowiedzianie się cieszyć będę. Przystępuię *b*) więc do rzeczy; ale was proszę, abyscie mnie uważnie słuchali, a nie przeszkadzali mówiącemu. Gdy skończę, będzie wolno zapytać, *c*) a ia, ile będę pamiętał, odpowiem; iuż bowiem niektóre rzeczy zapomniałem. Czy przyrzekacie *d*) mi to? nie zacznę bowiem wprzód, nim mi przyrzeczecie. *d*) Kiedyście przyrzekli, *d*) zaczynam. = Prokas król Alby dłużéy, który żył około roku 782 przed Chrystusem, miał dwóch synów, Numitora i Amuliusza. Gdy Prokas umarł, *e*) Numitor, że był starszy wiekiem, obiał panowanie zmarłego oycy. Ale niesprawiedliwy, a chciwy panowania, Amuliusz nie mógł tego znieść, że brat sam panował; użył więc podstępu i gwałtu, aby go wyzuc z panowania; które gdy osiągnął *f*), zamordował Numitora córkę, która była porodziła *g*) bliźnięta; chłopców zaś wrzucił w Tyber. = Czy pomietacie to, co wam powiedziałem o Tybrze? Dobrze. Daléy więc rzecz prowadzić *h*) będę. = Wilczyca, która właśnie przechadzała *i*) się po górach, gdy spostrzegła *k*) dzieci nagie pozbawione *l*) wszelkiéy pomocy ludzkiéy, ulitowała się nad niemi, i z szedłszy z góry przytknęła im wymiona do ust. = Trafiło się zaś, iż właśnie w tym czasie wracał *m*) do domu koło brzegu, do którego woda przyniosła (była) owe dzieci, królewski pasterz, imieniem Faustulus, który był ze świtem wyszedł *n*) z domu z trzodą. Ten, chociaż się iuż zmierzchało i deszcz gwałtowny padał, spostrzegł przy świetle błyskawicy wilka; któremu się iskrzyły oczy. = „Ta bestya czatuie *o*) na moię trzodę”, rzekł, i zaraz szybkim pędem pobiegł ku zwierzęciu, aby ie palką w łeb uderzyć. *p*).

Już przybiegłszy *q)* na miejsce, pałkę do góry podniesioną spuścić miał na głowę zwierza, gdy nagle z niezmiernym trzaskiem wpośród chmur błyskawica wypada i przestraszonemu pasterzowi odkrywa wilczycę wymionami swemi karmiącą i strzegącą od nawałnicy chłopaczków. = Chciał powtórnie podnieść pałkę w górę, którą był opuścił ze strachu; lecz w téj samej chwili *r)* zdawało mu się że słyszy (po łac. zdawał się sobie słyszeć) te słowa: „Stój *s)* okrutny! nie wstydź się zabijać zwierze litościwsze od ludzi? Wilczyca się ulitowała nad dziećmi, które człowiek zgubić chciał.“ Słyszał w istocie Faustulus te słowa, ale jego własnymi usty wydane. *t)* Poznał bowiem zaraz Numitora dzieci, i wstydził się swego zamiaru. = Nie lepiężyż iest, rzekł, zanieść dzieci do domu, oddadź żonie, aby ie żywiła i chowała? Tak się stało; zaniósł ie do domu, oddał żonie, aby miała o nich staranie.

-
- a)* aspernor, natus sum, ari.
b) aggredior, essus sum, edi aliquid. *c)* percontor I.
d) polliceor. icitus sum, cieri. *e)* Plusquam. Coniunct.
f) assequor, quutus sum, assequi aliquid; *albo* potior, titus sum, iri, aliqua re. Będzie zaś Plusqu. Conj.
g) enitor, ixus (isus) sum, eniti.
h) Dalej prowadzić, persequor, quutus sum, sequi aliquid.
i) vagor I. *h)* conspicor. 1. — Plusqu. Conj.
l) indigus, a, um; *lub* indigens alicujus rei.
m) revertor, rsus sum, rti. *n)* egredior, essus sum, ědi.
o) insidior I. alicui.
p) uderzyć kogo w łeb, ferire caput alicujus.
q) Jamque delatus in locum.
r) eodem temporis momento.
e) Sine (Imperat: od sino, sivi, situm, sinere — właściwie pozwól, day pokóy.)
t) profero, tūli, latum, ferre.

XIII.

Przykłady na rząd Przyimków (§. 86—90; dodadź §. 170 i 177).

P y t a n i a.

1. Któremi Przypadkami rządzą łacińskie Przyimki?
2. Czy zawsze jednym tylko Przypadkiem rządzi każdy Przyimek?
3. Co trzeba uważać o *a*, *e*; *ab*, *ex* i *abs*?

4. Czy Przyimki kładące się z różnemi Przypadkami mogą się z niemi używać bez różnicy?
5. Co za osobliwość spostrzegamy w *ante* i *post*?
6. Czy się czasem Przyimki nie łączą z Słowem?

P r z y k ł a d y.

1.

Twój obraz przyjacielu stoi *a*) mi zawsze przed *b*) oczyma. = Dla *c*) cnoty bardziéj kochamy ludzi niż dla nauki; dla téj więc przyczyny bardziéj się o cnotę iak naukę starać *) potrzeba. = Parys prawie w *d*) oczach całej Grecyi porwał Helenę, żonę króla Lacedemończyków: o *e*) które porwanie Grecy przedsięwzięli wyprawę przeciw Trojanom. = Cycero nad *f*) innych w Rzymie wymową celował. = Zwycięstwo Milcyadesa pod *g*) Maratonem mniéj sławne iest, niż klęska Spartanów poniesiona przy *g*) Termopilach. = Pod *g*) miastem Gaetą i przy *g*) lukryńskim jeziorze, które było w Kampanii blisko *h*) miasta Baie, muszle zbierano. = Miasto zaś Baie leżało przy *g*) odnodze neapolitańskiéj między Mizenum i Puteoli. = Cesarz Augustus, od którego imienia obywatele rzymscy miesiąc nazwali, i na *i*) pamiątkę kościoły i posągi wystawili, połączył jezioro lukryńskie z awernskiém i utworzył port iulijski. = Cycero potrafił swoią wymową umysły ludzkie podług *i*) swoiéj woli poruszać. = Wirgiliusz na *i*) wzór Iliady i Odysei Homera ułożył swoią Eneidę: na *i*) ten sam sposób wielu także innych poetów pisali poemata bohaterkie. = Anibal naybardziéj pobił Rzymian nad *g*) rzeką Tessino, potém przy jeziorze trazymeńskiém i pod Kannami; ale iego Scypio zwyciężył pod Zamą. = Woynę tę opisał, oprócz *k*) wielu innych, Liwiusz: lecz iego dzieła nie mam tezas pod *i*) ręką. = Często liczba poległych w bitwie nad *l*) miarę bywa od iednych powiększana, od drugich zmniejszana. = Kto nad *l*) miarę iest szczodrym, rozrzutnym raczéj iest niż hoynym. = Wygnańcy rzymscy musieli uciekać zewnątrz *m*) granic państwa rzymskiego; tym zaś, których relegowano, za *n*) to miejsce, na które byli wygnani, ruszyć się nie było wolno. = Warszawa leży nad *g*) Wisłą, a za *p*) Wisłą Praga. = Dawna Hiszpania dzieliła się na dwie części. Ta, co leży z téj strony *o*) Ebro, nazywała się tąstronną, leżąca z tamtéj strony *p*) tam-

tostronną. = Ludy z tamtéj strony Alp mieszkające, nazywano zaalpińskimi, a z téj strony Alp przedalpińskimi. = Podobnie narody za Renem mieszkające zwali Rzymianie zarenńskimi, a ludy kray z téj strony Renu zamieszkujące, przedrenńskimi; ale nie używali wyrazu nadrenńskie o tych, które nad Renem mieszkały. = Obchodzący żałobę rozpuszczony włos niedbałe koło *q*) głowy zarzucali. = Pompeiusz miewał zawsze koło siebie liczne grono przyjaciół. = Rzymianie koło ósméj godziny dnia, która u nas iest drugą po południową, wracali z forum. = Ariowistus koło obozu Cezara wojsko przeprowadził i na *r*) dwa tysiące kroków za *s*) nim obóz założył. = Według *t*) praw przyrodzenia ludzie wzajemnie ratować się powinni, a nie zabijać. = Pompeiusz wdłuż *t*) rzeki porozstawiał strażę, aby Cezar z swemi okrętami przepłynąć nie mógł *u*), = Po *t*) Bogu ludzie ludziom naybardziej użytecznymi być mogą. = Po oycu tobie naywięcący iestem winien. = Naywyższym urzędnikiem w Rzymie był Konsul, a po Konsulu Pretor.

- a*) Versari (Deponens intransit.) *b*) ante, ob. *c*) propter; a przy wyrażaniu celu także ob. *) przez studere z przypad. 3. *d*) ante; lub in z 6. przyp. *e*) ob; zob. wyżéj *c*. *f*) ante, prae. *g*) ad; przy rzekach i miastach także apud. *h*) prope; albo non procul a. *i*) ad. *k*) praeter. *l*) supra, ultra; a przy miarach także praeter. *m*) extra. *n*) ultra, które w znaczeniu za tém się różni od trans, że trans zawsze łączy w sobie wyobrażenie przejścia przez ten przedmiot, do którego ten Przyimek należy, zaś ultra samą odległość oznacza względem tego przedmiotu; np. ten dom leży za (trans) Wisłą, t. i. do tego domu chcąc się dostać, przebyć trzeba Wisłę — zaś; Ariowistus założył obóz za Cezarem, za miastem i t. p. będzie ultra Caesarem, ultra urbem t. i. w więkšéj odległości niż był Cezar, niż iest miasto. *o*) cis, czasem citra. *p*) trans zob. *n*. *q*) circa lub circum bez różnicy się używają; podobnie iak przy oznaczeniach czasu i ilości circa lub circiter, z których iednak ostatnie częścicy iest Przysłówkiem: ale koło w znaczeniu (nie naokoło, lecz) mimo tłumaczy się przez praeter. *r*) a; albo iepięy sam 6. przypadek bez Przyimka. *s*) zob. wyżéj *n*. *z*) secundum. *u*) ne z Imperfect. Conj.

Dalsze przykłady.

2.

Wyspa Farus leżała przeciw *a*) miastu Alexandrii. = Nerozsądnego człowieka iest cechą, przeciw-

ko a) prawdzie walczyć. = Chociażby się co przeciw zwyczajowi wydarzyło, przeciwko naturze nic się wydarzyć nie może. = Kurcyusz niektóre rzeczy o Aleksandrze podał przeciw prawdzie. = Xenofon dzieło swoje o wychowaniu Cyrusa napisał nie podług b) historycznej prawdy; lecz chciał podać wzór dokładnego rządu monarchicznego, to jest takiego, gdzie władza najwyższa jest w ręku c) jednego. = Nasza przychylność ku d) przyjacielom ich ku nam przychylności w równy mierze e) odpowiadać powinna. = Po bitwie rozproszyli się żołnierze po f) wsiach i miasteczkach; i gościnnie po domach przyjęci byli iak zwycięzcy, nie iak pobici i rozegnani. = Łaziłem g) po całym mieście; a nigdzie nie mogłem go znaleźć. = Gdy w mieście oblężonym na żywności zbywać zaczęło h); oddalano wszystkich, którzy dla i) wieku lub zdrowia broni nosić nie mogli. = Co kto przez żart utrzymuje, bez k) żartu często sam temu nie wierzy. = Proszę cię na f) miłość oycy mego ku d) tobie, abyś mi życie darował l); i przysięgam na f) Boga nieśmiertelnego i na wszystkie świętości, że się nie okażę niewdzięcznym m). = Tarkwiniusz na n) tronie siedząc przed o) senatem p), senatorów przez woźnego do q) króla do q) senatu p) zwołać r) kazał. = Na s) wczorajszym obchodzie damy siedząc t) przed o) kościołami, zbierały składkę dla o) żołnierzy, którzy walcząc t) za o) kraj kalekami się stali; a z przechodzących każdy dawał według o) możliwości. = W mieście N. mieszka kilku zagranicznych u), którzy, chociaż obywatelami nie są; za o) obywatelów się udają. Brat mi to napisał za o) rzecz pewną i wybadaną; a na o) dowód przytoczył Piotra A. = Dawniej chowano umarłych koło kościołów, teraz nawet wewnątrz w) murów miasta chować nie wolno, ale za x) miastem. = Nie dobrzy są ci obywatele, którzy tylko z y) bojaźni prawa nie grzeszą. = W Rzymie obierał lud najwyższych urzędników stosownie do z) praw. = Zwierzęta żyją iedne aa) na bb) ziemi, drugie pod cc) ziemią; inne nad ziemią. = Rzymianie widzieli z Kapitolium Gallów pędzących zdobyć przed dd) sobą. = Konsulowie wychodząc na forum wysłali przed sobą liktorów. = Od dd) łez i boleści ani pisać ani mówić nie mogłem. = Dla dd) licznych zatrudnień do was przybyć nie będę mógł. = Od dd) mnóstwa strzał słońca

nie będziecie widzieć. = On w porównaniu *ee*) z sobą wszystkich za małych uważa. = Dobrzy obywatele majątki i życie swoje za nic uważają *ff*) dla *gg*) całości oyczyzny. = Kampanczykowie Rzymem samym gardzili w porównaniu ze swoją Kapuą. = Nieprzyjaciele przedarli się przez *hh*) nasze szyki, i przeszli koło obozu pod miastem założonego. = Nasi puszczali na *ii*) nich pociski z miasta, lecz te nad *kk*) ich głowami ulatując *t*) utykały w ziemi. = Potem przyszli pod *ll*) górę i zaczęli odpoczywać po *mm*) fatydze i utrudzeniu w *nn*) zamiarze, iżby pokrzepiwszy się po *mm*) pracy weyśdź *oo*) na górę i na miasto uderzyć *pp*). = Ale nasi szybko wyszedłszy *qq*) z *rr*) miasta, na *ss*) stojących pod *cc*) górą niezmiernie mnóstwo strzał puścili, i zadając rany na *tt*) rany przymusili tył podadź *uu*). = Nieprzyjaciele, którym oprócz *ww*) pocisków i fatyga dokuczala i głód i obawa ze strony *xx*) drugiego woyska, gdy przeszło *tt*) 500 ludzi stracili, a nasi mniéj niż *yy*) dziesiątą część téj liczby, poddali się. = To zwycięstwo korzystném było krajowi bardziéj niż *zz*) inne, bo po *aaa*) niém zaraz pokóy nastąpił. = Cezar często zaraz po *mm*) marszu na nieprzyjaciela zwykł był uderzać.

- a) contra; adversus; a w znaczeniu naprzeciwno także e regione z przyp. 2.; ale kiedy przeciw znaczy tylko tyle co nie podług; wyraża się przez praeter; praeter consuetudinem, morem, naturam cet. b) non ad, albo praeter. c) po łac. przy, penes. d) erga, adversus, in. e) pariter aequaliterque. f) per. g) jeżeli łączyć przetłumaczy się przez *perreptare*, nie potrzeba po tłumaczyć weale, bo *per* zawarte już jest w Słowie. Zob. §. 170 i 177. h) w łac. żywność zbywać zaczęła (*Imperif. Conj. od coepi*). i) ob, propter, także per, które w tém wyrażeniu najczęściej się używa. k) extra. l) *parcere vitae alicujus* (będzie zaś *Conjunct. Imperfect. dla ut*). m) non ingratum me praebere (będzie *Accus. c. Infin.*). n) in z przyp. 6; albo wzięwszy Słowo *insideo* opuści się Przyimek, ale będzie stał przyp. 3. o) pro. p) curia; bo tu się rozumie dom radny. q) *do* z osobą jest zawsze *ad*, z rzeczą *in*; i tylko wtenczas *ad*, kiedy się przez *do* sam kierunek wyraża; t. i. kiedy *do* tyle znaczy, co *ku*. r) *Infin. passivi*. s) in. t) Imiesłów ten będzie w liczbie mnogiéj, bo należy do Rzeczownika liczby mnogiéj. u) po łac. kilku zagranicznymi mieszkają: podług wyżéj VI. 1. b. w) *intra*. x) t. i. zewnątrz, extra. y) propter; albo *causa* położyc po drugim przyp adku Rzeczownika: można też bez Przyimka położyc

sam przyp. 6. (przyczynowy; Ablat. causae s. causalis) z) t. i. podług secundum, juxta. aa) iedne — drugie — inne; alia — alia — alia. bb) in. cc) sub, a nad, super. dd) prae: — a gdzie znaczy dla, także propter. ee) także się wyraża przez prae. ff) nihil ducere aliquid. gg) t. i. w porównaniu z c., prae. hh) nie położy się per wcale dla Słowa perrumpere. ii) in. kk) super. ll) sub; albo użyć Słowa subire bez Przyimka. mm) ex, nn) eo consilio bez Przyimka. oo) adscendere bez Przyimka: — ale będzie w łacinie nie Infinitivus, lecz Conjunct. Imperf. dla ut. pp) adoriri, invadere, aggrēdi, oppugnare (za adgredi, obpugnare — będzie także Imperf. Conj.). qq) egrēdi, rr) nie położy się ex, ale sam Ablat. dla egredi. ss) in. tt) supra. uu) terga (plurale od tergum) dare. ww) super; bo tu jest tyle co pociski, a nadto jeszcze. xx) ze strony przez a, ab. yy) mniéy niż, infra. zz) w łac. nad inne, supra. aaa) post; ale przy Słowie sequi zazwyczaj się opuszcza i sam czwarty przyp. stoi.

Inne przykłady.

3.

Chłopy owe, o a) których wam przed kilku dniami mówilem, nazwane Romulus i Remus, z b) początku od wilczycy, a późniéy od żony Faustula, w którój domu dotąd (były) zostawały, żywione, dorastały pomiędzy c) pasterzami; i celowały nad innych rozumem, a nade wszystko odwagą; szczególniéy Romulus, który też dla owych nadzwyczajnych przymiotów ciała i duszy od pasterzy królem był obrany. = Gdy doszli *) do dojrzałego wieku, złączyli się z gromadą pasterzy, zabierali łupy z d) pól Numitora. Wysłał więc Numitor przeciw nim żołnierzy; których część mała stanęła na górze, druga za e) górą; trzecia blisko f) pola, na którym pasterze zwykli byli rabować, w krzakach się ukryła. = Romulus gardząc małą liczbą stojących na górze, ze swoimi na pole wchodzi g), zabiera trzodę, i pędząc przed sobą zaczyna wracać do domu; gdy ot nagle iedni z a) góry zbiegają, drudzy z d) krzaków wyszedłszy na h) niego napadają i); a po niejakim czasie i ci, którzy byli za górą potajemnie stanęli, gotowi na k) skinienie wodza, z tyłu się pokazują. = Otoczeni ze l) wszech stron pasterze nie ośmielili się iść przeciw nieprzyjacielowi; ale z boiaźni broń, jaką m) z sobą mieli, rzucali i po polu rozbiegać się zaczęli. = Schwytani od żołnierzy wszyscy się w ich moc dostali. Remus także wpadł w ich ręce; ale Romulus stó-

sownie do n) wielkości niebezpieczeństwa i nieustraszo-
ności umysłu odważnie walcząc, wyrwał się z tłumu
i uniknął niebezpieczeństwa. = Remusa zaprowa-
dzono do Numitora; który gdy przed o) nim stanął,
Numitor czyli to z podobieństwa twarzy wnosząc,
czyli powodowany wrodzoną miłością rodziców ku
dzieciom, do p) niego łagodnie przemówił, wypytu-
jąc się go, z jakiego q) oycy się urodził, r) od kogo(by)
był wychowany; kazał potem przyiść do siebie Fau-
stulowi; s) a porównyując to, co od niego był słyszał,
z tém, co sam wiedział o wyrzuceniu chłopców; gdy
i czasy się zgadzały (miał t) bowiem w ten czas Remus
koło 19 lat), uznał go swoim wnukiem i postanowił
zemścić się za u) krzywdę od brata sobie, córce i wnu-
kom wyrządzoną. = Zgromadził w domu swoim po-
mimo wiedzy w) brata dosyć znaczną liczbę żołnierzy;
i wnukom zalecił, aby iak największą x) gromadę pa-
sterzy zebrali. = Oni palając nie mniejszą nienawi-
ścią ku y) Amuliuszowi iak miłością ku dziadkowi,
chętnie go usłuchali. Porozsędali pasterzy po z) przy-
iaciółach i towarzyszach swoich aż za Tyber, aby się
poschodzili aa) zbrojni; i w bb) krótkim czasie blisko
cc) 500 zbrojnych zebrali. = W dniu wyznaczonym
prowadzi Romulus swoje wojsko ku dd) miastu; przy
ee) bramie zostawia Remusa z częścią wojska, resztę
prowadzi koło murów i drugą bramą do miasta wpa-
da. = Amuliusz szybko swoich zwołuje; i na nie-
przyjaciela wiezie; walczą oba wojska mężnie, wąt-
pliwie iest zwycięstwo; wojsko bowiem Amuliusza
nie tylko liczniejszy było, ale i wyćwiczone w broni,
i oprócz ff) pik miało miecze i ogromne tarcze; iednak-
że gdy Numitor ze swoim orszakiem przybył równie
dobrze uzbroionym i z b) tyłu na nieprzyjaciela ude-
rzył, zwątpił o zwycięstwie; a gdy nie mógł aa) schro-
nić się do h) zamku, za najlepsze (łac. n. a y l e p s z é m)
być uważał, wyjść z miasta. = Ale nie gg) był i za
hh) miastem szczęśliwszym, niż w mieście ii). Wy-
szedłszy bowiem z kk) bramy powitany był od świe-
żego wojska Remusa i przymuszonym stoczyć nową
bitwę pod miastem; w której poległ odnosząc nale-
żną karę za krewnobóystwo (po łac. Genit.). =
Numitor wybudował synom miasto nad brzegami Tybru,
które od imienia Romulusa, Rzymem było nazwane.

a) de. b) a, ab. c) inter. *) Plusquamper. Coniunct. d) e, ex
 e) post, pone. f) prope. g) tu descendere. h) in. i) łącz. napad czynią. k) ad. l) łącz. z każdéj strony (ex, omnis, pars); albo przez undique (zewsząd) m) po łącz. którą, i tak wszędzie, gdzie iaki stoi w znaczeniu który. n) pro. o) t. i. w obliczu iego, coram. p) Przyimek ad już jest zawarty w Słowie adloqui (adloqui). q) zob. wyżéy m) r) to i następujące Słowo będzie stać w trybie łączącym, a Przyimek z nie wyrazi się, s) Accusativ. t) Plusquamper. Słowa nascor, a lata w przyp. 4. u) ob. w) pomimo wiedzy, clam. x) po łącz. iakby największą mogli (Conj. Imperf.), podobnie iak Słowo zebrali. y) erga używa się zazwyczaj w przychylném znaczeniu, w przeciwném kładzie się contra; zaś; adversus, in, w obydwóch znaczeniach się kłada. z) circum, aa) Imperfect. Coniunct. bb) zob. wyżéy VI, 2. b. cc) ad, circiter, prope. dd) ad. ee) ad, apud, iuxta. ff) praeter. gg) nie i (równie iak i nie) wyraża się przez neque. hh) t. i. zewnątrz m. extra, ii) dodadz w łacinie był (Plusquamperf.). kk) Przyimek ten już jest w Słowie egrēdi,

XIV.

O używaniu Spójników, Przysłówek i Wykrzykników. Gram. §. 91—93.

D o d a t e k

uzupełniający prawidła wyłożone w Gramatyce.

1. *Et, ac, que* z negacją czy to wyraźnie stojącą czy w iakim wyrazie zawartą (nemo, nullus, nunquam, nihil, cet. = non quisquam, non ullus, non unquam, non quidquam etc.) zamienia się na *nec* lub *neque*; które przeto stojąc raz po łacinie znaczy po polsku *i nie, a nie*, a powtórzone dwa razy, *ani*. Zostaie iednak *et non*; gdy znaczy *a nie = nie zaś*, — Przez *et* tłumaczymy często polskie *i także*, np.: non errasti mater, nam *et* hic Alexander est. Non modo Romae sed *et* apud exteras nationes (ale *i* zagranicą także). *Nie tylko, lecz także*, gdzie się po polsku da zastąpić przez *i*—*i* tłumaczą Łaciniacy przez *et-et*; *et-que*; *que-et*; rzadko przez *que-que*, *i* tylko przyczepiając obydwu do Zaimka *qui*; z nagacją więc będzie *neque-neque*; *et-neque*; *neque-et* i t. d.
2. *etiam* z negacją zamienia się podobnie na *neque*; ale gdy *etiam* znaczy po polsku *nawet*, na *ne quidem*

- (ani-nawet); biorąc w środek wyraz najważniejszy.
3. *Sive* raz używa się przy podwójnym wymienianiu tego samego przedmiotu; np. *Pallas sive Minerva* (t. i. *Pallas*, quae eadem *Minerva* appellatur): *otium tuum sive desidia* (t. i. quae etiam *desidia* appellari potest); dwa razy kładzie się za nasze czyli *to*, czyli *to*: lub czy-czy nie pytające; np.: *Illo loco lubentissime soleo uti, sive quid cogito, sive lego, aut scribo.* — i łączy w tém znaczeniu przedmioty, z których gdy ieden przypuścimy, drugi być nie może; iak *cogito i lego.* — Podobnie przedmioty nie mogące się razem znaydować, łączą *aut-aut*, lecz w znaczeniu *albo-albo.* *Illo loco lubentissime uti soleo, quum aut scribo aliquid aut cogito.* — Tłumaczy się zaś *albo-albo* (czyli *to-czyli to*) przez *vel-vel*, gdy łączy przedmioty mogące być razem: *Tuberonis ego gloriae faveo vel propter propinquam cognationem, vel quod ejus ingenio defector, vel quod existimo, ejus laudem etiam ad meum fructum redundare.*
4. Raz — drugi raz (*dopiero-iużci*) tłumaczymy przez *modo-modo*; *nunc-nunc*: *modo* ait *modo* negat; *modo hoc vult-modo illud*; — *nunc huc venit nunc illic.* — szczególniéj przez *cum-tum* w znaczeniu *i-i*, a czasem *iak-tak i*; dodając ostatniemu *etiam* lub *praecipue* (iak-tak szczególniéj, osobliwie) dla wzniesienia drugiego przedmiotu. *Cum doctus est pater illius, tum etiam liberalis* (i uczony — i ludzki — albo *iak* uczony — *tak* też i ludzki). *Cum ingenio valet tum* (*praecipue, etiam*) *auctoritate.* *Fortuna cum reliquis in rebus tum praecipue in bello plurimum potest.* — Tłumaczy się nareszcie przez *alias-alias*; gdy tyle znaczy co: *w iednym czasie, w drugim czasie* albo czasem *w iednym mieyscu w drugim mieyscu.* *Aduatuci quum alias bellum inferrent, alias illatum defenderent, pace facta, in Gallia, quae Belgica appellatur, locum sibi domicilio elegerunt.* — *Non omni loco idem de me sentit; alias laudat, alias improbat facta mea.*
5. *Chyba* (wyiąwszy): *gdyby nie, i iak tylko* — gdy poprzedza negacya, tłumaczy się przez *nisi*; *chyba ieżeli (że)*, przez *nisi si*; *chyba (to)-że*, lub wy-

iąwszy to że, nisi quod; chyba (to) iżby, nisi ut —; jeżeli tylko nie l. chyba że może, p. nisi forte, nisi tamen: z resztą kładzie się za *si non, nisi*, oprócz w znaczeniach wymienionych ieszcze wszędzie, gdzie po polsku dadzą się zdania wyrazić p. jeżeli nie — to... Memoria minuitur, nisi eam exerceas. Jeżeli nie będziemy ćwiczyć pamięci, to osłabnie.

Ale kładzie się *si non*: a) w wyraźnych przeciwstawieniach, czyli one w Słowach czy w Predykacjach zachodzą. *Si erunt in officio amici, pecunia non deerit; si non erunt, tu efficere tua pecunia non poteris.* *Magnus ille orator est, si non maximus.* — Lecz zamiast *si non* z powtórzeniem Słowa można położyć *si minus, sin secus*. *Senatus consultum si erit factum, scribes ad me; si minus (zam. si non erit factum), rem tamen conficies.* b) Przy Słowie, gdzie po polsku ma stać jeżeli nie, to przynajmniej — stoi podobnie *si non* (lecz także *si minus*), a potem następuje *at* (albo *saltem, certe, tamen*; także razem *at tamen, at certe, at saltem*). *Perfectionis laudem si non assequimur, at, quid deceat, videmus.*

Uwaga. Jako w polskiem po jeżeli opuszcza się zaś, i jest tylko domyslnie, tak i w łacinie za *si vero, sin autem* może się *sin* samo położyć. *Si falsus est nuncius, non est, quod commovear; sin verus, ne sic quidem animo cadam.*

P y t a n i a.

1. Jakie są znaczenia Spójników?
2. Co trzeba uważać o Spójnikach pod względem miejsca, i jakie w zdaniu zajmować powinny?
3. Na co się zamienia *et* gdy po niem następuje wyraz przeczący? podobnie co się robi w takim razie z *etiam*?
4. Czém się różni *aut-aut* od *vel-vel*? i kiedy się używa *sive*?
5. Kiedy się *si non* zamienia na *nisi*? (Porównaj Gr. §. 245. 3.).

P r z y k ł a d y.

Pobożność i cnota nie tylko w przeciwnościach a) pociechę przynoszą i uspokojenie; lecz i w szczęściu.

b) zbawienne są człowiekowi. Jeżeli ci zbywa na cnotcie, ani bogactwa ani zaszczyty cię szczęśliwym nie uczynią. = Młodzieńcy rzymscy i r) umysł swój kształcili i ćwiczeń ciała nie c) zaniedbywali; wy zaś i o umysł nie dbacie i siły ciała miękkością wycieńczacie. = Wszystkom tak zrobił, iakęś d) rozkazał; czym e) więc zasłużył na karę? = W życie ludzi iak d) w zwierciadło patrzeć możemy. = Temistokles nie byłby się oddał cnotcie, gdyby będąc młodzieńcem (po łac. gdy był młodz.) nie był od oycy wydziedziczony. = Wiadomości się twoje mnożą, gdyby tylko f) pilność chciała się powiększyć. = Oświecenie każdemu iest potrzebne, bogatemu czy ubogiemu (albo równie g) bogatemu iak g) ubogiemu, albo czyli bogatym iest — łac. Coniunctiv. — czyli ubogim). = Bóg niczego nie potrzebuie; i dla tego ludzie im mniéy h) rzeczy do życia potrzebuia, tém podobniejszymi są Bogu. = Staray się o cnotę, albowiem cnota samą szczęśliwym uczynić może. = Ja cię moźnym nazywam, nie dla tego, żeś i) wielu nieprzyjaciół pokonał i w wielu bitwach zwycięztwo odniósł; lecz dla tego, żeś iako k) zwycięzca gniew pohamował i ze zwyciężonymi nie obszedł się okrutnie. = Nieprzyjaciele spodziewali się pomyslnego wypadku bitwy, ponieważ l) mnóstwo naszych padających widzieli; lecz chociaż się naszych liczba tak znacznie m) zmniejszyła, meztwem iednakże zwyciężyli. = Chciałbym, iżby się pokóy mógł utrzymać, iezeli (zaś) inaczey wypadnie, będziemy bronić dobrej sprawy. = Tak niegdyś mówił Cycero do zbrodniczego Katyliny: wyidź z miasta, Katyliny, i weź mi tę boiaźń; iezeli iest słuszną abym nie był pogněbionym; iezeli (zaś) próżna, abym się przestał obawiać. = Maryuszowi, gdy wygnany z Rzymu do Afryki przybył, rozkazał przez pacholka n) Sextius, który tą prowincya iako k) Propretor zarządzał, natychmiast się oddalić, iezeliby nie chciał, aby z nim iako o) wygnańcem sobie postąpił. = Do nikogo dłuższych listów nie piszę, iak do Ciebie; chyba że (wyiąwszy iezeli p) sama rzecz obszerniejszego wykładu wymaga. = Z bratem moim we wszystkiém się zgadzam, wyiąwszy (to) q) że względem życia wiayskiego innego iestem zdania. = Nic innego sobie od Ciebie nie życzę, iak tylko o (to), abyś r) mnie kochał tak iak ia ciebie

kocham. = Jeżeli sam przyjechać nie możesz, przy-
 ślę przynajmniej brata. Wszakże jeżeli sam nie
 przybędziesz, i iemu przyjechać nie dasz, s) będą cię
 uważał za rozgniewanego. Dla czego byś się zaś miał*)
 na mnie rozgniewać, nie widzę; chyba że może t)
 to cię obraziło, iżem zaproszony nie przybył na po-
 grzeb twego oycy, wstrzymany chorobą stryia. =
 Nie może być przyjaźń stała, jeżeli przyjaciel nie
 kochamy iak siebie (łac. ras) samych. = Którego
 człowieka mowa bardziéy wam się podoba, tego, co
 obrażony rzekł: umrę, jeżeli się nie zemszczę nad
 tobą; czy tego, co odpowiedział: a ja umrę, jeżeli
 cię do tego nie przywiode, abyś przebaczył urazę,
 poprzestał gniewu, i kochał mnie, iak dawniéy. =
 O nic cię nie proszę, iak tylko u) abyś się na mnie
 nie gniewał. = Niczym Achilles nie był wyższym od
 Hektora, iak tylko siłami ciała i potężną Bogów
 pomocą. = Nigdy ludzie nie walczyli z Bogami; chy-
 ba że p) poetyckie bayki Homera za prawdziwe uwa-
 żać będziemy. = Dionizyusz dał się powodować ra-
 dą Dyona, wyiawszy kiedy p) przeważająca namię-
 tność w drogę mu weszła. = Wstydzicbym się mu-
 siał tego postępku, gdyby mnie nie uniewinnił
 wiek młody. = Idźże sobie precz, jeżeli nie chcesz,
 abym użył gwałtu w). = Rozum i mowa koiarzy mię-
 dzy sobą ludzi; i żadną x) rzeczą bardziéy nie różnimy
 się od zwierząt. = Wszędzie cię szukałem, a nigdzie
 nie mogłem znaleźć. = Nigdy Atticus nikogo nie
 pozywał, i nigdy też od nikogo nie był w sądzie
 zaskarżonym. = Uciechy rolników i w starości nie
 doznają przeszkody, i naybardziéy zbliżają się do ży-
 cia mędrca. ≠ Nie obawiali się Gallowie niczego,
 przeto że i obóz ich nie był daleko, i bagno ciągle
 przeszkodą było Rzymianom. = Powiedz mi, czy y)
 ja twoim, albo z) ty moim iesteś niewolnikiem. =
 Albo z) winnym iest, albo z) niewinnym; jeżeli win-
 nym, niech poniesie karę; jeżeli nie, niech go uwol-
 nią z pod straży, = Albo oddaj dług, albo powiedz,
 dla czego oddadź niechcesz. = Ci co w przeznaczenie
 wierzą aa), nie każą bb) używać lekarzy; tak bowiem
 rozumią: albo przeznaczoném iest choremu umrzeć
 w chorobie, albo wyzdrowieć; jeżeli umrzeć, przy-
 dzie śmierć, czy ją będzieś oddał, czy przyspie-
 szal; jeżeli przeznaczeniem iest wyzdrowieć, czy uży-

iesz lekarza, czyli nie użyiesz, wyzdrowić musisz. = Podług zdania Arystotelesa wszystko, co jest ruchem obdarzone, albo z przyrodzenia, to jest przez się samo się rusza, albo obcą siłą, albo dobrowolnie. = Mogła go dla ciebie zobowiązać albo poobożność twoja, albo nauka, albo poczciwość, albo nareszcie dziwne iakieś zamiłowanie cnoty. Wszystkie te bowiem przymioty posiadasz [w wysokim stopniu. = Teofrast raz istności boskiey najwyższosc przyznaie, drugi raz niebu; a Sokrates u Xenofona i słońce i ducha bogiem nazywa; i raz iednego, to znowu wielu bogów przypuszcza. = Nie masz człowieka niestalszego od niego: dopiero smutny, iużci wesoly; to żada czego, to znowu niechce; dopiero szuka zabawy, iużci unika wszelkiey rozrywki. = Gwiazdy raz prędszym, drugi raz wolniejszym biegiem postępuią. = L. Krassus do najsłwiatlejszych Rzymian należał; był bowiem nietylko iak naylepiey wychowany, lecz także doskonale i zupełnie uczony; i iako bystrością dowcipu, tak szczególniey kształtnością wymowy celował. = Zmieniaią się obyczaje ludzi raz cc) nieszczęściem, drugi raz wiekiem.

-
- a) rebus in adversis, b) rebus secundis, c) i-i nie; et-neque.
 l) ut, które tu iako Adverb. comparandi nie rządzi Trybem łączącym. e) Num. f) modo, dum, albo razem dummodo.
 g) równie-iak, aequae-ac. h) pauciores res podług wyżey VI. I. b.
 i) nie dla tego że, non quod l, non quia.
 k) iako nie tłumaczy się wcale na łączęc stojąc przy Rzeczowniku będącym predykatem i wyrażającym przymiot, który się istotnie Subjektowi przyznaie; np.; Fabius legatus Carthaginiensibus bellum infert — iako Poseł — ut legatus znaczyłoby iakby p., iakgdyby p; — a więc nie będąc istotnie posłem.
 l) quod, quia; quoniam, m) t. i. tak bardzo adeo.
 n) lictor. Takich mieli sobie przywdanych [wyżsi urzędnicy, Konsul dwunastu, Pretor sześciu, Dyktator 24. i t. d.
 o) sicuti. p) nisi si.
 q) nisi quod. r) nisi ut. s) patior, sino aliquem venire.
 *) miał gniewać, Coniunctiv. zob. niżey XVI. *).
 z) nisi forte. u) iak tylko aby nie, nise ne.
 w) nisi me vim adhibere vis.
 x) nie et nulla re; lecz neque ulla re podług Gram, §. 245. Uw. 4.
 y) an. z) aut.

- aa) łac. Ci, którzy rozumieją (*putare*), że się wszystko przeznaczeniem (*fatum*) dzieje. — Accusat. c. Infin.
 bb) nie: *non iubent uti*, albo: *iubent non uti*, zob. Gr. §, 245. i także Uw. 4.
 cc) *cum-tum*.

XV.

P r a w i d ł o.

W zdaniach złożonych, forma czasowa Słowa zdania pobocznego, lub pośredniego i t. d. stósować się musi do czasu Słowa w jego zdaniu główném położonego w ten sposób, iż: a) kiedy w zdaniu główném stoi czas terażniejszy; w zdaniu poboczném, pośredniém i t. d. czynność od tamtéj dawniejsza wyraża się przez *Perfectum*, obecna iéy przez *Praesens*, późniejsza od niéy przez *Futurum periphr. praes.* — a zatém kiedy w zdaniu główném iest *Praesens*, będzie w tamtych *Praeteritum* in *praesente*, *Praesens* in *Praes.*, lub *Futurum* in *Praes.* b) Kiedy w zdaniu główném stoi iaki czas przeszły; w zd. pob., pośr. i t. d. czynność dawniejsza wyraża się przez *Plusquamperfectum*, to iest; *Praeter.* in *Praeter.*, obecna przez *Imperfectum*, to iest: *Praesens* in *Praeter.*, późniejsza przez *Futurum periphr. praeteriti*, to iest: *Futurum* in *praeterito*; — nareszcie c) kiedy w zdaniu główném iest czas przyszły, ma w pob. i t. d. zdaniu stać *Futur. exactum*, *Fut. simplex*, lub *Futurum periphr. Futuri*, to iest: *Praeter.*, *Praes.*, lub *Futurum* in *Futuro*, podług tego, iak czynność iest dawniejsza od głównéy, iéy obecna, lub od niéy późniejsza (porównaj §. 52., 53 i 117 tudzież przypisek na karcie 97).

Przestroga. Trzeba zaś szczególniéy na to mieć baczność, aby się nie dał zwieśdź polszczyźnie, która nie zawsze zachowuje te prawidła tyczące się następstwa czasów; ale dla uniknienia nieprzyjemnego brzmienia formy *byłem*, *byłam*, *byłom* i t. d. przy innym Słowie, często prosty czas przeszły kładzie za zaprzeszły; podobnie często czas terażniejszy za przeszły (*praeter. in praes.*); np.: Gdy oyciec przyjechał (zam. gdy o. był przyjechał) siedliśmy do stołu. Często ci, którzy z niskiego stanu do znaczenia przychodzą (zam. przyszli), wstydzą się swego rodu.

Uważać ieszcze potrzeba, 1) że łacińskie *Quum* w znaczeniu Spóynika czasowego (*Quum temporale, wtenczas gdy*) tylko z przeszłemi czasami położone ma Tryb łączący, z innemi oznajmujący; lecz użyte iako Spóynik przyczynowy (*gdy t. i. ponieważ, iak skoro; Quum causale*), zawsze się kładzie z Trybem łączącym. 2) Że kiedy za czasowe *Quum* używamy innych partykuł w tém znaczeniu (*ut, ubi, simul, simulac, simulatque, quando, quum primum, ubi primum it. d.*) *gdy, kiedy, iak skoro it. d.*) kładź się ma Perf. Indic. 3) Że wszystkie Spóyniki przyczynowe (oprócz *Quum*) rządzą przez się trybem oznajmującym (*quod, quia, quoniam, i quando — w znac. iak skoro — siquidem it. d.*) 4) że hypotetyczne *Quamquam* zazwyczaj stoi z Tr. oznajmującym; reszta znaczących przypuszczenie (*etsi, etiamsi, quamvis licet, utut, z Coniunct.* — Zob. ieszcze Gr. §. 207. 1.

Pytania.

1. Przy tłumaczeniu na łacinę zdań polskich z dwóch lub więcéy części, czyli osobnych zdań, złożonych, aby dokładnie wyrazić formy czasowe, które zdanie najprzód tłumaczyć należy, i iak czas Słowa tego zdania wyrazić trzeba? (§. 117. 2.)
2. Czy Słowo zdania pobocznego, podobnie zależnego, pośredniego i t. d., także bezwzględnie wyrażać należy; lub też czas iego oznaczać się ma względnie do innego Słowa, i z którym to Słowem owo poboczne porównywać trzeba?
3. Ile form czasowych użyć można w zdaniu pob. i t. d., kiedy w główném iest Praesens; i kiedy każda z tych form może być użyta?
4. Podobnie ile form czasowych i kiedy użyć się da w takich zdaniach wtenczas, kiedy w główném stoi iakie Praeteritum?
5. Jak na to samo pytanie odpowiedzieć należy, kiedy Słowo zdania głównego wyraża przyszłość?
6. Jakie mają nazwisko (względne) czasy Praesens, Imperfectum i Futurum simplex, stojąc w zdaniu nie główném?
7. Jak się w podobnym razie (względnie) nazywają czasy Perfectum, Plusquamperfectum

Futurum exactum? a iak czasy Futurum periphrasticum praesentis, praeteriti, i futuri?

8. Co mają za wspólną cechę czasy Praesens, Imperf. i Fut. simpl., iako czasy względne (t. i. nie w głównym, ale innym zdaniu stojące); a w czym się różnią od siebie?
9. To samo o czasach Perf., Plusquam. i Fut. exact. — tudzież o przyszłych omownych (Futura periphr.)?
10. Czy mamy iaką skazówkę w polskim języku na poznanie, że Słowo zdania pobocznego i t. d. wyraża iaką czynność obecną główną, lub od niej dawniejszą (nb. Słowo *niedokonane* i *dokonane*. Porówn. §. 117. na karcie 97 notę *).
11. Jak się z polszczyzny poznaie w zdaniu pob. i t. d. czynność od główną późniejszą, t. i. względem niej przyszła? (§. 54.)
12. Co ieszcze za osobliwość iest w naszej mowie względem czasu zaprzeszłego i przeszłego, na którą zważać trzeba, nie chcąc w łacinie uchybić w użyciu form czasowych? (Zob. zrobioną tu na koncu przestrożę.)
13. Jakię są dwa główne znaczenia Spójnika *Quum*, i iaki one mają wpływ na użycie Trybów łacińskich? (Zob. wyżę.)
14. Jakich się innych partykuł używa czasem w łacinie zamiast *Quum*, i co pod tym względem należy zachować za prawidło?
15. Z iakimi Trybami zwykli Łaciniacy kładź Spójniki przyezynowe i przypuszczenie znaczące?

P r z y k ł a d y.

Gdym był w Krakowie, często czytywał książkę. = Tucydides, gdy był od rządu oddalony a) i z kraju wygnany a), na wygnaniu napisał swoją historią. = Annibal gdy Rzymian pobił b) pod Kanami, a Asdrubal brat mu radził c) iżby szedł z wojskiem do Rzymu, nie chciał usłuchać. = Epaminondas, gdy raz przyszedł na zgromadzenie, gdzie rozprawiano d) o rzeczypospolitej, nie wprzódtamtąd odszedł, aż rozmowa zupełnie ukończoną została. e) = Gdy Alexander zwyciężył Króla Indyi-

skiego Porusa, i aż do granic wschodu zayść zamyślał, f) krótką mową żołnierzy pochwalił i zachęcił. = Abizares Król, który poselał był do Alexandra posłów, nim ten Porusa zwyciężył, znowu innych wyprawił, gdy Alexander po zwycięstwie zabierał się g) iść na zachód. = Gdy Alexander miasto Petrę wojskiem otoczył i szturmem zdobył, chociaż na sprawców wojny sprawiedliwie mógł h) się gniewać, wszystkim iednak przebaczył i tylko zakładników sobie daż kazał. = Mój oyciec, kiedy na wieś ma wyieżdżać, trzema dniami wprzód nas o tём uwiadomia; bo się boi, aby niespodzianym odjazdem zbyt nas nie zasmucil. = Jak do ciebie będę miał przyjechać, doniosę ci wprzód o tём; chociaż mi bowiem nie tajno, k) iak mile będzie l) moje przybycie nie tylko tobie samemu ale i wszystkim twoim domownikom; przykroby mi iednak było, gdybym cię nie zastał w domu. = Kiedyśmy wczoray do późnéj nocy przedłużyli m) biesiadę, wypada dzisiay wyoześnie iść do łózka. = Kiedy mnie i wczoray i dzisiay namęczył n) się prozbami, i, iak wiem, iutro ieszcze meczyć zamysła; o) czybędęż w stanie mu odmówić? = Gdy Cezar z Gallami woynę prowadził, p) wysłał Sabina, który iego był p) legatem, naprzeciw Wercyngetorygowi, którego Arwernowie swoim wodzem byli zrobili. Sabinus obrał sobie pagórek, który uważał być bezpiecznym, i na nim obóz założył; i chociaż nieprzyaciel w odległości dwóch tysięcy kroków od iego obozu był się usadowił i codziennie mu sposobność do walki podawał, p) Sabinus nie chciał z obozu wyprowadzić woyska, i na niebezpieczeństwo bitwy wystawić; ponieważ Cezar właśnie w tych dniach miał mu przyiść na pomoc: tak mu bowiem przyrzekł, q) gdy przed kilku dniami od niego odchodził; p) i tego samego dnia przez posłańców o przybyciu swoim go uwiadomił. q) = Wercyngetoryx Arwernczyk, którego oyciec największe miał r) znaczenie w Gallii, i z tój przyczyny, że się ubiegał s) o królestwo, od obywateli zabitym został, r) gdy miał napaść t) na Cezara, który wtenczas z Gallami woiował, zebrał znaczną ilość żołnierzy, których umysły nagrodami i obietnicami zapaliwszy u) do wojny, wyszedł z granic swego kraiu. = Plato chociażby żadnych nie przytaczał przyczyn, sama powaga męża takiego powinaby przekonywać każdego. =

Nie leniłem się przyiść do Ciebie, chociaż bardzo byłem zmęczony. = Arystydes chociaż celował nad innych wstrzemięźliwością, jednak go wskazano na wygnanie dziesięcioletnie. Gdy w) wiesz, iak wielka jest x) potęga Boga, który świat i wszystko na nim stworzył; czegoż się dziwisz, rozważając porządek rzeczy od Boga stworzonych? = Cezar usmierzywszy y) bunt Gallów, którzy się wzięli z) do broni i dawną wolność odzyskać, usiłowali, z) przywołał przedniejszych każdego kraiu, i znaczną ich część w powinności utrzymał. Ale Senońscy Gallowie, których państwo wielkie posiadało aa) znaczenie u wszystkich, tak dalece gardzili iego rozkazami, iż Kawaryna, którego im Cezar dał bb) za Króla, i którego brat dawniey, a przed nim przodkowie sprawowali bb) królestwo, zabić usiłowali: co on przeczuwszy cc) gdy uciekł, pogonili za nim i z granic kraiu go wygnali, a za przybyciem Cezara, wysłali posłów z uniewinnieniem dd) się; czuli bowiem, iak wielkiy dopuścili ee) się zbrodni i nie bez przyczyny obawiali ff) się zemsty. Jednakże gdy Cezar rzecz całą rozpoznać chciał i całemu senatowi do siebie przyiść rozkazał, nie usłuchali. gg)

-
- a) Plusquamper. iako Praeter. in Praeter. (napisał).
 b) Plusquamper. iako Praet. in Praeter. (nie chciał).
 c) Imperf. iako Praes. in Praeter. (nie chciał).
 d) Imperf. iako Praes. in Praeter. (odszedł).
 e) Plusquamper. iako Praet. in Praeter. (odszedł).
 f) t. i. miał, chciał zayść Futur. periphr. Praeter. (pochwalił i zachęcił). g) Fut. periphr. Praeter.
 h) Imperf. iako Praes. in Praeter. (przebaczył).
 i) Fut. per. Futuri iako Futurum in Futuro (doniosą).
 k) non me latet, fugit, praeterit.
 l) Futur. periphr. Praes. bo to jest przyszłość ze względu na obecność nie jest mi tajno — a zatem Futur. in Praesente. Będzie zaś w łącz. stać Tryb łączący.
 m) Perfect. iako Praeter. in Praes. (wypada); a Tryb łącz. bo Quam przyczynowe. n) Perfect.
 o) t. i. ma, chce męczyć — Fut. per. Praes.
 p) Praes. in Praeter. — Gdyż wtenczas wystał, kiedy prowadził wojnę, a wtenczas był legatem, kiedy go wystał, Podobnie wtenczas nie chciał się S. bić, kiedy mu W. podawał sposobność; i wtenczas przyrzekł, kiedy odchodził.
 q) wyraźnie stoi za: był przyrzekł, i był uwiadomił — iako Praeter. in Praeterit. (miał przyiść).
 r) miał znaczenie, i zabitym został są czynności dawniejsze

Od przeszłej w główném zdaniu: zebrał żołnierzy. Będą więc obie stały in Plusquam, iako Praeter. in Praeterito.

- s) Imperf. iako Praes. in Praet. (zabitym został).
 t) Fut. periph. Praeter. iako Praet. in Praet. (zebrał).
 u) po łac. gdy zapalił, *postquam incendit*.
 w) Quum, si, quando. (x) łac. Tryb łącz.
 y) comprimere motum. Abl. absol.
 z) wzięli do broni (arma capere) Plusqu. iako Praeter. in Praeter. — *usiłowali Imperf.* iako Praes. in Praeter. (przywołał).
 aa) esse magna auctoritate *lub* magna auct. inter omnes.
 bb) dał i sprawowali — obie czynności dawniejsze niż ta, którą wyraża Słowo *usiłowali* zabić; są to więc Praeter. in Praeter. czyli Plusquam.
 cc) Praesentire. Lecz będzie po łac. Co on gdy przeczut i uciekł — znówu Praeter. in Praeter.
 dd) sui purgandi causa.
 ee) admittere facinus — Plusquam. Conj.
 ff) extimescere vindictam Imperf. iako Praesens in Praeterito.
 gg) Dicto audiens non sum. — *Chciał Imperf.*; *rozkazał* — Plusquam.

XVI.

Przykłady na Tryb łączący (zob. Gram. Część III. Rozdz. XIV. §. 206 — 215.).

P r a w i d ł o.

Tryb łączący stoi nie tylko po wszystkich partykułach mogących się wyrazić po polsku przez *by* (*aby, gdyby, oby, chociażby* i t. d.), iakiemi są *ut, ne, quo, quin, quo minus* (zobacz Gram. §. 118); *dummodo, licet, quasi, utinam* i t. d. (zob. Gr. §. 207); ale i we wszystkich zdaniach zależnych, a mianowicie zdaniach zawierających pytania, przez które się nie wprost pytamy, (Gram. §. 206). Poznaie się zaś zależne zdanie szczególniey potem, iż z tém, ktoremu iest przydane, tak iest myślą połączone, iż tamto bez niego nicby znaczyć nie mogło: np. *Bardzobym chciał wiedzieć, czy mój brat dziś przyjedzie. Nie masz człowieka, któryby gardził cnotą.*

P y t a n i a.

1. Ile iest głównych prawideł na używanie Spójnika *ut*? (§. 210. a; b; c.)

2. Kiedy *ut* daie się zamienić na *qui*? (§. 211, 3, 4, 5, 12.)
3. Kiedy *ut* z negacją zamienia się na *ne*, (a zatem kiedy za *ut nemo*, *ut nunquam* cet. kładź trzeba *ne quis*, *ne unquam*) (§. 210. a), a kiedy to *ut non* (a zatem i *ut nemo* cet.) zoztaie? (tamże b. c.). W ogólności zob. §. 213, 6. i §. 215, 5.
4. W iaki sposób używa się *ut* i *ne* do zaprzysięgania się? (§. 211, 1 i §. 214, 4.).
5. Do czego ieszcze używa się *ne*? (§. 214, 3 i 4.).
6. Jakich Spóyników używa się po Słowach *timendū* t. i. obawę i troskliwość znaczących? (§. 214, 1.).
7. Czy *ut* iest czasem tylko domysłne? (§. 211, 8.).
8. Kiedy się szczególniey używa *quo* w znaczeniu *aby*? (§. 211, 12.).
9. Kiedy się w ogólności może używać *quin*? (§. 212, 4.).
10. Kiedy *quin* znaczy w polskiem *aby (iżby)*, a kiedy *że (iż)*? (§. 212 a, b).
11. Po iakich Słowach używa się *quo minus*? (§. 213).
12. Czy może się zdarzyć, iż zamiast *quo minus* da się położyć *quin*, a nawet *ne*?
13. W iakim razie *quī* koniecznie mieć musi Tryb łączący, oprócz kiedy stoi za *ut*? (§. 211. 6, 7).
14. Kiedy Słowo *sum* musi mieć po sobie *qui* z Trybem łączącym, a kiedy z Trybem oznaymującym?

P r z y k ł a d y.

Bóg dał człowiekowi rozum, aby za iego pomocą poznawał, co dobre iest, a co złe; i dobre czynił, a chronił się złego. = Człowiek nie dla tego żyie, aby iadł; ale ie, aby żył. = Stary Kato udał się do włości, aby w naukach szukać rozerwania umysłu. = Radziła Ateńczykom wyroczenia, aby się drewnianemi murami, to iest okrętami bronili. = Cnota tak wielką ma moc, iż a) ią nawet w nieprzyjaciolach kochamy. = Nikt ci nie broni, abyś b) twoich rzeczy podług upodobania używał. = Któż wątpi, że b) w cnocie zawarte są bogactwa? = Nie dla tegom ci to napisal, iżbym c) miał*) powątpiewać o twoiéy mądrości, lecz abyś d) ty o moiém przywiązaniu ku tobie nie wątpił. = Tyrana to głos iest o tych, co go słuchać muszą e): niechay nienawidzą, byleby f) się bali. = Wielu nie dbaia o uczciwość, byleby f) dostapili potęgi. = Po-

chwwały godna jest szczodroblivość, byleby nie przebrała miary i nie zamieniła się na rozrzutność. = O gdyby to (bogdayby) *g*) dziś oyciec przyjechał! = O gdyby *g*) mi P. Bóg dawne wrócił lata. = Ludzie dumni tak wiada żywot, iak gdyby *h*) gardzili zaszczytami; a tak się za niemi ubiegają, iak gdyby *h*) życie nayuczciwiéy przepędzili. = Powiedz mi, do której szkoły twóy brat chodził? *i*) = Napisz do mnie, kiedy twoi rodzice z Warszawy przyjechali? = Nie pewno iest, czy tego lata wyiadę *k*) do Berlina. = Pytał mnie się oyciec, com wczoray u ciebie tak długo robił *l*). = Nie wiesz ieszcze, iak się powtarzanie czynić powinno. = Właśnie tak działasz, iak gdybyś nie wiedział, co iest dobre i sluszne. = Ggybyś wiedział, dla czegom się podiał *m*) tego interesu, przestałbyś się dziwić. = Nie wielu to zna, co za mężowie byli Arystydes Ateńczyk i Fabrycyusz Rzymianin. = Jak przydziesz do doyrzalszego wieku, będziesz to często szczerze rozważał, iak wielkie są korzyści pilności i bogoboyności. = Nie mogłem poiać, dla czegomnie łaiasz? *n*) = Czyś wiedział wczoray, co się dziś miało wydarzyć? *o*) = Wczoray odebrał mój brat trzy listy z Wiednia, ale nie wiem co w nich stoi. = Arystydes nie zostawił ani tyle, za coby go można było pochować; pogrzebano go więc kosztem rządowym. = Kto nie wie, iak bardzom mego brata kochał, *p*) ten nie uwierzy, iak wielką mi boleść sprawiła *p*) śmierć łego. = Gdybyś wiedział, iak mnie twoie szczęście obchodzi, tobyś mi we wszystkiém był powolnym. = Nie łatwo można osądzić, czy twoia lekkomyślność, albo iego niegodziwość więcéy mi zaszkodziła. = Wiele na tém zależy, czyś pilny lub nie-dbały; a i to nie mało znaczy, co o tobie ludzie sądzą. = Nie wimy z pewnością, w którym czasie żył Cyrus, założyciel państwa perskiego. = Czy nie wiesz ieszcze, czyli twóy oyciec pokończył *q*) swoje interesa w Krakowie, i kiedy do Lublina powróci *r*)? = Kto czytał historyą, ten wie, od kogo zwycięzonym był Annibal, wódz Kartagińczyków. = Człowiek rozumny nie na to patrzy, iak kto bogatym lub szlache-tnym iest; ale raczéy na to, czy iest poczciwym lub nie. = Ledwobyś uwierzył, z iaką pilnością mój brat do łacińskiego ięzyka się przykłada, i iakie w nim uczynił postępy; życzę ci z serca, abyś i ty z równym za-

pałem do niego się przyłożył i równie postąpił. = Do-
nieś mi, ile potrzebuiesz s) pieniędzy t); a ja cię uwia-
domię, czy ci mogę tyle przysłać, albo nie. = Sędzia,
jeżeli chce sprawiedliwie ukarać winowaycę, nie tyl-
ko badać powinien, co popełnił; lecz także, dla cze-
go to popełnił. To bowiem znacznie winę powiększa
lub zmniejsza, w jakim zamiarze kto się dopuścił
zbrodni. = Kto nie wie, co to za mąż był u) Sokrates,
ile się ludziom przysłużył u) swoją mądrością; nie-
chay się go stara poznać; aby przez niewiedomość błę-
dnie o nim nie sądził. = Chciałbym wiedzieć, z kąd
matematycy poznaią, że ziemia jest okrągła. w)

a) ut; nawet vel. b) quin. c) quo.

*) to *miat* jest tylko opisaniem Trybu łącz. Słowa powątpiewać;
a więc się nie przetłumaczy wcale.

d) aby wie, *ne*.

e) To Słowo niakię tłumaczy się na łacinę zazwyczaj przez bier-
ne zakończenie czynnego Słowa *cogo*: *cogor*, *muszę*, (t. jest
przymuszaią mnie); *coactus sum*, *muszę* (t. i. przymuszono
mnie); *coactus fui*, *musiałem* i t. d.

f) *dum*, *modo*, *dummodo*; a *byleby nie* te same Spójniki z do-
daniem *ne*.

g) o *gdyby*, kiedy jest tyle co *hogdayby*, to jest, użyte do wyraże-
nia życzenia, aby się co stało; jest zawsze w łacinie o *utinam*
ale użyte przy wyrażaniu życzeń nie mogących się spełnić —
i znaczące tyle co: o *gdyby się to stać mogło, iżby* (np.
moje dawne wróciły się lata) tłumaczy się przez o *si*!

h) *ac si*, *tanquam*.

i) Perfectum iako przeszłość ze względu na obecność — *Po-
wiedz* — *Praeterit. in Praesente*. Podobnie w nastę-
pującym przykł dzie — *przyiechali ze względu na napisz*.

k) Futur. periph. Praes. iako Futur. in Praes. (jest).

l) Plusquam. iako Praeter. in Praeter. (pytał).

m) Perfectum iako Praeter. in Praes. (Gdybyś wiedział,
a zatem *nie wiesz*).

n) w łac. Imperfectum iako Praesens in Praeterito
(mógłem).

o) Futur. periph. Praeter. iako Futur. in praeter.
(wiedział).

p) *Kochał* po łac. Perfectum iako Praeter. in Praesente
(wie). Podobnie w Perf. stać będzie *sprawka*, iako czynność
dawniejsza nie tylko pod względem przyszłości *uwierzy*, ale i
względem obecnego czasu.

q) zobacz notę poprzedzającą. r) Zobacz notę k).

s) *opus mihi est*, *lub opus habeo*, *lub indigeo* — wszystkie z przyp.
6 rzeczy, którey się potrzebuie.

t) *Ile* (t. i. jak wiele) pieniędzy — *quantum pecuniae*, lub *quan-
ta pecunia*. Ostatnie tutaj lepsze; bo przez *quantum* będące

Przysłówkiem nie da się wyrazić Przep. 6 rządzony od *opus habeo*.

- u) znowu przeszłość uważana w obecności *nie wie*; a zatem, iak zawsze, wyrazi się tylko przez *Per f.*
- w) *Accusat. c. Infinitivo*.

XVII.

Osobne przykłady na *ut, ne, quo, quin, quominus*.
(Zob. Gr. §. 210–215.)

Jeżeli chcesz być szczodrobliwym dla innych; baczyć a) na to powinienes nayprzód, aby szczodrobliwosc nie większa była niż majątek; potem zaś, aby dobroć twoja nie szkodziła tym właśnie b), którym chcesz wyświadczyć dobrodzieystwo. = Sokrates w sądzie swęy sprawy tak bronił, iż nie błagającym c) i winowaycą, ale przełożonym albo panem sędziów być zdawał się. = Niewdzięczność współobywateli nie może być przeszkodą dobremu obywatelowi d) w służeniu e) krajowi i oddalaniu od niego, co by mu szkodzić mogło. = Nikt rozumny wątpić nie może, że świat rządony iest od opatrności boskiey. = Prawdziwie oplakany był los Annibala, który po tak wielu pracach przymuszonym był oyczyznę opuścić, obawiając się, żeby go nie wydano Rzymianom. = Różne są i prawie przeciwne sobie rodzaje występków; dla tego strzedz się powinien f) każdy przyjaciel cnoty, aby się nie dał omamić tym występkom g), które się zdają naśladować cnotę. = Filozofowie wybornie rozprawiają o szczodrobliwosci, o miłości oyczyzny, o sprawiedliwosci; lecz obawiam h) się, czy zawsze sami to czynią, co innym zalecają. = Chwałę twoję pilność i chęć dobrą, lecz się boję h), czy zdołasz znieść ten ciężar. = Izokrates, dla słabości głosu, rzadko miewał mowy w mieyscu otwartém; to iednakże nie było na przeszkodzie i), iżby go nie miano za wielkiego mowcę uważać. = Niemasz nikogo k), któryby się nad człowiekiem poczciwym a nieszczęśliwym nie litował i nie życzył mu z serca lepszego losu. = Cezar podwoił żołnierzom żołd, aby tém l) ochotniejszymi byli do bitwy. = Powtórnie ci moję sprawę polecam; nie abym miał m) powątpiewać o twoiëy dobrej chęci dla mnie, lecz abym ci ją tém lepiëy wbił w pamięć. = Brata twego postępku nie

zganilem; nie dla tego, iżby mi się nie miał niepodo-
 bać *n*); lecz częścią, iż mi się rzecz za małą być zda-
 wała, abym *o*) dla niéy list miał umyślnie pisać; czę-
 ścią, iżem się obawiał *h*), aby mnie nie miał za zręde,
 gdybym go łaiał za to, za co on się pochwały spodzie-
 wał. = Nie podobna mi *p*) nie oskarżać cię o niedbal-
 stwo i zgwałcenie przyiaźni, któryś był już trzy razy
 w Poznaniu, a mnie ani razu nawet nie odwiedziłeś;
 gdy tymczasem ja żadnego dnia nie opuszczam, abym
 nie miał *q*) odwiedzić twoich krewnych, i o twoim
 powodzeniu się dowiadywać. = Dyogenes tak był
 chciwym nauki, iż ani plagami nawet odstraszyć się
 nie dał (i. odstraszonym być nie mógł) od przysłuchi-
 wania się uczącemu Antystenesowi (i. aby się nie przy-
 słuchiwał ucz. Ant. *quo minus* §. 213.) = Hiempsal,
 który był z wodzami rzymskimi zawarł przymierze,
 obawiał *h*) się zawsze, że to przymierze nie będzie
 trwałe, które było zrobione bez rozkazu Senatu; i dla
 tego naylepszą rzeczą być sądził, starać się o bezpie-
 czeństwo, iakimby tylko mógł sposobem. = Senat
 rzymski, dla uniknienia wojny domowéy, żądał od
 Cezara, aby wojsko swoje rozpuścił. On zaś nie-
 tylko nie *r*) był posłusznym senatowi, lecz owszem
 nie wahał się z wojskiem przywykłym do zwycięstw
 do Rzymu się udać i oyczyźnie wydać wojnę. A
 tak czego się obawiano, aby się nie stało, tego roz-
 kaz senatu nie wstrzymał (po łac. dodadź, aby się
 nie stało), lecz przyspieszył. = Nie iestem ja ta-
 kim *s*), abym lada *t*) wieści dał wiarę; i dla tego nie
 wątpię, że to iest fałsz, co mi o twoim nałogu do
 pijaństwa donoszą. Lecz każda wieść, chociażby była
 fałszywą, musi mieć swoją przyczynę (zob. §. 211. 8.
 str. 186.) Chciałbym więc, abyś mi napisał, zkąd ta
 pogłoska powstać mogła. Strzeż się zaś, abyś chwały,
 tylu *u*) piękniemi przymiotami nabytęy, nie splamił,
 chociażby tylko *w*) podeyrzeniem tak szpetnego nałogu.
 = Donieś mi, co ci przeszkodziło, iżes nie przy-
 iechał do nas; czasem mnie trwoga przeymuie, czyś
 nie chory. Jeżeli więc możesz, proszę cię przyieść
 iak nayprędzēy. W tak wielkiem bowiem mnóstwie
 ludzi, zdaie mi się, że sam ieden iestem (łac. zdaie się
 sobie być sam), przeto że nie mam nikogo (takiego
 §. 211. 6.), abym mógł poufale z nim obcować i po-
 wierzać mu otwarcie myśli. = Alexandra, coraz no-

we robiącego p'any, prosilo woysko nawet ze łzami, aby woynie koniec polozył; obawiali się bowiem, aby nie musieli się zestarzyć oddaleni od oyczyzny i nie uyrzć więcéy x) żon i dzieci swoich. = Pierwszym prawem historyi jest, aby nie (§. 213. 6. str. 190.) fałszywego nie śmiała powiedzieć, potem zaś, aby nie prawdziwego nie zamilczała. Podług y) tych warunków здаią się być napisane dzienniki Cezara. Byli jednakże tacy z), którzy mówili, a i teraz na takich z) nie zbywa, co utrzymują, że Cezar niektóre rzeczy nie podług ścisłej prawdy aa) podał, a inne, których się podaż wstydzil, zamilczał. = Wszystkie cnoty tak ścisłym węzłem z sobą są połączone, iż żadna od innych bb) odłączyć się nie da cc). = Poczciwość tego człowieka jest tak wielka, dd) iż godzien ee) jest, abys mu nayskrytsze tajemnice duszy powierzył. = Sam Scypio mlody zdatnym się Rzymianom być zdawał do pokonania (łac. któryby pokonał) niezwyciężonego podówczas Anibala. = Cudze przykłady nietylko ff) cię nie robią ostrożnym i nie wstrzymują od haniebnych postępów; ale owszem ff) здаią się cię do niegodziwych czynów wabić. = Władza trybunów w Rzymie nietylko ff) nie uśmierzyła obywatelskich niesnasek, ale owszem ff) nie powiększyła. = Arystydes nietylko nie był bezpiecznym sławą poczciwości, lecz owszem ff) przez nią zgubionym został. = Nie tylko ff) ziemskie płody nie są stworzone dla zwierząt, lecz nawet ff) same zwierzęta dla użytku ludzi stworzone być się здаią. = On nietylko ff) mnie nie przyjął do domu swego, lecz ani gg) w mieście nawet bawić mi dnia iednego nie pozwolił hh). — Cezar obrany wiecznym Dyktatorem, tak się łaskawym i umiarkowanym okazał ii), iż się zdawało kk), że musi pokonać umysły nawet ll) nayscięższych przeciwników swoich; iednakże tak dalekim ff) był od ziednania sobie miłości wszystkich, iż nawet ff) ci, którym naywiększe dobrodzieystwa wyświadczył, iego zguby pragnęli i na niego mm) się sprzysięgli.

a) *videre*. Będzie zaś *Gerundium videndum est*.

b) po łac. *sym samym: iis ipsis*. c) *supplex*.

d) tutaj przez *vir bonus*.

e) łac. *iżby (qno minus)* służył krajowi i oddalał od niego.

- f) *cavendum cuique est.*
- g) łac. *aby nie dał* (patior) *się omamić* (decipio Infin. Praes. passivi) *temi występkami.*
- h) zob. Gram. §. 214. i) zob. tamże §. 213.
- k) łac. *Niht nie jest*; i tak zawsze, gdy polskie *mieć* w tém znaczeniu stoi. — Zob. zaś §. 212. a) i porównaj §. 215.
- l) zob. tamże §. 211, 12; karta 188.
- m) Takie *mieć* służy często w polszczyźnie jako Słowo posiłkowe do opisanja Trybu łączącego; w takim razie nie może się w łacinie wcale tłumaczyć: ale tylko Słowo, któremu jest przydane, (tutaj *powątpiewać*) położyć się ma w Tr. łącz. — będzie więc: *Nie abym* (non quo) *powątpiewał* i t. d.
- n) Nie *izby* nie — *non quin.* Zob. t. §. 212. c) strona 189. Będzie zaś *niepodość* stało w czasie przeszłym; bo tu jest tyle co: *postępek mi się niepodość.*
- o) *za małą* — *abym.* Takie zdania wyrażają Łacinicy zawsze przez stopień wyższy, po którym stoi *quam ut*; które to *ut* podług §. 211, 3 (strona 185) może się zamienić na *qui, quae, quod*; a z negacją na *quin.* Tutaj więc będzie: *quod mihi res minor visa est, quam cuius* (za *ut ejus*) *causa peculiare darem literas.*
- p) non possum facere, quin. q) quin — zob. wyżej m).
- r) Dosłownie *p. non tantum non*, — *sed etiam*; albo przez *Tantum absum-ut-ut.* zob. §. 210, c) str. 184 w końcu. Do czego przydać trzeba uwagę, że w takiéj konstrukcyi polskie *owszém* lub *nawet* (potius) mające stać po drugiem *ut* w dobréj łacinie albo wcale się nie kładzie, albo wyraża przez *contra* lub *etiam*, podług myśli.
- s) *Taki*, po którym następuje *aby*, zawsze Łacinik wyraża przez *is*, a *ut* zamienia na *qui, quae, quod.* Zob. Gr. §. 211, 4 str. 185.
- t) *lada* wyrażają Łacinicy przez *quivis*, a Rzeczownik, przy którym stoi, można zamienić na zdrobniały: *quivis rumusculus* (za *rumor*); *quivis homuncio, homunculus* cet.
- u) Gdy Przymiotniki znaczące wielość (tot, multi, i t. d.) drugim się przydają, łączy je Łacinik przez *et.* Tutaj więc będzie *gloria tot et praeclaris virtutibus parva.*
- w) Chociażby tylko, chociażby nawet — *vel.* I tak się wszędzie tłumaczy, gdzie jest użyte za Przysłówek ograniczający. On chociażby tylko sam *zwycięży* wszystkich — *vel solus omnes superabit.*
- x) *nie uyrzćć więcéy*, perpetuo carere aliqua re. y) Juxta.
- z) *Tacy, takich*, nie wyrazi się w łacinie; a o konstrukcyi zob. Gr. §. 211, 7) str. 186.
- aa) non ad fidem historiae, albo parum integra veritate. Z resztą zdanie to: że Cezar i t. d. wyrazi się przez Accus. c. Inf. i biernie.
- bb) reliquus, a, um; i tak wszędzie, gdzie inny tyle znaczy co reszta; to jest używa się nie do wyrażenia odmienności ale ilości. — O konstr. zob. Gram. §. 215, 5).
- cc) Łac. odłączoną być nie może (non queo, które się częściéy używa niż nequeo).
- dd) *Za tam magnúś* zazwyczaj stoi tantus.

- ee) Zob. Gr. §. 211, 4 i 5.
 ff) *Tantum absum i t. d.* zobacz wyżéy notę r).
 gg) *ne-quidem*, zob. wyżéy w prawidle XIV. numer 2.
 hh) t. i. nie dał. W tém znaczeniu tłumaczy się pozwolić przez *patior*; które ma konstr. *Accus. cum Infinit.* Pozwolił mi to uczynić. — *Passus est me hoc facere.*
 ii) *Praebere*. — *Praebere me benignum.*
 kk) *Zdawać się* (*videri*) używają Łaciniacy osobiście, zgadzając się z Subiektem. Będzie tu więc; *iz zdawał się musiéć pokonać umysły.* I tak wszędzie.
 ll) tyle znaczy *co chociażby nawet*, i wyrazi się przez *vel* podług wyżéy w.
 mm) t. i. na życie ięge; po łac. *conspirare in necem* (mortem) *alicujus*.

XVIII.

Quum czasowe z Trybem oznaymującym czasów przeszłych.

Wiemy już częścią z Gramatyki, częścią z uwag wyżéy w XV. poczynionych; że tylko przyczynowe *quum* z każdym czasem ma Tryb łączący; a *quum* czasowe tylko w ten czas, kiedy stoi z czasami przeszłymi. Ale i to prawidło podlega wyjątkom. A mianowicie stoi *quum* takowe z Trybem oznaymującym czasów przeszłych: 1) Kiedy przed niém znajduje się wyraźne lub domyślne *tum* (w ten czas) lub *eo tempore*, *illo die* i t. p.; albo *Fuit* (sc. *tempus*), *quum* i t. p.; także gdy *quum* tyle iest, co: od czasu iak; np. *Tum quum Sicilia opibus et copiis florebat*, magna artificia fuerunt in ea insula. *Triennium jam est*, et eo amplius, *quum ille est profectus*. — Już temu iest trzy lata i więcéy (od czasu) iak on pojechał. 2) Ze Słowem oznaczającym czynność dawniejszą częstotliwą (*Praeter frequentativum*); po którym przeto Imperf. w zdaniu główném następuje: — *Verres quum ad aliquod oppidum venerat, spoliabat templa et cives*. 3) z czasem przeszłym nieoznaczonym (*aoristus* §. 208, 2), którym iest Perfect., gdy w zdaniu główném stoi czas terażniejszy; a Plusquam p., gdy przeszły. — *Ager quum multos annos quievit, uberiore efferre fructus solet*. — *Verres quum rosam viderat, tunc ver esse arbitrabatur*. 4) Gdy dla tém żywszego opisu, zdanie poboczne i główne są między sobą przemienione. *Jam ver appetebat, quum Annibal ex hibernis movit* lub *mouet*; za: *Quum A. ex hib. moveret, ver app.*

Pytanie.

1. Czy *Quum* czasowe może się też kiedy położyć z Trybem oznajmującym czasu przeszłego? w ilu i których razach to uczynić można?

Przykłady.

Był niegdyś czas, a) kiedy ludzie zwyczajem zwierząt po polach się waleśali. = Pytasz mnie, iakem czas przepędzał na wsi? codziennie rano, gdym ciało umył i posilił, wychodziłem w pole; a gdym się do sytu nachodził po łąkach i roli, wracałem do domu i zabierałem b) się do nauk: potem gdym przez czas nieiaki w tém zatrudnieniu zostawał c), odpoczywałem i umysł wraz z ciałem krzepiłem. = Nie mogłem ci w przeszłym liście donieść d) o przybyciu oycy, bo w tym samym e) czasie, kiedym list napisany oddawał posłańcowi, spostrzegłem go w dom wchodzącego. = W ten czas kiedy w Azyi wielu majątki swoje utraciło, i w Rzymie kredyt upadł. = Minał f) i ten czas, w którym można było mówić, iam więcej wart, bo iestem zacniejszego g) rodu. = W Rzymie kiedy doniesiono o nadzwyczajnych zjawiskach, zagładano do ksiąg Sybilińskich, i z nich, co trzeba było czynić, przepisywano. = Po bitwie Kannejskiej wszystko prawie w rozpacz pogrążone było, gdy zagnała młodzieniec rzymski na siebie zwrócił uwagę obywateli i nieprzyjaciół. = Ledwo było kilka dni upłynęło po bitwie, gdy powstańcy przyszli donosząc o nowéj klęsce. = Annibal już miał po drabinach wdzierać się na mury, gdy zagnała Rzymianie otwartemi bramami wypadają (lub wypadli) na niego.

a) W podobnych zdaniach można Rzeczownik *tempus* całkiem opuścić, kładąc samo: *Fuit aliquando quum* cet. podług Gr. §. 241.

b) se conferre ad aliquid. c) przez *esse*.

d) certiozem aliquem facere, lub adocere aliquem, de aliqua re.

e) eo ipso tempore. f) Przez Perfect. Słowa *esse*.

g) zacnego rodu: *honesto, nobili, alto loco, genere natus; claris majoribus ortus.*

XIX.

Czasy warunkowe (§. 120).

Czasów warunkowych w łacinie jest dwa: a) *Praesens conditionale amarem*, lub za nie *amem*, a w Trybie bezokol. *amaturus, a, um esse*, lub *fore, ut amem*; b) *Praeteritum condit. amavissem*, czasem *amaturus fuissem*, a w Trybie bezokol. *amaturus, a, um fuisse*, lub *fore, ut amarem*: w bierném znaczeniu jest *Infinit. Praes. fore l. futurum esse, ut amer*; *Inf. Praet. futurum fuisse, ut amarer*. Różnica używania *amarem* i *amem*, zasada się najczęściej na tém, czy warunek od możności lub od chcenia zawisł; np. *Si velis ad me venire* (gdybyś chciał, a więc możesz i tylko idzie o chcenie), następuje: *gratum mihi sit* lub *erit*; zaś *lubenter venirem, si possem* (gdybym mógł, a zatem idzie tu o możność, na chęci nie zbywa). Podobnie: *Dies deficiat, si velim* (a zatem nie chcę) *enumerare; quibus bonis male evenerit, quibus impröbis optime. Darem lubenter, si copia esset. Dedissem* (albo *daturus fuissem*), *si habuissem. Si tu mihi dedisses tum, quum habebas, ego nunc tibi darem.*

Pytania.

1. Ile jest czasów warunkowych, i iakich form używają Łaciniacy na ich wyrażenie?
2. Czy nie ma iakiéy różnicy w używaniu *Praes. i Imperf. Conj.* w znaczeniu Terazniejszego warunkowego?
3. Jakie są formy Trybu bezokolicznego warunkowego?

Przykłady.

Kiedy dobro kraju tego wymaga, powinniśmy wybaczyć nieprzyjaciółom, chociażbyśmy a) naybardziéy na nich zagniewani byli. = Brat mój, nawet gdybym naybardziéy go błagał, nie będzie mógł do mnie przyjechać. = Tę krzywdy, choćym naybardziéy pragnął, zapomnieć nie mogę. = Gdybyś był w młodým wieku myślał o starości, nie zbywałoby ci teraz na zaśilkach do życia. = Wielu ludzi nie śmieją tego, co

myślą, nawet gdyby z pewnością wiedzieli, że to jest dobre (Accusat. c. Infin.), powiedzieć, z bojaźni, żeby się to komu niepodobać mogło. = Przystoi na człowieka mądrego, w sprzeczce, choćby co niegodnego siebie słyszał, hamować gniew. = Na nic się nie przyda cnota, jeżeli iéy nie wykonywamy (łac. gdybyś iéy nie wykonywał). = Byłbym ci chętnie dał to, czegoś żądał, gdybyś nie tak natrętnie był się dopominał. = Więcýbyśmy teraz w nieszczęściu mieli przyjaciół, gdybyśmy w szczęściu nie byli się pokazali dumnymi. = Czyby był nieprzyjaciel oglądał kiedy plecy wasze, gdybyście byli męską w bitwie pokazali odwagę? = Obiecałeś przyiść do mnie, a nie przyśzedłeś. Jakżebyśmy byli wesoło się zabawili, ileżbyśmy się byli uśmiali, nażartowali. = Gdybym w nieszczęściu miał tych przyjaciół, których miałem w szczęściu; nie zbywałoby mi na obrońcach (łac. na takich, którzyby mnie bronili §. 211, 6.) = Nie byłoby żadney wymowy między ludźmi, gdybyśmy tylko z pojedynczymi ludźmi mówili. = Gdybym nie mógł trudnić się naukami, nie mógłbym żyć. = Gdybym ia był użyty do rady, byłbym powiedział zdanie, (któreby było) niepoehlebne, ale prawdziwe.

Przykłady na Tryb bezokol. czasów warunk. zob. w następ. XX. a, na końcu. Józef, syn Jakóba i t. d.

a) etiamsi, licet, etsi, quamquam.

XX. a.

Accusativus cum Infinitivo. (§. 127 i 216. nast.)

Polskie że zaczynające zdanie, które w sobie mieści iakieś wiedzenie (czy to nabywanie go, cognoscere aliquid), czy posiadanie iuż lub czucie (scire, sentire aliquid), czy udzielanie go drugim (declarare): nie kładzie się wcale w łacinie; ale Subiekt tego zdania (wraz z Predykatem i Apozycją) przybiera formę przypadku czwartego, a iego Słowo formę Trybu bezokolicznego. Ta Konstrukcyja zowie się Accusativus cum Infinitivo i używa się nie tylko po Słowach dowiadywanie się, wiedze-

nie lub oświadczenie znaczących (*Verba cognoscendi, sentiendi, declarandi*; np. domyślam się, czuję to, donoszę ci i t. p.); ale i po wszelkich wyrażeniach to znaczenie w sobie mieszczących; np. *prawda iest*, (*verum est*), *wiadomo iest*, (*patet, constat*), *iasna iest rzecz*, (*manifestum est, liquet*); *wypada ztąd* (t. i. *pokazuje się* — *patet, liquet, sequitur inde*) i t. d., a nawet i takich, po których Spójnik *aby* kładź się zwykło; gdzie i w łacinie zamiast *Accus. c. Inf.*, *ut* z Tryb. łącz. stać może; np. *potrzeba iest* (*opus est, necesse est*), *śluszna iest* (*aequum est*) i po Słowach życzenia: *cupio, opto, postulo, volo, nolo*, mało. — Wszakże konstrukcyja z *ut* stać musi i po Słowach: *cognoscendi, sent. i declar.*, gdy zależące od nich zdania nie mają wymienionéy wyżéy cechy, ale cel w sobie mieszczą, i w polszczyźnie nie *że* lecz *aby* po sobie mają (np. *pisal do mnie brat, abym do niego przyjechał.*) Przyłączyć tu zaraz prawidła z XX. b.

Pytania.

1. Co się w łacinie robi z polskiem *że* po Słowach wiedzenia wyrażających? (§. 127 i 217 u spodu.)
2. Po iakich wyrażeniach więcéy kładzie się w łacinie *Accus. c. Infin.*?
3. Czy nie stoi on czasem w łacinie i wtenczas, kiedy się w polszczyźnie używa Spójnika *aby*?
4. Czy po Słowach wiedzenia nie musi stać czasem w łacinie Konstrukcyja z *ut*? (§. 214 i 217.)
5. Co w Konstr. *Acc. c. Inf.* stać powinno w Przyp. czwartym, a które Słowo w Trybie bezokol. do niego należącym? (§. 127.)
6. Kiedy w polszczyźnie nie ma wyraźnego Subiektu, ale tylko zawarty w Słowie, czy i w łacinie w téj Konstrukcyi Przyp. czwarty domyślnym tylko być powinien, albo też stać wyraźnie? (tamże Uw. 1.)
7. Kiedy w takiéj Konstrukcyi *Accus. Subiecti* (kiedy nim ma być Zaimek osoby trzeciéy) powinien się wyrażać przez *se*, a kiedy przez *eum, eam, id* i t. p.? (tamże.)
8. Co to są za Słowa i wyrażenia, znaczące wiedzenie, po których zamiast Konstrukcyi *Accus. c. Infinit.* może stać także *quod* z Trybem okolicznym?

9. Kiedy zdanie zaczynające się w polszczyźnie od że nie może się w łacinie wyrazić przez Acc. c. Inf., ale koniecznie przez Spóymnik z Trybem okol., lub po jego opuszczeniu przez Konstrukcją z Imiesłowem? (Gr. §. 216. Uw. 1.)

P r z y k ł a d y.

Uwaga. Oprócz zdań następujących, można ieszcze wiele z tych, cośmy dotąd przytaczali, użyć za przykłady Konstrukcyi Accus. cum Infin., dodając na początku wyrażenia rządzące tą Konstrukcją: Powiadał mi mój oyciec, — słyszałem od nauczyciela, — czytałem w pewnej książce, — mniemają niektórzy, — przekonany jestem, — nikt o tém nie wątpi, — nie potrzebuje to dowodu, — że i t. p.

Filozofowie utrzymują że gniew jest krótkim sza-
leństwem, = Słusznie ci sądzą, którzy utrzymują, że przyzwyczajenie jest drugą naturą. = Nie wszyscy się nad tém zastanawiają, że honor powinien być nagrodą cnoty, a nie pieniądze. = Dowodzą Matematykowie, że słońce daleko większe jest niż ziemia. = Któż nie wie, że prawa na to wynaleziono, iżby każdy mógł być bezpiecny od krzywdy. = Nierozsądni są a), którzy nie przyznają, że Bóg mądrze światem rządzi. = Widoczna jest b) rzecz, że samo przyrodzenie rodziców do tego wiedzie c) iżby kochali dzieci swoje; a dzieci, aby miłowały rodziców. = Powiadają że Solon, mądry prawodawca Ateńczyków, utrzymywał, że jako kary występcom, tak cnotom nagrody prawami postanowione być powinny. = Starożytni podali pamięci, że Homer, sławny poeta grecki, ślepym się urodził; wielu jednakże mniema, że to niepodobna d). = Cycero pisze, że Kato w późnej starości e) uczył się języka greckiego. = Jawna jest b) rzecz, że miłość oyczyzny wszystkim ludziom jest wrodzona f). = Z wielu powodów można wnosić, że pierwsi mieszkańcy Rzymu byli rabusie i na pół dzicy g). = Chociaż wszyscy, którzy dzieje rzymskie pisali, niezmiennie h) zapewniali, że Romulus miasto Rzym założył; jednak wielu temu przeczy, iakoby on miał być Rzymu założycielem (t. i. że on jest Rz. zał.). = Słuszna jest rzecz, aby i dzieci rodziców i uczniowie nauczycieli swoich słuchali. = Chociaż fałszywa była wieść rozsiana w Rzymie, że Annibal

z wojskiem wchodzi do bram miasta; to *i*) iednak mieszkańcy Rzymu wierzyli temu doniesieniu, przeto iż *k*) wiedzieli, że zwycięskim Annibala zastępom pobite wojsko rzymskie oprzecz się nie było wstanie *l*). = Filozofowie i Matematycy sądzą, że światów liczba jest niezliczona, a wszystkie mają być zamieszka-
m), że Pompei i wiele innych miast kampańskich trzęsienie ziemi zniszczyło *n*). = Twój brat doniósł mi listownie *o*), że rodzice moi w tych dniach z Krakowa do Warszawy powrócą; abym więc spiesznie tam przybył, i przed ich przyjazdem wszystko przygotował. = Teraz w istocie przekonałem się, że prawdziwe przyjaźni są wieczne. = Kto chce, aby mu drudzy przebaczał; słuszną jest, aby i sam pobłażającym się pokazał dla drugich.

Józef syn Jakóba był bardzo przezornym człowiekiem; wiadomo *p*) bowiem, że, gdyby on nie był radził Królowi Egiptu, aby zbierał i zachował płody wielu lat, byłby cały kraj z głodu *q*) zginął. = Nie wątpię o tém, żebym chętnie do Ciebie przyszedł, gdyby mi czas pozwolił *r*). = Pisał brat do mnie, iż, gdyby był wiedział, że ty wtenczas, kiedy on był w Warszawie, bawiłeś na wsi u stryia, byłby niezawodnie do Ciebie przyjechał. = Wiedz o tém, iżbym nigdy nie był wątpił, że się tobie należy *s*) nagroda, gdyby mnie własny twój brat nie był w błąd wprowadził. = Nikt nie wątpił w Rzymie, iżby Cezar był Konsulem obrany, gdyby był *t*) z prowincyi na seym do Rzymu przyjechał. = Nigdy mi nic nie odmawiał, kiedym go tylko *u*) prosił; czemuż miałbym wątpić *w*), żeby mi i teraz dał, gdyby miał. = Z przygotowań Kartagińczyków do wojny *x*) można było wnosić, iż, gdyby im byli Rzymianie wojny nie wydalili, z ich strony w krótcie byłaby powstała.

a) Stultus esse lub desipere. *b*) manifestum est.

c) impello. To zdanie trzeba w łacinie wyrazić biernie.

d) incredibile est, probabile non est, — bo *impossibile* i *possibile* nie było używane w dobrój łacinie.

e) provecta aetate.

f) natura insanus. *g*) semibarbarus. *h*) constanter.

i) takie to, po którym następuje *iednak*, *przecie*, również się w łacinie nie wyraża, iak i wtenczas, kiedy odpowiada poprzedzającemu *ieżeli*, *kiedy*, *iak skoro* i t. p.

- h) quod, l) posse, m) notum est.
 n) delere; absumere, vastare. — Po łac. to zdanie wyrazić biernie. o) po łac. przez list.
 p) notum est, constat. q) fame perire, i fame absūmi.
 r) Temporis ratio patitur, tempus permittit; nayezęścięy: licet per tempus.
 s) *należęć się* zawsze się tłumaczy przez bierną formę Słowa *debere*.
 t) Gdyby był przyjechał, t. i. gdyby był *chciał* przyjechać — takie zdania tłumaczę się przez Tryb łącz. Futuri periph. zamiast Coniunctiv. zwyczajny Koniugacyi, a więc tu *si venturus fuisset*.
 u) Quotiescunque, w) t. i. czemużbym wąpił. x) Apparatus bellici.

XX. b.

Jeżeli polskie że nie tak iest Spoynikiem oznaymującym (*quod declarativum*), iak raczęy powodym (*quod rationem exprimens*); to iest zczynającym zdanie mieszczące w sobie powód uczucia wyrażonego przez Słowo rządzące; można ie prze-tłumaczyć w łacinie przez *quod* (z Trybem oznaym. lub łącz. podług tego, co się powiedziało w Gr. §. 206, i tu wyżęy w XVI.), albo opuściwszy *quod* położyć Accus. c. Infin. — a mianowicie po Słowach wyrażających mocniejsze uczucia (*Verba affectuum*) *doleo*, żal mi, żaluję; *gaudeo*, *laetor*, cieszę się, kontent iestem; *miror*, dziwię się; *aegre fero*, przykro mi; *in malam partem accipio*, za złę biorę; *vicio verto*, za występęk poczytuię; *laudi duco*, za zaszczyt uważam; *indigne fero*, gniewam się; *angit me*, boli mnie to; *mordet me*, gryzie mnie; i t. p. — któremu to *quod* w poprzedzającym zdaniu zazwyczaj odpowiada wyrażne lub domyślne *id* lub *hoc*. — Ale gdy zdanie zczynające się od że nie powód lecz przyczynę (*causa*) wyraża — któreto że w takim razie da się wyrazić przez przeto iż, dla tego że, bo, ponieważ, lub inny Spóynik przyczynowy — nie może stać Accus. c. Inf.; lecz *quod* stać musi koniecznie, albo po opuszczeniu iego powstać konstrukcyja imiesłowowa. Różnicę powodu (*ratio*, *Grund*) od przyczyny (*causa*, *Ursache*) wykaże następujący przykład: — Cieszy się oyciec, że syn do domu powróci, że mu bez niego bardzo było smutno. — Powrót syna powodem

czyli przedmiotem jest do cieszenia się; a przyczyną, dla której się oyciec cieszy z tego powrotu, jest, że mu było smutno bez syna.

P r z y k ł a d y

Przykro mi *a)*; że brat twój nie może w tych dniach przyjechać do mnie; ale się dziwię, że mi tego zawczasu nie doniósł. = Wielu ludzi grzeszą tém, iż tylko dla siebie żyją, nie dla dzieci także, rodziców, przyjaciół i oyczyzny. = Cieszysz się, że cię teraz nauczyciele chwala, bardziej się cieszyć powinien, żeś się poprawił. = Przykro mi to jest, że się twój brat na mnie gniewa, i nie widzę, przez co bym go obraził. = Temistokles uciekł do Persyi, przeto iż (bo) w Atenach nie był bezpiecznym = Urażasz się *b)* tém, że do Ciebie rzadko *c)* piszę; ale nie wiesz, co w tém było dotąd przeszkodą. = Oskarżono brata mego, że nie jest posłuszny prawom.

---

a) Molesté fero. *b)* Molesté, aegré ferre. *c)* rarius.

XX. c.

Inne przykłady, w których poprzedzające prawidła są połączone.

1.

Gdy mego brata oskarżono, że nie jest prawom posłuszny, przeto iż nie dopełnił *a)* tego, co najświeższa ustawa wszystkim nakazuje czynić; uniewinił się w sądzie tém, iż oświadczył i dowodami okazał, że nie wiedział wcale, iż takie prawo było wydane. *b)*. = Ten list pisałem do ciebie, abym cię przekonał, iak wysoce cię poważam i kocham; a razem abym cię podał sposobność, iżbyś i ty mógł twoją miłość ku mnie okazać; dziwno mi więc, iż się mi ani na ten list, ani na owe dwa, którym później *c)* do ciebie pisał, nic nie odpowiedział. Czy się może gniewasz, iżem zaproszony od ciebie nie przyjechał zaraz na wieś? Jeżeli tak jest, chciej zważyć, iak wielkie są moje zatrudnienia, a pewnie gniewać się przestaniesz *d)*. = Co mi piszesz, że dziwno ci się zdaie, iż

i stry i brat ozięblymi są teraz dla ciebie, temu się wcale nie dziwię, i ty się dziwić przestaniesz, kiedy pomnisz e), że nieszczęściem f) i wiekiem ku zgrzybiałości się chylącym g) obyczaje ludzi zmieniać się zwykły. = Temistokles niegdyś powiedział, że tryumfy Mileyadesa ze snu go budzą h). = Ferecydes z wyspy Syros i) najpierw oświadczył, iż mu się zdało, że dusze ludzkie są nieśmiertelne i wiecznie żyć będą.

Słyszę, że twój brat onegdaj do Berlina odjechał, i dziwię się, że mnie o tém nie uwiadomił k). = Spodziewał się Otho, że go Galba za syna przybierze l); ale go nadzieia omyliła. = Filozofowie dowodzą, iż dusze ludzkie, że (ponieważ) nie złożone są, rozłożyć się nie mogą; z kąd wypada, że wiecznie żyć będą; pismo także święte pewną nam podaie nadzieję nieśmiertelności. = Kłainliwość twoja sprawia m), że ci nikt nie daie wiary n). = Pisałem do twego brata, aby iak najszybciej do domu powrócił, że jego oyciec wpadł w ciężką chorobę; odpisał mi, że go to mocno dolega o), iż zaraz się w podróż puścić nie może, ponieważ i sam iest chory p); ale iak tylko zdrowie pozwoli q), przyedzie. = Nigdy mnie nie przekonasz, iżes to pomimowolnie r) uczynił; i z serca s) ci życzę, abys nareszcie wyznał błąd i poprawił się t). = Przykra iest rzecz, iż największa część u) z pomiedzy was, tylko za pozorem uczciwości się ubiega, a nie stara się przez istotną uczciwość pozyskać łaskę u Boga i u ludzi w).

- a) przez *facere*. b) *constituo*. c) *postea*.
d) *desinere irasci*, albo *deponere iram*.
e) *cogitare*, *considerare*, *reputare*. f) *res adversae*.
g) *aetas ingravescens*. h) *biernie*.
i) przez Przymiotnik *Syrinus*. Zob. niżej XXII. o. 2.
k) *certiorem facere aliquem de aliqua re* — bieracie.
l) za syna (córkę) przybrać, *adoptare*, można przydadź: *filiū (filiae) loco*.
m) *efficio*. Gram. §. 210, a.
n) *credere*, *fidem habere*.
o) *molesto*, *aegre fero alqd*; *graviter doleo*, *angor aliqua re*.
p) *aegrotare*; *laborare ex morbo*.
q) przez *permittere*, *patior*, lub *fiat per*, podług wyżey XX. a. r.
r) przez Przymiotnik *in vltus*, zgodzony z Subiektem.
s) *ex animo*. t) *ad (meliorem) frugem redire*.
u) *plurimi vestrum*, w) *Genitivus*,

2.

Dobrodziejstwa boskie są tak wielkie, iż nigdy wywdzięczyc mu się *x*) nie jesteśmy w stanie. = Twój brat pisał do mnie, abym do niego jutro przyjechał na wieś; że chce po jutrze wyjechać do Warszawy, i żeby mu było przyjemnie, gdybym w tój podróży chciał mu towarzyszyć *y*). Odpisałem mu, że mi to nie podobna *z*) choćbym sobie naybardziéy życzył; dla tego że właśnie tego *aa*) samego dnia, który jest dniem urodzin i razem dniem imienin *aa*) oycy mego, do ciotki moiéy mamy się ziechać *bb*); i tam to familiyne święto *cc*) uroczyscie obchodzić *dd*). = Powiadaia, że Cyrus, który potém Królem Medów został *ee*), pomiędzy *ff*) pasterzami się wychował. = Kilka razy *gg*) rozpuszczono *hh*) wieści, że Cesarz Alexander, który iuż teraz umarł, Turkom wypowiedział wojnę; lecz te się pokazały *ii*) fałszywemi: ale ta wiadomość *kk*), która się teraz rozchodzi *ll*) i jest zatwierdzona doniesieniami *mm*) rządowemi, za pewną może być uważana, iż Persowie Rosyanom nie wypowiedzieli, ale wydali wojnę; i iuż kilka stoczyć miano potyczek. = W tém moiém nieszczęściu, naybardziéy nad tém ubolewam *nn*), że widzę, iż się ty się na mnie rozgniewał; a nie wiem, z iakiéy przyczyny *oo*) mógłbyś się słusznie gniewać. = Odebrałem wczoray list od twego oycy, w którym *pp*) mi pisze, abym na przeciwko *qq*) niego wyszedł; albowiem wieczorem około godziny piatéy niezawodnie przyedzie do domu. = Nie dziw, iż się znaleźli ludzie tak niegodziwi, którzy naypoczciwszego Sokratesa oskarżyli; ale to dziwno być powinno, że ci niegodziwi u obywateli wiarę znaleźli. = Dowiaduię się od twoich przyjacioł, że wiele czasu trwonisz *rr*) na rzeczach niepożytecznych; radzę ci więc, abyś i czas i całą usilność obrócił *ss*) na rzeczy potrzebne i pożyteczne. = Mówią, iż twój brat stara się *tt*) o urząd sędziego, i życzymy mu wszyscy z serca, aby go otrzymał *uu*).

-
- x*) gratiam, quantam debeo, vel si maxime velim, referre non possum. *y*) comes sum alicui itineris.
z) hoc ego facere (praestare) nullo modo possum — nb, zdanie hypotet. choćym i t. d. umieścić w łac. po *że mi to*. —
da) eo ipso die, qui est natalis et idem onomasticus.
bb) convenire apud, *cc*) festus familiae dies.

- dd)* solemniter celebrare.
ee) fio, evado rex — albo regno potiri
ff) inter medios p. — które to *medius* dadaie się zazwyczaj,
 gdy pomiędzy tyle znaczy co wśród.
gg) saepius, aliquoties. *hh)* rumore spargere.
ii) biernie znaczenie od invenio. *kk)* fama, auditio, nuncius.
ll) manare, percrebescere; albo biernie zn. od circum-
 ferre, referre. *mm)* tutaj auctoritas publica.
nn) id doleo, hac re doleo; hoc me angit, molestum mihi est.
oo) ĩac, a nie wiem (ignorare, non perspicere) przyczyny, dla
 czego (cur) słusznie (jure) i t. d.
pp) Ablat. bez Przyminka, bo to iest Instrumentalis.
qq) alicui obviam exire, egredi; ei venienti occurrere.
rr) perdere, consumere in aliqua re; lub impendere rei.
ss) converto ad, *tt)* petere, ambire.
uu) assequi aliquid; albo defertur mihi munus.

XXI.

O Imiesłowcie.

Z prawideł wyłożonych w Gramatyce §. 200. i 201.
 wiemy, iż Imiesłów powstaie z wypuszczenia albo
 Zaimka względnego *qui, quae, quod*, albo Spóyników
 czasowych, przyczynowych, warunkowych, lub przy-
 puszczenie znaczących (gdy — ponieważ — ieżeli
 — chociażby i t. p.). Przy opuszczaniu *qui* zgadza
 się zrobiony ze Słowa do niego należącego Imiesłów
 po prostu iako Przymiotnik z Rzeczownikiem, do któ-
 rego się ten Zaimek ściagał: przy opuszczaniu Spóy-
 nika w ten czas tylko ta prosta zgoda nastąpić może,
 kiedy w zdaniu poboczném i główném wspólny iest
 Subjekt; inaczey powstaie konstrukcyja Ablativi
 Absoluti. — Imiesłów na *ns* służy dla wszystkich cza-
 sów obecnych (Praesens in praesente, in praeterito,
 in futuro — *lego, legebam* [lub za nie stojące *legi, le-
 gam*]; Im. przeszły dla wszystkich czasów dawniey-
 szą czynność wyrażających, (Praeteritum in praesente,
 in praeterito, in futuro — *legi, legeram, legero*); Imie-
 słowy przyszłe dla czasów czynność późnieyszą, czyli
 względem nich przyszłą znaczących, (Futurum in prae-
 sente, in praeterito, in futuro — *lecturus sum, eram,
 ero*). Porównay wyżey prawidło XV; i w Gramatyce
 §. 52 i 53; tudzież §. 203.

Pytania.

1. Co nazywamy Konstrukcją imiesłowową?
2. Iloraka jest ta Konstrukcyja, i z kąd powstaie?
3. Jaka Konstr. powstaie z opuszczenia Zaimka *qui, quae, quod*? a iaka kiedy się Spóynik wypuszcza?
4. Co to jest Participium attributivum, a co Ablativus absolutus?
5. Kiedy w zdaniu powstaie Part. attribut.; a czego potrzeba, iżby mógł powstać Ablat. abs.?
6. Od czego to więc zależy, iż opuszczając Spóynik, raz Part. attrib., drugi raz Abl. abs. powstaie?
7. Kiedy Zaimek *qui* można opuścić, a kiedy nie? (§. 200. Uw. 1.)
8. Czas Słowa, z którego mamy zrobić Imiesłów, czy się ma oznaczać bezwzględnie, czy też ze względu na inne iakie Słowa? i co ztąd wypada za ważna Uwaga?
9. Jaką można podać główną cechę wspólną wszystkich form czasowych, które się zamienić muszą na tak nazwane Partic. Praesentis (na *ns*)? to jest: iaką one czynność wyrażać muszą względem głównéy? czyli na odwrót biorąc, iakich czynności Imiesłowem jest Partic. na *ns*?
10. To samo pytanie zastosować do Imiesłowu przeszłego i do przyszłego.
11. Jaki mamy sposób poznawania z polskiego ięzyka, kiedy po łacinie ma się użyć Imiesłowu Praesentis, Praeteriti lub Futuri (nb. Słowo niedokonane, dokonane i użyte z posiłkowém *miéć.*)
12. Ile więc Imiesłówów potrzebaby każdemu Słowu czynnemu (Niedeponens) w czynném i ile w bierném znaczeniu, aby w każdym razie prostym sposobem uformować można Konstrukcją imiesłowową?
13. Ile ich potrzebuie mieć każde Słowo niaakie?
14. Ile więc brakuie Imiesłówów Słowu Activum Niedeponens? czy ich także niedostaie, i jeżeli tak jest, ilu i iakich niedostaie Słowom niaakim (i Niedeponens i Deponens)? (§. 81.)
15. Słowo Activum Deponens ile ma Imiesłówów, i iakie ich znaczenia?

16. Jak można zaradzić niedostatkowi Imiesłowu przeszłego czynnego od Słów Activa Niedeponentia? (§. 203. 2.)
17. Jak się zaradza niedostatkowi Imiesłowu czasu teraźn. w bierném znaczeniu od tychże Słów? i czy mu zawsze zaradzić można?
18. Czy można też zastąpić brak Imiesłowu Praeteriti od Słów Intransitiva Niedeponentia?
19. Co trzeba uważać przy opuszczaniu *ei*?
20. Jak się opuszcza *antequam*, *priusquam*?
21. Co trzeba uważać ze względu na Zaimek *is* i t. p.? wypuszczając czyto *qui*, *quae*, *quod* (§. 200, Uw. 2), czy Spójnik (§. 202, Uw. 2).
22. Jak się zaradza niedostatkowi Imiesłowu Praesentis od Słowa *Sum*?
23. Czy zawsze się ten Imiesłów da zastąpić, i jaki jest konieczny warunek, aby go zastąpić można? (nb. uważać tu różnicę Słowa *Sum* w znaczeniu Łącznika — *bydź czém*; — i tegoż Słowa w znaczeniu *Verbi substantivi*, t. i. samo być.)
24. Co wreszcie za ostrożność zachować należy w używaniu Konstr. Ablat. absol. z Imiesłowami na *rus* i *dus*?

1.

Przykłady na §. 200. A. i §. 204.

Młodzieńcowi, który *a*) swoje błędy wyznaie, łatwiéy się daie przebaczenie, niż temu, który *e* tai *b*). = Rodzice nasi dali nam życie, które przeminie *c*); szukaymy zaś bogactw pewnych, któreby wiecznie trwały (t. i. mających trwać w.). = Bezbożnym iest człowiek, który rodziców i tych, co (t. i. którzy) z nim krwią są złączeni, opuszcza *d*). = Nikt rozumny nigdy tego życzyć sobie *e*) nie będzie, aby ustalo społeczeństwo, które pomiędzy ludźmi iest postanowione. = Lizander Lacedemończyk zostawił po sobie sławę, którą bardziéy przez szczęście, niż przez zasługi sobie ziednał. = Dyonizyzusz, którego wygnano z Syrakuzy, uczył dzieci w Koryncie. = Młodzieniec, którego wczoray napomniałeś, aby działał ostrożnie, nie uniknął zasadzek, które mu zastawiono *f*). Wszyscy przyjaciele, którycheśmy

na jutro zaprosili, przyrzekli przyjechać; a stryji mój doniósł, że wszystkich, którzy jutro do nas przybyć mają, po jutrze do siebie zawiezie g). — Gdy Kleombrotus, który był wodzem Lacedemończyków, obawiając się zawiści ludu, nierostropnie walczył h) z Epaminondą, upadła potęga Lacedemończyków. = Pomocnymi możemy być i tym nawet, którzy tego nie chcą i). = Człowiek, który zawsze jest pijany, mało się różni od zwierzęcia, które nie ma rozumu k). = Żaden zwierz, który rozumu nie ma k), nie może z siebie zrodzić iestestwa, które by było uczestnikiem l) rozumu. = Ten, który zachowuje takiego, co tego nie chce m), podobnym jest temu, co zabija takiego, który chce żyć. = Kto chce prawdziwą sobie ziednać n) sławę, o cnotę się nadewszystko starać o) powinien p). = Nie iestże ten człowiek podobny takiemu, co ma iść na wojnę? = Już przyniesiono książki, które mają być podzielone q) między młodzieńców, co (którzy) przez pilność i piękne obyczaje r) zasłużyli s) na nagrodę. = Tym, którzy zasłużyli s), należy dać nagrody, nie tym, którzy nam są krwią najbliżsi. = Odpisałem na list twój, który mi wczoraj oddano; i doniosłem ci, że już najeżdżą t) rzemieślników do budowania okrętów (po łac. którzy mają budować okręty), które mają być posłane do Grecyi. = Rozprawiać o pożytku nauk przed takim, który bogatym jest ale nieumiejętnym, iest to samo, co piękności kolorów wychwalać w) temu, co iest z urodzenia x) ślepy. = Ten, który chce (ma) być lekarzem, szczególniej ziół własności powinien się starać y) poznać. = Ciało człowieka, który śpi, podobne iest umarłemu.

-
- a) Każdy Zaimek *qui* i każdy Spóynik, który się ma opuścić, oznaczony iest odmiennym drukiem.
 b) dissimulare. c) perire. d) destituere. e) optare.
 f) struere, facere. g) przez deducere. h) certare.
 i) przez *nolo* lub *invitus*, *a*, *um*.
 k) *rationis expertus sum*. l) *rationis particeps*, *compos sum*.
 m) przez *invitus*, *a*, *um*.
 n) *comparare*, *conciliare*, *parere*.
 o) przez *studere alicui rei*.
 p) przez *debere*: albo przez *oportet*, *necesse est*, kładąc *Accusat.* *c. Infin.* q) *distribuere*, *dividere alicui aliquid*.
 r) *Morum probitas*, *sanctitas*, *honestas*; podług §. 244. 2.
 s) *mereri*. t) *conducere*. u) *idem ac*. w) *extollere*.

x) caecus in lucem editus.

y) łać. powinien poznawać — cognoscere.

2:

Przykłady na §. 201.—204.

Alexander Wielki, *gdy* miał iść do króla perskiego, przełożył *a)* Archelause nad miastem Suza. = *Gdy*śmy wrócili *b)* do kraju, ucałowaliśmy ziemię, do której przez wiele lat tęskniliśmy *c)* byli. = *Chociaż* mi do ciebie przyiść zabroniono *d)*, przyszedłem iednak, przeto iż nie byłem wstanie *e)* ani iednego nawet dnia obeysć się bez widzenia ciebie. = Bóg *gdy* miał świat stwarzać, połączył najprzód ogień i ziemię. = Najprostsza rzecz, *kiedy* ją wpuszczą *f)* w wodę; tym, co na nią patrzą, zdaie się być krzywą i złamaną. = Widzimy, że bociany, *kiedy* mają odlatać *g)*, gromadzą się na iednym mieyscu. = Maryusz, *gdy* był wodzem obrony przeciwko Cymbrom, udarował prawem obywatelstwa na placu bitwy *h)* dwie kohorty Kamerynow, *za to że* (lub *które*) z niewypowiedzianem męstwem *i)* wstrzymywały *k)* natarczywość tak dzikich nieprzyjaciół. = List twój oddano mi właśnie, *gdy* już z domu wychodził. = Klitusa zabił Alexander *za to, że* wysławiał iego oycę Filipa. = *Gdy* Tarkwiniusz Ardeę oblegał, złożono *l)* go z tronu. = Spodziewałem się, że ty z początkiem wiosny (t. i. *gdy* wiosna się będzie zaczynać *m)* do nas przybędziesz. = *Gdy* Cezar wyruszył *n)* z wojskiem z Gallii i do Rzymu zmierzał *o)* wielka powstała w mieście trwo-ga. = *Gdyby* ustać *p)* miała boiaźń Boga *q)*, ustaćby też musiała *r)* i wiara i społeczeństwo rodzaju ludzkiego. = Pewną rzeczą iest, że się na świecie nic nie dzieie bez poprzednięj przyczyny (t. i. *gdy* żadna nie poprzedza *s)* przyczyna). = Dobry uczeń, *gdy* mu co nauczyciel każe *t)* uczynić, chętnie czyni, nawet *choć*aż go nikt nie przymusza; nic zaś nie czyni bez wiedzy lub woli nauczyciela (t. i. *gdy* N. nie wie lub nie chce — *insci-us-in-vi-tus* §. 204. 4. na końcu i Przypisek). = Dobry syn nic nie przedsiębierze bez wiedzy *u)* rodziców; ale we wszystkiem idzie za ich radą *w)*. = Euklides tak był nauki chciwym, iż, *choć*aż śmiercią było zagrożone *x)*, *gdyby* kto z Megary do Aten śmiał

chodzić y), w mocy w ubiorze kobiecym tam chadzał y), aby korzystać z nauki Sokratesa (łac. chcąc słu-chać uczącego Sokratesa podl. §. 204. 2 w końcu). = Mowią, iż Astyages Cyrusa, gdy się ledwo z) urodził, dał Harpagowi na wyrzucenie (przez Gerundivum zob. §. 204, 2 tamże). Ale ten zachował dziecko, aa) aby się zemściło bb) za krzywdę, którą dziadek iemu i matce jego wyrządził cc), i z chwałą dd) panowało nad Medami (łac. dziecko mające się zemścić i panować ee) §. tenże). = Augustus, który późniéy osiągnął ff) panowanie Rzymian, urodził się za konsulatu Cyce-rona i Antoniusza (t. i. gdy Cic. i Ant. byli Konsulami §. 204, 4). = Bezbożnym jest ten, który, co przyrzekł w obliczu Boga (łac. gdy Bóg był świadkiem gg), tego nie dotrzymuje. = Najużyteczniejsze rzeczy wynale-żli ludzie idąc za przewodnictwem i nauką przyrodze-nia (po łac. idąc hh) za przyrodzeniem przewodnikiem i nauczycielem; albo gdy przyrodzenie było przew. i nauca.). = Tego postępku, którego się brat za twoją radą (t. i. gdyś ty był doradcą) dopuścił, nie można po-chwalić, nawet gdybys ty sam był sędzią. = Młode pta-ki nim (§. 202, 5) się puszczają ii) daleko, wprzód się powoli ćwiczą w lataniu i sił doświadczają kk) przela-tując z drzewa na drzewo. = Niektóre zwierzęta ma-ją ten szpetny zwyczaj, iż nim ziedzą mięso ll), w piasku je walają mm). = Dawni Polacy przed stócze-niem bitwy (t. i. nim stoczyli bitwę) oddawali cześć nn) Bogu pobożnym pieniem.

-
- a) Praeficere urbi. b) reverti. c) desiderare aliquid.
d) vetare, prohibere aliquem. Nb. zob. wyżej w XI. Praw. I. na końcu. e) non posse carere adspectu alicujus.
f) demittere in aquam.
g) avolare; albo migrare in alias regiones lub petere alias r.
h) in acie.
i) Ablat. instrumenti. incredibilis audacia.
k) sustineo. l) regno privare aliquem.
m) zaczynać się, tutaj inire iako Intransitivum.
n) egredi z 6 lub 4 Przep.
o) Contendere, ire aliquo, albo petere locum. Ale można też pierwsze gdy zostawić, a drugie (za które tu i stoi) opuścić: lub nawzajem opuścić pierwsze, a drugie zostawić. W pierwszym razie będzie Imiestów przeszły — iako Praeteriti in Praeterito (zmierzał), w drugim Im. przyszły iako Futuri in Praeter. (wyruszył). Przy opuszczaniu oby-dwóch gdy musi pierwsze Słowo (wyruszyć) stać w Im. prze-

szłym, iako *Praeter. in Praeten.* (powstała, z którym to Słowem, iako główném, obydwą poprzedzające iako obydwą poboczne porównać się muszą), drugie (zmierzał) w Im. teraz. iako *Praes. in Praeter.* (powstała).

p) t. i. zniesioną być, p. biernie od *tollo.*

q) *pietas in deum.* r) *necesse est* (z *Accus. c. In fin.*)

s) *antegrēdi*; lecz będzie *Partic. Praeter.*, bo ta czynność iako poprzednicza, oznacza *Praeter. in Praes.* (dzieje). Podobnie następujące *haere.*

t) zob. XI. Praw. I. na końcu. u) p. *in scius.*

w) *sequi auctoritatem, consilium*; lub *obsequi* z Przep. 3.

x) *mors proposita est.* y) *ire, meare.* z) *vixdum.* aa) *puer.*

bb) *vindicare injuriam.* cc) *inferre, facere.* dd) *cum laude.*

ee) *impero alicui.* ff) *potiri aliqua re.*

gg) *testis lub. arbiter*; tutaj można połączyć *testis et arbiter.*

hh) po łącz. poszedłszy; gdyż Imiesłowiy na ns od Słów Deponentia nie używają się, kiedy czynność obecna może się uważać prawie za dawniejszą. Ztąd mniemając tłumaczy się przez *putans, existimans* i t. p., lecz przez *arbitratus, ratus*, nie *arbitrans* i t. d.; idąc za kim *secutus*; lituiąc się, *miseratus, miseratus*; pochodząc, *ortus, natus*; korzystając z okoliczności, *usus occasione*; obawiając się, *veritus*, nie śmiejąc, *non ausus* i t. d.

ii) *longinqua petere.* kk) *experiri, periclitari.*

ll) *caro* lub w ogólności *offa*, właściwie kawał iakiego iadła.

mm) *foedare aliqua re.* nn) *adorare deum pio carmine.*

3.

Osobne przykłady na §. 203, 2 i 3.

Pompeiusz zdobywszy Jerozolimę, niczego się nie tknął w kościele. = Pisze Liwiusz, że Horacy po zwycięstwie (t. i. zwyciężywszy) nad trzema Kuryacyuszami, powróciwszy a) do Rzymu, własną b) siostrę zabił. = Cnota nawet wszystko utraciwszy utrzymać c) się jest w stanie. = Scypio Afrykański po zburzeniu Kartaginy (t. i. zburzywszy K.) ozdobił miasta Sycylii wybournemi pomnikami. = Augustowi po zwyciężeniu Antoniusza (t. i. gdy zwyciężył A.) oddano d) najwyższą władzę. = Annibal pod Kannami żołnierzy napomniawszy e), aby pamiętni byli na dawne męstwo, dał znak f) do bitwy. = Kamil opuściwszy oyczynę, do Ardei poszedł na wygnanie: ale gdy Galowie Rzym zdobyli, powróciwszy a) do swoich, wypędził z granic rzymskich nieprzyjaciół, którzy triumfowali g) ze zwycięstwa. = Arystydes poszedłszy h) na wygnanie, nie mniéy kochał oyczynę niewdzięczną, iak gdyby i) był

*recensus ad eum. Et pulchris Romanorum virtutibus
edulentes desonant. striculis propter in ediliis
non minus amovet patrum. inquitur al. illi
maxime nota.*

naywiększý doznał wdzięczności k); a powróciwszy niepamiętnym był l) na wyrządzoną sobie krzywdę. = Gdy Alexander przeszedł Ganges, nie zaszedł m) mu nikt z woyskiem; a tak bez przeszkody i wstrzymywania w marszu (t. i. gdy nikt nie przeszkadzał i nie wstrzymywał n) marszu) zaszedł w głąb Indyi. = Cezar poiechawszy do Rzymu, naradzał się zwoławszy senat o rzeczach kraiowych c); a zabawiwszy p) w mieście dni trzy, powrócił znowu do Galii. Tam ledwo co (gdy) przybył, dowiedział się, iż Gallowie, podniosszy q) bunt, w kilku miejscach na zimowiska Rzymian uderzyli r); i że nawet Eduowie, którzy dotąd stale wierni byli Cezarowi i zawsze zwykli byli wspólnie z nim walczyć, spuściwszy s) się na odwagę swoich współziomków, z nimi się złączyli; a chociaż dopuściwszy t) się tak wielkiego występku, ledwo się mogli spodziewać przebaczenia, iednakże Cezar względ mając u) na to, że fałszywemi wieściami oszukani tego się chwycili kroku w), dla x) dawnéy ich wierności żałującym y) przebaczył, i do dawnéy łaski przypuścił z). = Cezar ze wszystkich gallickich ludów, naybardziéy sprzyiał Eduom, przeto iż ci zaraz z początku z nim się połączyli aa), i wierni byli prawie do końca. = Gdy Annibal zbliżał się do obozu Rzymian, a przed nim pędzono stada słońiów, trwożyli się Rzymianie, mając ze zwierzętami nadzwyczajnéy bb) wielkości walczyć.

a) reverti i redire; także redux sum, redux fio.

b) p. suus, a, um. Albowiem proprius iest raczý właściwy. c) stare, constare, se tueri.

d) tradere alicui, deferre ad aliquem. e) monere i hortari.

f) signum pugnae s. proelii.

g) t. i. zbyt się cieszyli, exsultare aliqua re.

h) exulatum ire, i in exilium proficisci.

i) non minus — ac si.

k) tak gdyby mu się była naywdzięcznieyszą okazała — praeberese gratiam alicui. l) im mēmōr z drugim Przyp.

m) occurrere alicui. n) iter morari.

o) consulere de rebus urbanis. p) commorari.

q) rebellionem facere. r) oppugnare aliquid.

s) confido alicui rei lub aliqua re. t) admittere scelus.

u) względ m. na co, respicere aliquid.

w) I a ć. dotąd się zniżyli, eo descendere. x) ob.

y) delicto dolere. z) ut ante, in gratiam recipere.

aa) conjungi cum aliquo. bb) inusitatus, a, um.

Gerundium. (Rozdz. 11.)

Rzeczowniki słowne (Subst. verbalia) na *io*; np. *lectio* czytanie, *contemptio* gardzenie, *defensio* bronienie, — nie od wszystkich Słów, iak w polszczyźnie, można wyprowadzać. Nie mają ich np. wcale Słowa: *coronare*, *honorare*, *scire*, *jacere*, *micare*, *nocere*, *placere*, *colere*, *metuere* i mnóstwo innych (bo *coronatio*, *honoratio*, *micatio* i t. p. nie były od dobrych Łac. nigdy używane); niektóre nawet chociaż je mają, to nie z tém znaczeniem, np. *scriptio*, nie *pisanie* lecz *pismo*, t. i. rzecz napisana; *statio* nie *stanie* lecz *stanowisko*; *ratio* (od *reor*, *ratus sum*) nie *mniemanie* lecz *rozum*, *przyczyna*, *rachunek*; *natio* nie *rodzenie się* lecz *naród*; *factio* nie *czynienie* lecz *partya*, *spisek* i t. d. — Ku wielkiéy przeto wygodzie są Łaciniom Gerundia mogące zastąpić Rzeczowniki słowne. Nie trzeba jednakże mniemać, aby się ich użycie ograniczało tém zastępowaniem brakujących form Rzeczowników sł.; owszem używają się one częściéy prawie, niż same Rzeczowniki, czy to na *io*, czy inne mogące je zastąpić, iak n. p. *sensus*, *czucie*; *metus*, *obawianie się*, i t. d. Jest zaś Gerundium nie Rzeczownikiem, chociaż się iak Rzeczownik deklinuje, ale Słowem; i dla tego iego wyrazem przymiotnym iest nie *Adiectivum* ale *Adverbium* (np. *ad bene scribendum*, do *dobrego* pisania), a dopełnieniem nie *Genitivus* lecz ten przypadek, którym rządzi iako Słowo (np. *Cura pascendi equos*, *staranie paszenia koni*.)

Oprócz tego, co się w §§. 192—195 o Imiesłowiu osobliwym powiedziało, potrzebne są do tłumaczenia polszczyzny na łacinę następujące uwagi:

Przypadki Rzeczownika sł. polskiego wykładają się w łacinie przez te same przypadki Gerundii; np. *Chęć walczenia*, *cupido pugnandi*; *nauczaniem* uczymy się, *docendo discimus*; w *działaniu*, *in agendo* i t. d. — Wyjąwszy kiedy Przyimki temu przeszkadzą; np. *ad dicendum*, do *mówienia*; *inter ludendum*, podczas *zabawy*; i t. d. Jednakże 1) *Dativus Gerundii* używa się nayczęściéy, kiedy iest rządzony od Przymiotników znaczących *zdatność* lub *niezdatność* do czego;

na pytanie *do czego?* (*aptus, ineptus, utilis, inutilis, idoneus, habilis, par*); 2) *Accusat. Ger.* używa się tylko z Przyimkami *ad, inter* (rzadko z *ante, ob, circa*); 3) *Ablat. Ger.* stoi albo bez Przyimka iako *Instrumentalis* (np. *docepdo* nauczaniem, albo nauczając), albo z Przyimkami *ab, in, de, cum* (czasem *ex* i *pro* u Poetów); 4) Pierwszy Przypad. *Ger.* tłumaczymy na polskie przez Tryb bezokoliczny ze Słowem nieosobistém *trzeba*; kładąc ie tak, iak stoi łacinskie *esse* przy *Gerundium*: np. *Sciendum est, trzeba* wiedzieć; — *eundum erat, trzeba* było (należało, wypadalo, powinno się było) pójść; — *si dandum esset, gdyby* trzeba było dać; — a gdy ma ieszcze przy sobie trzeci przypadek *Zaimka* osobistego, może się także wyłożyć przez dodanie *muszę, powinienem* i t. d; np. *eundum mihi est, muszę* iść; *faciendum tibi fuit, powinieneś* być zrobić i t. d. Będziemy więc go używać do tłumaczenia takowych wyrażeń polskich. Od tego oznaczenia potrzeby zowie się ten *Imiesłów* osobliw. *Ger. necessitatis*. — Pierwszy zaś przypadek polskiego *Rzeczownika* słownego (tudzież czwarty i szósty tam, gdzie się nie daie użyć *Gerundium* — zob. wyżéy 1, 2, 3) musi się wykladać przez *Subst. verb.* na *io*, albo przez Tryb bezokol., albo nareszcie p. Tryb okol. ze *Spójnikiem*; np. *Rabowanie* miast go *zbogaciło*; *direptio urbium eum ditavit*. *Twoie nieumienie* miłsze mi *est, niż* iego *umienie*; *nescire tuum gratius mihi est, quam scire illius* — albo: *te nescire* malo, *quam illum scire* — albo: *quod tu nescis, gratius mihi est, quam quod scit ille* i t. p. Z *pisania* wielki odnosisz *pożytek, ex scribendo* (*lepiéy ex eo, quod scribis*) *magnum redundat ad te commodum*. *Pisanie* przekładam nad *bezczyenne siedzenie, scribere* malo *quam sedere otiose* i t. d.

Co się tyczy *Genit. Gerundii*, dodadź ieszcze musimy tę uwagę, iż w polszczyźnie często *Rzeczownik* sł. stoi z *Przyimkiem do*, gdzie w łacinie sam drugi przypadek stać musi; np. *Chęć (do) walczenia, ochota (do) pisania* i t. d.

Pytania na XXII. a. b. c.

1. Jak się na łacinę tłumaczą polskie *Rzeczowniki* słowne (zakończone na *nie* i *cie*)?

2. Czy mają Łacinicy podobne Rzeczowniki słowne i iak się one kończą?
3. Czy Gerundium (pod względem Konstrukcyi) może się uważać za Rzeczownik, albo też tylko za Słowo?
4. Jak się po polsku wyraża pierwszy Przyp. Gerundii; a iak się na łacinę tłumaczy pierwszy Przypadek polskiego Rzeczownika słownego?
5. Co ieszcze trzeba uważać o trzecim Przypadku Gerundii; co o czwartym, a co o szóstym?
6. Z odpowiedzi na pytanie trzecie iaki zrobić należy wniosek o tłumaczeniu na łacinę Przymiotnika przydanego Rzeczownikowi słownemu, tudzież Przypadku drugiego innego Rzeczownika, którym rządzi Rz. słowny?
7. Kiedy Gerundium zamienia się na Partic. Futuri passivi, (które w takim razie Gerundium się zowie, t. i. Przymiotnik z Gerundium zrobiony)?
8. Czy w miejscu tego Imiesłowa przyszłego czasu nie kładzie się czasem Imiesł. czasu przeszłego za Gerundium?
9. Co ieszcze zachować trzeba za prawidła przy tłumaczeniu na łacinę innych Rzeczowników spokrewnionych ze Słowem?
10. Jak sobie w łacinie postąpić należy, kiedy Rzeczownik od drugiego zależący ma stać nie w drugim, ale w innym przypadku (np. Czy dobrze to jest: wyrażenia następujące: moje przybycie do Warszawy; — list od brata l. do brata; — naczynie ze złota; — Tales z Miletu i t. p. tłumaczyć na łacinę przez: *meus adventus Varsaviam*; *litterae a fratre* lub *ad fratrem*; *vas ex auro*; *Thales Mileto* i t. d.)?

a. P r z y k ł a d y.

Wszyscy ludzie muszą umrzeć a); ale to niepewno, czy wkrótce umrą, czy też dójdą do późnego b) wieku. = Temistokles gdy widział, że musi zginąć, gdyby się dostał w ręce c) Ateńczyków, uciekł się d) do Króla perskiego, gdzie rozumiał, że będzie bezpieczny. = Ci, co się zgadzają na to, iż nic stać się nie może bez poprzedniéj przyczyny (t. i. iak tylko, gdy poprzedza e) przyczyna), przynależą f) że

iest Bóg, który ten świat stworzył. = Miałem sobie to za powinność (łac. rozumiałem, że mi to uczynić trzeba, iżbym) otwarcie ci wynurzyć, co sędzę o twoim przedsięwzięciu. = Młodzieńcowi uczyć się należy i zarabiać g), starcowi na to baczyć, iakby mógł roztropnie używać zbiorów (łac. zebranych t. i. rzeczy). = Wszystkiemi siłami starać h) ci się wypada, abys swój błąd naprawił, i z oycem się poiednal i) = Człowiek poczciwy nie tak tego życzyć sobie powinien, coby się wszystkim ludziom podobać miało, iak raczcy tego, coby pochwalili rozumni. = Tego przyrzeczenia nie potrzeba dotrzymywać k), które kto dał l) postrachem przymuszony albo oszukany podstępem. = Umysł człowieka żywi się uczeniem (się) i myśleniem, i nic też nie ma przyjemniejszego nad rozkosz słuchania i uczenia się. = Nauczyciel czasem dla m) poprawienia naśladiue błędy uczniów: ale powinien się mieć na baczości n), aby w tém nie przebrał o) miary i nie posunął się za daleko [daley niż słuszná iest p)]. = Cycero mścił się na nieprzyjaciolach swoich tak iak na człowieka uczciwego przystało q), na złych obywatelach dobrém zarządzaniem rzeczą pospolitą, na zdradliwych przyjaciolach nic im nie wierząc (t. i. nie wierzeniem), na zazdrośnikach, ubieganiem r) się o cnotę i prawdziwą chwałę, a na kupczących s) urzędami żądaniem zdania sprawy t) (z urzędu). = Kupiłem sobie papieru; ale z żalem widzę, iż piękny u) lecz do pisania niezdatny. = Wielu z was skłonnieyszą do bawienia się i do próżnowania, niż do uczenia się; zastanówcie w) się nad tém, co czynicie, i nie zapominaaycie, że ludzie nic nie robiąc (t. i. nie robieniem) uczą się źle robić. = Przykro mi to, iż w tobie spotrzegam x) większą chęć (do) czytania, niż (do) uczenia się, iak gdybyś nie wiedział, iak wielka różnica zachodziy między czytaniem a uczeniem się. = W działaniu nie w mówieniu pokazuie się z) prawdziwa cnota; nie mówić więc, ale działać powinien ten, kto chce być miany za cnotliwego męża. = Sokrates trzymał aa) się tego sposobu uczenia, iż pytaiąc się i wybadując bb), pokazywał uczniom, iak mało umieją. = Człowiek stworzony iest do myślenia i działania; ten więc naylepięy swemu przeznaczeniu cc) odpowiada, kto w działaniu i myśleniu naywiększą rozkosz znayduie dd). = Sztuka pisania wynaleziona iest od Feni-

cyan, a sztuka drukowania od Niemców. = Takich *ee*) ludzi, co w dysputowaniu nie za swoim zdaniem, ale za cudzą powagą idą *ff*) pochlebami *gg*) nazywać się zwykło. = Fabius więcéy unikaniem *hh*) wálk Annibala osłabił, niż inni wodzowie walczeniem. = Prawa Likurga nakazywały *ii*) młodzieży polowanie, bieganie, znoszenie głodu, pragnienia, zimna, gorąca i innych niedogodności. = Często w obawianiu się więcéy iest złego, niż w tém, czego się obawiamy. = Sposoby mówienia, właściwe każdemu ięzykowi, zowią się idiotyzmami. = Cezar i Kurcyusz do nacyelniejszych *kk*) pisarzy należą *ll*); chociaż z nich każdy *mm*) właściwy miał pisania sposób *nn*) od drugiego odmieniny *oo*). = Temistokles wygnany z oyczyzny do Argos się udał na *p*) mieszkanie. = Cezar zwykł był w Galii legiony swoje posélać do różnych okolic na *pp*) zimowanie. = Podczas *qq*) iedzenia *rr*) oddano mi twóy list. = Biedny iest zaiste, kto nic nie ma; ale biedniejszy kto długami iest obciążony, a nie iest w stanie *ss*) zapłacenia. = Pamiętam, żeśmy często pod czas *qq*) przechadzki *tt*) przyiemne prowadzili rozmowy.

-
- a) t. i. wszystkim ludziom trzeba u. b) *provecta aetas*.
c) przez *potestas*, *moc*. d) *se recipere, se conferre, confugere* ad. e) *nisi antecēdo, antegredior*, zob. wyżéy XXI, 2 Notę s).
f) t. i. tym trzeba przyznać — *fateri*. g) *quaerere*. h) *p. agere*.
i) *reconciliari alicui, in gratiam redire cum aliquo*.
k) *stare promisso* (Dat.)
l) po łac. *p. promittere* wyrazić można, podług Gr. §. 175, 2. i §. 176, str. 141. m) *p. causa*. n) mieć się na b. *videre*.
o) *modum excedere*. p) *progredi longius justo*. q) *decet me*.
r) *quaerere, appetere*. s) *mercator provinciarum*.
t) *rationem repetere ab aliquo*. u) *mitidus, a, um*.
w) *considerare, animo perpendere aliquid*. x) *videre*.
y) *intercedere*. z) od *cernere* forma bierna podług Gr. §. 48, 3. na końcu. aa) t. i. chwycił się, *sequi*. bb) *seiscitari*.
cc) *conditio, qua natus est aliquis*.
dd) *Ego in hac re summam voluptatem positam esse puto*.
ee) *ejusmodi*. ff) *sequor aliquid*. gg) *assentator*.
hh) *detrectare pugnam*. ii) *jubere aliquem*.
kk) *praecipuus, praestantissimus*.
ll) *adnumerari alicui*. mm) każdy (kiedy mowa o dwóch) *uterque*.
nn) *modus, genus, ratio*. oo) *diversus*.
pp) przez *causa* (Gr. §. 134.) qq) *inter*.
rr) *coenare, t. i. obiadować*. ss) *non sum par*. (Gr. §. 194.)
tt) *ambulare*.

XXII. b.

O zamianie Gerundii na Gerundivum w kształcie Imiesłowu przyszłego biernego (§. 192. Uw. 2.)

Uwaga. Kiedy rozwiązując Rzeczownik słowny polski przez Słowo okoliczne, musimy użyć czasu wyrażającego czynność dawniejszą od głównéj (Praeteritum in Praes., Praet., lub Futuro), kładzie się w łacinie nie Particip. *futuri passivi*, ale Praeteriti; np. Za *znieważenie* posłów i *niepowrócenie* zbiegów woynę wydał (wydał, wydał); ob *laesos legatos et non redditos perfugas bellum indictum est*: — bo rozwiązując będzie: wydał i t. d. woynę *za to, że znieważono* p. i *nie powrócono* zb. i t. d. Zob. więcéy w §. 82.

P r z y k ł a d y.

Wielkie umysły często są chciwe prowadzenia wojen; bo rozumieją, że tak *nayprędzéy a)* nad innych wywyższyć się potrafią *b)*: ta to *żądza* przywiodła Cezara do *zniszczenia c)* wolności swéy oyczyzny. Był on *nie mniéy zdatnym d)* do prowadzenia woyny, jak do *rządzenia e)* kraiem, a lud rzymski *przywykłym f)* do znoszenia *g)* panowania. = Cezar do *odprawienia h)* podróży do Brytanii *potrzebował i)* wielu okrętów; nad których *budowaniem* dał dozór *k)* namiestnikom swoim, a sam do *provincyi* się udał, dla *odprawiania l)* zjazdów = Gdy Annibal *zabierał m)* się *isdź* ku Rzymowi, dla *dobywania* go *n)*, posłali Rzymianie woysko pod Kapuc, *mniemając*, że tym sposobem Annibala od *dobywania* Rzymu do *bronienia* sprzymierzonego *o)* miasta *odciągną*. = Są niektóre gry *zdatne* do *zaostrzenia* dowcipu młodzieży; wiadomą też *jest* rzeczą, że w *igraniu* sposób *myślenia p)* *dzieci* *nayotwarciey* się *odkrywa*. = Rzymscy *wodzowie* *gdy* woysko *wyprowadzali* w pole, *nayprzód* *upatrywali q)* *mieysca* *zdatnego* do *założenia* obozu. = Do *prowadzenia* woyny *trzeba* *zebrać* woysko, *wyćwiczyć* je, *opatrzyć* w broń, a *potém* *dopiero* *wyprowadzić* w pole *r)* do *staczania* bitw. = Tego *prawdziwie* *wymownym* *nazwać* *należy*, który *mową* *swoią* *potrafi* *sluchaczów* *przywiesdź* do *uwierzenia* i *zrobienia* tego, *co* *chce* *s)*. = Rzymianie *przez* *dlugie* *oblężenie* (Ablat.) *Syrakuzy*, *przyzwyczaili* się do *znoszenia* *tamecznego* *klimatu t)*. =

a)
b)
c)
d)
e)
f)
g)
h)
i)
j)
k)
l)
m)
n)
o)
p)
q)
r)
s)
t)

W gardzeniu niebezpieczeństwami pokazuje się wielkość umysłu. = Bez kochania *u*) cnoty, nie można być poczciwym. = Cyclerona konsulat uświetniło narodzenie się *w*) w tym roku Augusta. = Utrzymują niektórzy, że Scypio zburzeniem Kartaginy zgotował Rzymowi upadek; przeto, iż Rzymianie przez usunięcie obawy (Ablat.) gnuśnymi *x*) się stali i zaniechali *y*) ćwiczeń woennych. = Brutusa synowie starali się *z*) o przywrócenie do Rzymu Tarkwiniusza, który szczególnie za staraniem *aa*) ich oycy był wygnany. = Miłość oycowska nie była mu na przeszkodzie bynajmniej, iżby ich jako zdrajców oyczyny na rynek wyprowadzić i toporem ściąć *bb*) kazał *cc*). = Cycero urodził się roku od założenia Rzymu 647go, po wygnaniu Królów 202go, na lat 106 przed narodzeniem Chrystusa, a został zabitym roku przed nar. Chr. 43. = Przed wynalezieniem sztuki drukarskiej *dd*) bardzo drogo musiano kupować książki pisane. = Scypiona Afrykańskiego, któremu ten przydomek nadano za pokonanie *ee*) i zburzenie Kartaginy, po zwyciężeniu nieprzyjaciół oskarżono, że, będąc Konsulem, źle zarządzał rzecząpospolitą. = Dawni Gallowie prędcy byli w przedsiębraniu rzeczy, ale niewytrwali w ich wykonywaniu. = Cezar mszcząc *gg*) się na Wenetach za zgwałcenie prawa narodów zatrzymaniem i uwięzieniem *hh*) posłów, wszystkich Senatorów pozabijać kazał, a resztę ludzi *ii*) przez aukcyą *kk*) sprzedał.

-
- a) facillime. b) possum. c) opprimo. d) peritus alicujus rei.
 e) administrare, regere civitatem, rem publicam.
 f) aduetus alicui rei. g) perferre imperium.
 h) iter facere. i) Zob. XVI. s). k) praeficio aliquem alicui rei, namiestnik (wodza), legatus.
 l) agere conventum. m) t. i. miał iść. n) przez urbs.
 o) socius; foedere junctus.
 p) sposób myślenia *ingenium* lub *animus*; tutaj ostatnie, dla tego że pierwszego już się użyło do wyrażenia *dowcip*. q) circumspicere. r) pole bitwy; *acies*.
 s) Conjunctivus; bo ani wiadomo *kto* ani *czego* chce.
 t) coelum ejus loci.
 u) Gerundium nie używa się z Przyimkiem *sine*, a więc się tu położyć nie da; a zatem i zastąpić przez Gerundivum. Musimy tu więc wyrazić się przez Słowo; Jeżeliby (nisi — z. w. XIV. 5.)

kto nie kochał cnoty. w) z tego że się narodził, wynikło dla Cyncerona usławienie; a przeto *narodził się iest Praeter.* in Praeter, wyrazi się więc przez *natus.*

x) *deses, s̄dis.* y) *deponere studia belli.*

z) *operam dare alicui rei.*

aa) *studio, opera;* Łaciniacy lubią łączyć *studio et opera;*

bb) *securi percutere, ferire;* a iżby *quin, quo minus, ne.*

cc) *cuto aliquid faciendum;* lub p. *jubeo;* o którym zob. Gr. §. 211, 9 str. 187.

dd) *ars libros typis exscribendi; ars typographica.*

ee) *devincere;* drugi raz *superare.* ff) *consilium capere.*

gg) *vindictam expetere ab aliquo ob aliquid.*

ii) *reliqua multitudo,* albo samo *reliqui, orum.*

kk) *vendere sub corona albo sub hasta* (przeto iż ludzie mający być przedanymi, stawali w więzieniu (*corona*) na około utkwionéy w ziemię dzidy (*hasta*)).

XXII. a.

O tłumaczeniu na łacinę innych Rzeczowników, osobliwie słownych.

Pod względem tłumaczenia na łacinę Rzeczowników polskich, dwie ieszcze rzeczy następujące uważać sobie należy:

- 1) Ze Rzeczowniki spokrewnione ze Słowami, użyte do wyrażenia okoliczności czasu, rzadko przez Rzeczowniki, ale zazwyczaj przez odpowiadające im w znaczeniu Imiesłowy wyrażać się zwykły; które to Imiesłowy także przez Spóyniki rozwiązywać można np. *Coenanti mihi* (podczas obiadu) *litterae patris tui redditae sunt.* *Heri me ambulante* (na przechadzce) *et cum fratre tuo colloquente* (podczas rozmowy) *subito defecit animus* (mdłości napadły). *Patrem Varsavia redeunte* (*reversum,* — albo: *Patrem, quum V. redisset, reversus esset*) *exceperunt litterae tuae* (Oyciec po powrocie z W. twój list zastał.)
- 2) Polskie Rzeczowniki kładą się zazwyczaj z temi przypadkami, co Słowa, które od nich pochodzą, lub z niemi się kładą (np. kara za występek, względ na zdrowie, wdzięczność za dobrodziejstwa i t. p.); Łaciniacy zaś nie lubią Rzeczownikowi samotnie stojącemu w konstrukcyi dodawać drugi Rzeczownik, tylko kiedy ténże w drugim ma stać Przyp.; i ztąd to, jeżeli się on w drugim

położyć nie da, używają Imiesłowu lub Słowa okolicznego do połączenia tych dwóch Rzeczowników; czasem z Rzeczownika robią Przymiotnik. I tak np. kładą: *defensio criminis, literae fratris, excusatio necessitatis, prooemium belli punici, bellum trium regum, cibaria quinque dierum* i t. d. za: bronienie się od zarzutu, list od brata, tłumaczenie się koniecznością, wstęp do wojny punickiey, woyna między trzema Królami, żywność na trzy dni; a za powyższe przykłady: *poena sceleris, ratio valetudinis, grata beneficiorum memoria* — i znowu: *bellum adversus Megarenses gestum; exemplum epistolae tuae ad Atticum missae, lub epistolae, quam ad Atticum misisti; Thales Milesius lub Mileto oriundus; pugna cannensis v. ad Cannas commissa, victoria ad Marathōnem relata; iter Posnaniense, albo Posnaniam susceptum; za nasze: woyna z Megareńczykami, kopia listu twego do Attyka, Tales z Miletu; bitwa pod Kannami, zwycięstwo pod Maratonem; podróż do Poznania i t. d.*

Wyjątek tu stanowią napisy czyli tytuły, i czasem verbaalia na *io*; np. *Ciceronis liber de republica, oratio in Catilianam; meus adventus in Italiam, profectio ex urbe* i t. p.

Przykłady.

Po odieździe a) brata twego, tak wielka mnie opanowała tęsknota b), iak wielka była rozkosz, której doznawałem podczas pobytu c) iego. = Papirusz Dyktator śmiercią chciał ukarać Generała namiestnika d) swego; że pod niebytność e) iego nieprzyjaciółom wydał bitwę i świetne nad nimi odniósł f) zwycięstwo. = We śnie g) same mi się ukazywały h) przyjemne widma, a na iawie i) same smutne się wydarzaia k); widzę, że tylko we śnie g) szczęśliwym być mogę. = Czy to przystoi na człowieka uczciwego, aby pamiątkę tego po śmierci l) hańbił m), od którego tyle odebrał dobrodzieystw. = Ja i za życia n) wysoce poważałem oycę twego, i po śmierci l) z uszanowaniem go wspominam o). = W przytomności p) twoiey nie śmiał nic o téy rzeczy wspomnieć, a po odejściu q) całą godzinę o niey rozprawił. = Szczerym i otwartym nazywamy tego, który o każdym za

oczy r) to mówi, czegoby mu się w oczy s) powiedzieć nie wzbraniał. = Jeden z braci uroczystą mową żegnał Króla przy odjeździe t), drugi go witał po powrocie u), podczas uroczystego wiaźdu w) do stolicy.

Gdym wczoray szedł do ciebie, na drodze mi wypadł z kieszeni list, który ci pokazać chciałem. = Żołnierze wychodzący z miasta pobrali z sobą żywność na dni dziewięć. = Przegrana pod Kannami tak dalece przstraszyła Rzymian, iż na doniesienie o niéy wszyscy drżeli, iak gdyby Annibal już był przy bramach miasta. = Nie podoba mi się w pismach brata twego zbytńie ubieganie x) się za naturalnością. = Alexandrowi, gdy po zawoioowaniu Persyi dla zdobycia y) nędzney z) miésciny życie swe na niebezpieczeństwo wystawiał aa), bardzo to za złe mieli bb) Generalowie cc) i całe woysko, iż tak wielkie podiał niebezpieczeństwo dla tak małej nagrody za pracę. = Po śmierci Daryusza sprzeczka dd) o królestwo poróżniła ee) na chwilę dwóch jego najstarszych synów Artamenesa i Xerxesa. Sędzią w téj sprawie obrali ff) stryia Artafernesa, który berło Xerxesowi przysądził. gg) = Kraków nad Wisłą i Gdańsk blisko hh) morza były miasta dawnéy Polski naydogodnieysze do handlu. = Pitagoras z Samos zakazał uczniom iéść mięsa.

a) *discedo, i proficiscor.*

b) *capit me desiderium alicujus* — lecz połać, lepiéy to wyrazić biernie.

c) przez *Imiesłów praesens*, lub *commorari apud aliquem.*

d) *Gen. nam. legatus.* e) *absens*, lub *discedere ab exercitu.*

f) *victoriam reportare ex lub de aliquo.* g) *dormire,*

h) *offerri.* i) *vigilare.* k) *evenire.* l) *moti.*

m) *infamare aliquid, labem adspargere alicui rei.* u) *vivere.*

o) *omni honore memoriam alicujus colere, prosequi.*

p) Przez Przymiotnik *praesens* lub Słowo *adesse,*

q) Zam. post *discessum, abitum* — lepiéy przez Słowa: *discederes abire, digredi.*

r) Przez *absens.* Będzie zaś: który o nieobecny m nie mówi, iak tylko (to), i t. d.

s) Przez *praesens*, któremu można dodać, *coram* — w ten sposób: czegoby obecnemu powiedzieć nie wzbraniał się (*dubitare, vereri.*) t) *discedere, abire.* u) *reverti.*

w) *invehi in: lub intrare, jngredi urbem* ze Spóymnikiem *quam*, lub *p.* Imiesłów, który przez *et* z poprzedzającym połączyć.

- e) studium; a simplicitas, naturalność.
 y) expugnare. Będzie więc: *maiore, chcąc zdobyć*.
 z) vile oppidum. aa) obijcere discrimini.
 bb) p. irasci alicui; *tub vituperare aliquem (właściwie ganić.)*
 cc) dux, dd) controversia.
 ee) discordes aliquamdiu facere aliquos.
 ff) ad aliquem veluti arbitrum deferre causam.
 gg) adjudicare. hh) adjacere.

XXIII.

O używaniu Supinum na *um* i na *u* (§. 196
i następ.)

P y t a n i a.

1. Czém iest Supinum pod względem formy, czém pod względem rządu?
2. Kiedy można użyć Supinum na *um*?
3. Jakie ieszcze inne konstrukcye mieć mogą miejsce zamiast tego Supinum?
4. Co za osobliwość zachodzi tu przy Słowie *ire* i innych podobnych?
5. Kiedy kładź można Supinum na *u*?
6. Na co to Supinum zamienić ieszcze można?

P r z y k ł a d y.

Wygnany z Rzymu Tarkwiniusz Weientów prosił, aby mu dali a) pomoc i szli zemścić się za własne b) krzywdy. = Będę się starał opisać ci w krótkości c), co Plato a po nim Cycero o przyjazni napisali; jeżeli tylko będę w stanie d) po łacinie to napisać: iest bowiem dla mnie rzecz e) nie łatwa (do wykonania) f). = Filipa w Argi, gdy szedł na igrzyska (łac. gdy igrzyskom przypatrywać się g) szedł), koło h) teatru zabił Pauzaniusz. = Pominę i) wszystko, co mi się haniebném być zdaie do opowiadania, i to tylko wspomnę, co i dla was do słuchania i dla mnie do opowiadania iest przystoyném. = Po skończeniu wojny z Helwetami, z całej prawie Galii zeszedli się do Cezara posłowie winszować mu zwycięstwa. = Im krótsze i iaśnieysze iest iakie prawidło, tém łatwieysze do pojęcia. = Pytasz mnie, co ci czynić wypada k); zrób to, co ci się naylepszym (do czynienia) być zdaie. = Uciążliwa być się zdaie społeczność nieszczęścia, i dla tego trudną iest rzeczą l)

(do zrobienia), znalazłdz takiego m), któryby ten ciężar wziął na siebie. = Opowiem ci rzecz dziwną (do słuchania); gdym wczoray wieczór na przechadzkę (łac. *przechadzać się*) wyszedł, i przechodził koło ogrodu za miastem, n) usłyszałem głos śpiewającego tak miły i tak przyjemny (do słuchania), iż zdało mi się, o) że słyszę Syrenę; chcesz wiedzieć, kto był ów wdzięcznośpiwny słowik? owa niezgrabna służebnica twoiéy siostry, na którą bez strachu spojrzeć nie podobna (łac. *strasżliwa do spojżenia*). = Duch ludzki, mówi Cycero, z żadnym innym porównany być nie może, oprócz, jeżeli się godzi powiedzieć, (łac. *jeżeli iest godziwe do powiedzenia*) z samém bóstwem.

- a) *ferre auxilium, opem* b) *suas ipsorum injurias.*
 c) *paucis* (dorożumiewa się *verbis*), *albo breviter exponere.*
 d) *p. posse*, iak zawsze.
 e) po łac. *rzecz się opuści*, a Przymiotn. położy w rodzaju niimkim. f) *facio.* g) *spectare ludos.* h) *juxta.*
 i) *omitto, praetereo.* k) *t. i. należy.*
 l) w łac. *rzecz znowu się opuści*, iak zawsze przy Przymiotnikach z *Supinum.*
 m) *Opuścić w łac. podług Gr. §. 211, 6 str. 185.*
 n) *Podług wyżéy XXII, c. 2, połączyć te Rzeczowniki trzeba dodaniem situs, a, um — będzie więc: hortus extra urbem situs.*
 o) zob. wyżéy XVII, *kk* (str. 56.)

XXIV.

Sermo obliquus s. indirectus (§. 218, i następ.)

Pytania.

1. Co to iest sermo obliquus?
2. Jakie są własności téy mowy? a mianowicie pod względem osób, Trybów i czasów?
3. Czy ta zamiana osób i Trybów zawsze musi się robić w mowie nie wprost? (Przestr. 1 i 2.)

Przykłady.

Cycero pisze, że cztery są szczególniéy a) przy czyny, dla których b) starość zdawać się może nędzną: pierwsza, że odciąga od zatrudnień c); druga, że ciało słabszém czyni; trzecia, że pozbawia prawie wszystkich uciech; czwarta, że nie bardzo iest oddalona d)

od śmierci. Okazuje zaś, że pierwszy zarzut e) jest niesłuszny, a drugi błahy; albowiem f) rozumem i mądrą radą, któremi szczególniey celują g) starcy, ważniejsze działała się rzeczy, niż siłami ciała; trzeci o tyle h) prawdziwym być mniema i), o ile się ściga k) do roskoszy; nie tylko zaś tego, podług iego zdania, za wadę starości poczytywać l) nie należy, że starca pozbawia roskoszy ciała, lecz owszem m) wdzięczność mieć za to n) wypada, że ich od tego uwalnia, co jest naywiększą wadą o) młodości; nareszcie co się tyczy téy, którąśmy na ostatniem mieyscu położyli p), powiada, że niema q) się czego obawiać zbliżający r) się śmierci starzec, który tak życie przepędził, iż mu nie żal upłynionego wieku; zresztą mówi, że ta wada wspólną jest starości z wiekiem młodzięcym; a nawet s) w wieku młodym więcéy przyczyn do śmierci się znayduje. = Arystoteles podaje pamięci, że nad rzeką Bugiem pewne zwierzątka się rodzą, które ieden dzień żyją. = Pospólstwu rzymskiemu dziwném się to zdawało być w Auguście, iż ten sam dzień pierwszym był iego panowania i ostatnim życia. = Rozumiałem, że dla tegoś do mnie nie przyszedł, iż się wczoray na mnie rozgniewał. t) = Chwali Wespazyana Tacyt, iż pierwszym był, który się na tronie nie tylko nie zepsuł, lecz owszem lepszym stał u) = Pyrusowi powiedziała dodońskiego Jowisza wyrocznia: strzeż się w) wód Acheruskich i miasta Pandozyi; tam dla twoich przeznaczeń x) jest koniec. = Doniesiono Cezarowi, że Sulmoneyczykowie, których miasto od Korfinium odległe y) jest siedem tysięcy kroków, gotowi są uczynić, co chce; lecz im iest na przeszkodzie z) K. Lukrecyusz Senator i Attius Pelignus aa), którzy byli w tém mieście z załogą siedmiu kohort. = Często słyszałem Attyka chwającego się, że nigdy z siostrą nie był w poróżnieniu bb), która była prawie rowienniczką iego. = Gdy Cezarowi doniesiono, że na tę legią, którą był na zbieranie zboża wysłał cc), iazda nieprzyjacielska napadła, i kilku, którzy się ku obozowi cofali, poymała; reszta zaś, którzy porwawszy się do broni dd) w koło stanęli ee) gotowi do obrony, bitwę stoczyła, i że w wielkiém rzecz niebezpieczeństwie zostaje ff); rozkazał, aby wszyscy, którzy byli przy pracy, i wszyscy chorzy, którzy broń iuż nieść mogli, swoim spieszyli na pomoc gg). = Gdy Rzymianie

zdożył Awarykum od Gallów bronione, zwoławszy ich na zgromadzenie, pocieszał wódz ich Wercyngetyryx, aby nie tracili odwagi (*hh*), i nie mięszali się tą kłeską; nie męstwem, rzecze (*ii*), ani w polu zwyciężyli Rzymianie, lecz sztuką i umiejętnością dobywania miast, na czémeście wy się nie znali (*kk*): mylą się ci (*ll*), którzy w wojnie samych (*mm*) pomyślnych oczekują wypadków; nigdym ja nie był tego zdania (*nn*), aby bronić Awaryku, czego w as samych mam świadkami. Nieroztropność to Biturygów i zbytnia powolność drugich (*oo*) sprawiła (*pp*), iżéśmy tę stratę ponieśli (*qq*); lecz ja ią wynagrodzę (*rr*) większemi korzyściami (*ss*); te bowiem państwa, które odłączone są (*tt*) od reszty Gallów, przez moje zabiegi (*uu*) połączę i utworzę (*ww*) iedną radę całej Gallii, której świat nawet cały oprzéc się nie potrafi (*xx*), i iużem to prawie (*yy*) skuteczniał. Tymczasem słuszna iest, abym to od was dla wspólnego dobra (*zz*) pozyskał, abyście obóz obwarowali, iżby tém łatwiéy można wstrzymać niespodziane (*aaa*) napady nieprzyaciół. = Gdy po podbiciu Syryi i Fenicyi Alexander pod miasto Tyr przybył, nie dali (*bbb*) mu Tyryczykowie wejść do miasta. Rozgniewany Król: „wy zaiste,“ rzekł (*ccc*), „ufni w położenie miejsca, że na wyspie mieszkacie (*ddd*), za nic macie (*eee*) to lądowe wojsko; lecz poznacie nie długo, żeście na lądzie; a zatém (*fff*) wiedzcie, iż albo weyde wpuszczony (*ggg*) do miasta, albo je dobędę.“ Przyjaciele też Króla przestrzegali odchodzących posłów, iżby się nie wzbraniali do miasta przyiść (*hhh*) z wojskiem Króla, któremu cała Syrya i Fenicya oprzéc się nie była w stanie. Lecz oni nie tylko dla położenia (*iii*) miejsca, lecz i w nadziei, iż im Kartagińczykowie pomoc przysła (albowiem Tyryczykowie, Kartaginy założyciele, zawsze iako oycowie (*kkk*) ich czczeni byli), postanowili wytrzymać (*lll*) oblężenie. = Młodym Tarkwiniuszom, pytającym (*mmm*) się wyroczni, który (*nnn*) z nich po oycu będzie panował, (*ooo*) odpowiedziała Pitya, że ten zostanie Królem, (*ppp*), który powróciwszy do domu, wprzód (*qqq*) pocałowanie da (*rrr*) matce.

a) potissimum. b) *p. cur*, iak zazwyczaj po *causa*.

c) *res gerendae*. d) *non procul abesse a*. e) *criminatio*.

f) *in sermone obliquo* rzadko się *nam* używa, ale zazwyczaj *enim* lub *quippe*: mądra rada *consilium*.

- g) tutaj *valere*; szczególniéy *maxime*. h) tantum, — quantum.
- i) w podobném przytaczaniu cudziéy mowy lub myśli sposobem nie wprost, zwykliśmy w polszczyźnie często przydawać Słowa: *mówi, pisze, mniema* i t. p., od którychby szczególne zależały zdania. Łacinik przestaie zazwyczaj na iedném takim Słowie położoném na czele (tutay *okazuje*), od którego cała mowa uboczna, chociażby naydłuższa, zależéć musi. A więc i to *mniema*, i niżéy: *podług iego zdania, powiada, mówi*, wcale nie wyrazimy w łacinie.
- k) *specto, respicio* aliquid; *referri* ad aliquid.
- l) *alicui vertere vitio* (Dat.) aliquid Gr. §. 168.
- m) *potius*.
- n) *za to*, do którego się ściaga *że*, nie tłumaczy się.
- o) w łac. co iest naywystępniejszém (*vitiosus, a, um*) w mł.
- p) Całe to zdanie: *co się tyczy . . . . . położyli*, nie należy bynajmniéy do Słów Cyceronowych, które przytaczamy; ale iest to nasz, którzy ie przytaczamy, przydatek, przez który wskazuiemy czytelnikowi mieysce, o iakiém teraz rozprawia Cycero. Takowe zdania nie będące częściami *sermonis obliqui*, nie mogą podlegać iego prawidłóm. A więc i *tyczy*, i *położyliśmy* stać będą w Trybie oznaymuyącym.
- q) takie *mieć* z Trybem bezokolicznym i Zaimkiem *кто, co*, wyraża Łacinik przez *esse* i *qui* lub *quod* z Tryb. łącząc.: *Nie mam się czego spodziewać; non est, quod sperem*. A kiedy o prawdziwém *mieniu* iest mowa, stoi za *esse habere*. *Nia mam komu powiedzieć: Non habeo, cui dicam*. Zob. Gr. §. 211, 6 str. 185.
- r) *appropinquo, venio*; tutaj także *impendeo* (wisiéć nad czém).
- s) *quin etiam*.
- t) to może się albo tak rozumieć: *Rozumiałem, żeś się na mnie rozgniewał i dla tego nie przyszedł*; albo *Ponieważes się na mnie wczoray rozgniewał* (pewno); *rozumiałem więc, żeś dla tego nie przyszedł*. W pierwszym więc razie zdanie *żeś się rozgniewał* zależy od Słowa *rozumiałem*, iest więc przytoczeniem moiéy myśli, i jako *sermo indirectus* stanie *irasci* w Trybie łącz.; w drugim razie to zdanie nie zależy od rozumienia, ale iest wyrażeniem czynności pewnéy, będzie więc *irasci* iako nie stanowiące części mowy ubocznéy stać w Tr. oznaymuyącym. Nad tą ważną uwagą dobize się zastanowić wypada; gdyż od takowego rozróznienia często zawisło różné użycie Trybów. Zob. Gr. §. 207., 1, na końcu.
- u) *Wesp.* w istocie stał się lepszym na tronie; ale my tego tu o nim nie mówimy, lecz tylko przytaczamy, że to *Tacyt* o nim powiedział.
- w) *nb.* To wyrazić *sermone obliquo*; będzie więc: aby się strzegł i t. d. lecz takie *aby* przy Trybie łączącym, który stoi w znaczeniu rozkazuyącego, nie kładzie się wcale.
- x) *Dativ.* y) *abesse*. z) *impedimento esse* alicui.
- aa) Tu się kończy *sermo obliquus*; zdanie: *którzy — kohort* nie iest przytoczeniem słów *Sulmoneyczyków*, ale wyiaśnianyjącym przydatkiem tego, który ie przytacza. To samo zastó-

zować trzeba w następującym przykładzie do zdania: *która była rowienniczką.*

bb) *dissidium habere cum aliquo.*

cc) to zdanie: *którą na zbieranie zboża (frumentari) wysłał* — albo można włączyć do mowy przytoczonej, albo z niej wyłączyć; gdyż donosiciele mogli wprawdzie Cezarowi wyrazić, o której legii mówią, ale tego potrzeby nie było, gdy on sam wysławszy ją, mógł z samego doniesienia o napażniętej legii wiedzieć, o której mowa; a tak to zdanie uważać się może także za dodatek przywodzącego to zdarzenie, wyjaśniający rzecz czytelnikowi. — Lecz nie tak się rzecz ma niżey ze zdaniem: *którzy się ku obozowi cofać zaczęli i którzy w około stanęli.*

dd) *arma capere.*

ee) *in orbem consistere.* ff) *versari, esse.*

gg) *properare, celeriter ire subsidio, auxilio (Dativ.) alicui; ei celeriter succurrere, auxilium ferre.*

hh) *animo deficere, cadere; se animo demittere; dimittere animum; admodum moveri.*

ii) nie będzie stało w łacinie, gdyż już w Słowie *pocieszać* zawarte jest znaczenie oświadczenia (*declarandi*), od którego cały *sermo obliquus* zależeć będzie.

kk) *imperitus sum alicujus rei.*

ll) gdy nie o pewnych osobach mowa jest, lubią Łacinicy za *ti, qui* — kłaść *si qui* (jeżeli którzy) w tém znaczeniu: *Jeżeli kto mniema, to się myli.*

mm) *p, omnis, e. nrz) p. placet mihi, aby bronić, p. Infin. bierny.*

oo) *reliqui, orum.*

pp) *facere*; ale to zdanie trzeba w łacinie wyrazić biernie. nb. zob. Gr. §. 188. Uw. 2.

qq) *incommodum, detrimentum accipere, pati.*

rr) *resarcire, reparare, tak że sanare.*

ss) *commodum* iako odpowiadające użytemu wyżey *incommodum.*

tt) być odłączonym, *dissentire.*

uu) *p. diligentia. (Instrumentalis).* ww) *efficere, xx) posse.*

yy) *prope. zz) communis salus.*

aaa) *repentinus.*

bbb) Przez *patior* z Konstr. Accus. c. Infinitivo; i tak zawsze tłumaczy się *dadź*, gdy stoi z Trybem bezokolicznym.

ccc) przez *dixit*, nie *inquit*; które tylko w przytaczaniu słów cudzych wprost się używa, nie in *sermone obliquo*, iaki tu być ma.

ddd) *incolere insulam.*

eee) *contemnere, spernere, albo nihili facere, ducere.*

fff) *proinde. ggg) intromitto. hhh) recipere urbe.*

iii) *situ, loci natura (iako Ablativus causalis);* zobacz Gr. §. 22. d.

kkk) *parentis loco colere aliquem. ll) ferre.*

mmm) *sciscitari* 4. *nnn) uter* bo o dwóch tylko mowa.

ooo) *patri* in imperio *succedere, ppp) regno potiri.*

qqq) *pierwszy, prior* nie *primus*; bo ich było dwóch tylko.

rrr) *osculum ferre, Zob. Gr. §. 219. Uw. i przykłady.*

XXV.

Nominativus c. Infinitivo (§. 220—221.)

Nom. c. Inf. stoi za Accus. c. Infinit., kiedy Słowo nim rządzące (declarandi, cognoscendi, sentiendi) czynne niedepoens stoiąc samo (np. *Mówią, piszą, donoszą* it. d. Nie: *mówią uczeni, piszą z Warszawy, donoszą Cezarowi* *) i t. d.), dostaje zakończenie biernie i zgadza się z Subiektem w osobie i liczbie; np. zamiast *Putant vos brevi Romam profecturos esse*, można powiedzieć: *Vos (Nominat.) brevi Romam profecturi esse putamini*. Z resztą używa się ieszcze ta Konstrukcyja tam, gdzie i w polszczyźnie miejsce mieć może; np. *Casimirus rex Magnus appellari meruit* (zasłużył być nazwanym). Lecz po Słowach życzenie wyrażających (*volo, nolo, malo, cupio* i t. d.) stoi pierwszy lub czwarty Przym. z Trybem bezok. *Nemo est, qui non cupiat, (desideret, optet) esse felix* lub *se esse felicem*. *Nonne tu malis esse dives, quam haberi* lub *te esse quam haberi divitem?* (NB. Można tu wiele przykładów wziąć z prawidła XX. a., a nawzajem następujących użyć do tamtego prawidła.)

P y t a n i a.

1. Co nazywamy Konstrukcyją Nominativi cum Infinitivo? czém się ona różni co do formy od Konstr. Accusat. c. Inf.?
2. Jakiem musi być Słowo rządzące co do znaczenia, zakończenia, gatunku i formy, aby Konstr. Nom. c. Inf. miejsce mieć mogła? i na co ieszcze więcej przy tém Słowie uważać należy?
3. Czy nam w użyciu téj Konstrukcyi polszczyzna nie może czasem służyć za skazówkę?
4. Które to są Słowa, co przy swoim zakończeniu formy czynnéj mogą rządzić Konstrukcyją Nom. c. Inf.?

*) W pierwszym z tych przykładów stać może rządzące Słowo czynnie lub biernie (osobiście: *Sapientes affirmant, lub a sapientibus affirmatur*); w ostatnich dwóch stoi rządzące Słowo nieosobiście (*Varsavia scribitur, Caesari nunciatur*); a rząd jest zawsze Accus. c. Infin.

5. Czy za Nom. c. Infin. można zawsze położyć Accus. c. Infinit.?

P r z y k ł a d y.

Piszą o Temistoklesie *a*), że zawsze radził Ateńczykom to, co rozumiał kraiovi być pożytecznym *b*); Arystydes zaś, iak wiadomo *c*), utrzymywał zawsze, iż nie na to patrzeć należy, czy co iest kraiovi pożyteczne, lecz także czy uczciwe. = Piszą o Tarkwiniuszu *a*), że miał dwóch synów, Lucyusza i Arunsa, różnych co do charakteru *d*) i sposobu myślenia; również przeciwnego sposobu myślenia *e*) być miały *f*) córki Króla Serwiusza Tuliusza. = Wszyscy ludzie pragną być szczęśliwymi; ale nie wielu umieją zostać szczęśliwymi; gdyż naywiększa część nie zna *g*) drogi, która do szczęścia prowadzi. = Wielu ludzi wolą być miani za dobrych, (łac. dobrzy), niż nimi być w saméy rzeczy; ale bogatymi woleliby wszyscy być, niż być uważani (za takich). = Arabowie mają mieć cienkie pałasze, ale długie na cztery łokcie (łac. Accusat.) = Gdym był w Warszawie, chciałem cię odwiedzić; ale mówiono w ten czas, żeś do krewnych wyjechał. = Wy, których mają za naybogatszych w całym mieście, wcale się nie przykładacie do ulżenia nędzy współobywateli *h*) waszych: zdaie się, iakobyście wszelkiego czucia byli pozbawieni *i*) (łac. zdaiecie się być i t. d.) = Nie dla tego się uczyć powinniśmy, aby nas miano za uczonych, lecz abysmy byli (nimi) w istocie. = Wiesz (o tém), że człowiek przez długie spanie *k*) staie się ociężałym *l*), gnuśnym i mniéy zdolnym do pracy; a iednakże codziennie ośm, dziewięć, a czasem i dziesięć godzin, iak powiadaia *m*) sypiasz. = Piszą, iż miasto Troia przez lat dziesięć od Greków oblegane było. = Piszą o Annibalu, iż mu oyciec, gdy miał *n*) lat dziesięć, przysiądz kazał *o*), że będzie wiecznym nieprzyjacielem Rzymian; i że go potem wziął do Hiszpanii, aby się przyzwyczaił do obozu i do woyny. = Gwiazda Saturna ma *p*) swój bieg odbywać w przeciagu *q*) 30 prawie *r*) lat, a gwiazda Jowisza w dwudziestu.

a) podobne zdania zawsze w łacinie trzeba zamienić na: *Piszą, że Temistokles, Tarkwiniusz i t. p.*

- d) *utilis, salutaris, lub profuturus.*
 c) wiadomo jest, *constat.* Uważmy sobie tutaj; że takich wtrąconych zdań (*jak wiadomo, jak widać, jak mniemam, jak się powiedziało* i t. p.) nie lubią dobrzy Łaciniacy używać; ale z nich robią zdania główne. Tutaj więc będzie; o *Arystydesie zaś wiadomo, że on utrzymywał* i t. d. Ale zob. jeszcze położoną dopiero notę a).
 d) *ingenius moribusque inter se differre.* e) *diversis moribus.*
 f) *dici, tradē, perhiberi* i t. p. bo tu mieć tyle znaczy, co *powiadać że. . .* g) *Nie znać; ignorare.*
 h) *civis*, które znaczy *obywatel i współob.* — *conconcivis* nie używano wcale. i) być pozbawionym, *carere.*
 k) *multum dormire.* l) *lentus, iners.*
 m) zob. uwagę umieszczoną tu pod c).
 n) mam lat 10, *natus sum annos decem, sum annorum d.*
 o) *jubeo aliquem* — biernie wyrazić to i następujące wziął (*deduco, właściwie zaprowadzić.*)
 p) *dicitur, putatur, existimatur.*
 q) *spatium* Ablat. bez Przyimka.
 r) *circiter* jak zazwyczaj przy liczbach.

XXVI.

Przykłady na używanie Zaimków łacińskich *sui, sibi, se; suus, a, um; i is, ea, id*, §. 228—231. Trzeba przydadź §. 127; osobliwie Uwagę pierwszą.

Pytania.

1. Czém się różni użycie Zaimka *suus, a, um*, od naszego *się*?
2. Kiedy (za *sui, sibi, se*) używamy *ipse, is, ille*?
3. Jakie zachodzi podobieństwo, a jaka różnica w używaniu Zaimka *suus, a, um*, i naszego *swój, ja, ie*?
4. Jakie jest jeszcze osobne znaczenie Zaimka *suus*?
5. Kiedy się szczególnie używa *is*?
6. Jakie mamy ważne prawidło pod względem tłumaczenia na łacinę Zaimka stojącego w rodzaju ni jakim w znaczeniu Subiektu?
7. Jak sobie odpowiadają Zaimki *hic* i *ille* pod względem ściągania się do poprzedzających Rzeczowników?
8. W jakim jeszcze stósunku zostają *hic, iste, ille*?
9. Jakie znaczenie zaszczytu i poniżenia zawarte jest czasem w Zaimkach, i które to są te Zaimki?

Numa Pumpiliusz udawał, że miewa schadzki nocne z Nimfą Egeryą, i że mu ona mądre daie rady. = Nazywając Boga dobrym i wszechmocnym, daiemy poznać, że całość nasza w iego zostaje opiece. = Gdy Filip prowadził a) wojnę z Ateńczykami, przyłączyli się do niego Tebanie z obawy b), aby po zwyciężeniu Ateńczyków nie przeniosła się do nich wojna. = Często dzieci, od rodziców chowane, przeymują c) ich zwyczaje i nałogi; zazwyczaj też sobie rodzice tego życzą, aby dzieci im były podobne. = Temistokles za zdradę na karę wskazany d), uciekł do Korcyry; ale gdy przednieysi tego kraiu obawiali się, iżby im Ateńczykowie nie wydali za to wojny, pomiarkował, iż tam nie może być bezpiecznym, i na okręcie e) udał się do Azji. Gdy na morzu burza powstała f) i trzeba się było obawiać, aby okręt nie był zapędzonym g) do Naxos, gdzie się pod ten czas znajdowało wojsko Ateńskie, odkrył Kapitanowi h) okrętu, czém i) jest, i przyrzekł mu wielkie nagrody, gdyby go uratował. Obiecał mu Kapitan mieć k) staranie o iego całość, i tak za iego staraniem l) uniknął Temistokles grożącego m) niebezpieczeństwa. = Antoniusz prosił, aby mu Senat zaufał n) i nie wątpił o iego rzetelności; ale tak działał, iż mu ani Senat, ani nikt inny ufać, ani o) przyrzeczeniom iego wiary dadź nie mógł. = Augusta prosił Senat, aby miesiąc Kwintylis od iego nazwiska Augustem mógł być nazwany; pozwolił Cesarz, oświadczaiąc, że mu to będzie przyjemnym, kiedy od iego imienia miesiąc będzie p) miał nazwisko. = Kleopatra, gdy widziała, że żadney nigdzie nie ma pomocy, przytknęła q) sobie żmię i iey trucizną została pozbawiona życia. = Klodyusz tak dokuczał wszystkim dobrym, iż iego szaleństwa nie można było dłużej znosić; i dla tego utrzymywał Milo, iż ten nieprzyjaciel wszystkich poczciwych r) słusznie od niego zabitym został. = Persowie wyznali po śmierci Alexandra, iż nikt godniejszym od niego nie był nad nimi panować s). = Ci, co się chępią z tego, iż pochodzą ze ślachełny families t), iasno dowodzą, iak mało wiedzą, co jest prawdziwym ślachełstwem i co prawdziwą stanowi u) wartość człowieka. = Rzymianie tych samych Bogów czcili, co i Grecy; ale te bóstwa nie te same u nich, co u Greków, miały nazwiska. = Człowiek ten nie podług

tego naszego, lecz podług owego zwyczaju starego jest wychowany. = Między człowiekiem, który przez w) swoje własne zasługi uślachetnił swoje imię, a tym, co przodkom winien swą świetność x), ta sama zachodzi y) różnica, co między słońcem a księżycem: tamten własnym z) jaśnieje blaskiem aa), ten pożyczanym. = Będzieżże bb) wzgardziwszy nauką owego najmędrszego ze wszystkich Sokratesa, wierzył temu, czego o wi mędrkowie cc) uczą, co zaprzeczają bytność: dd) Boga?

-
- a) gerere (nb. nie ducere, które znaczy przedłużać, przeciągać wojnę — inaczey trahere bellum.
- b) timentes lub p. Rzeczownik metu, ne.
- c) accipere, imitari. d) na k. wskazać, damnare. zobacz Gr. §. 156.
- e) łac. okrętem. Podobnie iechać na wozie, na koniu: curru, equo vehi i t. p.
- f) Ablat, absol. z wypuszczenia następującego ł.
- g) ferri, deferri. h) dominus navis,
- i) w łacinie: *quo iest* — quid (za quis) wyrażałoby iego znaczenie a nie osobę.
- k) mam staranie o co, est mihi aliquid curae (Dat. podług §. 167 b.) l) opera (Ablat.) illius.
- m) t. i. wiszącego nad nim: imminere, impendere, instare. n) credere.
- o) dla poprzedzających już negacyi neque, musi się to ani w łacinie wyrazić przez aut.
- p) tu si ma mieć Tryb łączący, bo to iest myśl zależąca od oświadczył.
- q) ad movere z Przyp. 3. r) bonus.
- s) przez qui z Tryb. łącz. podług Gr. §. 189. Uw. 3.
- t) clari majores. v) przez esse. w) Instrumentalis przez ipsius własne. x) claritas generis.
- y) est discrimen. Albo p. interesse podług Gr. §. 163. Przestroga. z) proprius albo znowu: suus ipsius.
- aa) tutaj lepięy lux niż splendor, dla słowa splendere.
- bb) An tu lub tune, cc) minuti philosophi.
- dd) nie mają Łaciniicy Rzeczownika na wyrażenie naszego bytność: bo *existentia* i t. p. nie należą do dobrej łaciny. Trzeba więc wyrazić przez Słowo esse.

O składni Przepadków.

XXVII.

Przykłady na składnią Przepadku pierwszego
(Część III. Rozdz. V. §. 129—131.)

Ciała niebieskie zdają się być bardzo małe, chociaż są bardzo wielkie. = Po Romulu Numę obrano Królem. = Dziwnym sposobem Tarkwiniusz, nie^a) obywatel rzymski lecz cudzoziemiec, Królem został w Rzymie. = Bardzo się cieszę, żeś się teraz stał łagodnym i pomiarkowanym, który dawniey był tak popędliwym i złośliwym. = Jako uczonym tak i sławnym nikt się nie rodzi. = Gdy Sulla obrany był wodzem przeciwko Mitrydatesowi, dokazał tego przez intrygi Maryusz, że na miejsce Sulli iego do wodzcy zrobiono. = Nie o to się tylko staray, aby cię miano za poczciwego, albo (takim) nazywano; lecz abys był w saméy rzeczy poczciwym, chociażby cię nie uważano za takiego ^b). = Często uważano świat za powszechny kraj wszystkich ludzi. = Kamilla miano za drugiego założyciela Rzymu i oycem oyczyzny go nazwano. = Oktawiana mianowano Augustem; miesiąc też Sierpień od iego przydomku Augustem był nazwany. = Konsulowie w Rzymie, chociażby ich uroczyscie ^c) ogłoszono ^d), musieli składać ^e) urzędy, jeżeli podczas wyboru zaszło uchybienie ^f). = W Rzymie (nikogo) nie obierano Konsulem, iak tylko kto wprzód był ^g) pretorem; ani też dyktatorem nie mógł być nikt mianowany ^h), iak tylko były Konsul. = Naród Scytów słusznie za bardzo dawny, bitny, sprawiedliwość szanujący ⁱ) uchodzi ^k). = Gdy Cezara za nieprzyziaciela oyczyzny uznano, wydał rzeczy popolitęy wojnę; a po zwyciężeniu nieprzyziaciół, nie tylko Dyktatorem go wiecznym zrobiono, ale i oycem oyczyzny nazwano. = Sen mara Pan Bóg wiara ^l), mówi dawne przysłowie ^m), a następująca powieść to potwierdza. Pewnemu zapastnikowi w biegu ⁿ) śniło ^o) się, że iechał na czworokonnym wozie ^p). Zostaniesz ^q) zwycięzcą, powiedział mu wróżek ^r), to bowiem oznacza szybkość koni.

Zapytał potem drugiego, któremu było na imie Antyfon; a ten tak wytłumaczył sen s): zdaie mi się t), że nie wydofasz współzapaśnikom; widać to u) ztąd, iż szybkie konie przed tobą biegly. Otóż to sztuka, otóż umiejętność wrózków w)!

- a) ne civis quidem.
 b) w łacinie się, opuści, bo ma stać w tym samym Przyp., co wyżej. c) rite. d) renunciare.
 e) abdicare munus, lub se munere.
 f) o takim urzędniku mówili Rzymianie: *vitto creatus est* (podczas jego wyboru w form. zaszło uchybienie, t. i. błędnie został obrany).
 g) albo dosłownie: *nisi qui Praetor fuisset*; — albo przez *Praetorius, Consularis*: bo tak zwano tych, którzy już byli Pretorami, Konsulami i t. d. h) dicere.
 i) *Vana sunt visa somniorum, quippe quae non a Deo proficiuntur*; albo: *nihil tribuendum est somniorum visis, nulla enim vis divina eorum effectrix est.*
 m) to zdanie nie wytłumaczy się w łacinie, gdyż Rzymianie nie mieli podobnego przysłowia.
 n) t. i. biegaczowi, *cursor*.
 o) *videor mihi per quietem (albo dormiens) facere aliquid.*
 p) Wóz czworokonny, *quadrigae*. Zob. wyżej XXVI. e).
 q) *evādo*. r) wrózek snów, *somniorum interpres, conjector*.
 s) *sen* iako marzenie śpiącego: *somnium*, iako stan śpiącego: *somnus, quies*. t) zob. wyżej XVII. *hh*.
 u) *quod inde apparet, quod cet.* w) *hariolus*.

XXVIII.

Przykłady na składnią Przyp. drugiego (Cz. III. R. 6.)

A. §. 132—141.

Przykro mi jest a), żem ia twoim młodzienaszka słowom dał wiarę b), a c) tobie moia człowieka w tym wieku d) wiara podeyrzana być może. = Człowiek poczciwy ani dla swojej, ani dla przyjaciół korzyści drugiemu krzywdy nie uczyni e); ani też dopuści, iżby inni z jego przyczyny kogo skrzywdzić mieli f). = Czegobym dla siebie nigdy nie był uczynił, uczyniłem dla ciebie i dla twego brata. = Do stryja twego w moim własnym g) imieniu napisałem, aby chciał być sędzią sprzeczki między nami dwoma h); odpisał mi w tych słowach i): (wasza) obydwóch sprawa nie wiele mi się warta być zdaie. = Z początku prawdziwych mędrców w Grecyi zywano Sofista-

mi; późniéy tych, co dla chluby lub zysku filozowali. = Scypio, gdy raz bunt w woysku iego powstał, żołnierzy dziesiątkować kazał *k*), to jest co dziesiątemu (łac. każdemu dziesiątemu z nich) toporem głowę ucinąć *l*). = Ludzie sami tylko dla siebie, wszystkie zaś inne zwierzęta dla ludzi są stworzone. = Pierwszych Konsulów w Rzymie obierano ze słachty; późniéy wydano prawo *m*), aby ieden *n*) z Konsulów z prostego ludu *o*) był obierany. = Nie mocą lecz podstępem zdobyli Grecy Troję: wystawili bowiem pod *p*) miastem konia na kształt wieży, i napelnili go zbrojnymi żołnierzami, udając, że to z *q*) nabożeństwa zrobili, aby sobie szczęśliwy powrót uprosić *r*) u bogini Minerwy. Tego oszukani Trojanie na swoją zgubę wprowadzili do miasta. = Ze wszystkich niedorzeczności *s*) nie ma żadney większey, iak kiedy kto przed *t*) nieoświeconymi *u*) ludźmi o rzeczach trudnych a wcale niepotrzebnych *w*) bardzo uczenie i dowcipnie *x*) rozprawia. = Bitwa bardzo była zacięta *y*); zwycięstwo z początku wątpliwe *z*); aż nareszcie *aa*) po zabiciu wielu przedniejszych oficerów *bb*) na naszą stronę przechylać się zaczęło. Piechoty nieprzyaciół 2,500 w pień *cc*) wycięto; konnicy 500 tylko uciekło z placu bitwy *dd*); z których iedni *ee*) dążyli do bliskiego miasta, drudzy *ee*) do gęstwiny *ff*); lecz obydwia oddziały *gg*) od naszey iazdy otoczone poddały się; kilku z nich tylko dostało się *hh*) do miasta. Naszych legło na placu nie więcéy *ii*) iak 3,500, a z oficerów *bb*) żaden (§. 137. 2). Wódz nieprzyacielski z niewielu *kk*) swoich dostał się w niewolę *ll*). = Ze wszystkich starożytnych filozofów sam Sokrates nauczał, że filozofia jest sztuką życia. = Nie wielu ludzi to poznaie, na czém prawdziwe zależy *mm*) szczęście; naywiększa część *nn*) ubiega *oo*) się za roskoszą i znikomemi dobrami. = Na *pp*) wczorajsze widowisko niezmierne mnóstwo ludzi się zeszło, z naszych iednakże nie wielu tam być miało *qq*), a z was nikogo nie było. = Iluż to jest pomiędzy wami takich *rr*), co przekładaia cnotę nad roskosz? = Dziwisz się mądrości i brata i stryia mego; któryż *ss*) z nich ci się mędrszym być zdaie? = Traian sam *tt*), ieden ze wszystkich Cesarzów rzymskich w mieście był pochowany. = Cyrus i Daryusz, syn Histaspa, byli najsławniejszymi z Królów perskich. Z któ-

rych pierwszy *nn*) poległ walcząc przeciwko Masagétom. = W wilią *ww*) odjazdu mego oycy zgromadzili się *xx*) na pożegnanie *yy*) wszyscy krewni. = Nazajutrz *zz*) po odebraniu twego listu zachorowałem, i dla tego odpisać ci zaraz nie mogłem. Teraz ci więc dopiero donoszę, że przyjadę na wesele siostry twojej, i jeżeli nie w wilią wesela, to przynajmniej w sam dzień weselny *aaa*); ale czy brat ze mną przyjedzie, nie mogę ci z pewnością *bbb*) powiedzieć; nie wiem albowiem, gdzie się bawi obecnie *ccc*); iednak jeżeli gdzie *ddd*) go dopadnę *eee*), niezawodnie z sobą przywiozę. Jeżeli ci mam *fff*) iako przyjacielowi wyznać prawdę, nie mogę *ggg*) się dosyć nadziwić, iż człowiek w tym wieku tak wielką mieć *hhh*) może niestałość umysłu. Doszedł już zaś do téj lekkomyślności *iii*), iż o nawróceniu *kkk*) iego powątpiewać zaczynam. Ty go chciéy po przyjacielisku *lll*) przestrzedz, ze swoich bowiem nikogo nie słucha *mmm*).

- a) molestare ferre, b) fidem tribuere, habere.
 c) nie wyrazi się; gdyż przeciwstawienie już jest w *ia*, *ry*. Zob. §. 243. 6. d) Ablat.
 e) facere, inferre injuriam alicui; injuria afficere aliquem.
 f) zob. wyżéy XVII. m. g) p. ipse.
 h) sum judex controversiae alicujus (między him); dway duo, lub ambo. i) łac. temi słowami.
 k) Gr. §. 211. 9. l) securi percutere lub ferire aliquem.
 m) constituere aliquid; lege cavere (zastrzedz prawem); legem ferre.
 n) ieden, kiedy cała liczba z dwóch się składa, jest w łacinie nie unus lecz alter. Bywało zaś w Rzymie zawsze po dwóch Konsulów. o) lud prosty, plebs. p) ante.
 q) p. causa — religionis causa. r) impetrare ab aliquo.
 s) ineptia. t) apud. u) indoctus, imperitus.
 w) minime necessarius. x) argute. y) acre certamen.
 z) anceps. aa) aż nareszcie przez donec.
 bb) centuriones priorum ordinum.
 cc) occisione occidere, albo: ad unum omnes interficere. Piechota, peditatus; tutaj pedites (pieszy żołnierze).
 dd) plac bitwy, acies.
 ee) iedni — drudzy, alii — alii; a gdyby mowa była o pewnych oznaczonych osobach lub rzeczach: alteri — alteri.
 ff) silvá w l. mnogiej.
 gg) obydwá oddziały: utrique (l. mnoga od uterque).
 hh) assequi locum, pervenire in l.
 ii) non amplius. — Po minus, plus i amplius przy liczbach, quam jest często tylko domysłne. kk) pauci.

- ll) capi mm) positum esse in 6; lub niti aliqua re.
 nn) plerique lub plurimi. oo) sectari, sequi aliquid.
 pp) ad. qq) dici.
 rr) Pamiętajmy sobie następującą formułę nie zgadzającą się wcale z polszczyzną: *Quotus quisque vestrum virtutem voluptati antepōnit* — lub: *Quotus quisque est, qui anteponat cer.*
 ss) nie quis ale uter; bo mowa o dwóch; podobnie żaden byłoby: *neuter* nie *nullus*. tt) zob. wyżey VI. 1. a.
 uu) Łaciny lubią zamieniać Zaimki osobiste na względne i nie-mi zaczynać zdania. — Pierwszy zamiast: *prior* (nie *primus*, bo tu mowa o dwóch tylko) lepiéy *ille* t. i. tamten.
 ww) *Pridie* podług Gr. §. 140. Uw. xx) *convenire*.
 yy) *discessuro* *valedicere* *zut*. zz) *Postridie* *quam*; podł. Gr. §. 140 Uw.
 aaa) *dies nuptialis* *L. dies nuptiarum*. bbb) *pro certo*.
 ccc) *id temporis* podług Gr. §. 139. Uw.
 ddd) *alicubi*; zob. tamże, tudzież Gr. §. 241. Uw. 2. eee) *nancisci*.
 fff) *wyznać* *mam* p. *Gerundium* — *prawda*, *verum*, *i*; bo iest tyle, co rzecz prawdziwa; *veritas* iest *prawda* oderwanie (*abstracte*) uważana; t. i. *prawdziwość*.
 ggg) *nequeo* (częściéy się używa *non queo*).
 hhh) *sum* z *Przyp. 6.* — *niestałość um.* — *levitas*, *inconstantia mentis*. iii) *temeritas*; *doysdź venire*.
 kkk) *sanare*, *ad frugem compellere* *aliquem*.
 ll) *amice* (*Adv.*). mmm) *parere*, *obtemperare*.

B. §. 141 — 147.

Niewdzięczność a) iest nayszpetniejszy z wszystkich występków, a iednak ze wszystkich naypospolitszym b). = Maryusz nieumieiętnym c) był co do nauk, ale bardzo biegłym d) w sztuce woienney. = W nieszczęściu wielką iest pociechą, wiedzieć, że się iest wolnym e) od winy. = Czyż owe zapytanie twoie: „myśliszże, iż ja iestem zwierze bezrozumne? f)“ nie dowodzi iasno, że sam czuiesz, iż to, co czynisz, takie g) iest, że cię nikt za człowieka rozumnego h), a przynaymniéy za używającego i) rozumu uważać nie może? = Sulla był i w naukach biegły, i znaiący k) się na woynie; chciwy l) potęgi i chwały, i dla tego pragnący m) woyny. = Cycero był chciwym n) sławy, lecz nie mniéy przywiązanym o) do cnoty. = Annibal równie był wytrzymaly o) na gorąco iak na zimno. = Po Romulu uznano Numę za nayzdadnięszego p) do królestwa q). = Człowiek rozumny ani rozrzućnym r) nie iest (w swoim), ani cudzego chciwym s). = Polska kray urodzayny t) iest i obfitujący w zboże; ale ubogi u) w złoto, srebro, i inne drogie w) kru-

Quia terra fert tota frugum est et ab omnibus fructibus mens sed indigena aurum argentum et aliorum per hunc mundum nullum.

szce. = Człowiek na dobrodzieystwa pamiętnym być powinien, nie na krzywdy. = Wiele rzék, które dawniey wystarczające x) były dla naywiększych okrętów, teraz ledwo małe statki unieść są w stanie. = Daryusz nie cierpiał y) cudzey rady ani wtenczas nawet, kiedy mu na własnéy naybardziej zbywało z). = Człowiek przekonany aa) o uczciwości bb) swoiey, nie dba na mowy (ludzi) złośliwych; ztąd iednak nie wypada, że człowiek nie ma być dbałym cc) o dobre imie. = Człowiek, który pozbawiony jest władzy dd) nad umysłem swoim, podobny jest do zwierzęcia nieobdarzonego f) rozumem, lecz czyniącego wszystko za ślepem natchnieniem ee). = Muret, który żył we Włoszech w połowie 16go wieku, nie tylko w greckim i łacińskim ięzyku był bardzo biegłym ff), ale i w prawie wygórował i do wiersza bardzo wiele miał zdatności.

-
- a) ingrati animi crimen, (a niżey stojące występków nie wyrazi się iuż osobno).
  - b) vulgaris (nie stopniuię się sposobem zwyczajnym, ale przez *magis, maxime*), vulgatus (stopniuię się, zob. Gr. §. 80), frequens, c) rudis. d) peritus, gnarus.
  - e) vacuus, immūnis. f) t. i. nieobdarzone (expers) rozumem.
  - g) ejusmodi, h) t. i. obdarzonego (*particeps*) rozumem.
  - i) compos — przynajmniey przez *certe*; i tak wszędzie, gdzie jest taka myśl: *iceli nie — to przynajmniey*.
  - k) przez *rudis* z negacyą *non*, która tu z *et* zamieni się na *negue*. l) avidus. m) cupidus. n) amans.
  - o) patiens, tolérans. p) peritus.
  - q) przez *imperare, regnare*. r) prodigus. s) appētens.
  - i) urodzayny (*fertilis*) dodadź: co do płodów (*fruges, um*).
  - u) indigus, indigens, egens, pauper. w) pretiosus, x) capax.
  - y) non sum patiens, albo impatiens sum.
  - z) zbywa mi (na czém) — *indigus, inops sum*.
  - aa) conscius mihi sum.
  - bb) rectum, i. swoiey iuż jest wyrażone przez Zaimek *mihi*.
  - cc) niedbały, incuriosus — imie, fama.
  - dd) Pozbawiony władzy: *impos*. ee) impetus (*Instrumentalis*).
  - ff) przez *doctus*; — wygórwać przez *peritus* albo *consultus*; mieć wiele zdatności przez *haud rudis sum*; podług Gr. §. 147, 2.

C. §. 148 — 160.

Dalekim ieszcze jest a) od prawdziwey oświaty taki kraj, gdzie, aby oznaczyć człowieka wartość,

nie o to się pytaią, iak wielki rozum, iak wielką naukę, i iak wielką cnotę posiada *b*); lecz ile pieniędzy w swoi-
 iéy ma szkatule i z iakich przodków pochodzi *c*). =
 Nie tego w dobrym wodzu szukamy *d*), aby był ogro-
 mnego wzrostu i siłami ciała przewyższał innych; lecz
 aby posiadał *e*) wielki rozsadek *f*) i wielką wprawę *g*)
 w prowadzeniu woyny. = Rzymianie obozy swoje
 zwykli byli otaczać rowem na stóp dwanaście. =
 Człowiek, którego na dziesięcioletnie więzienie wska-
 zali *h*) sędziowie, iest *i*) niskiego wzrostu, okrągły
 twarzy, czarnych włosów, a ma *e*) lat 39. = Wła-
 dysław Król wystawił oycu posąg 10 stóp wysoki. =
 Tarkwiniusza starego synowie mieli mieć *e*) różny cha-
 rakter *k*). = Znałem wielu ludzi doświadczony *l*)
 cnoty, których iednak poczciwość i nieskażoność od
 krzywdy ludzi niegodziwych zasłonić *m*) nie potra-
 fiła. = Fabiusz, który Samnitów zwyciężył i na głó-
 wę poraził *n*), obrany był Konsulem mając *o*) lat 24;
 chociaż prawem zastrzeżone było, aby nikogo nie obie-
 rano Konsulem przed rokiem *p*) 35. = Jeżeli wysoko
 cenisz pieniądze, które Fabrycyuszowi ofiarował Py-
 rus, iakże wysoko cenie powinienes cnotę Fabrycyu-
 sza, który niemi wzgardził? = Jest to cechą złego
 umysłu, wyżey cenież pożytek niż uczciwość. = Cza-
 sem zwycięstwo więcéy kosztuje *q*) zwycięzców, niż
 zwyciężonych. = Kupilem w Warszawie za pięć du-
 katów zegarek; iedni mówią, że za drogo kupiony;
 drudzy, że wart tyle (łac. że za słuszną cenę kupiony);
 a nie zbywa i na takich *r*), którzy mówią, że go za
 bezcen *s*) kupił. (Nie wiele dbam *t*) o zdanie nie zna-
 iących się *u*). = Sokrates utrzymywał, że cała mą-
 drość Sofistów i trzech groszy *w*) nie warta. = Ku-
 pcy chcą zawsze przedawać iak naydrożey, kupiacy
 zaś iak naytaniéy kupować. Niesłuszną zaś iest rzecz,
 żądać od kupca, aby za tę samą cenę, co kupił, a nie
 drożey, przedawał towary. = Mówią że twóy stry-
 i za niezmierne *x*) pieniądze sprzedał dom, który pod-
 czas woyny prawie za bezcen *s*) kupił. Przez pięć lat
 wynajmował pomieszkania, których ma pięć, po pię-
 dziesiąt dukatów na rok *y*); a teraz znalazł *z*) takiego
aa), co mu się tak dom podobał, iż go postanowił ku-
 pić choćby naydrożey *bb*); a kupiwszy za pięć tysięcy
 dukatów, kontent iest bardzo z kupna (łac. sądzi, że
 nie za zbytnią cenę kupił). = Sędziowie ateńscy z za-

lem wspominali na niegodziwość swoją, że Sokratesa najniewinniejszego, gdy go niegodziwi ludzie o bezbożność oskarżyli, nie przekonanego o występki, na śmierć wskazali. = W tych dniach czytałem, iż sędziowie zloczyńcę obwinionego o rozboje, a przekonanego o kradzież, na dziesięcioletnie więzienie wskazali cc). = Dziwię się mocno, że mnie obwiniasz o niedbalstwo; a sam tak rzadko do mnie pisujesz, iżby ci mógł posądzić o zgwałcenie dd) przyjaźni. = Nikt tego o sobie powiedzieć nie może, co Chrystus powiedział: „Kto z was może mnie posądzić o grzech jaki?“ = Nie wszystkich oskarzonych o występki potępiają sędziowie; niesprawiedliwie posądzonych ee) uwalniają ff). = Kto zapomina o przykazaniach boskich, nie może być nigdy spokojnego umysłu gg). = Lekkomysłności to jest oznaką, nie pamiętać wcale na upłynione życie. = Hortenzyusz tak miał szczęśliwą pamięć, iż nigdy nie zapominał, czego się raz nauczył; o tem wspomina Cycero. = Widzę, iak mało pamiętasz na to, coś mnie i bratu memu przyrzekł w przeszłym roku. = Człowiek na dobrodzieystwa pamiętać powinien, a na krzywdy być niepamiętnym. = Sokrates utrzymywał, że ludzie mają sobie wrodzone wyobrażenia, i że ie na świat hh) przychodząc z sobą przynoszą: a to ztąd wnosil ii), ponieważ dzieci ucząc się, tak szybko wszystko poymiają, i prawie porywiają kk), iż się zdaie ll), iakby się nie nowych rzeczy uczyły, ale to, co iuż umiały dawniey, przypominały sobie. = Gdy Focyon przyszedł do Aten, ludzie przypominający sobie iego dawną sławę, litowali się nad wiekiem. = Nad tymi litować się powinniśmy, co z winy losu, a nie z winy własnéy są w nieszczęściu mm). = Zlituycie się nad biednem położeniem nn) moiém, którego niesprawiedliwy oo) los przesła- duie pp).

-
- a) dalekim być: *longe abesse a . .* b) przez *esse*.
 c) pochodzę, *ortus sum*. d) quærere, requirere. e) *esse*.
 f) *consilium*. g) *usus*.
 h) *aliquem carcere coercendum censere*. i) Zob. Gr. §. 149. 2.
 k) *ingenium*. l) *spectatus, probatus*.
 m) *defendere, tueri, tutum praestare aliquem*.
 n) *paene ad internecionem caedere; magna clade afficere*.
 o) *esse*. Ale się nie wyrazi. Zob. Gr. §. 149. 1. i 204, 1.

- p) przez *minor* podług §. 149. 3. q) stare.
 r) deesse zob. wyżej XVII, z.
 s) *numus, i* — właściwie żem za pieniążek kupił — albo przez *parvo, t) facere, u) imperitus.*
 w) można wyrazić przez *assis, teruncii faciendum est aliquid.*
 x) *ingens, grandis.*
 y) *in annos singulos.* Lecz tu lepiéy po łacinie wyrazić: *po-mieszkania roczne (habitatio annua).*
 z) *nancisci, aa) przez homo.*
 bb) choćby *naydrożey* po łacinie: *za jaką bądź cenę (quodvis pretium), cc) Zob. wyżej h), dd) violare.*
 ee) *falsa insimulatione accusare.*
 ff) *absolvere, liberare* (dodadź od winy, *culpa).*
 gg) *quietus animus* (Ablat.), *hh) in vitam venire.*
 ii) *conpicere, kk) arripere, ll) zob. wyżej XVII, hh).*
 mm) *infortunio, malis, rebus adversis premi, conflictari.*
 nn) *miseria conditio, oo) iniquus, malus.*
 pp) *urgēre, vexare, exercēre.*

D. §. 161 — 163.

Ludzie nierozsądni często się chełpią z tego, czego, gdyby mieli rozum a), wstydzic by się musieli. = Człowiek rozsądny nigdy nie przedsięwzięje nic takiego b), czegoby potem żałować albo wstydzic się mógł. = Teraz ci się przykrzy i nudzi cię wszelka praca; ale spodziewam się, że przyjdzie kiedyś czas c), iż się tego lenistwa będziesz wstydział. = Żal mi prawdziwie tych ludzi, co ciągle z przeciwnym losem walczyć są przymuszeni d), tak iż im się życie nawet e) przykrzy. = Kto się nie wstydzi bezprawia swego i nie żałuje za nie, mała f) jest nadzieja, aby kiedy na dobrą wstąpił drogę g). = Nie dosyć jest liźnąć h) iakiéy nauki, dopóty powinienes w niéy pracować, ażby i) ci nie było żal, żeś się do niéy przykładał. = Żałuję, że ci téy wiadomości udzielił k), który się nie wstydzisz przed wszystkimi ją wyjawiać l). = Już mi się przykrzyło obcowanie m) z człowiekiem, który się wstydzi tego, że z niskiego rodu n) pochodzi; gdy przeciwnie wtenczasby się słusznie wstydzic powinien, gdyby z wielkiéy o) pochodząc familii, sławy przodków swoich niegodnym się okazał p). = Kraiowi zależy na tém, aby obywatele posłuszni byli prawom; obywatelom zaś, aby kray dobrze był rządzony q) i każdemu oddawano sprawiedliwość r). = Wyrzucam to bratu twemu, iż mi nie udzielił listu, który do niego oyciec pisał z Londynu: odpowiedział

mi, iż wszyscy przyjaciele, którym zależało na tém, aby wiedzieli, co list ów zawiera, zgłosili się s) o to do niego; gdyby więc i mnie co na tém zależało, to- bym był to samo uczynił. = Na niczém kraiovi bar- dziéy nie zależy, iak, aby młodzież dobre odbierała wychowanie t). = Bardzo mi wiele zależy na tém, abym wiedział, czy do mnie jutro przyjedziesz, albo nie u). = Nie widziszże, iak mi wiele zależało na tém, abys się zaydował w) na widowisku, którem ia wy- prawil? x).

- a) mieć rozum, *sapere*. — musieli, *necesse est*. O Konstr. zob. Gr. §. 211. 8.
 b) takiego będzie tylko domysłne. Zob. Gr. §. 211, 6.
 c) *fore aliquando* (a Rzeczownik *tempus* opuści się; zob. wyżéy XVIII. a. — To zaś *fore* iest tutaj Futur. Infinit. od *fieri* w znaczeniu Intransit. zob. Gr. §. 72. a o Konstru- kcyi §. 210, b.
 d) Przymuszony iestem, t. i. muszę, *co*gor; *ta*k iż p. samo *ut*; bo *ta*k stojące bezpośrednio przed *iz* nie odłączone od niego przecinkiem, lubią Łaciniacy opuszczać.
 e) etiam. f) *exiguus*. g) *ad frugem redire*.
 h) *degustare, primitis labris tangere*. Lecz uważać tu trzeba, że to iest Infinit. Praeteriti in Praesente (abyś liznał, żeś liznał); a więc *degustasse, tetigisse*. i) *dum, ut*.
 k) udzielić (wiadomości, *res*) — *communicare aliquid cum aliquo*.
 l) *enunciare alicui, m) familiaritas*. Nb. zob. XXII. b. 2.
 n) *humili, obscuro loco natus, humilibus parentibus ortus sum*.
 o) *ortus sum generosa stirpe, splendidis natalibus; natus sum nobili genere, haud obscuro loco*.
 p) *praebere se*. q) *administrare*. r) *suum cuique tribuere*.
 s) *adire aliquem de aliqua re*.
 t) *bene et pudice educari; honesta disciplina institui*.
 u) *nec ne*. w) *interesse spectaculo*. x) *edere*.

XXIX.

Przykłady na składnią Przypadku trzeciego

(Cz. III. R. 7. §. 164 — 174.)

A. §. 164 — 168.

Niechay pamięta człowiek, że nie dla siebie samego iest zrodzony, ale dla oyczyzny także, rodziców, krewnych i przyjaciół. = Papier, któryś dla swego syna przysłał, nie zdatny iest do

Memor est homo non sibi sed patriae et amicis. Carta quam suo filio misit non utilis est scribitur.

pisania. = Ziemia oyczysta drogą *a*) być powinna dla każdego. = Dla odważnego woyska żadna droga nie jest przykrą *b*), żadna praca uciążliwą. = Było to bardzo użyteczne *c*) dla Polski, że Jadwiga poszła *d*) za Jagiełę. = Sokrates mawiał, że nie dla szkoły, ale dla życia uczyć się należy. = Numitor wyznaczył wnukom swoim miejsce na założenie miasta. = Przykro mi to jest, że do filozofii, któryem się w młodości całkiem *e*) był poświęcił, teraz się wcale *f*) przykładać *g*) nie mogę. = Twój brat mniey zdaie się być zdatnym *h*) do nauki prawa, niż do historyi. = Odkąd ludzie zaczęli być wystawieni *i*) na choroby, zaczęto też szukać i lekarstwa na nie. = Temistokles radził Ateńczykom, co mu się zdawało być pożytecznem *k*) dla kraju; Arystydes zaś, co dla niego uczciwem być sądził: chociaż w tym względzie każdy Arystydesa nad Temistoklesa przekłada *l*), więcęcy się iednakże ludzi znajduie Temistoklesowi niż Arystydesowi podobnych *m*). = Nie zawsze ludzie cnotliwi i uczeni mają synów sobie podobnych *m*). = Mówca to zawsze mówić powinien, co jest stosownem *n*) do czasu, do miejsca i do godności osób *o*), z którymi ma do czynienia. = Męstwo jest cnotą właściwą dla mężczyzny, skromność i oszczędność dla kobiety. = Człowiek uczciwy żadnego społeczeństwa mieć *p*) nie powinien z niegodziwym. = Masz *p*) umysł zdatny do wielkich rzeczy, nie zbywa *q*) ci i na sposobności (do działania *r*): jeżeli nie zbywa *q*) na chęci, wszystkiego się po *s*) tobie spodziewać będziemy. = Jako kwiaty różne mają *p*) barwy, tak i z ludzi każdy swój ma zwyczaj i swoje widzi mi się *t*). = Nayszpetniejsza choroba duszy jest ta, która się zowie *u*) łakomstwo. = Człowiek ma *p*) podobieństwo z Bogiem. = Cnoty nawzajem pomoc dawać *w*) sobie zwykły. = Zaszczyt mi to przynosi, że widzę, iż masz staranie o moię sławę. = Jak wielką nienawiść i obrzydzenie we wszystkich wzbudza okrucieństwo tureckiego Sultana, tak wielką łagodność i dobroć innych Monarchów im sławę przynosi i miłość iedna. = Za występki mi to poczytują *x*), że się smucę *y*) nad śmiercią człowieka tak bliskiego. = Wielu z was uważają *z*) to sobie za zaszczyt, coby sobie za hańbę raczy poczytać *aa*) powinni. = Heligabalus tak żył, iż się nieprzyjaciolom na nienawiść,

a przyjaciolom na pośmiewisko wystawił *bb*). = Gdy Pyrus Tarentynom na pomoc do Italii przybył, po *cc*) kilku walkach z Rzymianami, wysłano do niego w poselstwie *dd*) Fabrycyusza; którego on nagrodami i obietnicami na swoją stronę *ee*) przeciągnąć usiłował. Ale Fabrycyuszowi droższém było dobro *ff*) oyczyzny, niż własna korzyść; wzgardził przeto bogactwy. Ta skromnego człowieka cnota przyniosła *gg*) ocalenie *ff*) kraiovi, a iemu sławę. = Barbarzyńskim iest taki *hh*) kray, gdzie ubóstwo i niskość *ii*) rodu poczytują *x*) za hańbę, ślachećstwo zaś i bogactwo za zaszczyt uważają *x*). = W kraju prawdziwie oświeconym *kk*) nie uczciwe ubóstwo, ale źle nabyte *ll*) bogactwa; i nie to, że kto z niskiego *mm*) pochodzi rodu, ale kiedy się niegodnym *nn*) pokazuje zasług przodków swoich, za występki i hańbę poczytywać *x*) zwykli. = Temistokles miał włości swoje kraiovi *kk*) dać w podarunku, aby lud przekonać *oo*), że mu dobro kraiu na sercu leży *pp*), a nie własna korzyść. = Kaius nakupił wiele pięknych rzeczy, które ma ciotce posłać; a nie będąc w stanie *qq*) zapłacenia zaraz, pierścien, który od niéy dostał w darze, dał kupcowi w zastaw. = Trojanom obleżonym od Greków różni Królowie na pomoc przyszli; iednakże ich pomoc ocalenia *ff*) nie przyniosła *gg*) Troi. = Bądź przekonany *rr*), że wielkie miałem *gg*) o to staranie, abym mógł twoim nie-szczęściom zaradzić *ss*); a nawet (czegobym dla siebie nigdy nie był uczynił,) błagałem *tt*) wroga twego, iżby chciał oszczędzać *uu*) twéy cnoty; odpowiedział mi, że dobrym szkodzi, kto złych oszczędza. Tak dalece iest na ciebie zagniewany, iżés go usłuchać *ww*) nie chciał, gdy ci radził, abyś córkę swoją dał iego przyjacielowi w małżeństwo. Ztąd widzisz, że losowi, a nie mnie, łaiać, i jeżeli chcesz, złorzeczyć powinienes. = Nayniebezpieczniejszy iest ród ludzi, którzy drugim zazdroszczą; ci bowiem nie tylko samym osobom *xx*) szkodzić się starają, lecz nawet nie oszczędzają ich sławy. = Twój brat powiada, że tylko dla tego przykładu *yy*) się do nauk, aby zrobić majątek *zz*). To mi się zdaie być powód wcale nie-ślachetny *aaa*); nie bowiem nie masz szpetniejszego, iak frymarzyć naukami. = Dobry chrześcianin błogosławi tym, co mu złorzeczą, i nie gniewa się na tych, którzy mu szkodzić pragną; lecz oyszem stara

się im być pożytecznym *bbb*), i przekonać dobrami sposobami, że nie po ludzku *ccc*) działają.

- a*) carus. *b*) arduus. *c*) salutaris, *e*. *d*) nubere.
e) totum se dedere studio philosophiae. *f*) omnino.
g) vacare, studere. *h*) aptus, idoneus, compositus.
i) obnoxius. *k*) utilis, *e*.
l) praeferre, anteferre, antepone alicui aliquid.
m) Gr. §. 144 i 166. Uw. I. *n*) aptus, accomodatus.
o) przez *is*. Gdyż łacińskie *persona* nie używa się tak pospolicie, iak nasze *osoba*. zob. w Słowniku. Mieć do czynienia z kim, est mihi res cum aliquo.
p) esse. *q*) deesse. *r*) łac. *działania rzeczy, rem gerere*.
s) a. *t*) arbitrium, *u*) nomen est.
w) to i następujące przynosi, masz, wzbudza, iedna, wyrazić przez *esse*. *x*) vertere, ducere, tribuere.
y) dolere aliqua re. *z*) ducere. *aa*) vertere.
bb) przez *esse* lub *feri*.
cc) tutaj lepij przez *post* wyrazić, niż kładź Ablativ. absol., dla mającego stać obok *cum Romanis*. (Gr. §. 204. §. str. 175), a po: z Rzymianami, dodadź: *stoczonych, podług wyżjéy XXII. b. 2.*
dd) łac. *posła*. *ee*) *pars* w liczbie mnogiej.
ff) przez *salus* (całość). *gg*) *esse*. *hh*) *t. i. ten kraj*.
ii) *generis obscuritas*. *kk*) *cultus, eruditus — kraj, civitas, populus*.
ll) *parēre, parare, acquirere; źle, male lub malis artibus*.
mm) zob. wyż. XXVIII. D. n. str. 105. *nn*) *indignus aliqua re*.
oo) *persuadere*. *pp*) *esse*. *qq*) *non sum par*.
rr) *persuade tibi*. *ss*) *mederi*. *tt*) *supplicari; wróg homo alicui infensissimus*. *uu*) *parēre*.
ww) *parēre, obedire*. *xx*) przez *is ipse*, zob. wyżjéy *o*).
yy) *studere*. *zz*) *rem facere*. *aaa*) *perquam illiberalis*.
bbb) *prodesse, ccc*) *inhumane, illiberaliter*.

B. §. 169—174.

Daryusz kazał wybudować 450 woiennych okrętów, i przyłączył *a*) do nich 150 dawnych, a nad tą flotą przelożył *b*) Datysa i Artaferna. = Tymoteusz łączył ze sławą woienną chwałę nauki. = W dobrym mówcy znaydować się *c*) też powinna znaiomość *d*) filozofii. = Przestrogi, które się wpaiają *e*) w umysły młodociane *f*), mocniéy *g*) się ich trzymać zwykły, niż te, które w doyrzalsze *h*). = Scypio Afrykański kiedy się porówna z Annibalem, trudno iest osądzić, czy mu przed Annibalem pierwszeństwo dadź *i*) albo po Annibalu umieścić go wypada *k*). = Praca łatwą

się być wydaie, do którój kto przywykł; dla tego, młodzieńcy, pilnie się do nauk przykładajcie. = Annibal, gdy ieszcze był chłopcem dziewięcioletnim, iuż się w bitwach znajdował *l*); a skoro dowództwo nad woyskiem osiągnął, Rzymianom wydał *m*) wojnę, chcąc państwo rzymskie poddać *n*) pod moc *o*) Kartaginy; lecz gdy im wiele wielkich klęsk zadał *m*) i takiego nabawił *p*) strachu, iż się o stolicę swoją lękać musieli *q*), uległ *r*) nareszcie nie tak pod bronią nieprzyacioł, iak pod zawiścią rodaków. = Barbarzyńskie narody tak zwykły wojować, iż napadaia *s*) na kray, pustoszą *t*) go, palą *u*) domy, i ze zdobyczą do domów wracaią; ieżeli im woysko nieprzyacielskie nie zabieży *w*) i nie wydrze z rąk zdobyczy. = (Gr. §. 171). Cieszę się, że Tytusowi sprzyiasz i masz *x*) staranie o iego dobro; lecz nie masz *y*) się czego o niego obawiać; ten bowiem, któremuś go polecił, tak dba *z*) o niego, iak oyciec zwykł dbać o syna swego. = Wielki ciężar włożyłeś *aa*) na mnie; żadaiać, abym ci dał zapewnienie *bb*), że się łagodnie obchodzić *cc*) będę z synowcem twoim; wszakże ia dla tego, że mu sprziam, przymuszony czasem iestem *dd*) ostro z nim postąpić *ee*); iego bowiem lekkomyślność, gnuśność i inne występki graniczące *ff*) ze zbrodnią tak wielkie są, iż gdyby ie widział najłagodniejszy człowiek, nie byłby wstanie *gg*) utrzymać *hh*) się od gniewu; a coż dopiero ia *ii*), który z trudnością w gniewie miarkować się moję. = W obecném moiém położeniu *kk*) tego tylko nadewszystko *ll*) pragnę, abym nauce *mm*) łacińskiego ięzyka, do którego się dawniemy usilnie przykładał *nn*) i cały prawie czas nańłożył *nn*), chociaź *oo*) iednę godzinę na dzień mógł poświęcać *pp*). = Ariowistus prosił Cezara, aby go nie pozbawiał haraczu, który iako zwycięzca na zwyciężonych nałożył *qq*). = Radziłem się twego brata, czy rozumie, że mi się obawiać czego trzeba ze strony Tytusa; radził mi, abym się go *rr*) wystrzegał, gdyż on iuż nie iednego *ss*) oszukał *qq*). = O com cię wczoray prosił *tt*), nie dla siebiem prosił, ale dla przyjaciela, któremu wiem, że i ty sprzyiasz. = Każdego z nas czeka *uu*) śmierć. O czém chociaź od urodzenia każdy wie, nie wiem z kąd pochodzi *ww*), iż wielu nie tylko się obawia *xx*), ale nawet lękaia śmierci. = Annibal wątpiać *yy*) o swoiemy całości, schronił się do króla

Pruzasza; od którego gdy miał zz) być Rzymianom wydany, dobrowolną śmiercią uprzędził aaa) niewolą. = Ze wszystkich mężów, którzy po odrodzeniu się nauk we Włoszech bbb) wślawili ccc) się umiętnością języka łacińskiego, Muretowi samemu to się dostało w podzięk ddd), iż łatwością pisania, czystością języka, pięknnością stylu eee) nie tylko współczesnych fff) i tych co ggg) przed nim lub po nim pisali, przewyższył hhh); lecz z samym Cyceronem się zrównał. = Nie mam ochoty (nie chce mi się iii)) dziś zdomu wychodzić; a gdybym i miał ochotę, to czas nie pozwala kkk). = Wolno lll) ci przyśdź do mnie, jeżeli masz czas kkk) i ochotę iii). = Jest to pomocnym mmm) dla zdrowia, używać miernych przechadzek. = Sędziowie nie chcieli wydać wyroku nnn) w téj sprawie, przeto iż mówili ooo), że im nie dosyć to jasno ppp), czy obwiniony winnym qqq) iest albo niewinnym. = Cezar z początku wojny domowey pisał do Pompeiusza: że to iest z korzyścią rrr) rzeczy pospolitéy, aby zaniechali sss) wojny; i że on iest do tego gotowym: ponieważ zaś nie był pewien, ppp) czy Pompeiusz przymie iego radę, starał się mu przeciąć tt) dowóz żywności uuu), — i jeżeliby mógł, otoczyć www) go wałem i rowem. = Ariowistus żalił się na Cezara, że mu chce Gallii zabronić xxx), do której on wprzód przyszedł, niżeli kto yyy) z Rzymian. = Tym, których wskazywano na wygnanie zzz), zabrano xxx) wody i ognia. = Dawni Rzymianie na żalobę aaaa) wdziewali białe suknie; teraz iest zwyczaj czarny strój przywdziéwać. = Cezar chcąc zwiedzić bbbb) Brytanią, wprzód nimby się sam na niebezpieczeństwo wystawił cccc), Kaia Woluzena z iednym okrętem wysłał; temu zalecił, aby, gdy do Brytanii przyplynie dddd), położenie mieysc wyba- dał eeee), i o czém się dowie ffff), tego iemu udzielił gggg). Lecz on gdy przybył hhhh) do lądu, nie śmiał wyjść z okrętu i powierzyć się dzikim ludziom; nie wiele przeto Cezarowi mógł donieść.

- a) adjungere, addere, adjicere. b) praeficere, praeponere.
 c) inesse. d) scientia. e) imprimere. f) tener, a. urn. (t. i. deli-
 katny). g) firmiter inhaerere.
 h) dodadź w łacinie: wpataią się, infigere.

- d)* *dadź pierwszeństwo*: praeferre, praeponere, antepone; *po kim umieścić*, postponere. *k)* *przez debere*. *l)* *interesse*.
m) *inferre*. *n)* *subjicere*. *o)* *imperium*. *p)* *incutere alicui alqd.*
q) *zob. wyżéy XVI. e.* *r)* *succumbere*.
s) *incurrere, irrumpere; irruptionem, incursionem facere in fines alicujus.* *t)* *vastitatem inferre*.
u) *ignem subjicere — dom, tectum, aedificium*
w) *occurrere, obviam ire.*
x) *mieć st. consulere; — dobro przez salus albo res, rerum.*
y) *non est, quod. zob. wyżéy XXIV. g.* *z)* *cupere*.
aa) *imponere.* *bb)* *dadź zap., recipere.* *cc)* *lenius tractare aliquem.*
dd) *cogor.* *ee)* *consulere.* *ff)* *affinis, vicinus.* *gg)* *posse.*
hh) *temperare.*
ii) *quid me putas, albo ego ut possim, qui — z trudnościami, a egre; miarkować, moderari.*
hk) *in hoc rerum mearum statu.* *ll)* *potissimum.*
mm) *studium.* *nn)* *incumbere.*
nn) *omne tempus consumere in re.* *oo)* *vel unam saltem h. na dzień, quotidie, singulis diebus.*
pp) *vacare.* *qq)* *imponere: o iako zob. wyżéy XIV. k.*
rr) *caveo mihi ab aliquo.*
ss) *przez multi.* *tt)* *petere.* *uu)* *manere.*
ww) *zazwyczaj się to tłumaczy przez qui fit t. i. iak się staie.*
xx) *timere; lękać się, horrere.*
yy) *desperare; schronić się, se recipere.*
zz) *quum in eo esset; albo: quum esset futurum, ut Romanis traderetur; albo: quum videret fore, ut cet. Tak się zawsze wyraża bierne Futur. periphtr., a nie przez Imiesłów na ndus ze Słowem esse; iak się to błędnie powiedziało w Gramatyce.*
aaa) *antevertere.* *bbb)* *post renatas in Italia literas.*
ccc) *clarere.* *ddd)* *contingere*
eee) *ięzyk i styl po łac. oratio albo sermo. Połączy się więc: puritas et elegantia sermonis.*
fff) *aequales (nb. coaevi, i coetanei nie są łacińskie wyrazy).*
ggg) *quique vel ante eum, vel post cet.*
hhh) *antecedere, antere, antevertere.* *ii)* *libet.*
kkk) *vacat.* *lll)* *licet.* *mmm)* *conducit.*
nnn) *sententiam ferre.*
ooo) *Quod dicerent. (Uważaymy tu na używanie Trybu łączącego w podobnych zdaniach; które się żadném prawidłem usprawiedliwić nie da, i tylko zwyczajowi przypisać się musi).*
ppp) *liquet; albo liquido constat.*
qqq) *noxius — innoxius; lepiéy p. culpae affinis esse, i culpa vacare.* *rrr)* *interest, expedit.*
sss) *discedere ab armis, a bello.* *ttt)* *intercludere.*
uuu) *commeatus (dow. żywn.).* *www)* *circumdare.*
xxx) *interdicere.* *yyy)* *quisquam.* *zzz)* *in exilium mittere.*
aaaa) *in luctu.* *bbbb)* *adire.* *ccc)* *objicere.* *ddd)* *appellere.*
eeee) *perspicere, explorare locorum naturam, situm.*
fff) *rescire alqd.* *ggg)* *communicare.* *hhh)* *applicare navem.*

XXX.

Przykłady na Składnię Przypadku czwartego i piątego (Cz. III. R. 8. §. 175—184).

A. §. 175—179.

Annibal pierwszy otworzył sobie drogę przez bezdrożne Alpy. = Różność zdań i mów ludzkich bawi starca. = Zazdrościcy nienawidzą cudzą zasługę i majątek. = Mówią, że indyjskie węże potrafią połknąć całego ielenia i byka. = Dawni Grecy i Rzymianie czcili wielu bogów; a Syryczykowie ryby. = Dawne ludy Italii wydawały a) sobie bezustannie wojny i nawzajem pustoszyły swoje grunta; ale ie wszystkie powoli b) Rzymianie podbili i zrobili iedno państwo włoskie c). = Ty, któryś dawniey dosyć nędzne prowadził d) życie, teraz pędzisz bardzo przyjemne. = Maryusz, który wiele chwalebnych zdziałał e) czynów i zwycięstwami swemi oyczyznę prawie od zguby ocalił f); zbytnią żądzą zaszczytów i zemsty chciwością prawie g) ią do zguby przywiódł. = Dziwny dziś miałem h) sen; śniło mi się, że m światną iadł i) wieczerzą, i między innemi wielu potrawami postawiono k) gołąbki, które pachnęły l) rybami, a smakowały m) iak cielęcina; i że m potém wyszedłszy z pokoju, przechodził się nad brzegiem rzeki, która była wystąpiła n) z koryta swego; gdy iedną razą o) byk niezmiernym pędem do mnie biegnie p) i rogami bodzie. Ja widząc, że śmierci uniknąć nie mogę i gotowy ią ponieść q), o tém tylko myślałem, aby, nimby dusza z ciała wyszła r), pojednać się s) z Bogiem. Lecz gdy mnie wół uderzeniem silném t) na ziemię powalił u), obudziłem się, i poznałem, że to był sen: z czego m w) się mocno ucieszył i Bogu wszechmocnemu dzięki za to w) złożył. To mi się dziś marzyło h), i wiele innych rzeczy tego rodzaju x), o których nie warto wspominać y), ani ich też nie pamiętam z); bo razem ze snem zniknęły. = Cezar dowiedziawszy się, że Germanowie Ren przechodzą aa) i łącznie z Gallami na Rzymian napadają bb), postanowił także za Ren się przeprowadzić aa) z wojskiem i na niego napaść bb). = Sekwana płynie cc) przez srodek Paryża. = Wisła płynie dd) przez wiele krain polskich i około wielu miast, nim wpada ee) w morze.

Wojsko rzymskie w marszu dzielono na trzy części. Ci, co szli *) przed drugimi, zwali się przednią strażą *ff*); ci, co po nich *gg*), średnią *hh*); nareszcie tych, którzy wszystkich zasłaniali *ii*), z tyłu, zwano ostatnimi *kk*), albo tylną strażą *ll*). = Odważny jest, który z nieustraszonym umysłem *mm*) podeymuie *nn*) niebezpieczeństwo, kiedy trzeba; ale kto się na nie wystawia bez potrzeby *oo*), tegoby raczćy iunakiem *pp*) i zuchwiałym *qq*) nazwać wypadało, niż odważnym i śmiałym *rr*). = Gdybym był chciał dostać *nn*) się do Króla, trzebaby mi było przeskoczyć przez tłum, który go był otoczył *ss*). = Żadna sztuka naturze wyrównać nie potrafi. = Za wojskami dawnych Germanów zwykły były iść *tt*) żony i dzieci. = Piękność stylu Cyncerona wielu i dawnych i nowszych *uu*) pisarzy łacińskich naśladowało *tt*); ale samemu *ww*) tylko Muretowowi udało *xx*) się doysść *yy*) do tćy doskonałości *zz*), iż o nim sądzą *aaa*), że wyrównał Cynceronowi w sztuce pisania po łacinie. = Ariowistus pobity w potyczce *bbb*), szybkości konia to był winien, iż śmierci lub niewoli uniknął; iędzcy bowiem rzymscy, którzy za nim w pogon się pęcili *ccc*), chociaż go z największą prędkością ścigali *ddd*), i kilka razy go prawie rękami chwytąc się zdawali, dogonić iednak nie mogli. = Zbrodnie niegodziwe prędzćy czy późnićy należna kara spotyka *eee*). = Niektórzy ludzie ubiegają *fff*) się za bogactwami, iak gdyby wiecznie żyć mieli na świecie. = Bratu memu każe stryć codziennie do siebie przychodzić, mnie raz na zawsze zakazano bywać u niego. = Brat mój, chociaż mu w wykonaniu zamiaru przyjaciele dopomagali, odiazdu swego iednak przed oycem ukryć, i nagany iego uniknąć nie był w stanie. = Nie wszystko wszystkim przystoi, ani też nawzajem *ggg*), co iednemu nie przystoi, o tćm należy sądzić *aaa*), że jest nieprzystoynćm *hhh*) dla wszystkich. Nie przystoi na przykład *iii*) na mćżczyznć zbyć wiele *kkk*) czasu łożyc *lll*) na stroienie ciała, kobietom iednakże rzadko to poczytują *mmm*) za wadć. = Są niektóre miny i gesta *nnn*), które nieprzystoynć *hhh*) są dla mowcy, ale aktorowi przystoią. = Bardzo mi miło *ooo*) przechadzać się po wolnćm powietrzu w lecie, i czytać wiersze Homera. = Dobremu obywatelowi roskosz to przynosi *ooo*), że może być pożytecznym oyczynie. = Nie tajno *ppp*) mi, że cnotć nad bogactwami

Non latet una virtutem divitiis anteponebam esse quamquam

ctwa przekładać należy; chociaż i bogactwy nie potrzeba qqg) gardzić, ale ich rozumnie używać.

- a) inferre. b) deinceps. c) civitas Italiae.
d) agere, degere vitam. e) facere — czyni, facinus.
f) vindicare. g) prope, paene. h) somniare.
i) coenare. k) apponere. l) redolere. m) sapere, resipere;
n) alveum excedere; super ripas effundi; extra ripas effluere.
o) subito; repente; lub przez ecce (patrz oto!).
p) ferri in aliquem. q) subire. r) excedere.
s) numen divinum precibus placare; delictorum veniam a Deo impetrare. t) validus ictus.
u) prosternere. w) zob. Gr. §. 176, 5. x) zob. tamże, 6.
y) quorum meminisse operae (pretium) non est.
z) memoria tenere. aa) transire, transgredi.
bb) adiri, aggredi, invadere.
cc) interfluere; — środek przez Przymiotnik medius, a, um.
I tak zawsze, gdzie tyle znaczy co wśród a nie sam środek.
dd) praeterfluere. ee) influere.
o) anteire, praegredi. ff) primum agmen. gg) sequi.
hh) medium agmen.
ii) tueri, claudere; albo p. praesidio esse alicui.
kk) novissimi. ll) agmen extremum.
mm) animo intrepido. nn) adire.
oo) se obicere discrimini etsi res non postulat. albo nulla re cogente; także temere, non necessario.
pp) ferox, stolide auidax. qq) temerarius.
rr) fortis et confidens. ss) circumdare. tt) sequi.
uu) recens. ww) zob. wyżey V. a. xx) contingit.
yy) assequi. zz) perfectio, praestantia.
aaa) zob. wyżey XXV. a. bbb) w łac. potyczką.
ccc) w pog. się puścić, insequi, persequi, consectari.
ddd) celeritate paene incredibili instare alicui; albo ad celeritatem sibi nihil reliqui facere. eee) consequi.
fff) sectari. ggg) contra. hhh) dedecet.
iii) exempli causa, gratia; verbi causa, gratia.
kkk) nimium. ll) consumere tempus in re.
mmm) vertere, ducere, tubuere.
nnn) motus corporis et gestus. ooo) delectat, juvat.
ppp) latet, fugit, praeterit. qqg) oportet.

B. §. 180 — 184.

Cezar po zwyciężeniu Pompeiusza wiecznym się Dyktatorem zrobił. = Nerwa okazał a) się sprawiedliwym i łaskawym dla ludu. = Egipt miał Korneliusza Galla pierwszym rządcą b) rzymskim. = Rzymianie Cyserona oycem oyczyzny nazwali. Jego na seymie elekcyjnym c) cały lud iednogłośnie Konsulem

obrał. = Zdaiesz się tego człowieka mieć za skąpego. = Jan Zamoyski sprowadził d) z Włoch, gdzie pod ten czas e) nauki kwitnęły, synowi swemu Sygoniusza na nauczyciela, aby go w greckiey i łacińskiej literaturze wyćwiczył f). = Szczęście nie tylko samo iest ślepe, ale i tych ślepyimi robi, którym sprzyia. = Cezar Oktawiusza testamentem zrobił g) dziedzicem swoim. = Serwiusz Tulliusz obie swoje córki synom Tarkwiniusza dał za żony. = Nie miałem żadnego pomocnika w moim zamiarze h). = Brata twego przybrałem i) sobie za towarzysza podróży, gdy mnie oyciec wysłał do Warszawy, do ciotki, abym ją prosił o zboże dla pogorzalców k). = Rzymianie wysłali do Kartaginy posłów, którzyby i o wiele innych rzeczy, i szczególniéy l) o to zapytali senatu m), czy z ich rozkazu n) Annibal woysko do Saguntu przeprowadził, i, iak grozi, do Italii przeprowadzić zamysła o); i aby się od nich domagali wydania p) Annibala. Wtenczas iuż Kartagińczykowie dłużéy ukrywać nie mogli przed Rzymianami zamiaru swego, ale ich o wszystkiém zawiadomić q) musieli. Natenczas poseł rzymski „nie myślście, rzekł, iż nas tu przysłano, abyśmy o pokóy was prosili, lecz abyśmy wypowiedzieli wojnę, i w tém was przestrzegli r), że nie poprzestaną s) Rzymianie wojny, dopóki dumna Kartagina nie uzna ich panowania nad sobą: nie zbywa t) nam bowiem na bitném woysku wyćwiczoném w potyczkach, ani u) na wodzach, których zdaie się, że sam Mars wyuczył w) sztuki woienney.“ = Naypierwszych początków x) matki zwykły uczyć y) dzieci swoje; w tych zaś naukach, które do wyższéy oświaty należą, ćwiczą ich nauczyciele. = Annibal przy obleganiu Saguntu w udo został postrzelony. z). = Nim cię zacznę uczyć y) sztuki pisania po łacinie; trzeba cię wprzód oduczyć aa) wielu rzeczy, którycheś się przewrotnie nauczył. = Arabowie mają mieć cienkie, ale na cztery łokcie długie pałasze. = Mój brat stawia na wsi dom na 20 stóp długi, na 15 szeroki i 10 wysoki. = Lekarze mniemają, że nie dłużéy iak 7 godzin spać należy. = Król macedoński wystawił wieżę na 50 stóp wysoką. = Niewielu ludzi są w stanie 5 albo 6 dni głód wytrzymać. = Polacy w 10tym wieku po narodzeniu Chrystusa poprzestali bałwochwalstwa bb) i wiareę chrześciańską przyieli cc); w roku 965 ochrzczony dd) został. Xiażę ich Mieczy-

ślów; lecz dopiero we 30 lat późniéj rozkrzewiła się wiara *ee*) w całym kraiu, iuż po śmierci Mieczysława, albo nie wiele lat przed jego zgonem. = Następca jego Bolesław w siedm lat po objęciu panowania Polskę wyniósł do rzędu *ff*) królestw, to jest roku od *gg*) nar. Chr. 1000, a od *hh*) wprowadzenia wiary do Polski 35. We dwadzieścia pięć lat późniéj umarł, panowawszy lat 32. Polska rok cały po nim nosiła żalobę *ii*). = W kilka miesięcy potém Mieczysław syn jego nastąpił *kk*) na królestwo; który w ciągu dziewięciu lat panowania swego *ll*) nic prawie nie uczynił, coby jego oycy było godne. Zszedł ze świata r. 1034 d. 15. Marca: na kilka miesięcy przed śmiercią *mm*) miał wpaść w szalenstwo *nn*). = Gdym trzy miesiące temu przejeżdżał konno koło doliny *oo*), która nie więcéj iak 3000 kroków odległa jest *pp*) od miasta, i od niéj może na 100 kroków był oddalony *qq*), dały *rr*) mi się słyszeć ięki człowieka podobne do tych, iakie zwykli wydawać ludzie ze śmiercią się pasujący *ss*). Gdym na chwilę stanął *tt*), te dosłyszałem *uu*) słowa: „o ia nędzny! o ia nieszczęśliwy! ach, co za okrucieństwo ludzi! o oycze, oycze, i wy kochane siostry! na wieki z wami pożegnać się muszę *www*). Żegnam *xx*) was, uciechy życia; żegnam, nadzieie moje; żegnam cię, słońce!“ i inne *yy*) podobne rzeczy, które we mnie litość i trwogę wzbudziły *zz*). Spiawszy ostrogami konia *aaa*), w mgnieniu oka *bbb*) stanąłem w mieyscu, z kąd głos wychodził, aby *ccc*) nieść pomoc nieszczęśliwemu; ale obawę i litość w śmiech zamienić musiałem, w owym nieszczęśliwym umierającym *eee*) spostrzegłszy *ddd*) aktora uczącego się roli *fff*).

a) praebere se. b) tu *proconsul*.

c) *comitiis consularia* (bo tu mowa o seymie na wybranie Konsula. Gdyby szło o wybór Pretora, byłyby *Com. praetoria* i t. d.).

d) *accire*.

e) *tum; także tum temporis, lub tum maxime* (t. i. właśnie wtenczas). f) *edocere, erudire*.

g) *facere, instituere, scribere*. h) łac. *mego zamiaru*.

i) *adscisco*.

h) *ii, qui incendio amiserunt sua; incendio ad inopiam redacti; quos incendium fortunis privavit*.

l) *praecipue*.

m) *senatus, senatores, (o rzymskim senacie także) patres*.

- n*) meo jussu; me jubente, me auctore;
o) parare; przeprawić trajicere. *p*) deditio;
q) edocere; musiéc *p. cogi.* *r*) admonere.
s) arma ponere, ab armis discedere, bellandi finem facere; a dopóki priusquam, które rozłączyć trzeba podług Gr. §. 236, Uw. 1.
z) deesse; a za *non* lepiéy *neque*; iak to lubią Łacinicy na początku zdań, osobliwie gdy enim następuje.
u) dla dobitności powtórzyć: *non desunt.*
m) erudire, edocere.
x) prima literarum elementa: a nauki, które do w. ośw. należą, studia humanitatis; st., artes, quae ad humanitatem pertinent.
y) docere, erudire, imbuere, instruere. Wyrazić to zdanie biernie.
z) vulnerare; sagitta trajicere, icere.
aa) dedocere; wiele rzeczy, multa (neutr. plur.).
bb) deserere falsorum numinum cultum,
cc) doctrinam Christi amplecti.
dd) in coetum christianorum recipi solemni ritu; initiari sacris christianis; solemni ritu lustrari, perfundi aqua sacra. (baptizare tylko w kościelnéy łacinie było używane).
ee) cognitio veri Dei, albo doctrina Christi ad omnes alicujus terrae incolae permanat, in universo imperio propagatur; omnis populus Christum verum Deum agnoscit.
ff) ad regni dignitatem evehere; regni titulo ornare, augere; — obić pan. imperio potiri, rerum potiri.
gg) post.
hh) przez postquam — Poloni in Christianorum coetu haberi coeperunt.
ii) po którego śmierci Polacy żałobę nosili, (veste, ęktu lugubri uti): albo przez — lugere mortem alicujus.
kk) regnum capessere, regem fieri.
ll) przez: quibus (sc. annis) regnavit. *mm*) mori.
nn) mentis errore affici. *oo*) equo praeterire locum.
pp) distare. *qq*) abesse.
rr) accedit ad aures meas gemitus; exaudiuntur mihi (Gr. §. 169, a) miserabiles voces.
ss) conflictari morte.
tt) aliquantulum, aliquantisper, paulisper manere, subsistere.
uu) auribus accipere. *ww*) aeternum valedicere.
xx) valete mihi. *yy*) et hoc genus alia.
zz) misericordiam movere, timorem incutere.
aaa) subdere equo calcaria; equum calcaribus concitare.
bbb) momento temporis; continuo; repente devehit aliquo.
ccc) opuścić, a nieść położyć w Part. fut. act.
ddd) gdym spostrzegł, że ów n.
eee) moribundus (iako Imiesłów bez znaczenia czasu. Podobnie praedabundus, errabundus, furibundus, mirabundus, laetabundus i. t. d.).
fff) artifex scenicus se ad partes agendas exercens.

XXXI.

Przykłady na składnię Przypadku szóstego
(Rozdz. X. §. 158—191) §. 185—188.

A. §. 185—188.

Niegodziwi to są ludzie, którzy tylko z boiaźni (s. dla boi.) kary nie grzeszą, a nie przez przywiązanie do cnoty. = Ten człowiek i dla powagi i dla wieku w wielkiem u wszystkich jest poszanowaniu a). = Miasto i murami i załogą bezpieczne, czasem dla niedostatku b) żywności poddać się musi nieprzyjacielowi. = Każdy zwierz opatrzony jest bronią, aby się nią c) od napaści zasłaniał: i tak wilk uderza d) na nieprzyaciół zębami, wół rogami, koń kopytem, kogut dziobem. = Ryby łapią się albo na wętękę e) albo w sieci. = Miasta oblężone albo się szturmem f) dobywają, albo głodem przymuszają do poddania się g). = Nauką żywi się umysł, iak ciało strawą. = Alexander z małym wojskiem przyszedł do Persyi h), ale jego męstwem i wytrwałością ogromne kraie podbił i). = Jakom się smucił z występku k) twego, tak cieszę z poprawy. = Z wielkim żalem dowiedziałem l) się o twoim, a raczemy o wspólnym wszystkich nas nieszczęściu z listu (łac. przez list), któryś pod wieczór napisał, a który mnie o północy oddanym został; przed świtem ieszcze wyjechałem do wojska, abym ci z niem c) na pomoc przyszedł; i koło południa spodziewam się być w mieście, aby się z tobą naradzić m) o sposobie dalszego prowadzenia wojny. Ze wschodu pomyślniejsze n) wiadomości nadeszły; nasz wódz wyгнаł o) z miasta nieprzyaciół, a przysłane z Gallii od Atrebatów posiłki pobił na głowę p) = W trzecim miesiącu od czasu przybycia mego do was zachorowałem ciężko q). = Pyrus zwyciężył Rzymian za pomocą r) słoniów, których się bali. = Nayhamiebniejsza to jest strata, którą się ponosi s) z niedbalstwem albo przez głupstwo. = Król Bitynii Nikomedes testamentem lud rzymski dziedzicem swoim uczynił. = Cymon wielu umarłych biedaków swoim kosztem pogrzebać kazał. = Twój brat obiecał do nas przyjechać z żoną i dziećmi; przysłał nam dwa małe wizerunki t); jeden Cezara Alexandra zrobiony z marmuru, drugi króla saskie-

go lany z żelaza *u*). Wylew wody *w*) to sprawił, iż chociaż wieś jego od naszey tylko *na* 5 mil iest odległa, dopiero *x*) trzeciego dnia po wysłaniu list nam oddano. Wizerunek Alexandra kosztowniejszy iest, niż Fryderyka, bo sztuczniéy od niego zrobiony *y*) i złotem ozdobiony; ale Fryderyk trafiony lepiéy, niż Alexander. I nie dziw: łatwiéy bowiem kunsztmistrz oddadź *aa*) mógl starego Fryderyka, niż Alexandra daleko młodszego. Zdaie nam się iednak, że nogi i za grube i za długie mu zrobił. = Nie masz nic droższego nad czas; albowiem ani złotem ani srebrem okupić go nie podobna; nic nie ma požądańszego, i ak mądrość, albowiem mędrzec łatwo się obeysć *bb*) może bez roskoszy, którą nierostropni *cc*) wyzéy cenią niż *cnotę*: nic wreszcie nie masz piękniejszego i godniejszego kochania *dd*) iak *cnota*; ona bowiem sama ludzi uszczęśliwia. Jednakże często los więcéy dowozi nie niż mądrość i *cnota*. = Strzeżcie się podeyrzenia o niewdzięczność *ee*), nad którą nie podobna nic szkaradniejszego pomyśleć. = Katylna, nad którego nie można było znaleśdź niegodziwszego człeka, nie wahał *ff*) się starać o konsulat; a gdy go odpalono *gg*), pokazał, że więcéy u niego znaczyły osobiste korzyści *hh*) niż oycyzna i dobro obywateli. = Ułożyłem był *ii*) sobie dłuższy niż za zwyczaj list dziś do ciebie napisać; a tymczasem podobno *kk*) krótszy niż wszystkie dotąd pisane posłę. Wczoray albowiem późniéy niż zwykle spać poszedłem, i dla tego *ll*) się dzisiay cokolwiek późniéy obudził, niż zwykłem; a stryi któremuśmy list oddadź mieli, niespodziewanie prędko odieżdża. = Twój list ostatni niewymownie *mm*) mi był przyjemny; ale mi się zdaie *nn*), że mnie w nim nad słuszność chwalisz; im bardziéy bowiem usiluię *oo*) wyrównać Ci *w sztuce* pisania ięzykiem łacińskim, tém bardziéy poznaię *pp*), że daleko iestem w tém posledniejszym *qq*) od Ciebie. Będę się iednak starał *rr*) przekonać Cię, że twoie pochwały nie wznieciły we mnie próżności *ss*), ale powiększyły usilność. = Człowiek, który Ci *w przeszłym* *tt*) miesiącu (którego dnia, nie pamiętam) ode mnie list oddał, miał mi *w kilka dni* twój odpis dostawić *uu*): alem się dowiedział, że dopiero *x*) za 3 miesiące powróci.

- a) honor; veneratio. b) inopia commeatus. c) Gr. §. 211., 12.
d) petere (Gr. §. 171). e) hamus; sić, rete. f) vis.
g) deditio. h) Persis, idis (nb. nie Persia); fines Persarum.
i) expugnare, in potestatem suam redigere — *kray*, terra.
k) delictum — poprawa, correctio. l) comperire aliquid.
m) colloqui, communicare cum aliquo; — sposób, ratio.
n) laetus affertur nuntius. o) expellere, ejicere.
p) magna clade afficere, magno proelio fundere.
q) in gravem morbum incidere. r) (opes), is.
s) capere detrimentum, accipere incommodam.
t) simulacrum. u) z lanego (fusillis) żelaza.
w) aquarum proluvies.
x) demum — ale na początku stać nie może.
y) major ars est adhibita in aliqua re facienda; albo dosłownie.
z) ad vivum exprimere.
aa) effingere; — stary, provecta aetate. bb) carere.
cc) stultus, dd) godny k., amabilis. ee) animus ingratus.
ff) dubitare; starać się o co, petere aliquid.
gg) repulsam ferre.
hh) privatum commodum; — dobro, salus. ii) statuere.
kk) et tamen nescio, an.
ll) w łac. dodadź: do zawiezienia (perferre).
mm) supra quam dici potest; — przyjemny, jucundus.
nn) zdaie mi się, wyrazi się, iak wimy, osobiście, i będzie
Słowem głównem; a następujące zdanie zależne położyć
biernie: — nad słusność, plus just o, plus aequo.
oo) laborare, niti: operam dare, ut cet. — w sztuce, łac.
sztuką; — ięzykiem ł., latine.
pp) intelligere, perspicere.
qq) multis partibus inferior. rr) operam dare, ut cet.
ss) waniecić w kim pr., inflare animum alicujus; — usil-
ność, industria; powiększyć, augere — ale wyrazić to
biernie.
tt) proxime elapsus; superior — zdanie wyrazić biernie,
uu) afferre.

B. §. 189—191.

Żałować trzeba, iż wielu tak przewrotnie używa-
ią swoich bogactw, sił ciała, a nawet a) talentów b),
iż się zdaie, że ich nie używają, ale nadużywają. =
Dyoklecyan miał c) oycą niskiego urodzenia; ale się
nigdy nie wstydział swego rodu d). = Nie dziwię się
wcale, iżeś w tak krótkim czasie tak znaczny ee) w łac-
cińskim ięzyku zrobił postęp, mając e) za Nauczyciela
męża tak biegłego f) w łacinie, i który zdaie się, że
właśnie do uczenia iest stworzony g). = List twój
ostatni takie mi ukontentowanie h) sprawił, iżem się
nasyć nie mógł czytaniem. = Cieszę się mocno i),
że cię wzięła k) ochota opuścić miasto i powrócić do

zatrudnień wiejskich *l*); to właściwie *m*) jest miejsce, gdzie człowiek rozumny na małym przestając *n*), kosztować może błogiego i spokojnego życia. = W północnej Ameryce znajdują się jeszcze ludzie tak dzicy, iż iedzą *o*) mięso zabitych nieprzyjaciół. = Annibal ufny *p*) w odwagę żołnierzy i swój talent wojskowy *q*) przeszedł przez Alpy, i wojnę wydał Rzymianom; a wiele odniósłszy zwycięstw, nie przestając *n*) na tém, usiłował miasto Rzym opanować *r*): mawiał *s*) bowiem, że wtenczas dopiero dopełni *t*) powinności swojej, kiedy Rzym zrobi Kartaginie hołdującym *u*). Był to zamiar godny męża tak wielkiego; nie był iednakże tak szczęśliwym *w*), aby cel życzeń swoich osiągnął *x*); owszem ieszcze *y*) nim zszedł ze świata, własną oyczyznę zburzoną widział. = Kto się cieszy z nieszczęścia drugich, albo chlubi z swoich niecnót *z*), ten zdaie się, że nie ma najmniejszego wstydu w oczach *aa*). = Juliusz Cezar godniejszym był od wszystkich innych, którzy się ubiegali o najwyższą władzę *bb*), panować nad Rzymianami; albowiem *cc*) i mądrością i chwałą dzieł swoich *dd*) i pomiarkowaniem wszystkich przewyższał; nie długo iednak cieszył *ee*) się najwyższą władzą. = Scypiona, gdy dopiero miał lat 27, uczcił lud rzymski najwyższym zaszczytem; bo ufny w iego cnotę, rozumiał, że na nim iednym polega całość państwa. = Gdyśmy sprawiwszy *t*) interes, z którym nas posłano, i ucieszeni z pomyślnego wypadku *gg*), wracali do domu; napotkaliśmy *hh*) starca, który, oparty *ii*) na kiuu, wolnym ku nam postępował *kk*) krokiem; a gdy się do nas zbliżył *ll*), niespodzianie na nas uderzył *mm*), i towarzysza mego silnym uderzeniem powalił na ziemię; i mnie, aczkolwiek wszelkimi siłami opierającego się, byłby także wywrócił, gdyby towarzysz korzystając *ee*) z podanej sposobności, gdyśmy się szamotali z sobą *nn*), nie był go uiał za nogi, których szarpnięciem obu nas wywrócił *oo*). Wtenczas ów mniemany starzec *pp*) widząc, że dwom nie sprostą *qq*), dopuściwszy się występku *rr*), zasługującego *ss*) na najostrzejszą karę, uciekać zaczął *tt*); a przy szybkim biegu *uu*) prędko zniknął nam z oczu *ww*), niżemy przyszedłszy do siebie *xx*) w pogon się puścić mogli *yy*), aby go schwytać *zz*). Nie wiem, czy umyślnie *aaa*) na nas się zasadził *bbb*) i tam cza-

tował ccc); nie wiem, czy nas z pieniędzy tylko obrać qqq), albo też życia chciał pozbawić; to tylko wiem, iż nam strachu napędził ddd), od którego teraz ieszcze uwolnieni nie jesteśmy; chociaż pozbywszy się t) niebezpieczeństwa, i od obawy powinniśmy być wolni. = Człowiek obfitujący we wszystko, jeżeli nie jest wolny od winy, jeżeli mu zbywa na cności, nie może być szczęśliwym: albowiem nie może być wolnym od niepokoioów; cnoty koniecznie potrzeba do szczęśliwego życia; kto tę posiada, łatwo się bez tych dóbr obejdzie, z których go zła przygoda obrać zdoła, iak wiatr z liści drzewa obnaża eee). = Co dzieiopisowie podają niepodobne fff) do prawdy, to jest niegodne wiary. = Piszą, iż Cesarz August zamysłał o złożeniu naywyższej władzy; obawiając się, aby go to samo nie spotkało ggg), co Cezara hhh): ale go od téy obawy iii) uwolnili przyjaciele. = Bezbożny to jest człowiek, co to życie, w którym go Bóg umieścić iakoby na iakiem stanowisku, opuszcza kkk), nie czekając aż ll) duszy z wolą Boga godzić się będzie wyiśdź z ciała, iakoby z doczesnego mieszkania mmm). Łatwo więc poymiesz, iakiego mnie smutku nabawił nnn) twój list, w którym mi doniosłeś ooo), że nasz przyjaciel sprzykrzywşy sobie życie ppp), sam ie sobie odebrał qqq), a to ieszcze rrr) obfitujący sss) we wszystko, co może człowiekowi życie uprzyjemnić tt). Jestem w wielkiem uuu) oczekiwaniu dowiedzenia się www) o wszystkich okolicznościach, któreby, jeżeli nie usprawiedliwić ten krok xxx) (co być żadną miarą nie może), to przynajmniej yyy) szkaradność zbrodni zmniejszyć były w stanie. = Jako słońce swemi promieniami wszystko napełnia, tak cnota wszędzie znaleźć może przystęp zzz).

a) atque etiam. b) facultas ingenii.

c) uti; niskiego ur.: zob. wyżéy XXVIII, n. d) origo.

ee) tam magnus, tantus.

e) uti. Ale zob. wyżéy XXI, 2, hh.

f) sermonis latini peritissimus.

g) natus factusque ad aliquid.

h) przez delectari; czytanie, lectio. i) valde laetari.

k) capit me cupido alicujus rei. — Ale Gerundium Słowa relinquere nie należy tu zamieniać na Gerundivum, aby odpowiadało Gerundium Słowa reverti, które się zamienić nie da.

- l) opus rusticum. m) vere, duntaxat, nimirum.
 n) (paucis, parvo) contentus. o) vesci.
 p) fretus; odwaga, virtus.
 q) ingenium bello aptum; rei militaris scientia, peritia.
 r) potiri, — usiłować, conari, velle.
 s) dicitare; albo jactare (łączyć w to wyobrażenie chępliwości).
 t) defungi, u) vectigālis, stipendarius.
 w) contingit mihi esse tam felici (zob. Gr. §. 128. II.), ut cet.
 x) potiri; — cel życzeń, votum.
 y) quin imo, etiam, contra; z e y ś d ź z e ś w i a t a, e v i t a a b i r e ;
 w ł a s n y p. s u u s, — — z) vitium.
 aa) że złożył (deponere) wszelki (omnis) wstyd.
 bb) principatum appetere, affectare; captare.
 cc) quippe qui, ut qui (jako ten, który i t. d.).
 dd) res gestae; swoich, opuścić, albo wyrazić przez a se (nie
 suus) dla Imiesłowu gestae.
 ee) gaudere, frui. ff) dla którego (z causa, gratia).
 gg) prosper exitus. hh) incidere in aliquem. ii) niti.
 kk) ferri, ire, procedere lento gradu.
 ll) accedere propius ad aliquem.
 mm) ex improvise adoriri alqm; in eum, nil tale metuentem,
 subito facere impetum.
 nn) luctari, viribus contendere inter se. (nb. zob. Gr. §. 208).
 oo) complecti pedes alcjs, iisque subductis prosternere alqm.
 pp) homo nequam, qui veste senis occultaverat fraudem; simu-
 latus senex.
 qq) impar, non par; albo: meae vires non sufficiunt duobus.
 rr) facinus, scelus, maleficium in se admittere.
 ss) dignus. tt) in fugam se dare, conjicere; fugam capessere.
 uu) celeritate adhibita. Ale można to zdanie z poprzedzającym
 złączyć: adeoque praecipitem sese mandavit fugae, ut cet.
 ww) evolare e conspectu, se subducere oculis, evanescere ex ocu-
 lis (zob. Gr. §. 119. 2).
 xx) animum recipere. yy) insequi fugientem.
 zz) potiri; a za osobę położyć corpus alcjs.
 aaa) consulto, de industria, dedita opera (Abl.).
 bbb) insidiari alicui. ccc) adventum captare. Ale to można o-
 puścić, bo czatować już jest zawarte w insidiari.
 ddd) incutere metum, terrorem.
 eee) viduare, spoliare, privare.
 fff) przez abhorreo a... o co i to zob. wyżéy VI. 2, a.
 ggg) accidere. hhh) rozumie się spotkało; które się w pol-
 skiém nie powtarza, ale się z poprzedzającego zdania doro-
 zumiéwa: w łacinie iednak położyć się musi osobno w tém
 zdaniu; bo będąc czynnością dawniejszą, niż jest spotkało
 poprzedzającego zdania, wyrazi się też przez odmienną formę
 t. i. Plusquamperf. (jako Praeterit, in Praeter).
 iii) tutaj: cura. kkk) decedere loco. ll) dum.
 mmm) docz. m., hospitium, devesorium.
 nnn) afficere aliqua re. ooo) significare.
 ppp) taedio vitae albo vivendi capi: także pertaesus z z lub
 4. Przypadkiem.
 qqq) privare aliqua re.

rrr) a to jeszcze wyraża Łacinik zawsze przez *atque* z Zaimkiem *is*, czasem *hic*; który się zgadza z tym Rzeczownikiem, do którego następujący Przymiotnik należy (tutaj obfitujący).

ttt) *jucundum reddere aliquid. uuu) plenus sum.*

www) *cognoscere*; — *okol.*, *res singulae*, albo *singula quaeque.*

xxx) przez *facinus*.

yyy) *teżeli nie*; — to przynajmniej — zob. wyżej XIV. 5. 6.

zzz) *łac. znikąd (nullo loco) nie bywa wyłączana (excludere.)*

Słowniczek polsko-łaciński
do zadań Części pierwszėj. VI — XX.

VI. 4—4.

A. Rzeczowniki.

1.

- Oyciec; pater, tris
matka; mater
powinność; officium
syn; filius, ii
5. córka; filia *)
nauczyciel; praeceptor, ōris
rzecz; res, rei
Bóg; Deus, ei
życie; vita
10. słońce; sol, solis
księżyc; luna
gwiazda; sidus, ěris
ziemia; terra
człowiek; homo, ĩnis
15. zwierz; animal, ālis
rozum; ratio, ōnis
uczestnik; particeps, ĩpis
znaiomość; cognitio, ōnis
nauka; doctrīna
20. historia; historia
matematyka; mathĕsis, Gen.
sis i sĕos
geografia; geographia

zwierzętopismo; zoologia
książka; liber, bri
25. język; (w właściwem zna-
czeniu) lingua; (w znacze-
niu mowa) lingua lub ser-
mo, ōnis. (Tutaj wziąć
sermo, a po pożytek lingua.)
pożytek; utilitas, ātis
przestroga; praeceptum
umysł; animus, i

2.

- Xerxes, is
30. Król; rex, regis
Pers; Persa, ae
Grek; Graecus, ĩ
wiatr północny; aquillo, ōnis;
albo Borĕas, eae
czas; tempus, ōris
35. zima; hiems, ěmis
Wista; Vistŭla
rzeka; fluvius, ii; flumen;
ĩnis; amnis, is
Sląsk; Silesia
morze; mare, is

*) Samo zakończenie a bez przydania drugiego przyp; ozna-
czać będzie Rzeczownik deklin. pierwszėj.

40. *pisarz*; seriba
drzewo; arbor, ōris; (*do opa-
 tu*) lignum
wielkość; magnitūdo, ĩnis
gałąź; ramus, i
pięknosć; pulchritūdo, ĩnis;
 venustas, ātis
45. *liść*; folium
wół; bos, bovis
róg; cornu
początek; initium; princi-
 pium
wiersz; versus, us; 2) (*poe-
 ma*) carmen, ĩnis
50. *dzień*; dies, ěi
miesiąc; mensis, is
szkoda; damnum
 3.
- Rhea Silvia
kapłanka; sacerdos, ōtis
55. *bogini*; dea
 Vesta
prawda; veritas, ātis
sędzia; iudex, icis
wierność; fides, ěi
60. *stróż*; custos, ōdis
mysz; mus, uris
stoń; elēphas, antis i ele-
 phantus, i
różnica; discrimen, ĩnis
słowik; lusciniā
65. *pies*; canis, is
zwierzyna; fera (*które w ła-
 cinie znaczy tylko jedno
 nieswojskie zwierze; a więc
 tłumacząc przez nie zwie-
 rzyna, które jako imię
 zbiorowe wielosć oznacza,
 trzeba je położyć w liczbie
 mnogiej*).
wróbek; passer, ěris
samiec; mas, maris
lis; vulpes, is
70. *sżpon*; unguis, is
orzeł; aquila
królik; cuniculus, i
kręt; talpa
gospodyni; mater familias,
 matris familias
75. *gospodarstwo*; res familiaris
roboty; labor, ōris; (*ale ro-
 bota wyznaczona, iak tu-
 tay*) pensum
- śluga* (mężczyzna); famulus
 (kobieta) famula.
Grudzień; December, bris
Styczeń; Ianuarius, ii
80. *Luty*; Februarius
Marzec; Martius
wiosna; ver, veris
łąka; pratium
trawa; gramen, ĩnis
85. *kwiat*; flos, oris
obywatel i obywatelka; civis,
 is
staranie; cura; (*tutaj*) opē-
 ra, ae
dziecko; infans, ntis; *dzieci*;
 liberi, orum
kray; civitas, ātis
90. *Kochanowski*; Kochanovi-
 us, ii
Krasicki; Krasicius albo Kra-
 sickius
wierszopis; poēta, ae
Sarbiewski; Sarbievius, ii
poezya; carmen, ĩnis; *albo
 poēma*, ātis
 4.
95. *sprzyianie*; favor, ōris
 Muza
poeta; zob. 92.
pióro; penna
skrzydło; ala
100. *list*; epistōla, ae i litē-
 rae, arum (*Ostatnie uży-
 wa się tylko w liczbie mno-
 gięj ze znaczeniem poie-
 dynczēy*).
rok; annus, i
wyiątek; excerptum
przestroga; monitum
woźnica; auriga
105. *pieniądz*; numus, i; *pie-
 niądze*, pecunia, ae (*w po-
 iedynczēy liczbie; bo pe-
 cunia e — plur. — zna-
 czy summypięiężne,
 kapitały*).
zbrodnia; scelus, ěris
zabójca; percussor, inter-
 fector, ōris
przyczyna; causa
miasto; urbs, his
110. *droga*; via
las; sylva

- przyjaźń; amicitia
przewodnik i— iczka; dux,
ducis
susza; siccitas, ātis
115. nadzieia; spes, ei
rolnik; agricōla
kupiec; mercator, ōris
godzina; hora
mieszkaniec; incōla
120. Włochy; Italia
południe; meridies, ēi
winogrona; uva
ogród; hortus, i
zaćmienie; defectio, ōnis
125. księżyc; luna
cień; umbra
Virgilius, ii
czyn; factum (*tutay* czyny,
res gestae)
Aeneās, ae
130. Anchīses, ae
księgarz; bibliopōla
władza; potestas; 2) (zdol-
ność — jak *tutay*) facultas,
ātis
uczeń; discipūlus
wieczór; vesp̄rus, albo ve-
sper, ēri; także vesp̄ra,
135. posłaniec; nuncius, ii
przyjaciel; amīcus, i
ukontentowanie; gaudium;
laetitia
brat; frater, tris
sen; (*to, co się śni*); somni-
um; 2) (*spanie*) somnus, i
140. topola; populus, i
kruk; corvus, i
gniazdo; nidus, i
jajo; ovum
pani; domīna albo hera
145. służąca; famūla
pole; campus, i; (*orne*) ager,
wojna; bellum
wojsko; exercitus, us; co-
pieae, arum
ogień; ignis, is
150. miecz; ensis; (*tutay*) fer-
rum
kot; felis, is
szczur; glis, iris
kij; fustus, is
wąż; anguis, is
155. wódz; dux, ducis
okręt; navis
Tibēris, is
Kwiecień; Aprīlis, is
wiatr; ventus: wiatr połu-
dniowy (*znaczy razem*)
auster, tri
160. chmura; nubes, is
dészcz; pluvia; (*większy lub*
gwałtowniejszy dészcz, o
jakim tu mowa) imber,
tri
- rola; ager, gri
bohater; heros, ōis
zwycięstwo; victoria
165. pan; domīnus, i

B. Przymiotniki.

- dobry; bonus, a, um *)
pożyteczny; utilis, e **)
wszystek; omnis
rozmaity; varius
5. naturalny; naturalis
niezliczony; innumerabilis
znajomy; notus i cognitus
łaciński; latinus
- grecki; graecus
10. wielki; magnus
twój; iuus
2.
każdy; (*tutay*) omnis
pobożny; pius
północny; septemtrionalis

*) Samo zakończenie na *us* oznaczać będzie Przymiotnik o trzech zakończeniach: *us, a, un.*

**) Samo zakończenie na *is* oznaczać będzie Przymiotnik o dwóch zakończeniach: *is, e.*

15. przykry; molestus; (tutay) infestus
śląski; silesius
bałtycki; balticus
młody; juvenis, is
piękny; pulcher, chra; um;
venustus; (tutay) formōsus
20. zielony; viridis
biały; albus
swóy; suus
duży; magnus
mały; parvus
25. ostatni; ultimus; extremus
bolesny; acerbus; molestus
pierwszy; primus
każdy; quisque, quaeque, quodq.; albo quisvis, quaev., quodv.; także quilibet, quael., quodl.
głupi; stultus
30. mądry; sapiens, ntis
3.
sławny; celeber, bris, o
najlepszy; optimus
ów; ille, a, ud
niezmierny; ingens, ntis; infinitus
35. śpiewny; canōrus
ręczy; celer, ěris, ere; velox, ocis
szytry; astutus
czarny; niger, gra, um; ater, tra, um
mroźny; gelidus
40. ostry; asper, ěra, um
łagodny; lenis, mitis; —
dniejszy, lenior, mitior, us
przyjemny; jucundus, gratus; (tutay) amoenus
- różnobarwy; versicolor, ěris
najsławniejszy; celeberrimus
45. polski; polonicus.
4.
długi; longus
gruby; crassus
przeszły; praeteritus, elapsus
nieładzki; immanis
50. iawny; manifestus
niewiadomy; ignotus; incognitus
szeroki; latus
wierny; fidēlis; fidus
ładzki; humanus
55. rzadki; rarus
ten; is, ea, id; hic, haec, hoc
pracowity; laboriosus
przemysłny; industrius
dawny; antiquus; vetus, ěris
60. czwarty; quartus
piąty; quintus
winny; vinearius; vitifer, ěra, um
czysty; purus (o płynie także) liquidus
iasny; clarus; lucidus; nitidus
65. wyborny; egregius
pilny; diligens, ntis
opieszaty; lentus; tardus; negligentior
srebrny; argenteus
złoty; aureus
70. okropny; foedus, terribilis;
atrox, ocis
południowy; meridionalis
obfity; largus
największy; maximus

C. S ł o w a.

1.
kochać; amare 1
szanować; colo, colui, cultum 3
uczyć; doceo, ui, doctum 2
mieć; habere 2
5. stworzyć; creare 1
widzieć; video, vidi, visum 2
przewyższyć; praesto, ěti; ětum 1; antěěo, ěvi (ńi), ětum 4; antecědo, cessi, cessum 3

kształcić; excolere; formare 1
uczyć się; disco, didici,
 Sup. nie ma, 3
 10. *nabywać*; acquirō isīvi,
 itum, 3
zawierać (w sobie); contineo, inui, entum 2
pisać; scribo, ipsi, ptum, 3
stuchać; audire 4.

2.

czcić; colere; adorare 1
 15. *zwyciężyć*; vinco, vici, victum, 3
wypływać; profluo, uxi, uxum 3; excurro, curri, cursum 3; erumpo, ūpi, uptum 3
wpadać; incido, cīdi, bez Sup. 3; 2) (o rzęce i t. p.) se effundere (fūdi, fusum); influo; także passiv. od effundo *rozweselać*; delectare *bośdź*; ferio (bez Perf. i Sup.) 4; peto, īvi (i) itum 3
 20. *napisać*; iak *pisać* *nazywać*; appellare 1; vocare 1; dico, dixi, dictum 3
stawać się; fio, factus sum, fieri

3.

brać; iak *rozweselać* *unikać*; fugio, fūgi, itum 3; vitare 1
 25. *ścigać*; insto, īti, itum 1; persēquor, cutus sum 3
ryć; fodio, fōdi, fossum 3; subruo, ui, ūtum 3
trudnić się; od occūpo 1 *znaczenie biernie*; albo curo z przyp. 4
wyznaczać; injungo, unxi, unctum 3
przychodzić; venio, vēni, ventum 4
 30. *przystraiać*; ornare 1 *dokładać starania*; dare (dedi, datum) opēram

4.

czynić; facio, feci, factum 3
odczytywać; relēgo, lēgi, lectum 3
odbierać; accipio, ēpi, eptum 3
 35. *dziwić się*; mirari 1 (Depo-nens)
powierzyć; credo, credīdi, itum 3
wyśdź; exire } eo, īvi,
isdź, pōysdź; ire } (ii), itum
zniszczyć; evertō, er-ti, ersum 3; incīdo i praecīdo (-cīdi, isum) 3
 40. *obiadować*; coenare 1; prandeo, andi, i nsus sum 2
rosnąć; cresco, ēvi, etum 3; prodīre; albo passiv. od gigno, genui, itum 3
zaciemniać; obscurare 1; contēgo, exi, ectum 3
opisać; describere *przedawać*; vendo, dīdi, itum 3
 45. *budzić*; excitare 1
chwalić; laudare 1
zachęcać; incitare 1
oczekiwać; expectare 1
sprawić (ukontent. boleść); affēro, attūli, allatum 3; pario, pepēri, partum 3; parare 1
 50. *opowiedzieć*; narrare 1
wylecieć; evōlare 1; pro-volare
usiąść; consīdo, ēdi, essum 3
orać; arare 1
pustoszyć; vastare 1
 55. *zabić (t. i. pozbawić życia)*; occīdo, īdi, isum 3; interficio, ēci, ectum 3
wybudować; aedificare 1
spuścić; demitto, īsi, isum 3
spędzić; cogo, coēgi, co-actum 3
zmóczyć; rigare 1; irrigare 1
 60. *odnieść*; reportare 1; re-ferre (zob. 42)

D. Części mowy nieodmienne.

1.
i; et; 2) (za także) etiam;
i nie, neque
gdyż; bowiem; albowiem;
nam (stoi zawsze z początku); enim, (które tylko po jednym przynajmniej wyrazie kładz się może).
równie; pariter
od; a, ab z przyp. 6
5. albowiem; tak iak gdyż
nie; non
więc; itaque (z początku);
igitur (w tyle).
iako to; ut
ieżeli; si
10. bardzo; valde; admōdum;
(przy Słowach także magnopere; a w stopniach wyższych: magis, maxime).
2.
osobliwie; praecipue
a; et — a nie; neque. —
Gdzie za a da się w polszczyźnie położyć zaś, ma w łacinie być autem w tyle położone
potem; postea
u; apud z przyp. 4.
15. przed; ante z przyp. 4
dopiero; demum
3.
między; inter } z przyp. 4
po; post
mniey; minus
20. aby; ut (Słowo, które do tego Spōynika należy, stać musi zawsze w Trybie łączącym: w iakim zaś czasie, zob. Gramat. §. 118).
przez; per
4.
tylko; tantum; solum
lecz; sed; verum
- także; etiam; albo quoque;
ale nie na początku zdania, lecz po wyrazie, do którego należy.
25. często; saepe
że; quod
ieszcze; adhuc
wczoray; heri
rano; mane
30. ku; versus lub ad; obydwa z przyp. 4
o; o
iak; quam; pytaiąc się: iak? quomōdo? porównywaiać (tak, iak) ut
lub; aut
w; in. (Uwaga. Kiedy polskie — w — stoi z przyp. 7, ma w łac. stać in z przyp. 6; ale kiedy w polszczyźnie jest 4, i w łacinie będzie 4).
35. od tego; przez Przysłówek inde
z — rządzące przyp. 6, iest w łac. cum z przyp. 6; ale z stojące z przyp. 2 tłumaczy się przez e lub ex z przyp. 6.
na — kiedy w polszczyźnie ma przyp. 7, tłumaczy się przez in z przyp. 6; ale na stojące z przyp. 4, wymaga i w łacinie in z przyp. 4
kiedy; quom. (Uw. 1. Ten Spōynik stojąc z czasem terażn. lub przyszym, rządzi Trybem oznaym.; ale Słowo w czasie przeszłym z nim położone, stać musi w Trybie łączącym; — 2. Przeszły czas Słowa niedokonanego polskiego, iest przy quom w łac. Imperf., zaś przeszły czas Słowa dokonanego, musi być Plusquamperf.)

VII.

(Sprostowanie omyłki. Przykłady umieszczone na karcie 18 nie stanowią osobnego numeru (VIII), ale są dalszym ciągiem przykładów numeru VII; te zaś, co są umieszczone na karcie 19, stanowią numer VIII; i do nich też należą znajdujące się na k. 18 pytania 1 — 5).

A. Rzeczowniki.

- maytek*; nauta
Charybdis, is
wir; vortex, *łcis*
miód praśny; mel, mellis
 5. *haszel*; tussis
grzbiet; dorsum
wieża; turris, is
rabuś; latro, *ōnis*
topór; secūris, is
 10. *miecz*; *łensis*, is
gwalt; vis
ieżdziec; eques, *łtis*
koń; equus, i
ostroga; calcar, *āris*
 15. *pragnienie*; sitis, is
sól; sal, salis
cto; vectīgal, *ālis*
zwierze; animal, *ālis*;
dzikie; fera, ae
mięso; caro, rnis
 20. *proźba* (Nominat. prex —
 nieużywany); Genit.
 precis
wsparcie; beneficium
gwałtowność; vis
dęszcz; zob. VI. 161
 25. *siew*; seges, *ētis*; sementis,
 is
lud; popūlus, i
słowo; verbum; dictum;
 (*tutay*) effatum
wyrocznia; oracūlum
wieszczek; vates, is
 30. *opieka*; tutēla
bożek domowy; lar, laris;
w liczbie mnogiej także
 penates
znaczenie; auctoritas, po-
 testas; (*tutay także*) ma-
 jestas, *ātis*
Jowisz; Jupiter, Genitiv.
 Jovis
- użytek*; utilitas, *ātis*
 35. *powaga*; auctoritas; ma-
 jestas
starzec; senex, nis
Rzymianin; Romanus, i
sprawiedliwość; justitia
sędzia; iudex, *łcis*
 40. *koniec*; exitus, us; finis, is
sprawa; causa
niedostatek; penuria; indi-
 gentia; (*tutay*) inopia;
albo imbecyllitas, *ātis*
siła; vis; (plur. vires)
wada; vitium
 45. *starość*; senectus, *ūtis*
wierność; fides, *ēi*; fide-
 litas, atis
mnóstwo; multitūdo, *łnis*
pochoďnia; fax, facis
marsz; iter, inēris
 50. *noc*; nox, noctis
chwala; gloria; laus, dis
młodzieniec; iuvenis, is
pociecha; solatium; conso-
 latio; (*tutay*) zob. VI.
 137
 55. *klient*; cliens, ntis
patron; patronus, i
geniusz; ingenium
poema; poema, *ātis*
senat; senatus, us
 60. *zgrupadzenie*; conventus;
 consessus, coetus, us;
 concilium
pocisk; telum
kolano; genu
ryba; piscis, is
rzeka; z. VI. 37
 65. *ieżioro*; lacus, us
bagno; stagnum; palus,
 ūdis
iaskinia; specus, us; antrum

- skala*; saxum
poruszenie; motus, us
 70. *użycie*; usus, us
taran; aries, ětis
machina; machina
delfin; delphinus, i
powonienie; odoratus, us
 75. *ślad*; vestigium
zmysł; sensus; us
oko; oculus, i
wzrok; visus, us
budowniczy; architectus, i
 80. *pasierbica*; nurus, us
wuy; avunculus
dom; domus, us
koszt; sumtus, us
teściowa; socrus, us
 85. *przód*; frons, tis
kruźganek; porticus, us
dzień; dies, ěi
dąb; quercus, us
zniwiarz; messor, ōris
 90. *swit*; diluculum; lux, lucis; ortus, us
lucis; ortus, us
lucis
sierp; falx, cis
zachód; occasus, us
słońce; sol, solis
przeciąg; spatium
 95. *nadzieia*; spes, ei
postać; habitus, us
twarz; vultus; facies, ěi; os, oris
ciało; corpus, ōris
szyk; acies, ěi
 100. *teść*; socer, ěri
broń; arma, ōrum (tylko w liczbie mnog.)
mundur; vestis, is; vestimentum
kaszket; tegumentum capitis; galea
pałac; domus

B. Przymiotniki.

- nieszczęśliwy*; infelix, icis
zgubny; fatalis
śłodki; dulcis
suchy; siccus
 5. *wysoki*; altus
nieładzki; inhumanus; immanis
mały; parvus
uciążliwy; molestus
dziki; ferus
 10. *twardy*; durus
domowy; domesticus
pokorny; supplex
biedny; pauper, ěra, um
bogaty; dives, itis
 15. *dawny*; vetus, ěris; (starożytny) antiquus
największy; maximus
znajomy; z. VI. 7
pomyślny; prosperus
ważny; gravis; 2) (pożyteczny, dogodny) utilis; opportunus
 20. *przykry*; molestus
drobny; parvus
czcigodny; venerabilis
nieprzyjacielski; hostilis
dziki; ferus
 25. *szybki*; celer, ěris, e
inny; alius, a, ud
wojenny; bellicus; (o ludziach) bellicosus
mocny; fortis; (tutaj) acutus; acer, cris, e
 30. *żaden*; nullus
słaby; debilis; (tutaj) hebes, ětis
królewski; regius
cały; totus (Gr. §. 31 Wyi. 2)
rozłożysty; patulus
 35. *znużony*; fessus
trzy; tres, tria
wszystek; omnis

C. S ł o w a.

- uniknąć; evitare 1; effugere, z. VI. 24
 dawać, dadź; do, dedi, datum 1
 nieść; ferre (z. VI. 49); portare 1; gestare 1
 zabić; zob. VI. 55
 5. zabrać; rapio, rapui, raptum 3
 popędzać; incitare 1
 powiększyć; augeo, auxi, auctum 2
 zyskiwać; consēquor, quutus (cutus) sum, sequi
 zaszkodzić; noceo 2
 10. ufać; credere VI. 36
 rokować; promitto, īsi, issum 3; sperare jubeo, jussi, jussum 2
 przyświecać; colluceo, uxi, bez Supin. 2
 odprawiać; facere VI. 32
 spozirzeć; conspicio, exi, ectum 3
 15. zwać; zob. VI. 21
 zranic; vulnerare 1
 znaydować; invenire; (z. VI. 29) się, biernie.

- mieszkać; habitare 1
 bać się; timere 2 (bez Supin)
 20. zdobyć; expugnare
 wystawić; expōnere (z. niżej 29); (dom, kościół i t. p.) aedificare 1; extruo, uxi, uctum 3
 ozdobić; exornare 1
 siedzieć; sedeo, sēdi, sessum 2; (tutaj) maneo, mansi, mansum 2
 wracać; redire (z. VI. 37); revertor, rursus sum, verit
 25. wychodzić; z. VI. 38
 przechadzać się; deambulare 1; spatari 1
 zniknąć; perire (z. VI. 37)
 zgadzać się; convēnire (z. VI. 29)
 ustawić; collocare 1; dispōno, osui, itum 3
 30. przynieść; transportare 1; transferre (z. VI. 49)
 złożyć; depōnere (z. 29)

D. Części mowy nieodmienne.

- lednak; tamen
 często; saepe; plerumque na; z. VI. 37
 czy, (pytające); num, an; 2) (za czyli) aut
 5. niż; quam
 czasem; interdum; aliquando; nunnunquam
 między; z. VI. 17
 bardzo; VI. 10
 u; VI. 14
 10. nie tylko; non tantum; non solum; non modo
 ale; sed; verum — ale i; verum etiam — ale nie; at non; non autem

wiele; multum: ale tylko z Rzeczownikami podzielnymi np.: pieniądze, czas, praca i t. p. — z liczbą mnogą zaś niepodzielnie użytą kładzie się Przymiotnik multi, ae, a; np. multae urbes, multi homines, multi dies. Podobnie niewiele tłumaczy się przez: non multum, paululum; albo non multi i pauci, ae, a

<i>choć</i>; quamquam (z Tr. ozn.); quamvis, etsi, etiamsi (z. Tr. łącz.) zazwyczaj; plerumque 15. <i>dopiero</i>; demum <i>kiedy</i>; quando; quum (z. VI. 38)	<i>pod eo</i>; sub z 4. przyp.; <i>pod czem</i>; sub z 6 prz. <i>razem</i>; simul z; ze; zob. VI. 36 20. <i>w</i>; z. VI. 34.

VIII.

A. Rzeczowniki.

<i>Rzym</i>; Roma (zob. Gr. §. 125) <i>naczelnik</i>; caput; princeps <i>familia</i>; familia; stirps, piś <i>monarcha</i>; rex, gis 5. <i>państwo</i> (<i>hray</i>); civitas, atis <i>rozkaz</i>; imperium; mandatum (juss . . . z. Gr. §. 22. a); <i>na rozkaz</i>, Ablat. <i>nikt</i>; nemo (Ale zob. Gr. na karcie 240, 4) <i>pomoc</i>; (op. . . zob. §. 22 e) <i>Gal</i>; Gallus, i	10. <i>napad</i>; impētus; us Camillus, i <i>życie</i>; vita <i>obywatel</i>; civis, is <i>modły</i>; preces 15. <i>żywność</i>; commeatus, us; frumentum <i>staranie</i>; cura, opēra (za star. Ablat. bez <i>Przymi-</i> <i>ka</i>) <i>Prezes</i>; Praeses, idis <i>Woiewództwo</i>; provincia <i>rok</i>; annus (<i>roku</i> Ablat.) 20. <i>zbawienie</i>; salus, ūtis

(NB. Nie umieszczonych tu Rzeczowników znaczenia znajdują się w Gram. §. 24.)

B. Przymiotniki.

<i>mężny</i>; fortis; strenuus; acer <i>należny</i>; debītus; merītus <i>winny</i>; nocens. <i>Winny iestem</i>; zob. w Słowach	<i>niezmierny</i>; ingens 5. <i>dostateczny</i>; sufficiens, ntis; satis magnus <i>rządowy</i>; publicus

C. Słowa.

<i>panować</i>; impērare i <i>dadź</i>; z. VII. 2; <i>ale d. pomoc</i>; ferre (z. VI. 49) <i>uczynić</i>; z. VI. 32 <i>nadejść</i>; supervēnire; advenire; z. VI. 29 5. <i>położyć</i>; ponēre; z. VII. 29 <i>ocalić</i>; servare, conserva-	<i>re</i>; i; ab interītu (od zguby) vindicare i <i>złożyć</i>; zob. VII. 31 i 29; (<i>dzięki</i>) ago, ēgi, actum 3 <i>być winnym</i>; debēre 2 <i>czcić</i>; adorare i; venērari i 10. <i>zwyciężyć</i>; VI. 15

wygnąć; expello, pūli, pulsum 3
 nająć; mercēde (za zapłatę) condūcere (duxī, ductum)

donieść; deferre; perferre (z. VI, 49)
 wypisać; exscribere (z. VI, 12)

15. wystawić; zob. VII, 21

D. Wyrazy nieodmienne.

wtenczas; tum; tunc; illo tempore

bowiem; z. VI, 2
 także; z. VI, 24

IX.

A. Rzeczowniki.

owoc; fructus, us
 Cimon; ōnis
 Aristides, is
 mur; murus, i (w liczb. mn. także) moenia, um
 5. kościół; templum
 nic; nihil
 duma; superbia
 bogactwo; divitiae, arum;
 opes, opum (tylko plural.)
 stry; patruus
 10. chłopak; puer, ěri
 początek; initium, principium; (powstanie) origo, inis; — qtki (w nauce iakichy) elementa, rudimenta (neutr. plur.)
 nauka; doctrīna; — ki, litěrae, arum
 Caesar, ěnis
 matka; simia
 15. granica; terminus, i
 świat; mundus; (nasz) orbis, is terrarum; 2) (na świat przysiędz, wydadz i t. p.) lux, lucis
 wieść; nuncius, ii
 Haephestio, ōnis
 siano; foenum
 20. strawa; pabulum
 Ovidius, ii
 Homěrus, i
 Scytha, ae
 Niemiec; Germanus, i
 25. nieprzyjaciel; hostis, is

cierpliwość; patientia
 umysł; animus, i
 boleść; dolor, ōnis
 wyraz; słowo; verbum
 30. okolica; regio
 zająć; lepus, ōnis
 ielen; cervus, i
 podróżny; viator, ōnis
 kray; fines (plur.)
 35. grunt; ager, gti; 2) fundamentum
 przodkowie; majores, um
 mieszkańiec; incolā, ae
 śmierć; mors, is
 rada; consilium
 40. prawda; veritas; ětis; verum; (ale w prawdzie używa się iak Przysłówek, i znaczy quidem, które się zawsze kładzie po tym wyrazie, na który pada przycisk; tutaj trudnieysze.)
 oświecenie; institutio, ōnis
 wiek; aetas, ětis
 bitwa; certamen, inis; (woysk) pugna; proelium
 Cato, ōnis
 35. reguła; praecceptum
 moc; vigor, ōnis
 używanie; usus, us
 gramatyka; liber grammaticus
 zboże; frumentum
 40. Croesus, i
 Solon, ōnis

mądrość; sapientia
Polska; Polonia
góra; mons, n̄is

45. *Niemcy; Germania*
kraj; terra

B. Przymiotniki.

- doyrzały; maturus*
szczodrobl̄iwy; munificus;
liberalis
sprawiedliwy; justus
wysoki; altus
 3. *nierozsądny; stultus; insi-*
piens; imprūdens
uczony; doctus
łaskawy; benignus; cle-
mens; lenis
młody; juvēnis
mały; parvus
 10. *pierwszy; z. Gr. §. 37*
dawny; vetus
niespokojny; inquietus; tur-
bulentus; mobilis
podobny; similis
odważny; strenuus; fortis
 15. *ostatni; (Positiv.) extērus*
fałszywy; falsus
żaden; nullus. (Ten Przy-
miotnik stać powinien za-
wsze wprzód niż Słowo,
którego przeczenie non
zniknąć musi. Zob. na
karcie 18, przypis. a)
użyteczny; utilis
ostry; acutus
 20. *łępy; hebes*
niewinny; innocens
winny; noxius; nocens
rozpustny; intemperans;
dissolutus; petūlans; la-
scivus
bitny; z. VIII. 1
 25. *spokojny; tranquillus; qui-*
etus

- ciężki; gravis*
obszerny; longus
niewielu; pauci, ae, s;
bardzo n., perpauci, al-
bo Superlat. *)
przyjemny; jucundus; gra-
tus
 30. *zimowy; hibernus*
południowy; meridionalis
zimny; frigidus
gończy; venaticus
urodzajny; fertilis; uber,
ęra, um
 35. *nasz; noster, stra, um*
prosty; simplex
uporczywy; pertinax
wątpliwy; dubius
zbawienny; salutaris (nie
stopniwie się).
 40. *trudny; difficilis*
nowy; novus; recens
zdatny; idoneus; aptus
dziecinny; puerilis
młodzieńczy; juvenilis
 45. *obydwa; ambo, ae, o*
bliżki; propinquus
próżny; vacuus
pożny; serus; (o wieku tak-
że używają się najwyższe
stopnie od ulterior i ex-
tērus).
bardzo wiele; permulti,
ae, a
 50. *biedny; miser, ęra, um*
bogaty; dives; opulentus
mądry; sapiens
pobożny; pius

*) Zamiast tłumaczyć Przysłówek bardzo, można Przymiotnik tego wymieść do najwyższego stopnia.

C. Słowa.

- zbierać; legere
posiadać; possideo, ēdi, essum 3
wieść; ducō, duxi, ductum 3; (ale o wojnie nie ducō, lecz gero, gessi, gestum 3
zajść; pervenire
5. odebrać co; accipio, ēpi, eptum 3; komu co; z. XI. 13
dnieść; perferre, afferre (przy nuncius; a bez niego) nunciare
widzieć; video, vīdi, visum 2
bronić; defendo, ndi, nsum 3
oskarżać; accusare 1
10. przewycięzać; vincere
opisać; describere (ipsi, ptum)
biegać, biedz; curro, curri, cursum 3
dawać; z. VII. 2; (cień) praebere 2
wychodzić; exire
15. szukać; quaero, sīvi, sītum 3
ukarać; punire 4
przebaczyć; ignosco, ōvi, ōtum 3; veniam dare
zdobyć; expugnare 1
żyć; vivo, vixi, victum 3
20. zachować; conservare 1
szkodzić; nocere 2
śpiewać; cano, cecini, cantum 3; cantare 1

D. Części mowy nieodmienne.

- wczoraj; heri
daleko; longe; dalecy (co do odległości) longius; (mówić i t. p.) ulterius
wprzód; Przymiotnika drugiego stopień jest prior dla tego; ideo; (z początku zdania) quapropter
prędko; celeriter
aż do; usque ad
raz; semel. Ale: raz, — drugi raz, nunc, nunc
zaszczytnie; honorifice. Ale w łacinie będzie Przymiotnik.
nigdy; nunquam (nb. Co się wyżey o Przymiotniku nullus B. 17. powiedziało, to i do nunquam zastosować należy.)
10. szybko; celeriter
jeszcze; adhuc
nader; admōdum; perquam
ostro; graviter
nadto; nimis
15. długo; diu; longe
skromnie; modeste;
wstrzemięźliwie; abstinentier; continenter
wiele; z. VII. 12; bardzo w. permultum (nb. permulti, ae, a)
ztąd; hinc — ztąd też; hinc igitur
20. mało; parum (minus, minime)
przyjemnie; jucunde, grate; (o śpiewaniu) suaviter.

X.

A. Rzeczowniki.

- Półk*; legio, ōnis
jeździec: eques, ĩtis
liczba; numĕrus, i
głowa; caput, ĩtis
 5. *Konsul*; consul, ũlis
Pretor; praetor, ōnis
wieczka; manipŭlus
obwód; ambĭtus; circuitus;
 circumscriptio
średnica; diamĕtrus, i
 10. *mila*; miliarium
staie; stadium
część; pars, rtis
krok; passus, us
stopa; pes, pedis
 15. *bankier*; argentarius
złoty polski; florenus polo-
 nicus
testament; testamentum
książka; liber, bri
grosz; as, assis
 20. *krzak*; frutex, ĩcis
róża; rosa
długość; longitŭdo, ĩnis
kula; globus, i; sphaera
powierzchnia; superficies,
 ĕi
 25. *półkula*; hemisphaerium
przecięcie; sectio, ōnis;
 sectura

- wielkość*; magnitudo, ĩnis
podział; divisio, ōnis
rodzaj; genus, ĕris
 30. *rozum*; ratio, ōnis
roślina; planta
rzeczpospolita; res publica
cesarz; imperator, oris;
 Caesar, āris
iazda; equitatus, us; albo
 equites, um (które się
 zawsze używa przy poda-
 waniu ilości iazdy).
 35. *piechota*; peditatus, us;
 i pedites, um (zob. po-
 przedz. artykuł).
Ajax, ācis
tarcza; scutum; clypeus, i
skóra (niewyprawna); pel-
 lis; (wypr.) corium
byk; taurus, i
 40. *dziewcze*; puella; virgo,
 ĩnis
kościół; templum
rząd; ordo, ĩnis
oficer; dux, ucis; centu-
 rio, ōnis
księgarz; bibliopŏla
 45. *discypŭlus*, i
straż; custodia; (nocna)
 vigilia

B. Przymiotniki.

(Uw. Wszystkich Przym. liczbowych znaczenia trzeba wziąć z Gramatyki).

- pieszy*; pedester, tris, e;
 p. *żołnierz*, pedes, ĩtis
całkowity; plenus; totus
niemiecki; germanicus
pięciostopowy; wyraża się
 przez pięć stóp (Ge-
 nit.)
 5. *stary*; senex; (ale przy o-
 znaczeniu wieku wyraża
 się starszy i nay-
 starszy [wiekiem, co
 do lat], przez natu

z dodaniem wyższego i
 najwyższego stopnia Przymiotnika magnus);
 2) starszy i naystar-
 szy co do powagi, zna-
 czenia, (jak niżej XI. 3)
 wyraża się przez stopnie
 Przymiotników: am-
 plius, insignis, illustris
 metody; juvenis; (młod-
 szy, najmłodszy
 eo do wieku, przez na-

tū i stopień 2 i 3 od
parvus — zob. poprze-
dzający artykuł)
kilka; aliquot (indeclin.);
2) (w znaczeniu więcéy
niż ieden) plures;
multi; (z któremi postę-
pić trzeba podług noty
VI. 1 b)
stulistny; centifolius
równy; aequalis
10. krzywy; curvus
ów; ille, a, ud
płaski; planus
powstały; ortus; exortus
cały; totus
15. wieloraki; multiplex, łcis

C. S ł o w a.

składać; z. VII. 31 i 29;
skł. się (z czego); con-
sto, titi, itum i
zawierać; w sobie; z. VI. 11
przydawać; addo, dīdi,
dītum 3; adjīcio, ēci,
ectum 3 maia w łacinie
przypp. 3 za polski 2 z do
dowodzić; praesum, fui;
esse
5. dzielić; dividō, łsi, łsum 3;
dz. się biernie
zwać; z. VI. 20 (dicere) —
się; wziąć formę bierną
wynosić; exportare 1; ef-
ferre; (tutay) explere
(ēvi, ētum); efficere,
(ēci, ectum)
zembrzyć; morior, rtuus
sum, mori; — zmarły,
mortuus
zostawić; relinquo, łiqui,
lictum 3
16. zastrzedz; caveo, cavi,
cautum 2
dostać; wziąć; accipio,
ēpi, eptum
przypaść; accīdo, łdi, bez
Sup. 3
kupić; emo, emi, em-
tum 3

iedan; — drugi; unus, —
alter; albo alter, — alter
bezrozumny; ratione carens,
ntis; rationis experts,
rtis
kopalny; fossilis; — rze-
czy kop.; fossilia (plur.
neutr.)
gnuśny; ignavus
20. nieuważny; negligens; non
attentus; iners, rtis
pilny; diligens
uważny; attentus
nocny; nocturnus. — n.
straż; vigilia
niektórzy; nonnulli, ae, a
25. syty; satur, ūra, um

złączyć; conjungo; unxi;
unctum 3
15. przeciąć; seco, secui, se-
ctum 1
równać; i r. się; aequare
(komu, czemu, w łac.
Accusat.)
obdarzyć; donare; obda-
rzony (najlepiéy tutaj)
praedłtus Adject.
stworzyć; creare 1
panować; impērare 1;
(o królu) regnare 1
20. utrzymywać; sustineo, inui,
entum 2; sustentare 1;
— się; z dodaniem Za-
imka (me, te, se cet.)
albo biernie
wyruszyć; moveo, ovi,
otum 2
obić, (co czém) inducere
isdź; maszerować; ire
(VI. 38); incēdo, pro-
cēdo (essi, essum) 3
przedawać; vendo, łdi,
łtum 3
25. powtórzyć; repēto, eiłvi
(ii), łtum 3
poić; capio, cēpi, ca-
ptum 3; percipio, ēpi;

ceptum 3; assēquor,
cutus sum; ēqui
rozumić; intelligo, exi,
ectum 3
słyszć; audire 4
zaczynać; i zacz. się; in-
cipere (zob. wyż. 26)

30. iedź; comēdo, ēdi, esum
3; cibum capere (zob.
wyż. 25)
nasycać; satiare 1; się;
bierna forma

D. Wyrazy nieodmienne.

czyli; sive

po — wyraźne czy domy-
ślne przy liczbach ozna-
cza, że w łacinie ma
stać liczba podziałowa
(distribut.)

więc; itaque (na początku);
igitur (w tyle)

tak; ita; sic; — tak, iak;
ita, ut (z Tryb. ozn.); —
tak, iż; ita, ut (z Tr.
łącz.) Z Przymiotnikami
i Przystówkami dla
wzniesienia ich: tam,
adeo

5. o (na pyt. o czym?); de
z przyp. 6. — Przy li-
czbach na pyt. o ilu?
wyraża się w łacinie
przez sam przyp. 2
niedawno; nuper; non ita
pridem

zaś; autem (nie może stać
na początku zdania)

tyle, co; tyle, ile; tan-
tum, quantum

na pyt. po czemu? ma stać
w łac. przyp. 6. bez Przy-
imka

10. a zatém; tak iak: więc
a nayprzód; atque pri-
mum; et primo quidem
corok; quotannis
pod (co, kogo) sub (z 4.
przyp.); — pod (kim,
czém) sub z 6 przyp.
przeciwko; contra (z przyp.
4)

15. przeto iż; propterea quod
przed; ante (z 4 przyp.)
na godzinę, (po tyle) in
singulas horas; na dzień
(raz); die
iednak, iednakowoż; ta-
men
koło; circa, circum

XI.

A. Rzeczowniki.

niebezpieczeństwo; periculū-
lum; discrimen, īnis

nagroda; praemium

uczestnik; particeps, ĩpis
błąd; error, oris; peccatum

5. mnóstwo; multitudo, īnis;
ingens numerus

bożek; deus

panowanie nad czym; im-
perium alcijs rei

sposób; modus, i; ratio,
ōnis

świat; nb. zob. IX, 16, 2

10. małżonka; uxor, ōris;
conjug, ũgis

Neptunus, i

Pluto, ōnis

niebo; coelum

piekło; infēri, oruus

15. obyczaj, zwyczaj; mos,
ōris; — obyczaje; mo-
res, um

dobrodziejstwo; beneficium
świątynia; templum

- część*; honor, ōris
igrzysko; ludus, i
 20. *czyn*; factum
bogini; dea
pomieć; memoria; — w pa-
mięci zachować (Ablat.
bez Przymka)
 Juno, ōnis
królowa; regīna
 25. Mars, rtis
 Vulcanus, i
kuźnia; officīna ferraria
 Aetna, ae
 Cyclops, ōpis
 30. *czeladz*, t, i, *robotnicy*; o-
 pērae, arum (Gr. §. 24)
 Apollo, īnis
 Diana
 Maia
 Mercurius, ii
 35. *panna*; *dziewica*; virgo
naczelnik; princeps, īpis
 Nympha
sztuka (strzelania); ars (ja-
 culandi)
żuk; arcus, us
powinność; officium (tu-
 tay plural)

40. *posłaniec*; nuncius; —
posłanka; nuncia
 Iris, īdis
szyszak; galea
skrzydło; ala
powietrze; aēr, aēris; aura,
 ae; — (po pow. per aē-
 rem; per auras; per su-
 blīme.)
 45. *początek*; z. IX. 11
narzędzie; instrumentum
mózg; cerēbrum
niewasta; mulier, ēris;
 femina
dzida; hasta
 50. *wojownik*; bellator, ōris
mądrość; sapientia
siedlisko; sedes, is
piana; spuma
 Ceres, ēris
 55. *Sycyliczyk*; Sicūlus
iadło; esca; cibus, i
oltarz; ara
Westalka; Vestālis, is
bóstwo; numen, īnis
 60. *wszystko*; zob. Przymisek a
 do VI. 2 na karcie 14.

B. Przymiotniki.

- niebezpieczny*; periculosus
dawny; zob. VII. 15
najstarszy; zob. w X. 5
ktoś; iako relativum: qui,
 quae, quod; 2) iako
Zaimek pytający, quis?
(kiedy o wielu mowa);
 a uter, utra, um? (*kiedy*
o dwóch); 3) iako *Przymiotnik*;
 aliquis (o kil-
 ku); alterūter (o dwóch).
Miał zaś Saturnus kilku
synów
 5. *gruby*; crassus; (*obyczaje*)
 asper, ēra, um
 Saturnalia, um
starożytny; z. VII. 15
przedni (co do znaczenia);
 nobilis

- ślawny*; celeber, bris, e
 10. *szpetny*; turpis; foedus
doskonały (w czem); perī-
 tus
oboje; ambo; albo uter-
 que
dziwny; mirus
gwałtowny; vehemens, ntis;
 violentus
 15. *żelazny*; ferreus
piękny; pulcher, chra, um;
 venustus; formosus
ludzki; humanus
wieczny; aeternus; sempi-
 ternus
zbawienny; saluber, bris,
 e; salutaris
 20. *śledy*; unicus; solus;
 (albo razem) unus solus

C. S ł o w a.

- przyniechać; venire
oddalić; removere (z. X. 21)
spodziwać się; sperare 1
wątpić (czy); dubitare 1 (num)
5. panować nad czem; dominus sum alcjs rei; imperium tenere alcjs rei; praesum z przyp. 3
przywłaszczyc sobie; sibi vindicare; ad se rapere, transferre alqd.
osiągnąć; consequor, cutus sum, qui alqd; potiri aliqua re
obawiać się; timere
wydrzeć; eripio, ipui, eptum 3
10. pożerać; vorare, devorare 1
wyjadać; edo, edidi, itum 3
uratować; servare ex periculo
odebrać komu co; privare, exuere (ui, utum), spoliare alqm aliqua re
podzielić; dividō, īsi, īsum 3; partiri 4 Dep.
15. rządzić czem; regere (exi, ectum) alqd; imperare alicui rei
wyciąć; z. VIII, 11
uciec; fugere
królować; regnare
zmienić; mutare 1
20. siać; sēro, sēvi, sātum 3
poznać; cognosco, ōvi, itum 3
zacząć; incipio, ēpi, eptum 3; (stoiąc w przeszłym czasie przy Trybie bezoholicz.) coepi; Gram. §. 74
stawiąć; sistō, siiti, stitum 3; statuere (ui, utum); ponere; locare 1; 2) (dom, kościół) zob. VII, 21
- odprawiać; (igrzyska) celebrare
25. wymienić; indicare 1
spisać; conscribere
dowiedzieć się; cognoscere
chcieć; volo, volui, bez Supin. velle
opowiedzieć; enarrare 1
30. uważać (za co); putare, existimare, habere. — uw. (na co); attendere (ndi, ntum)
usłyszeć; audire 4
starać się; operam dare
zachować w pamięci; memoria (Abl.) custodire, tenere; memoriae, animo infigere (xi, xum); memoria comprehendere (di, sum).
zadawać sobie pracę; laborem suscipere, sumere (umsi, umtum); napróżno, operam perdere (dīdi, itum), ludere (ūdi, usum), inanem laborem capere
35. trawić; (tu) perdere
wyjadać na świat; edere in lucem; parere (pepēri, partum)
zrzucić; dejicio, eci, ectum 3
założyć; instituere; condere (īdi, itum); facere
kuć; cudo, udi, usum 3; fabricari (Depon.)
40. pozostać; manere
strzelać; jaculari 1 (Depon.)
malować; pingo, nxi, ctum 3
uzbroić; armare
pełnić; (pow.); praestare; exsequi
45. przyprawić; apponere; addere; adjungere (unxi, unctum); atłęgę (ixi, ixum) — wszystkie z 3ch przyp. rzeczy-lub osoby.

- do której się przypra-
wia
iść *pieszo*; incēdere (essi,
essum) pedibus
lecieć; volare; volitare
wykonywać; exsequi man-
data alcjs
wziąć *początek*; originem
capere
50. *dokuczać komu*; alqm pre-
mere (essi, essum), ve-
zare, insectari. *Ból gło-
wy komu d.*, aliquis ve-
hementissimis doloribus
capitis vexatur, premitur
kazać komu; jubere (jussi,
ssum) alqm
otworzyć; aperio, aperui,
ertum 4
wyskoczyć; prosilio, ilui,
bez Sup.

- urodzić się; nascor, natus
sum, nasci
55. *powstać*; orior, ortus sum,
oriri
podawać; tradere, prodere
(z. X. 3)
przystąpić się; prosum;
profui, podesse
nauczyć; doceo, ui, octum
2
orać; arare; colere
60. *używać czego*; utor, usus
sum, uti aliqua re
utrzymywać; sustineo, ui,
entum 2; sustentare: (co,
że tak iest) affirmare
zasęlać; mittere; *modły
do kogo*; alqm adire, ora-
re precibus suis
prosić; alqm rogare; ab
aliquo petere (ivi, itum)

D. Wyrazy nieodmienne.

- jutro*; cras; *na jutro*; in
diem crastinum; *poiu-
trze*; perendie
wprzód; prius
czy (pytając); num; an.
*Ale w zależnym zdaniu
tylko num
dzisiaj*; hodie
5. *bezprawnie*; injuste; con-
tra jus fasque
dla tego; ideo; *hanc ob
causam*
ale; sed; at — (albo w tyle)
vero, autem
tam; ibi

- corocznie*; quotannis; uno
quoque anno
10. *nie wiele*; zob. VII. 12
napróżno; frustra; incas-
sum
zawsze; semper
tak, iak; ut
pieszo; pedibus. *Także:
ia idę pieszo, ego
pedes (Itis) eo*
15. *bez*; sine z przyp. 6
także (tutaj) et ipse, a,
um
naywięcący; plurimum

XII.

A. Rzeczowniki.

- powieść*; narratio, onis
głupstwo; stultitia; demen-
tia
niewo; quaedam (plural,
neutr.)
powstanie; origo
5. *fatyga*; przez laborem su-

- scipere. *Żal mi fi*; poe-
nitet me hunc laborem
suscepisse
umiejętność; scientia; (czy-
ia) doctrina
chęć; cupido, cupiditas;
do czytania; c. legendi

- Procas, ae
Alba, ae
10. Numitor, oris
Amulius, ii
podstęp; dosłus, i
gwałt; vis
bliźnięta; gemelli, orum
15. wilczyca; lupa
wymiona; ubéra, um
usta; os, oris
brzeg; ripa
pasterz; pastor; królewski;
p. regii pecōris (od pecus,
trzoda bydła).
20. Faustulus, i
świt, prima lux — ze świ-
tem; prima luce
dészcz gwałtowny, imber
maghus, largus; pada,
effunditur, coelo fundi-
tur
światło; przy św.; ad lu-

- cem; przy św. błyska-
wicy; fulgente coelo
błyskawica; fulgur, fulgor,
ōris
25. wilk; lupus
oko; oculus, i
bestya; bellua
pęd; cursus, us
pałka; clava
30. trzask; sonitus, us
nawałnica; imbres (plur.)
chłopaczek; puerulus
strach; metus, timor; —
ze strachu; Ablat. bez
przyimka
wstyd; pudor, ōris. W.
mnie (iest); pudet me
35. istota; res; veritas. W i-
stocie; re vera; reapse;
vere
zamiar; consilium
staranie mieć o kim; ha-
bere curam alcjs.

B. Przymiotniki.

- oświecony (lud); doctus,
sapiens
niedorzeczny; absurdus;
ineptus
chciwy; cupidus
niektórzy; quidam, cet. —
re rzeczy; quaedam (plur.
neutr.)
5. długi; longus
niesprawiedliwy; injustus;
(człow.) impiōbus
ten sam; idem, eādem,
idem

- nagi; nudus
królewski; regius
szybki; celer
10. niezmierny; ingens
okrutny; crudēlis. Stóy
okrutny! dodadz ho mo
litosciwy; misericors (nie
stopniwie się); ad mise-
ricordiam propensus
własny; przez ipsius do-
dane Zaimkowi przywła-
szczającemu; np. meus
ipsius; tuo ipsius i t. d.

C. Słowa.

- gardzić; contemno, msi,
mtum 3; sperno, spreui,
spretum 3; despicio, exi,
ectum 3 aliquid
dziwić się czemu; mirari
alqd
mniemać; opīnari
módz; possum, potui, bez
Sup., posso

5. podobać się; placeo 2
starac się; studere (ui, bez
Sup.); opēram dare
wyłożyć; exponere; krótko;
paucis rem complecti,
(xus sum)
zdawać się; od videre bier-
na forma

- chełpić się* *czem*; *gloriarī*
aliqua re
 10. *dogodzić*; *gratificari*
wzbudzić; *excitare*
udać się; *contingit, igit, 3*
(imperson.)
dokazać; *efficere, perficere*
cieszyć się; *laetari*; *delectari* *aliqua re*
 15. *przystępować*; *accedo, essi, essum 3*
przechadzać komu; *interpellare* *alqm.*
skończyć; *finire 4*
jest wolno; *licet 2 (imperson.)*
zapytać kogo; *interrogare* *alqm*; *quaerere ex (ab) aliquo*
 20. *pamiętać*; *reordari*; *memoria tenere*; *memini*
odpowiedzieć; *respondeo, di, sum 2*
zapomnieć; *obliviscor, itus sum, isci*
zacząć; *ordior, orsus sum, tri*; *incipere*
żyć; *vivo, vixi, ictum 3*
 25. *umrzeć*; *moriōr, rtuus s., mori*; *vita (Abl.) excedere. Umarty, zmarty*; *mortuus, a, um obić (panowanie)*; *suscipere* *alqd*; *potiri* *aliqua re*
źnieść; *ferre*
użyć czego; *utor, usus s., uti* *aliqua re*
wyżuć; *zob. XI. 13*
 30. *zamordować*; *z. VI. 55*
porodzić; *pario, pepēri, partum 3*; *edere*
wrzucić; *projicio, ēci, ectum 3*
prowadzić; *ducere*
przechadzać się; *ambulare, deambulare (in loco, albo per locum)*
 35. *sposztrzedz*; *conspicere 2, wyżę 1*; *animadverto, rti, rsum 3*
pozbawić; *privare* *aliqua re*
ulićować się; *misereor, rtus s., ēri* *alajs*; *misērari* *alqm,*
zeyśdź; *delābor, psus s., ābi*
przytłęć co do czego; *admove* *re* *alqd* *alicui* *rei (cum Genit. pers.) np. ubera ori alicuius*
 40. *trafić się*; *accēdit, idit, 3 (impers.)*
wracać; *redire*
przynieść; *deferre, perferre*
zmierzcha się; *vesperascit, bez Perfect., 3 (impers.)*
pada dęszcz; *pluit (Praes. i Perf.) 3*; *gwaltowny*; *violentius, largiter, vehementer* *pluit*
 45. *iskrzyć się*; *radiare, scintillare*
czatować; *immēre* *alicui rei*
rzec; *inquit*
biedz; *curro, cucurri, rsum 3*
przybiedz; *accurrere*
 50. *podnieść do góry, w górę*; *tollo, sustūli, sublatum* *alqd in altum*
spuścić; *demittere*
wypadać; *excido, cīdi, bez Sup. 3. — Błyskawica wpośród chmur wypada*; *fulmen inter nubes coruscat, emittitur*
przestraszyć; *perterrere 2*; *perterrefacere*; *exterrere*
odhrywać; *detēgo, exi, ectum 3*
 55. *karmić*; *nutrire 4*; *alere*
strzedz; *defendo, di, sum 3*; *ueri 2*
chcieć; *volo, ui, velle*
opuszczać; *demittere*
zgubić; *perdo, dīdi, itum 3*
 60. *poznać*; *agnosco, ōvi, itum 3*
wstydzić się czego; *erubescere (bui, bez Sup.) aliqua re*; *pu* *de* *me* *alajs rei*
zanieść; *deferre*
oddadź; *dare*
chowac; *educare*

D. *Wyrazy nieodmienne.*

- teraz*: nunc
zaś; autem
krótko; breviter (vius, issime); (*powiedzieć* i t. p.)
 paucis, paucissimis verbis rem absolvere, (olvi, utum)
niewypowiedziania; incredibiliter
5. *uważnie*; attente
ile; quantum
już; jam
wprzód nim; prius quam
dobrze; bene; (*w odpowiedzi*) recte
10. *dalej*; ulterius, z. IX, 2' *właśnie*; forte; tum forte *w tym czasie*; eo tempore; eodem tempore
koło; prope; z 4 przyp. non procul a 6;
nagle; subito; repente
15. *powtórnie*; iterum; rursus; denuo
zaraz, statim
lepię jest; (*przez Słowo nieosobiste*) praestat, *itit*, are

XIII. 1.

A. *Rzeczowniki.*

- przyjaciel*; amicus, i
oko; oculus, i
 Paris, idis
 Helēna
5. Lacedaemonius
porwanie; raptus; us
wyprawa wojenna; bellum
 Cicēro, ōnis
wymowa; eloquentia
10. Miltiādes, is
 Marāthon, ōnis
klęska; clades, is
 Thermopylae, arum
 Gaeta; Cajeta
15. Campania
 Bajae, arum
muszla; concha
odnoga; sinus, us
 Misēnum
20. Puteōli, orum
pamiętka; memoria
posąg; statua
port; portus, us
umysł; animus
25. *wola*; voluntas
wzór; exemplum
 Ihas, ādis
 Odyssēa, ae
 Romērus, i
30. Aenēis, idis (īdos)
 Tessino; Ticīnus, i
 Cannae, arum
 Scipio, ōnis
 Zama, ae
35. Livius, ii
ręka; manus, us
bitwa; pugna; proelium
miara; modus, i
wygnaniec; exul, ūlis
40. Varsavia, ae
 Vistūla
 Praga
 Hispania
 Ebro; Ibērus, i
45. Alpes; ium
 Rhenus, i
wyraz; vocabūlum; verbum; nomen
żaloba; luctus, us
włos; pilus; (*na głowie*)
 crinis, is; capillus
50. Pompejus, ji
 grono; grex
 forum
 Ariovīstus, i
 obóz; castra, orum
55. *prawo*; jus, uris; (*ustawa*)
 lex, legis

przyrodzenie; natura
okręt; navis, is

urzędnik (wysoki); magi-
stratus, us

B. Przymiotniki.

lukryński; lucrīnus
neapolitanus
avernus
julius

5. ludzki; humanus; umyśły;
a. hominum
bohaterski; heroicus
trasimēnus
poległy; occīsus; interfe-
ctus
jedyn, — drugi; alius, --
alius

10. szczodry; liberalis; bene-
ficus
rozrzutny; profusus
hojny; benignus
tęstromny; ceterior
tamtostromny; ulterior
15. zaalpiński; transalpinus
przedalpiński; cisalpinus
zareński; transthenanus
przedreński; cisrhenanus
nadreński; adrhenanus
20. wysoki (co do znaczenia);
supērus

C. Słowa.

stać; sto, steti, statum 1
potrzeba — przez Gerun-
dium; np. starać się p.,
studendum est

porwać; rapere
przedsięwziąć; suscipere

5. celować; excello, ui, bez
Sup. 3
ponieść (kleskę); accipere
zbierać; lego, legi, le-
ctum 3
leżać; jaceo, ui, bez Sup.,
2; (o położeniach mieysc,
np. miasta) situs, a, um
esse

wystawić; z. VII. 21. (po-
sag) ponere

10. połączyć; conjungo, nxi,
nctum 3
utworzyć; efficere
potrafić; valere 2; posse
poruszać; movere
ułożyć; concinnare; com-
ponere

15. pobić; caedo, cecīdi, cae-
sum 3; naybardziej; mā-
xima clade afficere alqm;
maximam cladem inferre
alicui

poledz; cadere; — albo: oc-
cidere; interficere bier-
nie,

powiększać; augeo, xi, ctum

2
zmniejszać; minuo, ui,
utum, 3

musieć; bierna forma Sło-
wa: cogo, coēgi, actum 3

20. relęgare 1
wygnać; expellere in ali-
quem locum

ruszyć się (dokąd lub ząd)
pedem movere,

mieszkać; habitare

zamieszkiwać; incōlere

25. używać; zob. XII., 28
obchodzić żałobę; lugēre
(uxi, uctum); in luctu
esse

rozpuścić; dimittere; włos
capillum pandere (pan-
di, passum)

zarzucać; rejicio, eci, e-
ctum 3

przeprowadzić; traducere
założyć (obóz); c. ponere,
locare, facere

ratować kogo; juvare alqm;

adjumento (Dativ.) esse
alicui; opitulāri alicui
porozstawiać; disponere

przeplłynąć; transire; trans-
mittere

D. Wyrazy nieodmienne.

prawie; fere, paene, prope
potēm; postea
raczēy; potius

podobnie; simili modo, ra-
tione
5. niedbale; negligenter
wzajemnie; invicem

XIII. 2.

A. Rzeczowniki.

- wyspa; insūla
Pharus, i
Alexandrīa
Curtius, ii
5. Xenōphon, ontis
dzieło; opus, ōris
wychowanie; institutio
Cyrus, i
rząd monarchiczny; impe-
rium regium
10. władza; potestas
przychylność; benevolentia
wieś; vicus, i
miasteczko; oppidum
żywność; cibaria (plur.),
alimenta (plur.); (dla
woyska), commeātus, us
15. wiek (człowieka) aetas
zdrowie (t. i. stan zdrowia)
valitūdo, inis
żart; jocus, i
świętości wszystkie; omnia
śańcta; quidquid est san-
ctum
Tarquinius, ii
20. tron; sedes regia; solium
regium
senator, ōris
woźny; praeco, ōnis
obchód; festum; solemne
(kościelny); solemnē sa-
crificium
dama; mulier honesta; fe-

- mina honesto loco nata;
matrona
25. sładka; stips, pis
kaleka; saucius; mutilus;
insanabili vulnere affe-
ctus; — kę się stać; ali-
qua membrorum parte
mutilari
moźność; facultates, um;
opes, um
dowód; argumentum; do-
cumentum
Petrus, i
30. Capitolium
zdobycz; praeda
lictor, ōris
żza; lacryma
zatrudnienie; occupatio
35. strzała; sagitta
porównanie; comparatio;
collatio; contentio
maiątek; facultates; bona
(neutr. plur.)
całość (oycz.); salus, ūtis
Campani, orum
40. Capua
pocisk; telum
fatyga; lassitudo
utrudzenie; defatigatio; in-
commoda (n. plur.)
obawa; metus
45. pokóy; pax, pacis

B. Przymiotniki.

nierozsądny; stultus; desipiens
 historyczny; historicus
 dokładny; perfectus
 równy; par; aequalis
 5. nieśmiertelny; immortalis
 wczorayszy; hesternus

zagraniczny; peregrinus
 pewny; certus
 liczny; multus
 10. drugi (z dwóch); alter (nie secundus)
 korzystny; commodus, opportunus, fructuosus

C. Słowa.

żuć; z. XIII. 1. 8
 walczyć; pugnare; (przeciw) repugnare
 wydarzyć się; accidit (impers.) z. XII. 40
 podać; trado, dādi, ūtum 3; (wzór) proponere
 5. odpowiadać; respondeo, ondi, nsum 3
 rozproszyc; dissipare; się; se; albo bierna forma
 przycić; recipere; (do domu) także excipere
 pobić; fundo, fudi, usum 3
 rozegnać; fugare
 10. tazić; repo, psi, ptum 3; reptare
 oblegać; obsideo, ēdi, essum 2
 zbywać; deficio, ēci, ectum 3
 oddalać; amovere
 utrzymywać co; (że tak jest); affirmare
 15. wierzyć czemu; credere a'qd.
 darować; donare
 przysięgać; jurare
 okazać; ostendere, monstrare
 siedzieć; sedeo, ēdi, essum 2
 20. zwołać; convocare
 zbierać; cogo, coēgi, actum 3
 przechodzić; transire
 udawać się (dokąd); se conferre; (za co) se gerere (gessi, stum)

wybadać; explorare
 25. przytoczyć; afferro, attūli, allatum 3
 chować; condo, dādi, ūtum 3; abscondere; (umarl.) sepēlire (livi, ultum)
 grzeszyć; peccare
 obierać; legere, eligere; ēgi, ectum
 pędzić; ago, ēgi, actum 3
 30. wychodzić; prodire
 wysłać; mittere
 mówić; loquor, eutus 6; loqui
 przybyć; venire
 uważyć (za co); zob. XI. 30
 35. gardzić; z. XII. 1
 przedrzeć się; pertumpo; ūpi, uptum 3
 przejść; transire
 puszczać; mittere
 ulatywać; volare
 40. utykać; od Słowa defigere
 znaczenie bierno
 zacząć; z. XI. 22
 odpoczywać; conquiesco; ēvi, ētum 3
 pokrzepić się; bierno od reficere; pokrzepiwszy się, refectus, a, um
 weyśdź; ascendo, ndi, nsum 3 alqd
 45. uderzyć (na co); adior, rius s., oriri; aggredior, essus a, ēdi; oppugnare aliquid
 wyiędź; egredior, essus s.,

Ĕdi; — *dłuży*; egressus,
a; um
zadać (*ranę*); infligo, ixi,
ictum; inferre
przymusić; cogere: z. wy-
żęy XIII. 1 19
dokuczać; molestus sum

50. stracić; amittere
poddadź; dedo, dedīdi,
ĭtum 3; się, se
nastąpić; sequor, cūtus s.,
sequi; subsequi
zwyktem; soleo, ĭtus s., 2

D. Wyrazy nieodmienne.

chociażby; etiamsi (z Tryb.
łącz.)
gościnnie; hospitaliter
nigdzie; nusquam; — a
nigdzie; neque usquam

dawniey; antea
5. szybko; subito
bo; nam; enim
zaraz; statim

XIII. 3.

A. Rzeczowniki.

rozum; (tu) prudentia
odwaga; audacia
przymiot (dobry); virtus
dusza; animus
5. tupy zabierać z pól; prae-
das agere ex agris
krzaki; arbustum (singul.)
skinienie; nutus; us
tył; tergum
wielkość; magnitudo, ĩnis
10. nieustraszość; fortitudo
tłum; turba
podobieństwo; simitudo

wyrzućcie; expositio; e-
jectio
wnuk; nepos, ōtis
15. nienawiść; odium
dziadek; avus, i
towarzysz; socius, ii
brama; porta
miecz; ensis, is
20. orszak; agmen, ĩnis
zamek; arx, arcis
krewnobójstwo; parricidium
brzeg; ripa

B. Przymiotniki.

nadzwyczajny; eximius;
admirabilis
dojrzały; maturus; wiek;
aetas maturior, robu-
stior
wrodzony; innatus; in-
sĭtus
d. znaczny; non contem-
nendus; satis magnus
5. zbrojny; armatus; armis
instructus

wątpliwy; dubius; anceps
liczniejszym być; numĕro
(Abl.) praestare, supe-
rare; numero major
sum
ogromny; ingens
szczęśliwy; felix
10. świeży; recens; novus;
intĕger, gra, um
naleźny; debĭtus

C. S ł o w a.

- mówić; narrare
 dorastać; adoleſco, ēvi,
 ultum 3
 dojsz; pervenire
 stanąć; consisto, stiti, ī-
 tum 3
 5. rabować; praedari
 ukryć (się); (se) occultare,
 abdere (abdi, itum),
 abscondere (di, ditum)
 wchodzić; intrare
 zabierać; capere, occupa-
 re alqd; potiri aliqua re
 zbiegać; decurrere
 10. otoczyć; cingo, nxi, inctum
 3; circumdare; circum-
 venire
 ośmielić się; audeo, ausus
 s., 2
 rzucać; jacio, jeci, jactum
 3; projicere
 rozbiegać się; discurrere;
 albo, od dissipare bierna
 zakończ.
 schwycić; comprehendo,
 di, sum 3
 15. dostać się (w moc) venire
 wyrwać (się); (se) eripere
 zaprowadzić; deducere
 wnosić; conijcere
 powodować; movere; du-
 cere
 20. wypytować się; exquirere;
 rogare
 urodzić się; nascor, na-
 tus s., nasci; albo zak.
 bierna od edere lub pro-
 creare
 porównywać; conferre;
 comparare alicui rei lub
 cum 6
 zgadzać się; convenire
 uznać; z. XII. 60
 25. postanowić; statuere, con-
 stituere (ui, utum)
- zemścić się; za eo; ulci-
 scor, ultus s.; ulcisci
 alqd; vindictam sumera
 (msi, mtum), expetere
 wyrządzić (krzywdę); fa-
 cere; inferre
 zalecić; mandare
 zebrać, zgromadzić; cogere
 30. paść; flagrare
 usłuchać; obsequi; parere;
 morem gerere; obtem-
 perare; dicto audiens
 sum; wszystkie z 3cim
 przyp.
 porozsętać; dimittere
 poschodzić się; convenire
 wyznaczyć; dicere; statuere;
 re; praesumere
 35. wpadać (dokąd); irruo, ui,
 bez Sup. 3; irrumperere;
 invadere
 zostawiać; relinquo, īqui,
 ictum 3
 zwołać; convocare
 wyćwiczyć; exercere (nb.
 na Supinum, i co od niego
 pochodzi, używa się
 częścię exercitatum niż
 exercitum)
 uzbroić; armare
 40. zwątpić; desperare
 schronić się; confugere; se
 recipere
 uważać za co; z. XI. 30
 powitać; excipere
 stoczyć (bitwę); committe-
 re, facere (proelium);
 contendere, decertare
 (proelio — Abl.)
 45. poledz; z. XIII. 1. 16
 odnieść (karę); solvere
 (solvi, utum); persol-
 vere; pendere; expen-
 dere (di, sum)

D. *Wyrazy nieodmienne.*

przed kilku dniami; paucis abhinc. diebus później; postea dotąd; adhuc nadewszystko; ante omnia 5. szczególniej; praecipue nagle; subito; repente; raptim potajemnie; clam	odważnie; fortiter czyli to — czyli; sive — sive 10. łagodnie; benigne; clementer; liberaliter chętnie; libenter; lubenti animo mężnie; fortiter; acriter jednakże; atq̄amen

XIV.

A. *Rzeczowniki.*

pobożność i cnota; pietas erga Deum et morum integritas uspokoienie; animi quies, tranquillitas nic; (w 1. i 4. przyp.) nihil; (w innych) nulla res cnota; virtus; probitas 5. zaszczyt; honor ćwiczenie; exercitium miękkosć; mollities zwierciadło; speculum Themistocles, is 40. wiadomosć i wiadomości (plur.); scientia (sing.) oświecenie; animi albo ingeni cultus wypadek; exitus; eventus męstwo; virtus sprawa; caussa 45. Catilina Marius, ii propraetor albo propraetore wykład; explicatio; także oratio wszystko; omnia (plur.) na 1. i 4. przyp., w innych omnes res 20. zdanie; sententia — innego być zd., aliter sentire; podług zd., ex sententia pogrzeb; funus, eris; ex-	sequiae (plur.); iusta, orum choroba; morbus, i stryi; patruus mowa; sermo; verba, orum 25. uraza; injuria bajka; fabula; figmentum; commentum Dionysius rada; consilium namiętnosć; libido, inis 30. postępek (czyn); factum; facinus, oris wiek mlody; juvenilis aetas sąd; iudicium uciecha; oblectatio niewolnik; servus 35. mędrzec; sapiens, ntis dług; debitum lekarz; medicus przeznaczenie; fatum przyrodzenie; natura; z przyr.; natura (Abl.) poczciwosć; probitas 40. zamiłowanie; amor; studium przymiot (dobry); virtus stopień; gradus; — w wysohim stopniu; magno-pere; valde istnosć boska; mens divina najwyższosć; principatus, us 45. zabawa; oblectatio

rozrywka; relaxatio animi
gwiazda; stella; (większa)
sidus; ěris
bieg; cursus, us
bystrość dowcipu; acūmen
(Inis) ingeni

50. kształtność; elegantia
nieszczęście; res adversae
wiek; (tutaj) aetas ingra-
vescens

B. Przymiotniki.

żbawienny; salutaris
możny, potężny; potens
pomysłny; prosper, ěra, um
zbrodniczy; sceleratus

5. słuszny; aequus; (boiaźń)
justus

próżny; vartus
obszerny; longus
wiejski; rusticus
stały; stabilis

10. wysoki; altus; (w moralném
znaczeniu) wyższy; su-
perior; potior
poetycki; poëticus
prawdziwy; verus

ciągły; continens
winny, niewinny; nocens;
innocens

15. chory; aegrotus
obcy; alienus
dziwny; mirus
iakiś; quidam, quaedam;
quodd.

niestały; inconstans; mo-
bilis; levis

20. smutny; tristis
wesoły; laetus
wolny (bieg); lentus; tar-
dus
światły; doctus; eruditus

C. Słowa.

przynosić; afferre
zbywa mi na czém; deest
mihi alqd; egere aliqua
re
uczynić (czém); reddere
z 4. przyp.

kształcić; excolere

5. zaniedbywać; negligo, exi,
ectum 3

dbać o co; curare alqd;
curam habeo alcjs rei;
alqd mihi curae est

wycieńczyć; attenuare; de-
minuere (ui, utum); de-
bilitare

zasłużyć na karę; poenam
mereri (Depon.), prome-
rere; poena (Ablat.) di-
gnus sum

patrzyć; spectare; w co;
inspicere in 4

10. oddać się; se dedere
wydziedziczyć; exheredare;
alqm exheredem facere

mnożyć i powiększać; au-
gere; się; biernie
potrzebować; egere, indi-
gere, aliqua re
starać się o co; quaerere
alqd; studere alicui rei

15. pokonać; devincere
odnieść (zwy.); referre;
reportare

pohamować (gniew); cohi-
bere; reprimere

obejść się z kim okrutnie;
crudeliter consulere, a-
nimadvertere in alqm;
inhumane tractare alqm;
saevire, crudelitate uti
in alqm

padać; cado, cecidi, ca-
sum 3

20. zmniejszyć; diminuere; —
się; biernie
utrzymać się (pokój); ma-
nere; permanere; du-
rare

- wypaść (tak, inaczej) evēnire
 wyjść; excedere, exire, egrēdi ex...
 pognać; opprimere; — pognębionym być; to Sto-wo biernie, lub succumbere (ui, itum — intransit.)
25. przestać; desino, sii, itum 3
 wygnąć; pellere, expellere, ejicere
 przybyć; venire, advenire
 zarządzać czem; praesesse alicui rei
 oddać; amovere; się; abire, discedere, excedere
30. postąpić sobie z kim; animadvertere, consulere in alqm; agere cum aliquo
 wymagać; postulare; posco, poposci, bez S. 3
 zgadzać się z kim; consentire cum aliquo
 życzyć sobie; cupio, īvi, itum 3
 rozgniewać kogo; irritare, iratum reddere; — się, commovēri, irritari; — gniewać się na kogo; alicui irasci (atus s.), succensēre. Rozgniewany; iratus
35. obrazić; laedo, laesi, laesum 3; offendo, ndi, sum 3
 przyjechać, przybyć; venire
 wstrzymać; impēdire; retinere
 rzec; dicēre; inquit, tylko po iednym lub więcyy przytoczonych wyrazów stać może
 zemścić się na kim; ulcisci alqm
40. przywieźć; adducere
 przebaczyć; condonare, ignoscere (injuriām)
 powodować; regere (xi,
- etum). Dać się pow. czyją radą; patior me regi alcjs consilio
 przeważać; praevālere 2
 wejść w drogę; alicui esse impedimento (Dativ.), obstare, officere
45. wstydzic się czego; erubescere aliqua re; pudet me alcjs rei. Wstydzilibym się musiał i t. d., erubescendum mihi esset hoc facinore; necesse esset me pudore affici hujus facinoris causa
 uniewinniać; excusare
 iść precz; abire, discedere. Idź sobie precz; apāge te, amōve te hinc
 koiarzyć; conciliare
 różnić się; differre (iako intransit)
50. szukać; quaerere
 znaleźć; invenire
 pozywać; alqm in iudicium vocare; alicui litem intendere
 zaskarżyć w sądzie; iudicio (Abl.) arcessere (ivi, itum) alqm; accusare
 doznawać przeszkody w czem; impediri aliqua re
55. zbliżać się do czego (naybardziy, proxime) accedere ad alqd
 być przeszkodą, na przeszkodzie komu; impedimento (Dativ.) esse alicui; alqm impēdire
 ponieść karę; dare, solve-re, pati poenam
 uwolnić z pod straży; liberare custodia, emittere e cust.
 rozumować; argumentari
60. przeznaczyć; destinare. — Przeznaczonem mi iest umrzeć; fatum mihi est, ut moriar
 umrzeć w chorobie; morbo (Abl.) perire, absūmi
 wyzdrowieć; convalescere (ex morbo). Wyzdro-

wieć musisz; utique; et,
vel ita cony.

przyspieszać; properare
oddalać; removere; retra-
ctare

65. użyć lekarza; adhibere me-
dicum

obdarzyć; donare. Obda-
rzony czém, praeditus
aliqua re

ruszać się; moveri
zabowiązać kogo dla kogo;
conciliare alqm alicui

posiadać; possidēre; przy-
miot taki w wysokim sto-
pniu; abunde ornatus
esse virtute aliqua

70. przyznawać; tribuere
przypuszczać; agnoscere
postępować; procedere; pro-
gredi

należć do; adnumerari
alicui; pōni in numero
alcjs

zmieniać; immūtare; się;
bierne

D. Części mowy nieodmienne.

im, — tēm; quo, — eo;

także: quanto, — tanto
(gdy tyle znaczy co: o
ile, — o tyle)

wszakże; nam

wszędzie; ubique; można
dodać: locorum

daleko; procul

5. niech; wyraża się przez Tryb
rozkazujący

przez się; per se

dobrowolnie; sua sponte
nareszcie; denique

jak najlepiej; przez sam
Superlat.

10. doskonałe; perfects
zupełnie; plane

szczególnie; praecipue.
Po tum także: etiam,
maxime.

XV.

A. Rzeczowniki.

Cracovia

wygnanie; exilium

Asdrūbal, ālis

Epaminondas, ae

5. zgromadzenie; (tutaj) cir-
culus, i

rozmowa; sermo

wschód; oriens, ntis

Abisāres, is

poseł; legatus

10. zachód; occidens, ntis
Petra, ae

szturm; vis

sprawca; auctor, ōris

zakładnik; obses, ūdis

15. wieś; rus. Na wieś, zob.
Gr. §. 126

odjazd; profectio; abitus,
discessus, us

przybycie; adventus, us.

Za przybyciem; Ablat.

domownik; domesticus; —

icy, familia (singular.)

Ale przy Zainku meus,

tuus i t. d. wcale się

nie kładzie.

biesiada; epulae, arum;
convivium

20. łóżko; lectus, i

stan; status. Być w stanie;
possum

legat (t. i. namiestnik wo-
dza w woynie); legatus, i

Vercingetōrix, ūgis

Arvernus, i

25. pagórek; collis, is

odległość; intervallum. W
odl. Ablat. bez Przyimka.

postaniec; nuncius
 przyczyna; causa — Z t^ę
 prz.; ob eam c.
 ilość; numerus
 30. obietnica; pollicitatio

granice kraiu (t. i. kraj);
 przez samo fines
 wstrzemięźliwość; conti-
 nentia
 przodkowie; maiores, um

B. Przymiotniki.

indyjski; indicus; — Król;
 rex Indorum; rex gentis
 indicae
 niespodziany; inopinatus;
 repentinus
 miły; gratus; jucundus
 bezpieczny; tutus
 5. znaczny; satis magnus
 taki (t. i. tak wielki) tantus

źmęczony; fessus; defessus
 dziesięcioletni; przez de-
 cem anni w Prz. 2
 iak wielki; quantus
 10. dawny; vetus, ěris
 przednieysi (każdego kraiu);
 principes (cujusque civi-
 tatis)
 senońscy G, Senońes G,

C. Słowa.

czytywać; lectitare; legere
 oddalić od rządu; remo-
 vere a republica
 wygnać z kraiu; e civitate
 ejicere, pellere
 pobić; caedo, cecidi, cae-
 sum 3; fundere
 5. radzić; suadeo, suasi, sua-
 sum 2
 iść dokąd; ire, pergere
 (perrexi, ctum), con-
 tendere aliquo; petere
 locum
 usłuchać; parĕre
 rozprawiać; disputare
 odejść; abire; discedere
 (essi, essum)
 10. ukończyć co zupełnie; alqd
 ad finem perducere, ad-
 ducere
 zajądź; pervenire aliquo;
 adire alqd
 wyprowadzić (kogo); mittere
 otoczyć; circumdare; cin-
 gere (nxi, uctum)
 zdobyć; expugnare
 15. gniewać; zob. w XIV. 34
 przebaczyć; ignoscere;
 veniam dare
 uwiadomić; i donieść;
 alqm certiozem facere

zasmucić; affligere (ixi,
 ictum) alqm; dolorem
 afferre, facere, efficere
 alicui; dolore afficere ali-
 quem; (zbyt. przez
 Przym. nimius zgodzony
 z dolor)
 iest mi co przykro; moleste,
 aegre fero alqd.
 20. zastać; reperire (repĕri,
 rtum); invenire
 przedłużyć do późney nocy;
 producere, extrahere in
 multam, in seram no-
 ctem
 wypada (impers.); aequum
 est (Accus. c. Infin. lub
 ut z trvb, łącz.)
 iść do łóżka; cubitum
 (Supin. od cubo) ire
 namęczyć się; kogo; fati-
 gare; oppugnare
 25. odmówić; recusare
 prowadzić wojnę; gerere
 (nie ducere) b.
 obrać; legere; eligere
 usadowić się; consido, sĕ-
 di, essum 3
 podawać sposobność do
 walki; pugnandi copiam,
 potestatem facere; p. oc-

- casionem; facultatem
praebere
30. *wystawić na niebezpieczeństwo*; obicere discrimini pugnae
pryjsdź na pomoc; venire auxilio (Dativ.)
odchodzić; discedere
mieć największe znaczenie w Gallii; principatum totius Galliae obtinere
ubiegać się o królestwo; regnum affectare, appetere
35. *napaśdź*; impetum facere in alqm
wojować; bellum gerere
zebrać; cogere (coëgi, co-actum)
zapalić; incendo, endi, nsum

- wyjsdź zkąd*; excedere, exire, egredi (z Ablat.)
40. *przycacać*; afferre
przekonywać; convincere
lenić się; gravari; recusare
wskazać na wygnanie; alqm multare exilio
dziwić się; mirari
45. *rozważać*; contemplari
usitować; studere; conari
przywołać; advocare; (zkąd) evocare
utrzymywać w powinności; continere in officio
sprawować królestwo; regnum obtinere; regno praesesse
50. *pogonić za kim*; alqm fugientem insequi, persequi
rozpoznać co; cognoscere

D. Części mowy nieodmienne.

- raz (w znaczeniu niegdys; kiedy)*; aliquando
gdzie; ubi
nie wprzód — aż; non prius—quam
zupetnie; plane
5. *nim*; prius quam; ante quam (z Imperf. Conj.)
znowu; rursus
wprzód; ante

- zbyt*; nimis
wczesnie; citius; maturius
10. *codziennie*; quotidie
ponieważ; quoniam; quod; quia
właśnie w tych dniach; his ipsis diebus
wtenczas; tum
czegoż; quid
15. *tak; dalece*; adeo

XVI.

A. Rzeczowniki.

- pomoc. Za pomocą*; ope.
Aby za jego pomocą; cujus ope
włość; rus. Do wł., Accus. nauki; literae
rozzerwanie; relaxatio, remissio
5. *wyrocznia*; oraculum
upodobanie; arbitrium.
Podług up.; pro arbitr.;
pro lubitu

- przywiązanie ku komu*; amor lub studium alcjs
tyran; tyrannus, i
uczciwość; honestas
10. *potęga*; potentia
pochwała; laus
szczodroblwość; liberalitas
rozrzutność; effusio
zaszczyt; honor
15. *szkoła*; schola; ludus, i

dodaż: literarius lub
discendi
Berolinum
powtarzanie; repetitio;
(czynić; instituere)
interes; negotium
Fabricius
20. korzyść; fructus
bogoboyność; pietas
Wiedeń, Vianna, Vindobona
lekkomyślność; levitas
niegodziwość; improbitas

25. pewność. Nie winy z p.;
non satis constat
założyciel; conditor
postęp; progressus
zapal; studium
sędzia; iudex, Icis
30. winowayca; reus, ei
wina; culpa
zamiar; consilium. Wz.
Abl.
niewiadomość; ignorantia;
imprudencia
matematyk; mathematicus

B. Przymiotniki.

stary Kato; nazywał się
u Rzymian; Cato major
drewniany; ligneus
tak wielki; tantus
godny; dignus
5. dawny; praeteritus
dumny; arrogans; insō-
lens; albo homo animi
sublati
co za (t. i. iaki, lub iak
wielki) przez: qui,
quae, quod; lub quantus,
a, um

iak wielki; quantus
rządowy; z. VIII. 6
10. powolny; obediens
rozumny; prudens; sapi-
ens
ślachetny; nobilis; claris
majoribus ortus; alto,
honesto loco natus
iaki (za iak wielki);
quantus nie qualis
równy; aequalis; (za ta-
ki sam) par; idem
15. okrągły; rotundus

C. Słowa.

poznać; cognoscere, in-
telligere
chronić się czego; vitare,
fugere
udać się; se conferre in
locum
szukać; quaero, sivi, itum
3
5. bronić (się, se) defendere,
tueri
bronić komu czego; impē-
dire alqm
wątpić; dubitare
zawierać; continere; — a
więc; zawartym być;
contineri
słuchać (t. i. postuszny
być) z. XIII. 3. 31
10. nienawiedzić; odi

bać się; metuere; timere
nie dbać o co; negligere
dostąpić; assequi
przebrać miarę; excedere
modum
15. zamienić się na co; abire,
mutari in alqd; albo
przez fieri
wieszać żywot; agere vitam
ubiegać się za czem; ap-
petere alqd
przepędzić życie; transigere
chodzić dokąd; frequenta-
re locum
20. przywiechać; venire
pytać się; interrogare, ro-
gare, percontari alqm;
quaerere ex lub ab aliquo
działać; agere

- wiedzieć; scire 4
 podjąć się czego; suscipere
 alqd
25. przestać; desīno, sīi, ī-
 tum 3
 znać co; scire; (*hogo*) no-
 vi, isse
 rozważać; considērare; re-
 putare
 pojąć; iutelligere; perspi-
 cere; animo comprehen-
 dere; mente capere
 żać; objurgare; verbis
 castigare, v. increpitare
30. wydarzyć się; evenire; tu-
 tay lepięy esse
 odebrać (*list*); accipere
 stać (*w liście*); inesse *lib*
 scriptum esse
 zostawić; relinquo, līqui,
 lictum 3
 pochować (*zmarłego*); se-
 pelire (*lii, ultum*) *za co,*
 quo
35. sprawić (*ból*); z. VI. 49 i
 XV. 18
 obchodzić (*np. mnie co*);
 aliquid mihi est cordi
 zaszkodzić; nocere
 zależeć; refert; interest
 (*impers.*)

- znaczy nie mało; neque
 hoc nihili est
40. pokonać interesę; a ne-
 gotiis se expedire, se ex-
 solvere; negotiis defun-
 gi
 patrzeć na co; spectare, re-
 spicere alqd
 przykładać się do czego;
 operam dare, studere
 alicui rei
 życzyć (*z serca*); optare (*ex*
 animo)
 postępować; progredi; (*wu-*
 mieiętn.) proficere
45. donieść komu; certiorē
 facere alqm; edocere
 alqm
 ukarać; punire; (*justa*)
 poena afficere
 badać; quaerere; inquirere
 popełnić; peccare; delin-
 quere
 powiększać; augere
50. zmniejszać; minuere
 dopuścić się zbrodni; sce-
 lus facere; delictum,
 maleficum admittere,
 committere
 przystąpić się; prodesse

D. Części mowy nieodmienne.

- nawet; etiam
 uczciwie; honeste
 kiedy (*pytające*); quando
 czy (*pytające*); an; num;
 albo przyczepione ne.
 (*Ale w zdaniach zale-
 żnych tylko num w py-
 taniach pojedynczych; a
 w podwójnych num lub
 ne z następującem an*)
5. długo; diu
 iak (*t. i. jakim sposobem*)
 quomodo; (*z przymiotni-*
 kiem) quam
 właśnie tak; plane ita
 dla czego; cur
 dla tego; ideo

10. często szczerze; saepe et se-
 rio
 ani tyle; ne tantum qui-
 dem
 iak bardzo; quantopere
 tobyś; o takim — to —
 zob. X. i karta 24
 raczej; potius
15. lub nie; nec ne albo an
 non
 ledwo; vix
 równie; aequē
 sprawiedliwie; juste
 znacznie; haud parum
20. ile; quantum
 skąd; unde

XVII.

A. Rzeczowniki.

- szezodroblliwość; liberalitas
maiątek; facultates, um
dobroć; benignitas
sprawy bronić; causam a-
gere
5. *przełożony*; magister; prae-
fectus (*tutaj pierwsze*)
niewdzięczność; ingratus
animus
współobywatel; civis (*nie*
concivis)
opatrzność boska; provi-
dentia divīna
10. *los*; sors tis
chęć dobra; voluntas
ciężar; onus, Ęris
słabość głosu; infirmitas
mieć mowę; orationem ha-
bere; *miewać*; dicere;
verba facere
15. *miejsce publiczne*; publi-
cum
na przeszkódzie być; zob.
XIV. 56
z serca; ex animo
żołd; stipendium
częścią, — *częścią*; par-
tim, — *partim*; albo
tum, — *tum etiam*
20. *zrządca*; (przez *Przymiot.*)
morosus
pochwały się spodziewać
za co; spero, me lau-
dem habiturum ex ali-
qua re
zgwalcenie przyjaźni; vio-
lata amicitia
krwiny; propinquus
powodzenie; conditio re-
rum alicujus
25. *plagi*; verbēra, orum
przymierze foedus, Ęris
bez rozkazu; injussu
dla uniknięcia wojny; bel-
li vitandi causa
wiarę dać; fidem tribue-
re, habere
30. *falsz*; przez falsus, a, um
- nałóg do pijaństwa*; ebrie-
tas; libīdo potandi; e-
brietatis vitium
podeyrzenie; suspicio
trwoga; timor
myśl; cogitatio
35. *plan*; consilium. *Robić*
coraz nowe plany; nova
semper consilia agitare
animo
prawo; lex
warunek; conditio; lex
dziennik; commentarius, ii
węzeł; vinculum
40. *poczciwość*; probitas
tajemnice nayskrytsze ser-
ca komu powierzyć; se-
creta animi vix cuiquam
credenda alicui patefa-
cere
trybun; tribunus, i
niesnaska; discordia; cer-
tamen
śława; fama
45. *plody ziemskie*; fruges ter-
rae
Dictator, oris
przeciwnik; adversarius.
zguba; pernicies, Ęi
opłakany; miserabilis; a-
cerbus; deplorandus
różny; varius; diversus
przeciwny; contrarius
nieszczęśliwy; infelix, Ęcis
5. *ochotny*; alācer, ācris, e
trwały; firmus
naylepszą rzeczą co sądzić;
alqd optimum esse du-
cere
taki tylko; quicumque,
quaecumque, quodc.
domowa wojna; bellum ci-
vile, intestinum
10. *postuszny*; obediens; dicto
audiens
przywykły do czego; assue-
tus alicui rei.
ścisty; arctus, a, um

- zdatny; idoneus
niezwyciężony; invictus
15. ostrożny; cautus; prudens
haniebny; turpis; flagitiosus; ignominiosus
niegodziwy; nefarius
obywatelski; civilis
bezpieczny; tutus

20. wieczny; perpetuus; aeternus; sempiternus (o Dyktatorze nappierwsze.)
łaskawy; benignus; mansuetus
umiarkowany; moderatus
zacięty; obstinatus

C. Słowa.

- wyświadczyć (dobr.); conferre b. in alqm — zob. nitęy 54.
służyć krajowi; consulere republicae
oddalać; avertere (ti, sum)
wątpić; dubitare
5. rządzić; administrare
opuścić; relinquere
wydać; tradere (didi, ditum)
naśladować; imitari
rozprawiać; disputare
10. zalecać, polecać; commendare
chwalić; laudare
zdołać; valere
znieść; ferre
litować się nad kim; misereri alqjs; miserari alqm
15. podwoić; duplicare
wbijać w pamięć; infigere memoriae; imprimere in animum
ganić; vituperare; reprehendere
niepodość się; displicere; odwiedzić; adire; convenire; eisere (visi, sum)
20. opuszczać; praetermittere
dowiadawać się; percontari; cognoscere studere
odstraszać; detertere
przysłuchiwać się; audire alqm; alicui (docenti) operam dare
zawrzeć (przym.); facere; icere (ici, ictum)
25. starać się o bezpieczeństwo; securitati suae prospicere
consulere

- rozpuścić; dimittere
wahać się; dubitare
udać się (dokąd); contendere, proferre aliquo; potere locum
wstrzymać; impedire
30. przyspieszyć; accelerare
donosić; afferre; nunciare; deferre
powstać; nasci
splamić; maculare
przeszkodzić; z. XIV. 55
35. przejmować (iakh trwoga); occupare; invadere
obcować; uti aliquo; versari cum aliquo
powierzać komu myśli swoje; cum aliquo communicare cogitata mentis; alicui aperire suos sensus; alqm consiliorum suorum participem facere
położyć koniec; imponere finem alicui rei
zestarzeć się; consenesco, enui, bez Sup. 3
40. zamilczeć; reticere
zbywać; deesse
utrzymywać; affirmare
podać; tradere
odtężyć; sejungere
45. pokonać; vincere
robić ostrożnym; alqm reddere cautum
wstrzymywać; arcere; avocare; abstrahere; avertere; submovere alqm ab aliqua re
wabić; allicio, allexi, alle-

ctum 3; pellicere, illi-
cere, invitare
uśmierzyć; sedare; com-
primere (pressi, ssum);
compescere (secci, bez
Sup.)
50. zgubić; perdere, pessum-
dare. Zgubionym być;
także przez: perire
przysięć do domu; excipere,
recipere domo (Abl.)

bawić (gdzie); commorari,
versari
ziednać sobie czyją miłość;
conciliare sibi animum
alcs
wyświadczyć dobrodziey-
stwo; beneficium tribue-
re alicui, conferre in ali-
quem; aliquem beneficio
afficere, augere, ornare

D. Wyrazy nieodmienne.

nayprzód; primum
potem; tum
tak wiele; tam multi, ae,
(zob. VII. 11); albo tot
(Adject. indeclin.)
gdy tymczasem ia; quum
ego contra, tamen
5. ani — nawet; ne — qui-
dem (ne semel quidem;
ne verberibus quidem)

czasem; interdum
przeto że; (propterea) quod
poufale; familiariter
otwarćie; ingenue
10. nawet; etiam
dla; causa; ob, propter;
in (bestiarum causa —
in usum hominum).

XVIII.

A. Rzeczowniki.

dosytu; ad satietatem
żaka; pratum
nauki; studia, orum
posłaniec; nuncius; (z li-
stem); tabellarius, ii
5. kredyt; fides
ziawisko; prodigium; por-
tentum

rozpacz; desperatio
uwaga; attentus animus;
attentio
kłęska; clades, is
10. drabina; scala;
brama; porta

B. Przymiotniki.

przez nieiaki czas; per ali-
quod tempus; per ali-
temporis spatium; albo
samo aliquantum tem-
poris

nadzwyczajny; insolitus;
insólens; insignis; inau-
ditus
sybilitński; sybilinus, a, um
kannejski; cannensis

C. S ł o w a.

wałęsać się; vagari; circumvagari; errare (per agros) przepędzać (czas); agere; degere; traducere; transigere umyc; lavo, lavi, lotum lub lautum I posilić; cibo capto reficere 5. nachodzić się do sytu; ambulatione satiari; satis deambulare odpoczywać; quiescere hrzepić; reficere; recreare oddawać (list); dare sposzredz; conspiciere 10. wchodzić; intrare utracić; perdere być więcéy wart; pluris esse donieść o czém; nunciare alqd	zaglądać do czego; inspiciere alqd 15. przepisować; (tutaj) respondere pograżać w rozpacz; ad desperationem adducere. Wszystko iest pograżone w r.; desperatio occupat animos omnium; omnia desperationis plena sunt. zwrócić na siebie uwagę; animum, oculos alqjs in se convertere uptynąć; interjici; praeterire; abire wdzierać się na mury; evadere in muros 20. otworzyć; aperio, erui, ritum 4; patefacere wypadać; erumpere; se ejicere

C. Wyrazy nieodmienne.

codziennie; quotidie wraz; una; simul (łączy zazwyczaj iednakowé przypadki; np. umyst	hrzepić wraz z ciałem; animum et una corpus) prawie; fere; prope znagła; subito 5. ledwo; vix

XIX.

(Przeostroga. Uwaga, która się zrobiło na karcie 68 o czasach warunkowych, służy tylko dla istotnych warunków, wyrażonych w polszczyźnie przez: *gdyby, toby, lub podobnie*; nie zaś dla pozornych tylko, które się wyrażają przez *chociażby* (lub *gdyby* w tém samém znaczenin); iak np. w przykładzie 1. 2. 3. i 5. na réyże samém karcie. W takich zdaniach czas pobocznego zdania stósować się zawsze musi do Słowa głównego, podług wyżéy XV. na k. 43; dokąd te przykłady właściwie należą.)

A. Rzeczowniki.

dobro krain; salus reipublicae wiek młody; juvenilis aetas;	albo przez dum juvenis sum, eram, ero zasilki do życia; subsidia

fortuna; subsidia ad rem familiarem tuendam; subsidia vitae; ea, quae ad vitam tuendam sunt necessaria
 z pewnością; certe; certo
 5. z bojaźni, żeby *it. d.*; metu, z następ. ne
 sprzeczką; contentio; altercatio

nieszczęście, szczęście; res adversae, secundae
 plecy; tergum; (o więcej niż jednym człowieku), terga, orum
 obrońca; defensor
 10. wymowa; eloquentia
 zdanie; sententia

B. Przymiotniki.

zagniewany; iratus
 niegodny; indignus
 dumny; superbus; arrogant; insolens
 męska odwaga; virilis animus

5. pojedynczy ludzie; singuli homines
 niepoehlebny; non blandus

C. Słowa.

wymagać, żądać; postulare; poscere
 wybaczyć; ignoscere
 błagać; flagitare
 pragnąć; cupere
 5. zapomnieć; obliviscor, oblitus sum alicui rei
 zbywać; deesse
 śmieć; audeo, ausus s., 2
 myśleć; (o czym); cogitare; (co) sentire
 niepodobać się; displicere
 10. przystoi; decet (*impers.*) alqm
 hamować gniew; iracundiam repellere, cohibere; reprimere (essi, esum)
 przydadź się na co; prodesse; na nic; nil prodesse
 dopominać się natrętnie;

alqd importune, immodeste postulare; vehementer contendere, urgere (ursi) alqd
 pokazać co; ostendere, się (dumnym); se praebere s.; dla kogo alicui
 15. oglądać (plecy, *t. i.* widzieć); videre
 zabawiać się wesóło; jucunde se oblectare
 uśmieć się; rideo, risi, risum 2
 nażartować się; jocari
 mówić z kim; loquor, cunctus s.
 20. trudnić się naukami; literis vacare
 użyć kogo do czego; alqm adhibere ad alqd albo alicui rei
 powiedzieć; dicere

D. Wyrazy nieodmienne.

naybardzięzy; maxime
 chętnie; libenter
 natrętnie; importune; cum impetu; vehementer

czyby - kiedy; num — unquam
 5. iakże; o quam ileż; quantum

XX. a.

A. Rzeczowniki.

<i>szaleństwo; furor</i> <i>przyzwyczajenie; consuetū-</i> <i>do, ĩnis</i> <i>krzywda; injuria</i> <i>Solon, ōnis</i> 5. <i>prawodawca; legum lator.</i> <i>Mądry prawod. Ateńczy-</i> <i>ków; qui Atheniensibus</i> <i>sapientes leges dedit; a</i> <i>quo civitas Athenien-</i> <i>sium sapientes accepit</i> <i>leges</i> <i>występek; vitium</i> <i>starożytni; veteres</i> <i>język grecki; (tutaj) lite-</i> <i>rae latinae</i> <i>rabuś; latro</i>	10. <i>dzieie; historia, albo res</i> <i>założyciel; conditor</i> <i>nauczyciel; magister; prae-</i> <i>ceptor</i> <i>wieść; rumor</i> <i>doniesienie; nuncius</i> 15. <i>zastępy; copiae; catervae</i> <i>(plur.)</i> <i>Pompeji, orum</i> <i>trzęsienie ziemi; terrae mo-</i> <i>tus</i> <i>przyjazd; adventus</i> <i>Josēphus</i> 20. <i>Jacōbus</i> <i>Aegyptus, i</i> <i>błąd; error</i> <i>sejm; comitia, orum</i>

B. Przymiotniki.

<i>krótki; brevis</i> <i>drugi; (tylko w rachowaniu</i> <i>secundus, z resztą) al-</i> <i>ter, ěra, um</i> <i>bezpieczny od czego; tutus</i> <i>ą b aliqua re</i> <i>ślepy; caecus</i> 5. <i>zwycięski; victor; (na żeń-</i> <i>ski r.) victrix</i> <i>niezliczona liczba; infinī-</i> <i>tus numerus</i>	<i>zamieszkały; (ab homini-</i> <i>bus) habitatus</i> <i>kampański; campanus;</i> <i>miasto; urbs Campaniar;</i> <i>prawdziwy; verus</i> 10. <i>wieczny; sempiternus</i> <i>pobłażający; indulgens; fa-</i> <i>cilis</i> <i>przezorny; providus; pro-</i> <i>videns</i> <i>własny (ipse) twój brat</i>

C. Słowa.

<i>utrzymywać co; affirmare</i> <i>zasranawiać się nad czem;</i> <i>considerare, reputare</i> <i>wynaleźć; invenire</i> <i>przyznawać; fateri</i> 5. <i>milować; diligere</i> <i>postanowić; constituere</i> <i>podadź pamięci; tradere</i> <i>memoriae</i> <i>uczyć się czego; discere</i> <i>alqd</i> <i>wnosić; conjicere</i>	10. <i>zapewniać; affirmare; con-</i> <i>firmare</i> <i>przeczyć czemu; negare</i> <i>alqd</i> <i>rozsiąć; spargo, rsi, sum 3</i> <i>wchodzić (do bram); in-</i> <i>trare; ingredi</i> <i>pobić; vincere; fundere</i> 15. <i>oprzec się; resistere</i> <i>donieść (listownie); nuncia-</i> <i>re; significare</i>

przygotować; praeparare, ordinare przekonać się; (tutay) in- telligere przebaczać; z. XIX. 2 20. pokazać się; z. XIX. 14 radzić; suadēre (asi, sum) zbierać; colligere zachować; condere	bawić (gdzie); agere; ver- sari 25. wprowadzić w błąd; in er- rorem inducere obrać; eligere; creare odmawiać; recusare wydadź wojnę; b. indicere powstać w. z mojej strony; a me exoritur b.

D. Wyrazy nieodmienne.

słusznie; recto daleko; longe iako — tak; quemadmōdum — ita	w istocie; vere; re ipsa 5. niezawodnie; certissime wkrótce; brevi

XX. b.

A. Rzeczowniki.

Themistōcles, is Persis, idis lub idos	Athēnae, arum przeszkodzą być; z. XIV. 56

B. Przymiotniki.

bezpieczny; tutus	posłuszny; obediens, ob- temperans

C. Słowa.

donieść; z. XX. a. 16 grzeszyć; peccare chwalić; laudare poprawić się; (tutay) ad virtutem et diligentiam redire; meliorem fieri	5. obrazić; laedere, offende- re alqm (albo animum alcjs) aliqua re oskarżyć; accusare alqm; nomen alcjs deferre ad judices

D. Wyrazy nieodmienne.

zawczasu; matūre; justo, opportuno tempore	dotąd; adhuc

XX. c.

A. Rzeczowniki.

prawo i ustawa; (tutaj) lex dowód, argumentum; ratio triumphus; tryumfy (tak- że) tropaea Pherecydes, is 5. dusza; anima częściwy a- nimus pismo święte; libri sacri; scriptura sacra	nieśmiertelność; immortali- tas, aeternitas kłamliwość; vaniloquentia; vanitas pozór; species 10. uczciwość; honestas; pro- bitas żaska; gratia

B. Przymiotniki.

świeży; novus takie prawo; ejusmodi lex owe dwa; przez ille i uter- que; albo duo, ae, o, ie- zeli się użyje epistola, a bini, ae, a, jeżeli lite- rae dziwno mi się zdaie; mi- rum mihi esse videtur	5. oziębły; frigidus; languidus nieśmiertelny; immortalis; sempiternus nie złożony; simplex pewny; certus ciężka choroba; gravis mor- bus przyjra iest rzecz; odiosum est, quod (Spóyn.)

C. Słowa.

nakazywać; jubere uniewinniać się; se pur- gare oświadczyć; z. XX. a 10 okazać; probare; demon- strare 5. przekonać; probare, per- suadere alicui poważać wysoce; magni fa- cere, aestimare zważyć; considerare zmieniać się; bierne znac. od mutare, immutare budzić ze snu; excitare 10. odtechać; discedere, abire omylić; fallere	dowodzić; z. wyżéy 4 rozłożyć; dividere; dissol- vere podawać nadzieię; spem facere, praebere, osten- dere, offerre 15. wpaść w chorobę; incidere in morbum; morbo cor- ripi. puścić się w podróż; iter ingredi wyznać; fateri ubiegać się; sectari, sequi pozyskać; sibi conciliare, comparare alqd

D. *Wyrazy nieodmienne.*

<i>wcale nie wiedzieć</i>; prorsus ignoscere; plane nescire; minime scire <i>wysocę</i> (poważać); magni a razem; simulque <i>czy może</i>; num quid; <i>albo samo</i> forsitan lub an 5. <i>pewnie</i>; certe <i>naypierw</i>; przez primum <i>wiecznie</i>; aeternum; in perpetuum; żyć, aeterna vita frui <i>onegday</i>; nudius tertius	<i>ponieważ</i>; quoniam, quod, quia 10. <i>jak nayprędzcy</i>; quam celerissime (<i>ale się w łacinie zazwyczaj dodaie Słowo posum</i>) <i>jak tylko</i> (zdr. pozw.); quum primum; simul ac; ubi primum <i>aby nareszcie</i>; ut tandem; aliquando tandem <i>tylko</i>; nonnisi

Michał. Tokolowski

SS-11*5-85- 5 # 9 # . c

